

160759

T.C.  
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

(TÜRK DIŞ POLİTİKASI AÇISINDAN)  
**BATI TRAKYA TÜRKLERİNİN SORUNLARI  
VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**HAKAN BAŞ**

**ANABİLİM DALI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

**PROGRAMI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

**TEZ DANIŞMANI : Yrd.Doç. Dr. Bekir GÜNAY**

**KOCAELİ, 2005**

T.C.  
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

(TÜRK DIŞ POLİTİKASI AÇISINDAN)  
BATI TRAKYA TÜRKLERİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan : HAKAN BAŞ  
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Kurulu ve No: 04/07/2005-2005/16

  
Hasret ÇOMAK  
Prof.Dr.

  
Bekir GÜNAY  
Yrd.Doç.Dr.

  
İ.Kaya ÜLGER  
Yrd.Doç.Dr.

KOCAELİ-2005

## **SUNUŞ**

Batın Trakya Türk azınlığı anlaşmalarla sınırlarımız dışında bırakılan tek Türk topluluğudur. Lozan Barış Antlaşması'yla bir bütün oluşturdukları toplumdun koparak bağımsızlığını Osmanlı İmparatorluğu'na karşı elde etmiş ve Türk fobisinden kurtulamayan bir ülke olan Yunanistan'da yaşamaya mahkum olan Batı Trakya Türk azınlığı seksen yıldır demokratik ve çağdaş yaşamın gerçeklerine uymayan bir şekilde yaşamaktadır.

Yunanistan Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanıp Batı Trakya Türklerinin ülkesinde bir azınlık durumuna düşmesinden itibaren bu azınlık üzerinde baskı politikası uygulamış ve bu topluluğu başvurduğu çeşitli yollarla asimile etmeye çalışmıştır. Lozan'dan itibaren seksen yıl süresince Batı Trakya Türk azınlığı çağdışı ve demokratik olmayan uygulamaların mağduru olmuşlar ve olmaya devam etmektedirler.

Yunanistan'da bunlar olurken Lozan Barış Antlaşması'na imza koyarak Batı Trakya Türk azınlığının Yunanistan topraklarında kalmasına razı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasını yürütenler özellikle 1950'li yıllardan itibaren bunalım dönemleri dışında bu topluluğa çok fazla ilgi göstermemişlerdir.

İnsan haklarının en temel değer olarak kabul gördüğü günümüzde Batı Trakya sorunu ne Türk kamuoyu ne de uluslararası kamuoyunda yeteri kadar bilinmemektedir. Günümüzde Batı Trakya Türk azınlığının sorunları hakkında yapılan güncel çalışmaların sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Türkiye'de politikacıların ve basınının bu konuya ilgisi bunalım zamanlarıyla sınırlı kalmış diğer zamanlarda ise konuya duyarsız kalınmıştır.

Bu çalışmanın amacı hakkında çok fazla bilgi sahibi olunmayan Batı Trakya Türk azınlığının sorunları hakkında yeni bir kaynak ortaya koymak ve çözüm yolları için alternatifler sunmaktır.

Tezin hazırlanmasında, bana her yönden destek olan kıymetli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bekir Günay'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunmayı bir borç bilirim.

Kocaeli, 2005

Hakan BAŞ

**İÇİNDEKİLER**

<b>SUNUŞ</b> .....	I
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	II
<b>ÖZET</b> .....	VII
<b>ABSTRACT</b> .....	X
<b>KISALTMALAR</b> .....	XIII
<b>GİRİŞ</b> .....	1
<b>I. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE BATI TRAKYA</b> .....	3
<b>A. Batı Trakya'nın Coğrafi Konumu ve Jeostratejik Önemi</b>	3
<b>B. Bölgenin Türk Hakimiyetine Girmesi ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na Kadar Bölgedeki Siyasi Gelişmeler...</b>	5
<b>C. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan Balkan Savaşları'na Kadar Osmanlı İmparatorluğu Dönemi</b> .....	7
1. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Ayastefanos Antlaşması ve Batı Trakya'nın Statüsü.....	8
2. Rodop Türk Muvakkat Hükümeti.....	10
3. Berlin Antlaşması.....	14
<b>D. I. Balkan Savaşı ile I. Dünya Savaşı Arası Batı Trakya</b> .....	16
1. Balkan Savaşları Süresince Batı Trakya.....	16
2. II. Balkan Savaşından Sonra Batı Trakya'daki Bağımsızlık Mücadeleleri.....	18
a. Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi.....	18
b. Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi.....	20
<b>E. I. Dünya Savaşı ve savaşın sonundan Lozan Antlaşmasına Kadar Olan Dönemde Batı Trakya</b> .....	23
1. Batı Trakya Kurtuluş Komitesi ve Batı Trakya Cunta Hükümeti.....	23
2. Müttfiklerarası Batı Trakya Hükümeti.....	24
3. Batı Trakya Ulusal Hükümeti.....	26



<b>F.</b>	<b>Lozan Antlaşması ile II. Dünya Savaşı Arası Dönem Batı Trakya'daki Gelişmeler.....</b>	<b>27</b>
<b>G.</b>	<b>II. Dünya Savaşında ve Sonrasında Batı Trakya.....</b>	<b>35</b>
1.	II. Dünya Savaşı'ndan 1974'e Kadar Olan Dönem.....	35
2.	1974-1981 Arası Gelişmeler.....	41
3.	1981 Sonrasında Batı Trakya.....	42
<b>II.</b>	<b>YUNANİSTAN TARAFINDAN BATI TRAKYA'DA UYGULANAN BASKI VE ASİMİLASYON POLİTİKALARI.....</b>	<b>45</b>
<b>A.</b>	<b>Uluslararası İlişkilerde Azınlık Kavramı.....</b>	<b>45</b>
<b>B.</b>	<b>Yunanistan'ın Azınlık Politikaları.....</b>	<b>48</b>
<b>C.</b>	<b>Megali İdea ve Yunan Dış Politikası.....</b>	<b>51</b>
<b>D.</b>	<b>Sosyal ve Siyasi Alanda Uygulanan Politikalar.....</b>	<b>54</b>
1.	Etnik Kimliğin İnkarı.....	54
2.	Vatandaşlık Sorunu.....	56
3.	Siyasi Katılım Açısından Sınırlamalar.....	58
4.	Yasak Bölge, Sınır Bölgesi Uygulamaları ve Dolaşım Özgürlüğünün Kısıtlanması.....	59
<b>E.</b>	<b>Toprak ve Mülkiyet Sorunu .....</b>	<b>60</b>
1.	Türk Mallarının Satın Alınmasını Özendirme.....	60
2.	Kanunların Ayrımcı Biçimde Uygulanması .....	61
a.	Kamulaştırmalar.....	62
b.	Arazi Birleştirmesi (Anadasmos).....	63
c.	Mevcut Mülkiyet Rejiminin Tanınmaması .....	64
3.	Batı Trakya Türkleri'nin Gayri Menkul Edinmelerinin Engellenmesi.....	65
<b>F.</b>	<b>Dini Alanda Uygulanan Politikalar.....</b>	<b>65</b>
1.	Müftülük Sorunu.....	65
2.	Cemaat ve Vakıf İdareleri.....	67
<b>G.</b>	<b>Eğitim Alanında Uygulanan Politikalar.....</b>	<b>68</b>
1.	Genel Sorunlar.....	68
a.	İlköğretim.....	71

b.	Ortaöğretim.....	72
c.	Yükseköğretim.....	72
2.	Öğretmen Sorunu ve Selanik Özel Pedagoji Enstitüsü (S.Ö.P.A.).....	73
3.	Okul Kitapları Sorunu.....	75
<b>H.</b>	<b>Toplumsal Yaşamda Karşılaşılan Diğer Sorunlar.....</b>	<b>76</b>
1.	Basın ve İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması.....	76
2.	Ruhsatlar Sorunu.....	76
a.	İnşaat ve Onarım Ruhsatları.....	76
b.	Traktör Ehliyetleri.....	77
c.	Av Silah ve Ruhsatları.....	77
d.	İşyeri Açma Ruhsatları.....	77
3.	Ekonomik Alanda Karşılaşılan Zorluklar ve İş İmkanlarının Kısıtlanması .....	78
4.	Tarihi Eserlerin İmhası ve Kültürel Kimliğin Yok edilmesine İlişkin Uygulamalar.....	79
<b>I.</b>	<b>Yunanistan'ın Avrupa Birliğine Girdikten Sonraki Batı Trakya Politikaları.....</b>	<b>80</b>
1.	Sosyal ve Siyasi Alanda Uygulanan Politikalar.....	82
2.	Toprak ve Mülkiyet Sorunu.....	89
3.	Dini Alanda Uygulanan Politikalar.....	92
4.	Eğitim Alanında Uygulanan Politikalar.....	95
5.	Toplumsal Yaşamda Karşılaşılan Diğer Sorunlar.....	97
<b>J.</b>	<b>Uygulanan Baskı ve Asimilasyon Politikalarına Karşı Yunan Resmi Görüşü.....</b>	<b>99</b>
<b>III.</b>	<b>YUNANİSTAN'IN BATI TRAKYA POLİTİKASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....</b>	<b>100</b>
<b>A.</b>	<b>Tarihsel Etkenler.....</b>	<b>100</b>
<b>B.</b>	<b>Yunan Ortodoks Kilisesinin Rolü.....</b>	<b>102</b>
<b>C.</b>	<b>Şovenizm.....</b>	<b>104</b>
<b>D.</b>	<b>Nüfus Artış Oranı.....</b>	<b>106</b>
<b>E.</b>	<b>Türk-Yunan İlişkileri.....</b>	<b>109</b>

<b>IV. BALKANLAR VE BATI TRAKYA.....</b>	<b>111</b>
<b>A. Yunanistan'ın Balkanlar Politikası.....</b>	<b>111</b>
<b>B. Türkiye'nin Balkanlar Politikası.....</b>	<b>123</b>
<b>C. Türkiye'nin Batı Trakya Politikaları.....</b>	<b>143</b>
<b>V. TÜRKİYE'NİN BATI TRAKYA'DAKİ STRATEJİK ÖNGÖRÜSÜ..</b>	<b>151</b>
<b>A. Stratejik Öngörü.....</b>	<b>151</b>
<b>B. Türkiye'nin Batı Trakya Stratejisi.....</b>	<b>152</b>
<b>C. Siyasi ve Sosyal Alanda Yapılacak Faaliyetler.....</b>	<b>155</b>
<b>D. Ekonomik Alanda Yapılacak Faaliyetler.....</b>	<b>164</b>
<b>SONUÇ.....</b>	<b>165</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>167</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>171</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ</b>	

## ÖZET

Yunanistan'ın kuzeybatısında yer alan Batı Trakya'nın sınırları içinde 2001 nüfus sayımı sonuçlarına göre 117.726 Türk yaşamaktadır.

Batı Trakya sorunu 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile ilk kez ortaya çıkmıştır. Bu bölgede yaşayan Türkler Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparılıp başka bir devletin egemenliği altına girmemek için gerek askeri olarak gerekse siyasi yolları kullanarak direnmişler ve bu maksadla çeşitli defalar devlet/hükümetler oluşturmuşlardır. Ancak uluslararası siyasi konjonktür bu çabaların sonuca ulaşmasına olanak tanımamıştır.

Bütün bu faaliyetler Kurtuluş Savaşı sonunda kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin imzaladığı Lozan Barış Antlaşması ile son bulmuştur. Bu antlaşma ile Batı Trakya Türkleri Yunanistan'da azınlık olarak bırakılmış ve hakları anlaşmalarla teminat altına alınmıştır.

Ancak antlaşmanın mürekkebi kurumadan Yunanistan azınlığının haklarını gasp etmeye başlamıştır. Batı Trakya Türk azınlığı ve İstanbul'da yaşayan Rum azınlık 1930'lu yıllara kadar Türk-Yunan ilişkilerine damgasını vurmuş ve gerginlikler yol açmıştır. Bu dönemde Türkiye azınlığının haklarını korumak için gerekli girişimlerde bulunarak sorunları Yunanistan'la çeşitli anlaşmalar yaparak çözüme yoluna başvurmuştur.

1950'li yıllarda itibaren Kıbrıs sorunu'nun ortaya çıkması Türk-Yunan ilişkilerinde yeni gerginliklere sebep olmuş ve Batı Trakya Türk azınlığının bundan sonraki yaşamı Türk-Yunan ilişkilerine ve giderek de Kıbrıs sorununa endekslenmiştir.

1960 yıllardan itibaren İstanbul'daki Rumların sayısının giderek azalması azınlıkların korunmasında önemli bir yer tutan mütakabiliyet prensibini ortadan kaldırmış ve Yunanistan asimilasyon politikalarında daha da rahat hareket etmeye başlamıştır.

1974 yılında Kıbrıs Barış Harekati'yla birlikte azınlık için daha da kötü bir dönem başlamış ve Yunan yönetimleri daha önce uyguladıkları politikaları resmileştirmişlerdir.

1981 yılında Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne girmesi de uygulanan politikaları değiştirmemiştir. 1990'lı yılların ortasında itibaren uluslararası

insan hakları örgütlerinin raporları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yunanistan aleyhine verdiği hükümler karşısında zor durumda kalan Yunanistan bu tarihten itibaren insan hakları karnesini düzeltmek için bazı göz boyama faaliyetlerine girişmiş ancak amacını değiştirmemiştir.

Yunanistan Lozan Antlaşması'nın imzalanmasında itibaren Türk azınlığı göçe zorlamak, bu mümkün olmadığı takdirde de asimile etmek hedefini gütmüş ve azınlık politikasını bu iki temel üzerine oturtmuştur. Bu maksatla azınlığın Türk kimliğini kesinlikle reddetmiş ve dini bir cemaat olarak tanımlamış ve tanımlamaya devam etmektedir. Yunanistan bölgedeki Türk nüfusunu azaltmak için her yolu denemektedir. Türkleri Yunan vatandaşlığından çıkartmak için çeşitli kanunlar çıkartmış ve pasaportlarda hileli yöntemlere başvurmuştur.

Yunanistan bölgedeki Türklerin toprak mülkiyetini de çeşitli yollar kullanarak ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalarına ara vermeksizin devam etmektedir.

Türk azınlığın bilinçlenmesini istemeyen Yunan yönetimleri vatandaşı oldukları halde Türk azınlık mensubu çocukların eğitimlerini engellemek için de çalışmalar yürütmektedir.

Yunanistan bütün bu politikalarını sosyal ve ekonomik hayatın tüm yönlerinde uygulamaktadır. Azınlığın ifade özgürlüğü kısıtlanmakta, hakları olduğu halde kendi dini liderlerini seçmeleri engellenmektedir. Siyasal yaşama girmelerini engellemek için anti-demokratik uygulamalar getirilmektedir. Bölgedeki Türk kültür değerlerini tahrip etmektedir. Batı Trakya'ya yatırım yapılmamakta ve altyapı çalışmaları göz ardı edilmektedir. Bu gün Batı Trakya sadece Yunanistan'da değil bütün Avrupa birliği içindeki en gelişmemiş bölge olarak ifade edilmektedir.

Yunanistan'ın Batı Trakya politikasını etkileyen beş ana etkenden söz edilebilir. Bunlar tarihsel altyapı, Yunan Ortodoks Kilisesi, şovenizm, Yunanistan'daki Demografik yapının getirdiği endişeler ve Türk-Yunan ilişkileri.

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından 1950'lere kadar Batı Trakya Türk azınlığı Türk Dışişlerinde bir gündem maddesi olarak yer alırken özellikler 1950'lerin ikinci yarısından sonra Kıbrıs sorununun ortaya

çıkmasıyla birlikte gündemden düşmüş ve bu tarihten sonra Türk-Yunan ilişkileri ve giderek de Kıbrıs sorununun gölgesinde kalmıştır. Dış işleri Batı Trakya konusunda uzun vadeli politikalar üretememiş, sadece Yunanistan'ın uyguladığı asimilasyon politikalarının dayanılmaz düzeylere geldiği durumlarda reaksiyonel tepkiler vermekle yetinmiştir. Yine aynı dönemde azınlıklarla ilgili olaylarda mütakabiliyet prensibinin esas olduğu gözardı edilerek, Batı Trakya Türk azınlığı düşünülmeden, Türkiye'deki Rum azınlığa karşı çeşitli tasarruflarda bulunulmuştur.



**ABSTRACT**

In Western Thrace placed in the Northwest of Greece, there live 117.726 Turks, according to the 2001 census.

The Western Thrace conflict dates back to Ayastefanos Treaty signed upon the Russian-Turkish War in 1877-1878. Turks in Western Thrace region struggled both politically and militarily and had several times founded governments/states so as to resist being separated from the Ottoman Empire and being placed under sovereignty of another country. However, international conjuncture had not allowed that struggle come true.

All the activities ended with Turkish Republic's signing the Lausanne Peace Treaty after The National Independence War. With this treaty, Western Thrace community was recognized as a minority in Greece and their rights had been secured accordingly.

However, despite the treaty, the Greek started to violate the Turkish minority's rights. Western Thrace Turkish minority and Greek minority in Istanbul placed a great deal of effect to Turkish and Greek relations and led into a series of conflicts. Turkish government, on the other hand, had well struggled in order to overcome the conflicts by signing several treaties.

After the Cyprus conflict's emerging in 1950s, Turkish and Greek relations faced another period of tension; therefore, the case of Western Thrace Turkish community was drawn into dependence on Turkish and Greek relations and the Cyprus conflict.

From 1960s on, the reducing number of Greeks in Istanbul, had terminated the mutuality principle in securing minorities' rights in Turkey and Greece and the Greek had begun behaving even more mercilessly in violating Turks' rights.

In 1974, after the Cyprus peace operations, another period of problems started and the case for the Western Thrace went worse; the Greek gained the chance to legitimize their assimilation policy over Turks.

Greece has not changed any policy, even though they became a member of the European Union in 1981. After the mid 1990s, having been subject to several judicial sentences by The European Court of Human

Rights, they took some precautions against human right violations but they never changed their real policy against Turks.

After the Lausanne Treaty, Greece formed its minorities' policy on forcing the Turks to migration or (if this is not possible) assimilating them. Accordingly, Greece has always rejected the "Turkish" identity and has seen them as a religious community. Greece has made any effort to decrease the Turkish population in the region. They have even made some laws which exclude Turks from Greek citizenship and they have been "up to some mischief" in passports.

Greece also makes great effort against Turkish landowners; they try to prevent Turks from possessing any private properties.

Turks' awareness in Greece is also of some harm to the Greek; therefore, they perform some activities against Turkish children's education.

Greece is performing these activities in all parts of daily social and political life. They violate the freedom of speech of minorities; they do not allow Turks elect their own apostles (although it is a right); they are placing anti-democratic regulations only to prevent Turks from taking a political role in Greece; Turkish cultural values are being terminated; investment to Western Thrace region and the infrastructure services are very limited. Thus, the region is presented as the least developed region in all the European Union.

There are five major factors affecting the Greek policy against Turkish minority; these are historical background, Greek Orthodox Church, chauvinism, the concerns stemming from the demographic structure of Greece and Turkish and Greek relations.

Despite the fact that the Turkish minority in the Western Thrace had been an article of the agenda of the Ministry of Foreign Affairs since the Lausanne Treaty till the 1950s, it has been almost out of that agenda starting from the late 1950s after the Cyprus Issue emerged, and from that time on, the relationships between Turkey and Greece has been overshadowed gradually by that issue. The Ministry of Foreign Affairs has not been able to produce long termed policies about the Western Thrace and it has had some reactions only when Greece applied the assimilation policies that came to an



unbearable level. Also in the same period, ignoring the principle of mutuality about the events related to minorities and without considering the Western Thrace Turkish Minority, particular policies concerning the Greeks in Turkey have been activated and The Ministry of Foreign Affairs, which should have produced ideas on that subject, has just followed them.



**KISALTMALAR**

<b>AB</b>	:	Avrupa Birliği
<b>A.B.D.</b>	:	Amerika Birleşik Devletleri
<b>a.g.e.</b>	:	Adı geçen eser
<b>a.g.m.</b>	:	Adı geçen makale
<b>AİHM</b>	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
<b>b.</b>	:	Baskı, basım
<b>BM</b>	:	Birleşmiş Miletler
<b>çev.</b>	:	Çeviren
<b>D.V.İ.A.</b>	:	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
<b>ed.</b>	:	Editör
<b>EAM</b>	:	Ethniko Apelefterotiko Metopon-Milli Kurtuluş Cephesi
<b>EOKA</b>	:	Ethniki Organosi Kipriakon Apeleftheron-Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü
<b>GSMH</b>	:	Gayri Safi Milli Hasıla
<b>K.K.T.C.</b>	:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
<b>NATO</b>	:	North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Savunma Paktı
<b>PASOK</b>	:	Pan-Helenik Sosyalist Parti
<b>RF</b>	:	Rusya Federasyonu
<b>s.</b>	:	Sayfa
<b>S.Ö.P.A.</b>	:	Selanik Özel Pedagoji Enstitüsü

## GİRİŞ

Batı Trakya Türk azınlığı gerek yakın geçmişte gerekse günümüzde yeterli ilgiyi görememiş, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorun alanları içinde arka plana itilmiş bir görünüm sergilemiştir. Bahse konu azınlık bunalım dönemleri hariç Türk kamuoyunca da gerekli ilgiyi görememiştir.

Bu çalışmanın hazırlanma amacı; Batı Trakya Türk azınlığının Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından bu yana maruz kaldığı baskı ve asimilasyon politikalarını objektif bir şekilde inceleyerek gözler önüne sermek ve azınlığın bu sorunlarının giderilebilmesi için oluşturulacak stratejilere katkı sağlayabilecek teklifler ortaya koymaktır.

Konuya ilişkin yeterli kaynak olmadığı, yapılan çalışmalar da güncelliğini yitirdiği için Türk kamuoyu tarafından yeterince bilgi sahibi olunmayan ve bu nedenle de gerekli şekilde sahiplenilmeyen Batı Trakya Türk azınlığının sorunları hakkında objektif bir akademik çalışma ortaya koyarak kaynak oluşturmak çalışmanın diğer bir amacını oluşturmuştur.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Batı Trakya'nın coğrafi konumu, jeostratejik önemi ortaya konmuş ve tarihsel süreç içinde Batı Trakya üzerindeki egemenlik mücadeleleri açıklanmaya çalışılmıştır. Batı Trakya sorunu 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ile ortaya çıkmış zamanla içeriği değişerek günümüzde de devam etmektedir. Başlangıcından Lozan Barış Antlaşması'na kadar farklı devletlerin egemenlik mücadelelerine sahne olan Batı Trakya, Lozan Barış Antlaşması ile boyut değiştirerek bir azınlık sorunu haline dönüşmüştür. Bu bölümde sorunun daha iyi anlaşılabilmesi için tarihsel arka planın ve soruna neden olan koşulların verilmesi amaçlanmıştır.

İkinci bölümde; günümüzde sorunun esasını teşkil eden Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığına uyguladığı baskı ve asimilasyon politikaları nedenleriyle birlikte incelenmiştir. Ancak bu incelemeye geçilmeden azınlığın kavramsal çerçevesi oturtulmaya çalışılmış ve Yunanistan'ın genel azınlık politikalarına yer verilmiştir. Bu politikalar incelenirken iki safha olarak incelenmiş, birinci safhada Lozan Barış Antlaşması'ndan Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne tam üye olana kadar uyguladığı politikalar üzerinde durulmuş, ikinci safhada ise saç ayaklarından birini insan haklarına dayandıran Avrupa Birliği üyesi Yunanistan'ın bu süreçte politikalarında bir

değişiklik olup olmadığı incelenmiştir. Burada uygulanan politikaların değişmediği ancak kullanılan yöntemlerin değiştiğine vurgu yapılmıştır.

Üçüncü bölümde; hiçbir siyasal olayın nedensiz olmayacağı gerçeğinden hareket edilerek, Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığına uyguladığı baskı ve asimilasyon politikalarının nedenleri irdelenmiştir. Uygulanan bu politikaların sadece coğrafi, sadece tarihi veya sadece jeopolitik vs. nedenlere dayanmadığı, bunların hepsinin toplamının bahse konu politikalara yön verdiği gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde; bu çalışmayla amaçlanmamış olsa da Batı Trakya'yı fiziksel olarak barındıran ve soruna makro bir bakış açısı sağlayacak Balkanlar üzerinde durularak, soruna taraf olan Yunanistan ve Türkiye'nin Balkan politikaları incelenmiştir. Bölüm sonunda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden itibaren günümüze kadar uyguladığı ve sorunun bu günkü haline gelmesinde önemli rol oynayan Batı Trakya politikaları üzeninde durulmuştur.

Beşinci ve son bölümde ise; çalışmanın esasını teşkil eden Türkiye'nin Batı Trakya'daki stratejik öngörüsüne yer verilmiştir. Öncelikle kavramsal olarak stratejik öngörü ele alınmış, daha sonra Yunanistan tarafından değişen hükümetlere bağlı kalmaksızın bir devlet politikası haline getirilerek strateji üretilen Batı Trakya sorununun çözümüne katkı sağlayacağına inanılan çözüm yöntemleri siyasal, sosyal ve ekonomik alanlar başlıkları altında sıralanmıştır.

Çalışma incelendiğinde görüleceği gibi ağırlıklı olarak Türkçe kaynaklara yer verilmiştir. Bunun nedeni Batı Trakya Türk azınlığının sorunlarına yabancı çevreler tarafından gerekli ilgi gösterilmemiş ve çalışma yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı biçimde Batı Trakya konusunda Yunan tezine çok yüzeysel bir şekilde değinilmesi bu çalışmanın bir eksiği olarak değerlendirilebilir. Bunun nedeni ise Yunanistan'ın böyle bir sorunu yok sayması neticesinde geliştirdiği resmi söylemin dar kapsamlı olmasıdır.

## I. BATI TRAKYA VE TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE BATI TRAKYA TÜRKLERİ

### A. Batı Trakya'nın Coğrafi Konumu ve Jeostratejik Önemi

Balkan Yarımadası'nın bir parçasını oluşturan Trakya Karadeniz, Marmara Denizi ve Balkan Rodop Dağ silsilesi arasında kalan arazi parçasıdır. Trakya Doğu ve Batı olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Doğu Trakya Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki arazisini teşkil ederken, günümüz Batı Trakyasının hudutları ise; doğudan Meriç Nehri ile Makedonya'dan ayrılmakta, kuzeyden Rodop Dağları ile Bulgaristan'dan ayrılmakta, güneyden de Ege Denizi ile çevrili bulunmaktadır.<sup>1</sup> Batı Trakya Türkleri bu bölgenin denize kadar uzanan düzlük kesimlerini Ova, burasıyla Rodop Balkanları arasında kalan kısmı Yaka ve buranın kuzeyinde kalan yüksek dağlık bölgeyi de Cebel veya Balkan Kolu olarak adlandırmaktadır.<sup>2</sup>

Yunanistan'ın kuzeybatısında yer alan Batı Trakya'nın sınırları Lozan Barış antlaşmasıyla kabul edilmiş olup doğusunu Türk-Yunan sınırını oluşturan Meriç Nehri, batısını Mesta-Karasu Nehri, kuzeyini Bulgaristan sınırı ve güneyini Ege denizi çevrelemektedir.<sup>3</sup> Ege Denizi'nin kuzeyinde, deniz boyunca bir şerit halinde uzanan Batı Trakya'nın yüzölçümü 8576 km<sup>2</sup>dir.

Bu yüzölçümde yaşayan Türk nüfus 2001 nüfus sayımı sonuçlarına göre 117.726 kişidir.<sup>4</sup>

Batı Trakya üç mülki birimden oluşmaktadır; bunlar en doğuda Dedeoğaç (Aleksandrupolis), ortada Gümülcine (Komotini) ve batıda İskeçe (Ksanthi)'dir.<sup>5</sup>

Trakya bölgesinin stratejik yönüyle taşıdığı önem 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra, İstanbul'un ve Boğazların güvenliği açısından daha da artmıştır. Bölge barış zamanlarında bile Osmanlının ordugahı olmuştur.

<sup>1</sup> <http://www.batitrakya.gen.tr>

<sup>2</sup> Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, 2.b., Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1991, s. 7.

<sup>3</sup> Veysi Akın, **Trakya'nın Türklere Devir-Teslimi**, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayını, 1996, s. 191-192.

<sup>4</sup> **Gündem Gazetesi**, 25 Aralık 2001

<sup>5</sup> Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999, s. 3-4.

Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceği Doğu Trakya'nın savunmasına sıkı sıkıya bağlı olduğundan, Batı Trakya, imparatorluk için Doğu Trakya ile Batı Rumeli (Makedonya, Epir, Arnavutluk) arasında bir köprü, bağlantıyı sağlayan bir geçit özelliği taşımıştır.

Batı Trakya'nın kuzeyindeki Rodop Sıradağları'nda kıymetli taş yatakları, Şapçı Ovası'nda altın yatakları ve güneyinde bulunan Ege Denizi'nde de petrol yatakları bulunmaktadır.<sup>6</sup>

Batı Trakya, bölge üzerinde çeşitli zamanlarda siyasi hakimiyet sağlayan devletler için farklı stratejik öneme sahip olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu için Batı Trakya Rumeli'nin fethi süresince bir basamak, geri çekilme esnasında da son direnç noktası, hatta başkent İstanbul için bir emniyet bölgesi olmuştur. Rusya gibi sıcak denizlere inmeyi amaçlayan ve Batı Trakya ile daima ilgili olan Bulgaristan için bölge Ege Denizi'ne çıkış kapısı, iki denize (Karadeniz ve Ege Denizi) açılan Büyük Bulgaristan için bir ön koşul anlamına gelmiştir. Rusya'nın Ege'ye, dolayısıyla Akdeniz'e inebilmesi için Boğazlardan geçmesi gerekmektedir. Ruslar tarih boyunca Boğazları ele geçirmek için çaba sarf etmiş, ancak her defasında başarısızlığa uğramışlardır. Boğazlardan sonra Rusların Akdeniz'e inmelerini sağlayabilecek en uygun bölge, Batı Trakya'dır. Batı Trakya'da Bulgaristan sınırı ile Ege arasındaki mesafe en çok 100 km'dir. Bu mesafe kimi yerlerde 48 km'ye kadar düşmektedir. Bu yüzden de Batı Trakya Ruslar için de oldukça yüksek stratejik öneme sahip olmuştur. Bulgaristan'dan çekinen Yunanistan için ise Ege Denizi'nde Bulgaristan ile komşu olmamak için sahip olunması gereken bir bölge ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı politikalarının yani Megali İdea'nın bir parçası olmuştur.

Güttüğü iskân politikasıyla, Osmanlı İmparatorluğu Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirdiği Türkleri bölgeye yerleştirerek baskın bir nüfus yaratmıştır. Ancak sonraları yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı Batı Trakya'da hâkimiyet kuran devletler kendi stratejik çıkarlarını gerçekleştirmek için bölgede demografik yöntemler uygulamışlardır. Osmanlıdan sonra bölgeye hakim olan Bulgaristan ve Yunanistan, temel stratejilerinin gereği

<sup>6</sup> Süleyman Sefer Cihan, "Batı Trakya Türklerinin Dünü Bugünü ve Geleceği", **Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumuna Sunulan Bildiri**, İstanbul, 15-16 Aralık 1998, s. 387.

olarak diğer etnik unsurları hedef alarak kendi etnik unsurlarının nüfus yoğunluğunu artırmaya çalışmışlardır.<sup>7</sup>

### **B. Bölgenin Türk Hâkimiyetine Girmesi ve 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na Kadar Osmanlı İmparatorluğu Dönemi**

Bölgede ilk Türk yerleşimi; Orta Asya'dan Balkanlar'a göç eden İskit Türkleri'nin bölgeye gelişiyle olmuşsa da asıl Türk yerleşimi 1363 yılında Lala Şahin Paşa tarafından Edirne'nin fethi ile başlamıştır. Türklerin Batı Trakya'nın tamamını ele geçirmeleri ve bölgede tam hakimiyet kurmaları ise Çirmen zaferi ile olmuştur.

Türkleri Avrupa'dan çıkarmak için düzenlenen seferlerden birini de Sırp Kralı hazırlamış ve Edirne üzerine yürümüştür. Türk kuvvetleriyle Çirmen'de karşılaşmış ve 26 Eylül 1371'de büyük bir bozguna uğramıştır. Çirmen zaferi, Türklere Makedonya kapılarını açmış ve buradaki mukavemeti kökünden kazımıştır.

Dedeağaç, Dimetoka, Gümölcine ve İskeçe de alındıktan sonra Batı Trakya'nın fethi tamamlanmıştır.<sup>8</sup> Hatta Balkanlar'a geçişi kolaylaştırmak için 1368 yılında Edirne başkent yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu fetihler sonrasında Batı Trakya'da iskan politikası izlemiş ve Anadolu'dan Türk aileleri getirerek bölgeyi Türkleştirmiştir. Bununla beraber beş asrı aşkın süre hakimiyet sağladığı bu topraklarda gayrimüslim halka hoşgörülle yaklaşmış ve din özgürlüklerine dokunmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve genişlemesi süresince Osmanlı ordularının çıkış arazisi olan Trakya, XIX. yüzyıl içerisinde, İmparatorluğun sınırlarının Tuna boylarından güneye doğru gerilemesi karşısında, Türk'ün Avrupa'da kalması veya kalmaması konusunda, karar bölgesi olma özelliği taşımıştır.

Osmanlı Devleti'nden koparacağı topraklarla büyümek ve güçlenmek amacını güden Rusya bu maksadını gerçekleştirmek için, Osmanlı Devleti'nin Ortodoks mezhebinden olan Rumen, Sırp ve Yunan tebaasının milliyetçilik

<sup>7</sup> Hikmet Öksüz, "The Reasons For Immigration From Western Thrace To Turkey (1923-1950)", **Turkish Review of Balkan Studies**, Sayı 8, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2003, s. 250.

<sup>8</sup> Mehmet Ali Gökaçtı, **Geographika Yeniden Keşfedilen Yunanistan**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 262.



duygularını kışkırtmakla sonuç almayı düşünmüştür. Bu düşüncenin uygulamaya geçmesinin başlangıcını da, 12 Şubat 1821'de başlayan Yunan isyanı oluşturmuştur.<sup>9</sup>

Osmanlı Devleti, ilk üç yıl yabancı müdahalesi olmadan Yunan isyanı ile mücadele etmiş, ancak, gelişmeler ve İngiltere'nin Rusya ile müşterek hareket etmesi, olayların seyrini değiştirmiştir. 4 Nisan 1827'de Rus başkentinde imzalanan bir protokol ile Osmanlı Devleti'ne bağlı muhtar bir Yunanistan kurulmasına karar verilmiştir. Bu karara Fransa da katılmış ve üç devlet arasında 6 Temmuz 1827'de Londra Antlaşması imzalanmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu antlaşmayı reddi üzerine, İngiliz, Fransız ve Rus müşterek donanması Mora'yı abluka altına almış ve 18 Kasım 1827'de Navarin'de bulunan Osmanlı-Mısır donanmasını yakmıştır.<sup>10</sup>

Navarin olayı ile yetinmeyen ve Osmanlı üzerindeki emellerinden vazgeçmeyen Rusya, baskıların artırılması gerektiğini bir notayla İngiltere'ye bildirmiştir.

Asıl amacı Padişah II. Mahmut'un başlattığı reformları önlemek ve Osmanlı Devleti'nin tekrar güçlenmesini engellemek olan Rusya için devam eden Yunan isyanı iyi bir harp sebebi oluşturmuştur. Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu otorite zafiyeti ve düzenli bir ordunun henüz kurulamamış olması, Rusya açısından harbe teşvik edici bir etken olmuştur.<sup>11</sup>

1828'de Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Avrupa cephesinde harp, tahminlerin aksine, süratli gelişmemiş, Osmanlı kuvvetleri Varna, Şumnu ve Silistre'de başarılı savaşlar yapmışlar ve Rus ordusuna büyük kayıplar verdimişlerdir. Ekim ve Kasım aylarında Eflak ve Buğdan'a (Romanya) geri çekilmek zorunda kalan Rusların bu durumu, barış görüşmelerine ortam hazırlamış ise de, görüşmelerden bir sonuç alınamamıştır.

1828–1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ikinci yılında, Ruslar, Silistre Kalesi'nin düşmesinden sonra Balkan Dağları'nı geçip, Varna - Burgaz - Aydos istikametinden ilerleyerek Edirne'yi muharebesiz işgal etmişlerdir. Savaş sonunda Osmanlı Devleti, Kaynarca'dan sonra kabul ettiği en ağır

<sup>9</sup> Coşkun Şenyuva, **Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar-Türkiye Otoyol Projesi**, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 1999, s. 34.

<sup>10</sup> Veli Yılmaz, **Siyasi Tarih**, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 1998, s. 166.

<sup>11</sup> Süleyman Kocabaş, **Tarihte Türk-Rus Mücadelesi**, İstanbul, Vatan Yayınları, 1989, s. 202.



anlaşma olan; Edirne Anlaşması'nı (14 Eylül 1829) imzalamak zorunda kalmıştır. Bu anlaşmayla Yunanistan'a bağımsızlık verilmiş, Sırbistan ve Eflak-Boğdan'a verilen özerklikler genişletilmiştir.<sup>12</sup> Böylece Balkanlar'da, günümüze kadar sürüp gelen mücadelelerin temeli atılmış ve Batı Trakya meselesi tarih sahnesine çıkmıştır.<sup>13</sup>

### **C. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan Balkan Savaşları'na Kadar Osmanlı İmparatorluğu Dönemi**

1789 Fransız İhtilali ile başlayan milliyetçilik hareketleri sonucunda Balkan milletleri ayaklanmaya başlamışlar ve teker teker bağımsızlıklarını almışlardır. 1829 yılında bağımsız bir Yunanistan Devleti kurulmuştur. Yunanistan'ın bağımsızlığını alması diğer Balkan milletlerine de örnek teşkil etmiş ve Karadağ, Romanya, Sırbistan sık sık ayaklanmalar çıkarıp, Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmışlardır. Önce özerklik şeklinde başlatılan bu bağımsızlık hareketleri Avrupa devletlerinin müdahaleleri nedeniyle daima uluslararası nitelik kazanmıştır.

1870'li yıllara gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altındaki Balkan ulusları bağımsızlık yönünde büyük adımlar atmışlar ve bu hareketler, diğer Osmanlı eyaletlerini de cesaretlendirmiştir.

Rusya'nın Balkanlar'daki karışıklıkları destekleyen tutumu 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın da habercisi olmuştur.

Savaşın sonunda galip Rusya ile Osmanlı Devleti arasında Yeşilköy Barış Antlaşması imzalanmıştır. Rusya ve Bulgaristan Antlaşma hükümlerine dayanarak Batı Trakya'yı işgal etmişlerdir. Batı Trakya Türkleri buna şiddetle karşı çıkarak silahlı olarak ve siyasi alanda mücadeleye girişmişlerdir.

Bu mücadelenin de etkisiyle ve uluslararası konjonktürün gereği bu antlaşma yerine Berlin Antlaşması imzalanmış ve Batı Trakya tekrar Osmanlı Devleti sınırları içine dahil edilmiştir.

<sup>12</sup> Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Cilt V, 5.b., Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, s. 120-121.

<sup>13</sup> **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi**, Cilt III: 1299–1451, Ankara, Genel Kurmay Yayınları, 1964, s. 51.

## 1. 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Ayastefanos Antlaşması ve Batı Trakya'nın Statüsü

Balkanlardaki gelişmelerin temelinde; Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçilik ve hürriyetçilik akımlarının haricinde, Rusya'nın 1870'lerle birlikte Panislavist bir politika izlemesinin<sup>14</sup> ve Avrupalı büyük devletlerin uyguladıkları siyasetin ve yayılcılık politikalarının da önemli rolü olmuştur. Özellikle 18 Ocak 1871'de Alman İmparatorluğu'nu ilan eden Bismarck'ın, Alman birliğini kuvvetlendirmek için Fransa'nın yalnız bırakılmasını esas alan ve bunu sağlamak için Rusya ile Avusturya-Macaristan'ın Balkanlar'da genişlemesine göz yuman politikası, Bosna-Hersek isyanı ile 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinin önemli ölçüde hazırlayıcısı olmuştur.<sup>15</sup>

1875 yılında köylülerin vergi vermek istememeleri üzerine Hersek'te bir ayaklanma çıkmıştır. Osmanlı Devleti, kısa sürede genişleyen bu ayaklanmayı bastırmaya kalkışınca, Sırbistan ve Karadağ, Herseklilerin yardımına gönüllü göndermeye başlamışlardır.<sup>16</sup> Osmanlı Devleti, Hersek isyanı ile başa çıkamadığı gibi, ayaklanma başka yerlere de sıçramış ve 1876'da Bulgaristan'da da büyük bir ayaklanma ortaya çıkmıştır.

1875 yılından itibaren Balkan karışıklıklarının arkasındaki Pan Slavizm hareketi ve bu hareketin destekçisi Rusya'nın kışkırtmaları, Balkanlar'daki Slavları büyük ölçüde etkilemiş ve 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na giden karışıklıklara sebep olmuştur.<sup>17</sup>

Gerçekte amacı; Balkanlar'da, Slavlarla meskun eyaletleri Osmanlı hakimiyetinden kurtarmak ve onlar üzerinde kuracağı nüfuz ile İstanbul ve Boğazlara yaklaşmak<sup>18</sup> olan Rusya harp ilanına sebep olarak Osmanlı Devleti'nin Londra Protokolü'nü reddettiğini ve Balkanlar'da barış ve güvenliği istemediğini göstererek, bundan dolayı da Rusya'nın bu bölgede kendi çıkarlarını koruyacağını ve Hıristiyan toplumların emniyetini sağlamak için hareket geçeceğini ileri sürmüştür.

<sup>14</sup> Oral Sander, **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü-Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir İnceleme**, 3.b., Ankara, İmge Yayınevi, 2004, s. 248.

<sup>15</sup> Şenyuva, **a.g.e.**, s. 38.

<sup>16</sup> Karal, **a.g.e.**, Cilt VI, s. 73.

<sup>17</sup> Haluk Ülman, **Birinci Dünya Savaşına Giden Yol**, Ankara, 1972, s. 79-80.

<sup>18</sup> Karal, **a.g.e.**, Cilt VIII, s. 45.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı Devleti Rus kuvvetlerine yenilmiş, Rus kuvvetlerinin ileri unsurları 22 Ekim 1877'de Edirneyi işgal etmiştir. II. Abdülhamit, Rusları mümkün olduğu kadar uzakta durdurmak maksadıyla, Ruslarla Edirne'de barış esaslarını tespit eden bir mütareke imza ettirmiştir. Bu mütareke ile ateş kesilmiş ancak, Ruslar bir taraftan Terkos Gölü-Küçükçekmece, diğer taraftan Marmara, Ege kıyıları ve Ustruma Nehrine kadar bütün Batı Trakya'yı ve Doğu Rumeli'yi işgal hakkını elde etmişlerdir.

Çarın öncü kuvvetleri Yeşilköy'e (Ayastefanos) kadar ilerlemişlerse de, İngiliz donanmasının müdahalesi İstanbul'u Rusların eline düşmekten kurtarmıştır. Ayastefanos'ta yapılan sulh müzakereleri sonucunda Bâb-ı âlî'ye ağır şartlar kabul ettirilmiştir.<sup>19</sup> Rusların bir yandan İstanbul yakınlarında Çatalca'ya kadar sokulmuş olmaları, bir yandan da Erzurum'a kadar ilerlemeleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu korkutmuş ve Avrupa'nın büyük devletleri nezdinde anlaşma yapmaya zorlamıştır. Bunun sonucunda, Rus Başkomutanlığı tarafından antlaşmanın imza ve tanzim yeri olarak seçilen İstanbul'un Kapısı durumundaki Ayastefanos'ta yani bugünkü Yeşilköy'de 3 Mart 1878 tarihinde bir antlaşma imzalanmıştır.<sup>20</sup>

Bu antlaşmaya göre;

Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın bağımsızlığı ve sınırlarının yeniden düzenlenmesi ile topraklarını genişlemesi kabul edilmiş, Karadağ Adriyatik Denizi'ne kadar genişletilmiştir. Besarabya Romanya'dan alınıp Rusya'ya verilmiş,

Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı özerk bir prenslik olmuş, Osmanlı hükümeti Doğu'da Ermenilerin bulunduğu yerlerde iyileştirmeler yapmayı kabul etmiş,

Rusya'ya 1.410.000.000 Ruble savaş tazminatı ödenmesi kararlaştırılmış, (Osmanlı Devleti bu miktarın 300 milyon Ruble'sini nakit olarak ödeyecek, geri kalan miktarın karşılığında ise Ruslar'a Balkanlar'dan bir kısım toprak ile Ardahan, Kars, Batum ve Doğu Beyazıt'ı vermeyi taahhüt etmiştir)

<sup>19</sup> Akdes Nimet Kurat, "Panslavizm", <http://www.akintarih.com/tarih/panslavizm/slav.htm>

<sup>20</sup> Karal, a.g.e., Cilt VIII, s. 52.

Antlaşmanın imzalanmasından sonra onayını takiben Rus askerlerinin üç ay içerisinde (Bulgaristan hariç) Rumeli'yi, altı ay içerisinde de Anadolu'yu boşaltmaları kararlaştırılmıştır.<sup>21</sup>

Bu antlaşma ile Rusya, Slavcılık tezini artık yerleştirmiş ve ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nu arzu ettiği şekilde bölmüştür. Romanya, Sırbistan ve Karadağ toprakları tamamen kaybedilmiş, Bosna-Hersek üzerindeki egemenlik hakları dolaylı bir şekilde Rusya ve Avusturya'ya devredilmiştir. Doğu Anadolu'da çok önemli topraklar Rusya'ya bırakılmış, ayrıca Ermenilerin koruyuculuğu kapsamında Rusya söz hakkına sahip olmuştur.

Yine bu antlaşmayla Bulgaristan Balkanlar'ın en büyük devleti olarak doğmuş, Ege Denizi'nde kıyılara kavuşmuştur. Rusya'nın Bulgaristan'ın bu durumundan yararlanıp Akdeniz'e incek olması İngiltere'yi kaygılandırmaya başlamıştır.<sup>22</sup>

XIX. yüzyılda iç siyasi durumu gittikçe kötüleşen Osmanlı İmparatorluğu'na karşı açılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı'nın geleceğini belirlemesi açısından büyük önem taşımaktadır. *Trakya Meselesi* de bu savaş sonucunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile ilk kez ortaya çıkmıştır. Batı Trakya, Doğu Trakya ile Batı Rumeli'yi birleştiren bir kara köprüsü sayıldığından Avrupa politikasının en büyük davalarından biri haline gelmiştir.<sup>23</sup>

## 2. Rodop Türk Muvakkat Hükümeti

Ayastefanos Antlaşması'nın Bulgaristan'a bıraktığı yerlerde yoğun şekilde yaşayan Türkler, durumu protesto etmişler ve antlaşmanın imzalanmasından kırk gün sonra, 14 Nisan 1878'de Çirmen civarında Rus Kazak süvari bölükleri ile ilk silahlı çatışmaya girmişlerdir.<sup>24</sup> Silahlı mücadele, yalnız bu bölgede kalmayarak, Bulgaristan'a bırakılmak istenilen her yerde kendini göstermiştir. Mücadelenin düzenli ve teşkilatlı yürütüldüğü bölge ise, Kırcaali ve Rodop Dağı'nın kuzey kısımları olmuştur. Başkaldıran Türklerin

<sup>21</sup> Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995, s. 342.

<sup>22</sup> Osman Yavuz Saral, **Kaybettiğimiz Rumeli**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1975, s. 142.

<sup>23</sup> Tefik Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Milli Mücadele**, Cilt I, 2.b., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987, s. 13.

<sup>24</sup> Abdürrahim Dede, **Balkanlarda Türk İstiklal Hareketleri**, İstanbul, Türk Dünyası Yayınları, 1978, s. 15.

yatıştırılması için Rus memurları ile birlikte İstanbul'dan Serasker Kapısı Hassa Meclisi üyelerinden Sami Paşa ile Vasa Efendi bölgeye gönderilmişlerdir. Bu durum zamanın Osmanlı yönetiminin Rumeli Türklerini desteklemekten uzak kaldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ancak görüşmelerde Türk kuvvetlerinin başında bulunanlar Osmanlı idaresinden başka bir idare altına girmeyeceklerini ve Osmanlı toprağında Rus askeri buldukça silahlarını bırakmayacaklarını ifade etmişlerdir.<sup>25</sup> İşgale karşı mücadele veren Türkler, II. Abdülhamit'ten silah ve cephane istemişler ancak alamamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin desteğinden umut kesilince, 16 Mayıs 1878'de, Sultanyeri kazasının Karatarla köyünde *Rodop Türk Muvakkat Hükümeti* kurulmuştur.

Rus ve Bulgar işgaline karşı direnmekte kararlı olan Rodoplu Rumeli Türkleri Rodop Türk Muvakkat Hükümeti'ni kurmakla kurtuluş mücadelelerine, siyasal bir yapı kazandırmışlar ve bu da silahlı mücadelelerine diplomatik boyut kazandırmıştır.<sup>26</sup>

Dört kişilik bir kurucu heyeti olan (Ahmet Timirski, Hacı İsmail Efendi, Hidayet Paşa ve Kara Yusuf Çavuş) ve egemenliği altında dört milyon Türk yaşamakta olan muvakkat hükümet aynı zamanda otuz kişiden oluşan bir Temsilciler Meclisi de oluşturmuştur.<sup>27</sup> Hükümet yetkilileri bir yandan silahla mücadelelerini sürdürürken bir yandan da siyasi alanda mücadele vermişlerdir. Hak ve hukuklarını kabul ettirmek ve korumak için Avrupalı devletlerin İstanbul'daki elçilerine birer muhtıra göndermişlerdir. Rus ve Bulgar mezalimini dile getiren ve Hükümet'in kurulduğu gün olan 16 Mayıs 1878 tarihinde, *Hükümet-i Muvakkate* mührünü taşıyan muhtıra ile mücadele sebeplerini özetle şöyle anlatmışlardır;

*"Avrupa devletleri, neden silaha sarıldığımızın nedenlerini bilmek zorundadırlar. Bu meşru bir devlete karşı olan ayaklanma değil, bir hak mücadelesidir. Aya Stefanos Antlaşması'na dayanarak Rus ve Bulgarlar topraklarımızı işgal etmişler ve mezalim yapmaktadırlar. Canımızı,*

<sup>25</sup> Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 19-20.

<sup>26</sup> Hüseyin Savaş, "Lozan'a Kadar Batı Trakya Sorunu", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991), s. 141-142.

<sup>27</sup> Ümit Kurtuluş, *Batı Trakya'nın Dünü Bugünü*, Ankara, Sincan Matbaası, 1979, s. 4.

*namusumuzu korumak zorunda olduğumuz için mücadele etmekteyiz. Aya Stefanos Antlaşması'nı protesto ediyoruz. Bunun yerine yeni bir antlaşma yapılmalıdır.*<sup>28</sup>

Mücadele veren Türkler, İstanbul'dan resmi olarak silah desteği göremeyince, ihtiyaçlarını çevredeki Türk birliklerinden temin etmişler, Süleyman Paşa'nın ordusundan da bazı nizamiye taburları muvakkat hükümet birliklerine katılmışlardır.

Çirmen'de başlayan silahlı mücadele kısa zamanda Batı Trakya'ya ve Rodopların kuzeyinde, Lofça, Plevne, Tırnova'ya kadar yayılmış ve işgal kuvvetleri bozguna uğratılmıştır. 1878'de, Rodopları işgal etmek üzere onbir süvari taburu ve yedi-sekiz Bulgar gönüllü taburu ile taarruz eden Ruslar, Kırcaali ile Mestanlı arasında, Türk milli kuvvetleri tarafından bozguna uğratılıp, geri püskürtülmüştür.

13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması'nın imzalanmasını müteakip Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 8 Şubat 1879 günü, İstanbul'da imzalanan kesin barış antlaşmasıyla Ayastefanos Antlaşması'nın yerine Berlin Antlaşması'nın geçtiği kabul edilmiştir. Bu Antlaşma ile Bulgaristan'a verilen topraklar ile yine bu antlaşmaya göre kurulan Şarkî Rumeli Vilayeti dışında; savaş sırasında Rus ordusunun işgal etmiş olduğu Osmanlı topraklarının hemen boşaltılması kararlaştırılmıştır.<sup>29</sup>

Rodop Muvakkat Türk Hükümeti'nin kurulması ve yaptığı diplomatik girişimler Berlin Antlaşması'yla Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'dan bağımsız ayrı bir yönetime kavuşturulmasında ve bu isim altında imtiyazlı bir Osmanlı vilayeti kurulmasına önemli etki yapmıştır.<sup>30</sup>

Bu antlaşma mücadeleyi kısmen azaltmış, Arda Nehri güneyi bölgesi, Batı Trakya, tekrar Osmanlı idaresine geçtiğinden bu bölgedeki Türkler silahlarını bırakmışlardır. Ancak Şarkî Rumeli Vilayeti sınırları içinde kalan Kırcaali, Ropçaz ve Devlen bölgeleri, yeni vilayet idaresini tanımamışlar ve bölgedeki Bulgar çetelerinin Türklere karşı yaptıkları haksız saldırılara ve vahşete karşı mücadelelerini sürdürmüşlerdir.

<sup>28</sup> Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 22-23.

<sup>29</sup> <http://batitarakya.gen.tr/mucadele.html>

<sup>30</sup> Oran, Türk Yunan İlişkilerinde, s. 9.



Şarkî Rumeli, Osmanlı Devleti'ne siyasi ve askeri yönden bağlı, imtiyazlı bir vilayet haline getirilmiştir. Valiyi Padişahın tayin etmesi, ancak vilayet içinde Türk askeri bulundurulmaması kararlaştırılmıştır. Türk askerini yanında göremeyen Şarkî Rumeli'deki Türkler, bölgeden büyük ölçüde göç etmişlerdir. Bulgarlar bu her iki durumdan da istifade ile Şarkî Rumeli'yi Bulgarlaştırmaya başlamışlar ve vilayetin alt yönetim birimlerini de ele geçirmişlerdir. Son aşamada, 18 Eylül 1885'de bir darbe ile Padişahın tayin ettiği valiyi ve diğer idarecileri görevden alarak tevkif edip, Şarkî Rumeli'nin Bulgaristan'la birleştiğini açıklamışlardır.

Şarkî Rumeli Türkleri, bu darbeden ve emrivakiden sonra, bir müddet İstanbul'un ve diğer devletlerin alacakları tedbirleri beklemişler, bir şey yapılmadığını görünce, Bulgar idaresini tanımadıklarını açıklamak ve birleşme durumunu protesto etmek için faaliyete geçmişlerdir. Filibe İslam Cemaati'nin girişimi ile her liva ve kazadan seçilen Türk mebuslarını 1885 sonlarına doğru, Filibe'de kongreye davet etmişler, ancak bu toplantının yapılacağını öğrenen Bulgar yönetimi, Türk mebuslarının bir kısmını tevkif, bir kısmını da jandarma kuvvetiyle yerlerine göndermiş ve düşünülen kongre böylece gerçekleşmemiştir.

Muvakkat Türk Hükümeti'ni kuran Kırcaalililer ve Rodoplular, 1880 başlarında Şarkî Rumeli Valisinin girişimi ile bu idareyi tanımışlar, ancak silahlarını teslim etmemişler ve Bulgar jandarmasını da bölgelerine sokmamışlardır. Bulgarların Doğu Rumeli'yi ilhakı üzerine, vilayete olan ilgi ve münasebetlerini tekrar kesmişlerdir.

Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında 1 Şubat 1886'da, Şarkî Rumeli'nin Bulgaristan Prensiği'ne verildiğini açıklayan bir anlaşma imzalanmış ve bu anlaşma 5 Nisan 1886'da Avrupalı devletler tarafından da onaylanmıştır. Bu anlaşma ile o tarihe kadar Şarkî Rumeli idaresine geçmemiş ve bu idareyi kabul etmemiş olan Kırcaali ve Ropcoz kazaları Osmanlı sınırları içinde bırakılmıştır.<sup>31</sup> Böylece Nisan 1878'den beri haklı mücadelelerini, İstanbul'un hiçbir desteğini görmeden sürdüren Rodop bölgesi Türkleri, sekiz yıllık mücadelelerinin sonucunda, üç yüz köyün Osmanlı sınırları içerisinde bırakılmasını sağlamışlardır.

<sup>31</sup> Anıl Çeçen, **Türk Devletleri**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1986, s. 301.

Hükmi varlığı sekiz yıl süren bu ilk Muvakkat Hükümet Bulgarlarla yapılan anlaşmanın neticesinde 20 Nisan 1886 tarihinde feshedilerek<sup>32</sup> tarih sahnesinden çekilmiştir.

### 3. Berlin Antlaşması

Batı Trakya meselesi her ne kadar Ayastefanos Antlaşması ile ortaya çıkmışsa da, bu antlaşmayı hükümsüz hale getiren 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması ile tekrar ele alınmıştır.<sup>33</sup>

Rusya'ya Balkanlar'da tartışmasız bir üstünlük sağlayan, Sırbistan'ı Adriyatik'e çıkararak, Rusya'yı Bulgaristan aracılığı ile Ege'ye indiren Ayastefanos Antlaşması'na Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İngiltere karşı çıkmışlar ve Haziran 1878'de Berlin'de bir kongre toplanmasına öncülük etmişlerdir.<sup>34</sup>

Avrupa devletlerinin baskısı ve Rodoplarda çıkan ayaklanmalardan dolayı Ayastefanos Antlaşması'nı yeniden gözden geçirmek amacıyla 13 Haziran 1878'de toplanan Berlin Kongresi'ne Almanya Başbakanı Bismarck başkanlık etmiş, Kongre'ye Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İtalya katılmıştır. Bismarck'ın konuşmasıyla açılışı yapılan Kongre'nin amacının Ayastefanos Antlaşması'yla bozulmuş bulunan Avrupa güçler dengesinin yeniden düzenlenmesi ve Avrupa'nın ihtiyacı olan barışı yeni güvenceler üzerine oturtmak olarak açıklanmış olmakla beraber kongrenin daha ilk gününde amacın bu olmadığı anlaşılmıştır. Avrupa devletleri kendi çıkarlarının aralarında bir defa daha görüşüp, bir anlaşmaya ulaşma niyetlerini açığa vurmuşlardır.

Uzun müzakereler sonucu 13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması 64 maddeden ibaret olup, 1. ila 22. maddeler arası Bulgaristan ve

<sup>32</sup> H. Bülent Demirbaş, **Batı Trakya Sorunu**, İstanbul, Arba Yayınları, 1996, s. 20-21.

<sup>33</sup> Türel Yılmaz, "Tarihi Perspektif İçinde Batı Trakya ve Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Haklarını Koruyan Antlaşmalar (1878-1923)", <http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/turel.htm>

<sup>34</sup> Türel Yılmaz, "Balkan Tarihinden Bir Kesit: XIX. Yüzyılda Balkanlar'da Bağımsızlık Hareketleri", [http://www.akader.com/khuka/3\\_99\\_şubat/balkan\\_tarihinden.htm](http://www.akader.com/khuka/3_99_şubat/balkan_tarihinden.htm)



dolayısıyla Trakya ile ilgilidir. Bu hükümlerden en önemlileri özet olarak şu şekildedir:<sup>35</sup>

Ayastefanos Antlaşması ile kurulan Bulgaristan üç bölgeye ayrılmıştır.

Birinci bölgede; Osmanlı egemenliği altında özerk, vergi veren sınırları daraltılmış bir Bulgaristan Prenslığı kurulmuş,

İkinci bölgede; Balkanlar Dağları'nın güneyinde Şarki Rumeli olarak adlandırılan ve doğrudan doğruya Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve askeri hakimiyeti altında bir vilayet kurulmasına ve bu vilayetin başına Hıristiyan bir vali atanmasına karar verilmiş,

Üçüncü bölgede; Makedonya iyileştirme yapılmak şartıyla Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır.

Antlaşmaya göre Rusya'nın daha önce kabul ettirdiği Bulgaristan Prenslığı'nin sınırları neredeyse üçte birine küçültülürken, tam bağımsızlık kazanan Sırbistan yeni topraklar almıştır. Karadağ'ın bağımsızlığı resmen tanınırken sınırlarının genişliği iki katına çıkarılmış, Bosna ve Hersek ise görünüşte Osmanlı Devleti'nin vilayetleri olarak kalmakla birlikte Avusturya'nın yönetimine bırakılmıştır.<sup>36</sup>

Berlin Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu Balkanlar'daki topraklarının büyük bir kısmını kaybetmekle birlikte, Batı Trakya'yı tekrar sınırlarına dahil etmiştir.<sup>37</sup> Ancak bu hakimiyet uzun süreli olmamış, Batı Trakya 1886'da tekrar Bulgarların eline geçmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dışında İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, Avusturya ve İtalya'nın katılarak imzaladıkları bu antlaşma ile tarihe "93 Harbi" ismiyle geçen 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı sona ermiştir.

Berlin Kongresi Osmanlı-Rus Savaşı'nı bitirmek için toplandı gibi görünse de, alınan kararlar bütün Balkanları ve Avrupa'yı ilgilendiren ve etkileyen bir sonuca doğru gitmiştir. Kongre adeta Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki topraklarının özel olarak taksimini yapan

<sup>35</sup> Yılmaz, **Tarihi Perspektif İçinde**,

<http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/turel.htm>

<sup>36</sup> Özer Sükan, **21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye**, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 2001, s. 32.

<sup>37</sup> Türel Yılmaz, "Batı Trakya'da Türk Devleti Kurma Teşebbüsleri (1878-1920)", **Balkan Araştırmaları**, Cilt I, Sayı I, Edirne, Trakya Üniversitesi Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 1998, s. 117.

uluslararası nitelikli bir havaya bürünmüştür. Berlin Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması aşamalarından en önemlisini teşkil etmiştir. Bu Antlaşma ile Osmanlı İmparatorluğu 287.510 km<sup>2</sup> toprak kaybetmiştir.<sup>38</sup> Kaybedilen topraklar nedeniyle zaman zaman yaşanan toplu göçler Trakya ve Anadolu'da iskân sorunlarının yaşanmasına neden olmuş ve bu sorunlar giderek artmış ve Osmanlı Devleti'nin ileriki yıllarda karşılaştığı büyük meselelerin başlangıcını teşkil etmiştir.<sup>39</sup>

Berlin Antlaşması aynı zamanda kendisini izleyen yüzyılda Balkanlar'ın siyasi gelişmesini tartışmasız bir biçimde ve çok büyük ölçüde belirlemiştir. Konferansta sınırlar belirlenirken ne tarihsel haklar, ne de kendi kaderini tayin hakkına ilişkin öğeler etkili olmamıştır. Bölge devletlerinin genişliği, şekli, gelişme düzeyleri, hatta farklı Balkan devletlerinin varlığı neredeyse bütünüyle güç dengesi oyununun kurallarına göre hareket eden büyük güçlerin mülahazalarına göre belirlenmiştir.<sup>40</sup>

## D. I. BALKAN SAVAŞI İLE I. DÜNYA SAVAŞI ARASI

### 1. Balkan Savaşları

Osmanlı İmparatorluğu'nda İkinci Meşrutiyet'in ilanı sırasındaki olaylardan faydalanan Avusturya, Bosna-Hersek'i işgal ederken, Bulgaristan da 5 Ekim 1908 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Osmanlı Devleti bu olayı tanımayarak, Berlin Antlaşması'nı imza eden devletler nezdinde protesto etmiş, fakat bu devletler, özellikle de İngiltere, protestoyu ciddiye almamışlardır. Rusya'nın da harekete geçmesiyle, 16 mart 1909 tarihinde İstanbul'da imzalanan antlaşma ile Osmanlı Devleti Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanımıştır.<sup>41</sup> Bu arada İtalya, Trablusgarp'a göz dikmiş, iç ve dış mücadeleleri ile uğraşan Osmanlı Devleti'nin zayıf durumundan faydalanarak 28 Eylül 1911 tarihinde bir ultiatom vermiştir. Osmanlı Devleti'nin bu ultiatomu reddetmesiyle İtalya 29 Eylül 1911'de savaş ilan etmiştir.<sup>42</sup>

<sup>38</sup> Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih (1789-1960)**, Ankara, Sevinç Yayınevi, 1973, s. 276.

<sup>39</sup> Sukan, **a.g.e.**, s. 101.

<sup>40</sup> Maria Todorova, "Balkanlar'ın Osmanlı Mirası", Kemali Saybaşı-Gencer Özcan (der.), **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, İstanbul, Bağlam Yayınevi, 1997, s. 118-119.

<sup>41</sup> Uçarol, **a.g.e.**, s. 338-340.

<sup>42</sup> Yılmaz, **Batı Trakya'da Türk**, s. 118.

Osmanlı Devleti'nin bu durumunu fırsat bilen Balkan devletleri kendi aralarında ittifaklar yaparak Osmanlı Devleti'ne savaş açmışlardır. 17 Ekim 1912 tarihinde başlayan I. Balkan Savaşı tamamen Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlanmış, savaş sonunda Edirne 16 Mart 1913'de Bulgaristan'ın eline geçmiştir. 30 Mayıs 1913 tarihinde Londra Barış Antlaşması imzalanmıştır.<sup>43</sup> Bu antlaşmaya göre;

Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez hattı olarak belirlenmiş, Arnavutluk ile Ege adalarının geleceğinin durumu büyük devletlere bırakılmış, Selanik, Güney Makedonya ve Girit Yunanistan'a, Orta ve Kuzey Makedonya Sırbistan'a verilmiştir. Kavala, Dedeağaç ile birlikte bütün Trakya Bulgaristan sınırları içine dahil edilmiştir.

Böylece Osmanlı Devleti'nin Midye-Enez hattının batısında kalan tüm toprakları paylaşılmıştır. Bulgaristan; Ege Denizi'ne çıkmış ve büyük bir devlet olmuş, Yunanistan; Selanik'i de alarak, kuzeye doğru genişlemiş ve Ege Denizi'ne yerleşmek için büyük bir mesafe almıştır.

I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin tahminlerin ötesinde kısa bir sürede yenilmesi ve oldukça büyük toprak kaybetmesi bölgede bir otorite boşluğu yaratmıştır.

Londra Barış Antlaşması'ndan sonra Balkan devletleri durumlarından memnun kalmamışlar, bu kez de Rumeli'yi kendi aralarında paylaşma konusunda itilafa düşmüşlerdir. Bunun üzerine 29 Haziran 1913'de Balkan devletleri, bir diğer Balkan devleti olan Bulgaristan'a karşı birleşerek, bu devlete savaş ilan etmişlerdir. Bunu fırsat bilen Osmanlı Devleti ise, Bulgaristan'a saldırarak 25 Temmuz 1913 tarihinde Edirne'yi tekrar geri almıştır.<sup>44</sup>

II. Balkan Savaşı, Bulgaristan ile diğer Balkan devletleri olan Romanya, Yunanistan ve Sırbistan arasında 10 Ağustos 1913 tarihinde imzalanan Bükreş Antlaşması, daha sonra ise, Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında ayrı ayrı imzalanan antlaşmalar ile son bulmuştur. Bükreş Antlaşması ile Mesta-Karasu Nehri batısı (Kavala, Drama, Serez)

<sup>43</sup> Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, Cilt II, Kısım II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1943, s. 313.

<sup>44</sup> Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1953, s. 387-400.

Yunanistan'a, Mesta ile Meriç Nehri arası Batı Trakya Bulgaristan'a bırakılmıştır.

Batı Trakya' da yaşanan en önemli değişim Balkan Savaşı ile olmuştur. Bu savaş Balkanlar'da Osmanlı İmparatorluğu için büyük toprak kayıplarına sebep olmuştur. Batı Trakya Bölgesi'nde 550 yıl süren Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti, I. Balkan Savaşı'nda yenilmesiyle sona ermiştir.<sup>45</sup>

## **2. II. Balkan Savaşından Sonra Batı Trakya'daki Bağımsızlık Mücadeleleri**

### **a. Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi**

10 Ağustos 1913'de Bulgaristan ve diğer Balkan devletleri arasında imzalanan Bükreş Antlaşması ile Bulgaristan, Doğu Trakya da dahil olmak üzere I. Balkan Savaşı sonunda kazandığı toprakların büyük bir kısmını kaybetmiştir. Doğu Trakya'yı kaybeden Bulgarlar, Batı Trakya'daki halka eziyetler yapmaya başlamıştır. Bu konuda Osmanlı Hükümeti'ne raporlar gelmesine rağmen, Bâb-ı âlî, Edirne yürüyüşü sırasında Batılı devletlere Meriç'in batısına geçilmeyeceğine dair garanti vermiş olduğundan meseleye soğuk bakmıştır. Ancak bazı ordu mensupları, yarı resmi mahiyette bir kuvvetin burayı geçmesini başkumandanlığa ve hükümete kabul ettirmişlerdir.<sup>46</sup> Edirne'nin kurtarılmasından sonra Hurşit Paşa Kolordusu emrindeki akıncı müfrezesinden 116 kişilik bir çete, Enver Beyin emir ve talimatı ile Edirne'den Ortaköy'e gönderilmiştir. Başında Genel Çeteler Kumandanı Eşref Kuşçubaşı bulunduğu akıncı müfrezesi 15 Ağustos 1913'de Batı Trakya'ya girmiştir.

Merkezi otoriteden emir almadan hareket eden Eşref Kuşçubaşı Bey'in bu hareketi İstanbul'da hoş karşılanmamış ve halen buldukları yerde kalmaları ve ileri hareketi durdurmaları için emir verilmiştir. Eşref Bey, bu emir üzerine Edirne'de bulunan ve bu faaliyetler için doğrudan emir aldığı Enver Beyle görüşmüş ve bu ikili görüşmenin sonunda İstanbul'un emrinin dinlenmemesi ve bütün Batı Trakya'nın işgal edilmesi kararı çıkmıştır.

<sup>45</sup> Uçarol, a.g.e., s. 442-446.

<sup>46</sup> Nevzat Günadağ, **1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s. 119-120.

Bu tarihi görüşme ile Batı Trakya Türk toplumunun mücadelesinde yeni bir dönem başlamıştır. Enver Bey'in desteğiyle Batı Trakya'ya bir miktar daha birlik ve subay gönderilmesi sağlanmıştır. Enver Bey ayrıca Kuşçubaşı Eşref kumandasında bulunan çetelerin kıtalara başvurması halinde kendilerine erzak ve cephaneye verilmesi yönünde 15 Ağustos 1913 tarihinde kıtalara kesin talimat göndermiştir.<sup>47</sup> Gönderilen yeni takviye kuvvet içinde, sonradan kurulacak Teşkilatı Mahsusa'nın başkanlığını yapan ve I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesinde çok önemli görevler üstlenen Süleyman Askeri Bey de yer almıştır.

Takviye olarak gönderilen seçkin subay ve erlerden oluşan iki bölüğünde gelmesiyle güçlenen Batı Trakya Müfrezesi ileri harekete geçerek Batı Trakya'da işgal altında bulunan bölgelerin kurtarılmasına devam etmiştir. Müfrezeye, kısa zamanda Bulgar çetelerini yenerek, sırasıyla Ortaköy, Papazköy, Paşmaklı, Yenice, Habibçe, Harmanlı, Eğridere, Koşukavak, Kırcaali, Mestanlı, Cumaibala, Darıdere ve Nevrokopi'yi işgal etmiş, ardından 31 Ağustos 1913'de kısa bir çarpışma ile Batı Trakya'nın merkezi olan Gümülcine, 1 Eylül 1913'de de İskeçe ele geçirilmiştir böylece Yunanistan'ın denetiminde bulunan Dedeağaç hariç bütün Batı Trakya milli kuvvetler tarafından kısa sürede kurtarılmış ve kontrol altına alınmıştır.<sup>48</sup>

Gümülcine'nin kurtarılmasıyla beraber *Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi (Batı Trakya Geçici Hükümeti)* kurulmuş ve Reisliğine de Müderris Salih Hoca seçilmiştir. Ayrıca bütün kazalarda da Geçici Hükümet Başkanları atanmıştır. Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatesi'nin üstünde Garbi Trakya Hükümet-i İcraiyesi oluşturulmuş ve bu heyetin başına da aynı zamanda Genelkurmay Başkanlığı görevini de üstlenen Süleyman Askeri Bey getirilmiştir. Batı Trakya'nın Bulgarlara karşı emniyetini sağlamak için doğrudan Genelkurmay Başkanı Süleyman Askeri Bey'e bağlı cephe komutanlıkları kurulmuştur. Böylece Batı Trakya'nın bütün yürütme kuvveti Süleyman Askeri Bey'de toplanmıştır.

<sup>47</sup> Enis Berberoğlu, **Öbür Türkler**, İstanbul, Doğan Kitabevi, 1999, s. 20.

<sup>48</sup> Saral, **a.g.e.**, s. 200.

### b. Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi

Batı Trakya'da İstanbul Hükümeti'nin bilgisi ve denetimi dışında sürdürülen işgal altındaki bölgelerin kurtarılması ve bölgesel bir hükümetin kurulması, İstanbul'da ve Sofya'da tedirginlik yaratmıştır. İstanbul Hükümeti nezdinde sürdürülen dış baskılar giderek artmış ve bu baskılar nedeniyle başlangıçtan beri bu işe olur vermeyen İstanbul Hükümeti Batı Trakya'da bulunan bütün askeri personele yurda dönmeleri için emir vermiştir. Batı Trakya yöneticileri, geri dön emrini dinlemeyerek, Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini kestiklerini açıklamışlar ve Muvakkat Hükümetin adını da Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi olarak değiştirerek 12 Eylül 1913'de Batı Trakya'da yeni bir Türk Devletini daha tarih sahnesine çıkarmışlardır.

Süleyman Askeri Bey tarafından kurulan *Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi'ni* Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'nin aksine, Yunanlılar memnurlukla karşılamışlar ve derhal işbirliği talep edip, askeri yardım vaadinde bulunmuşlardır. Yunanistan II. Balkan Savaşı'ndan sonra imzalanan Bükreş Antlaşması'ndan itibaren, Bulgarların yönetiminde kalan Rumlara yapılacak muamele üzerinde anlaşamadıkları için Bulgaristan'a karşı bir politika izlemeye başlamıştır.<sup>49</sup> Bölgenin Bulgarların elinden kurtarılmasını kendi menfaâtlerine uygun bulan Yunanlılar Osmanlı-Bulgar görüşmeleri sırasında bir Osmanlı-Bulgar yakınlaşmasını önlemek amacıyla 2 Ekim 1913 tarihinde ellerinde bulundurdukları Dedeoğaç şehir ve limanını Batı Trakya Müstakil Hükümeti'ne devretmişlerdir.<sup>50</sup>

Dedeoğaç şehir ve limanını Batı Trakya Türk Hükümeti'ne bıraktıktan sonra Yunanlılar, bu hükümet ile ilişki kurma yollarını aramaya başlamışlar ve herhangi bir yazılı garanti olmaksızın, sözle Mesta-Karasu'yu Batı Trakya-Yunanistan sınırı olarak kabule hazır olduklarını bildirmişlerdir. Arkasından, silah ve para yardımıyla dahi bulunmayı teklif eden Yunanistana, Bulgaristan'ı eski sınırına çekmek ve daha sonra da Batı Trakya'yı kendi topraklarına katmak amacını gütmüştür. Yunanistan bunları yaparken, Batı Trakya'da güçlü bir Bulgar devleti yerine, zayıf bir Türk hükümeti'nin

<sup>49</sup> Bayur, a.g.e., s. 479.

<sup>50</sup> Bıyıklıoğlu, a.g.e., Cilt I, s.79.



kurulmasının gelecekteki planları için daha uygun olacağını da düşünmüştür.<sup>51</sup>

Gümölcine yeni devletin başkenti olarak kabul ve ilan edilmiştir. Ay yıldızlı, Yeşil- Beyaz-Siyah renkli özel devlet bayrağı resmi binalara çekilmiş ve pasaport sistemi oluşturulmuştur. Posta teşkilatı kurularak pul bastırılmıştır. Ayrıca genç Türk Devleti'nin sesini dışarıya duyurmak için Batı Trakya Ajansı kurularak, Türkçe ve Fransızca olarak yayın yapan *Independant* adlı bir gazete çıkarılmaya başlanmıştır.

Batı Trakya Müstakil Hükümeti, tarihte eşine ender rastlanan kısa bir süre içinde devlet çarkının dönmesi için gereken bütün organlarını tesis etmiştir. Hatta bizzat Devlet Başkanı Süleyman Askeri Bey tarafından yazılan Milli Marşını dahi yürürlüğe koyan bu hükümet *Özgür* adını verdikleri Resmi Gazetesi'ni de yayınlamaya başlamıştır.<sup>52</sup>

Bütün iyi niyetli çabalar ve insanüstü gayretlere rağmen Batı Trakya Müstakil Hükümeti'nin siyasi ömrü uzun olamamıştır. Bulgarlar kendilerine bırakılan topraklar üzerinde müstakil bir Türk Devleti'nin kurulmasını kabullenemeyerek başta Rusya olmak üzere diğer büyük devletlere şikâyetlerde bulunmuştur. Bunların Osmanlı Devleti'ne baskıları sonucu, yeni devletin bekası tehlikeye düşmüştür.

Rusya, bu devlet söndürülmediği takdirde, Doğu Anadolu'da bir Ermeni Devleti kurdurmak için faaliyete geçeceği yolunda Osmanlı Devleti'ne giderek artan dozda baskı yapmaya başlamıştır.<sup>53</sup>

Batı Trakya'da bunlar olurken Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasındaki görüşmeler devam etmiştir. Bu görüşmelerin sonucunda 29 Eylül 1913 tarihinde İstanbul Antlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu antlaşma ile zaten II. Balkan Savaşı sonunda Balkan devletleri ile Bulgaristan arasında 10 Ağustos 1913 tarihinde imzalanan Bükreş Anlaşması'yla Bulgaristan'a terk edilmiş olan Batı Trakya, tümüyle Bulgaristan'a verilmiştir.<sup>54</sup>

Osmanlı Hükümeti'nin, İstanbul Antlaşması'yla Batı Trakya'yı bırakması, Batı Trakya halkı üzerinde tam bir şok tesiri yaratmış olmasına

<sup>51</sup> Bayur, **a.g.e.**, s. 473.

<sup>52</sup> Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s.72-85

<sup>53</sup> Tahir Tamer Kumkale, "Batı Trakya Türk Toplumunu", **Önce Vatan Gazetesi**, 17-20 Mayıs 2003

<sup>54</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 10.

rağmen Batı Trakya yöneticileri yeni devletin devamlılığını hususundaki kararlılıklarını devam ettirmişlerdir.

İttihat ve Terakki Hükümeti'nden düş kırıklığına uğrayan bazı Osmanlı aydınları ve askerler Batı Trakya Cumhuriyeti'nin topraklarına geçerek bu yeni devletin çatısı altında örgütlenmeye başlamışlardır. Zamanla Batı Trakya Cumhuriyeti'nin İttihat ve Terakki Hükümeti'ne cephe almasından çekinen yöneticiler, Talat ve Cemal Paşaları bu yeni Türk Devleti'ni ortadan kaldırmakla görevlendirilmişlerdir. Osmanlıların bu yeni Türk Cumhuriyeti'ne sahip çıkacak yerde, İttihat Terakki'nin iktidar hesapları nedeniyle karşı çıkması, bu ilk bağımsız Türk Cumhuriyeti'nin çok kısa ömürlü olmasına neden olmuştur.<sup>55</sup>

Batı Trakya Hükümeti'nin başındakileri ve halkı, Bulgarlara karşı silahlı mukavemetten vazgeçirmek ve teskin etmek üzere, antlaşmanın yapıcılarında olan Miralay Cemal Bey (Bahriye Nazırı Cemal Paşa) Ekim 1913 başlarında, İstanbul'dan Dedeoğaç, Gümölcine ve İskeçe'ye gitmiştir. Cemal Paşa'nın ısrarlı çabaları ile Bulgarlar kan akıtmadan Batı Trakya'yı işgal ederek bölgedeki Türk hâkimiyetine son vermiştir. Ekim 1913 ortalarında başlayan Bulgar işgali, olaysız olarak 30 Ekim 1913'de sona ermiştir. Batı Trakya Müstakil Hükümeti de 25 Ekim 1913'de kendini feshetmiş ve hükümet ileri gelenleri ile subaylar ve birlikler İstanbul'a geri dönmüşlerdir. Mevcut silah ve cephane, ileride yine Batı Trakya davası için kullanılmak ümidiyle halk tarafından saklanmıştır.

Batı Trakya Cumhuriyeti'nin feshedilip, Türk subaylarının İstanbul'a dönmesinden sonra, Batı Trakya'daki hareket tamamen sönmemiştir. İstanbul Anlaşmasından sonra Bulgarların Batı Trakya'yı işgalleri sırasında burada bırakılan Fuat Balkan ve beraberindeki bazı subaylar buradaki faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.<sup>56</sup>

<sup>55</sup> Çeçen, a.g.e., s. 301-302.

<sup>56</sup> Gündoğ, a.g.e., s. 169.



## E. I. Dünya Savaşı'nda ve Savaşın sonundan Lozan Antlaşması'na Kadar Olan Dönemde Batı Trakya

### 1. Batı Trakya Kurtuluş Komitesi ve Batı Trakya Cunta Hükümeti

Batı Trakya Cumhuriyeti'nin feshedilip, Türk subaylarının İstanbul'a dönmesinden sonra, Batı Trakya'daki hareket tamamen sönmemiştir. İstanbul Antlaşması'ndan sonra Bulgarların Batı Trakya'yı işgalleri sırasında burada bırakılan Fuat Balkan, İskeçeli Arif, İbrahim Cihangiroğlu ve beraberlerindeki bazı subaylar buradaki faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.<sup>57</sup>

Balkan Savaşları sonunda Batı Trakya'nın Bulgarlara verilmiş olmasına rağmen Enver Paşa, Batı Trakya ile ilgisini kesmemiş, Batı Trakya ve Makedonya işlerini yürütmek üzere, İstanbul'da Muhacirin Müdürlüğü'nü kurmuş ve başına da Süleyman Askeri Beyi getirmiştir. Batı Trakya ile ilgili işler I. Dünya Savaşı'na kadar bu müdürlük kanalı ile sürdürülmüştür. Ancak Avrupa'da I. Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra, 5 Ağustos 1914'de Enver Paşa başında yine Süleyman Askeri Beyin bulunduğu Teşkilatı Mahsusa isimli gizli bir teşkilat kurmuş ve bu teşkilat bütün Müslüman memleketleri ilgi sahası içine almıştır.

Süleyman Askeri Bey, Batı Trakya'daki Bulgar yetkilileri ile görüşerek, Batı Trakya'ya Yunanlılara karşı gerilla harekâtı yapacak timler göndermiştir.<sup>58</sup>

Osmanlı Devleti savaşa girdikten sonra, gerilla faaliyetleri devam ederken, Batı Trakya Türkleri, Batı Trakya'yı muhtemel Yunan işgaline karşı korumak ve fırsat doğduğunda savaş nedeniyle bölgedeki etkinliği azalan Bulgar otoritesinden kurtulmak için 30 Temmuz 1915 tarihinde Drama'nın Radiolos köyünde Süleyman Askeri Beyin teşviki ile Fuat Balkan, Şakir Zümre, Cevat Beylerin liderliğinde Batı Trakya Kurtuluş Komitesi'ni kurmuşlardır. Bu komitenin kurulmasıyla birlikte Drama, Kavala ve kısmen de İskeçe ve çevresinde bir *Batı Trakya Bölge Hükümeti* kurulmuştur.<sup>59</sup> Osmanlı Devleti safında savaşa katılan Bulgarlar da, bölgenin Yunanistan eline

<sup>57</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Fuat Balkan, **Fuat Balkan'ın Hatıraları**, Metin Martı (yay. haz.), İstanbul, Arma Yayınları, 1998.

<sup>58</sup> Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, Cilt I, s. 89-91.

<sup>59</sup> Ahmet Aydınlı, **Batı Trakya Faciasının İçyüzü**, Cilt I, İstanbul, Akın Yayınları, 1971, s. 211.

geçmesini önlemek için zaman zaman bu komitenin faaliyetlerini desteklemişlerdir.

1916 sonlarında, savaş devam ederken, bölgeye 20. Türk Kolordusu gönderilmiş Yunanlılar ve Fransızlara karşı Bulgarlarla beraber Makedonya Cephesi açılmıştır. Kolordunun gelişiyle beraber Batı Trakya Kurtuluş Komitesi yönetiminin gücü ve otoritesi daha da artmış, Kolordu Komutanı Abdülkerim Paşa yönetimi ele almıştır.

İkinci kez bağımsızlık ilanına girişen ve cunta hükümeti de denilen, *Batı Trakya Bölge Hükümeti*, mülki açıdan dokuz müfettişliğe ayrılan Batı Trakya'da 27 Eylül 1917 tarihine kadar hükmi varlığını sürdürmüştür.<sup>60</sup> Ancak bu tarihte İstanbul'dan gelen emirle, Abdülkerim Paşa'nın bölgeden ayrılması üzerine Batı Trakya Kurtuluş Komitesi kendisini feshetmiştir.

## 2. Müttefiklerarası Batı Trakya Hükümeti

Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı'na Üçlü İttifak'tan yana katılması üzerine bu ülkenin 1913'ten beri resmen elinde tuttuğu Batı Trakya'nın ne yapılacağı konusu Paris Barış Konferansı'nda görüşülmüş, ancak bu konuda kesin bir karara varılamamıştır. Bunun üzerine Bulgaristan'ın güney sınırlarını saptayacak bir barış anlaşması yapılması ve Batı Trakya konusunda kesin bir karar alınana dek bölgenin Müttefikler tarafından işgal edilmesi uygun görülmüştür. Söz konusu barış antlaşması Müttefikler ile Bulgarlar arasında 27 Kasım 1919'da Neuilly'de imzalanmıştır. Bu anlaşmayla Batı Trakya'nın dağlık kuzey kısımlarının Bulgaristan'a bırakılmasına, güney kısımlarının da Müttefiklerce işgal edilmesine karar verilmiştir.

Bulgaristan Barış Antlaşması gereği Batı Trakya'nın Karaağaç, Dimetoka, Sofulu, Dedeağaç, Gümölcine ve İskeçe kazalarını, 20 Ekim 1919'da boşaltmış ve bu bölgeyi Fransız askeri makamlarının idaresine devretmiştir.

Bu işgal sonrasında Fransız generali Charpier'in (Şarpi) başkanlığında bir *Müttefiklerarası Trakya Hükümeti* kurulmuş ve hükümetin başına da Tefik Bey getirmiştir.

<sup>60</sup> Çeçen, a.g.e., s. 308.

Zaten yeterince aydınlık olmayan Batı Trakya tarihi, 15 Ekim 1919'dan 23 Mayıs 1920'ye dek süren bu Müttefiklerarası Trakya Hükümeti döneminde iyice karanlıktır. Kimi kaynakların bu hükümeti açıkça bir "Türk Hükümeti" olarak ilan etmelerine karşın bazı görüşler de bu muvakkat hükümetin Batı ve Doğu Trakya'nın mukadderatı hakkında kesin karar verilinceye kadar, Yunan işgalini kolaylaştırmak ve Venizelos'un siyasetine öncülük etmek üzere düşünülen bir tertip olarak kurdurulduğunu savunmaktadırlar.<sup>61</sup>

Bulgaristan bu yeni yönetimi tanımış ve hemen büyükelçi ve ataşe göndermiştir. Yunanistan bu hükümeti tanıdığını bildirmişse de sürekli olarak batılı devletleri bu hükümetin feshedilmesi için baskı altında tutmaya devam etmiştir. Yunanistan bölgede geniş hazırlıklardan sonra Batı Trakya'nın Yunanistan'a katılması ile ilgili referandum yapılmasını istemiştir.<sup>62</sup>

Bazı kaynaklara göre; Batı Trakya'da bunlar yaşanırken bir taraftan da General Charpier'in direktifiyle Müslüman Gençler Birliği kurulmuş ve Fransızlar lehine propaganda yapmaları sağlanmıştır.<sup>63</sup> Batı Trakya'daki Fransız generali Charpier yapılacak bir referandumda Fransız Manda idaresini seçmeleri için Batı Trakya Müslüman Türk azınlığına bazı vaatlerle özerk bir idare teklif etmiş ve yapılacak bir referandumda Yunan idaresi yerine Fransız manda idaresinin tercih edilmesi için halka konuşmalar yapmıştır. Bazı kaynaklara göre ise de; Fransızlar bölgenin Yunanlılara kazandırılması için çeşitli oyunlar yapmıştır. Ancak bunlar olurken Batı Trakya'yı çok iyi tanıyan ve Batı Trakya'da Yunan propagandası yapan Yunan temsilcisi Vamvakas isimli kişi birçok faaliyette bulunmuş ve yapılan referandumda Yunan idaresinin kabul edilmesinde çok etkili olmuştur.<sup>64</sup>

Referandum iki dereceli olarak yapılmıştır. Halk önce, beş Türk ve birer Bulgar, Yunan ve Musevi üyeden oluşacak sekiz temsilciyi seçecek olan delegeleri seçmiştir. Daha sonra bu delegeler, Batı Trakya'nın geleceğini kararlaştıracak olan sekiz temsilciyi seçmiştir. Seçimler yapılmış ancak halkın genel isteği ile çelişen bir sonuç çıkmıştır. Halkın beklediği temsilciler

<sup>61</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 11.

<sup>62</sup> Çeçen, **a.g.e.**, s. 309.

<sup>63</sup> Kemal Şevket Batıbey, **Batı Trakya Türk Devleti**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1979, s. 25.

<sup>64</sup> Batıbey, **a.g.e.**, s. 9-12. Ayrıntılı bilgi için bkz. Celal Perin, **Batı Trakya'nın Bitmeyen Çilesi-Nevrekoplulu Celal Beyin Hatıraları**, İstanbul, Arma Yayınları, 2000, s. 205-257.

Peşdereli Tefvik Efendi, Hakkı Bey, Bekir Sıtkı Efendi, Avukat Mustafa Efendi ve Hasan Tahsin bu heyette yer almamış, heyete halkın beklentisi dışındaki kişiler seçilmiştir.<sup>65</sup> Bu durum resmen olmasa da hile ile Batı Trakya'yı Yunanlılar'a vermek anlamına gelmiştir.<sup>66</sup> Batı Trakya'nın kaderini belirleyecek olan temsilcilerinin Türk olanları Hafız Galip Efendi, Tabak Halil Ağa, Ortacılı Ali Bey, Karamısaköylü Osman Ağa, Hacı Yusuf olarak tespit edilmiştir. Bunların dışında Rum temsilcisi Nikalao Zoidis, Musevi temsilcisi Muis Karasu, Bulgar temsilcisi ise Petku Daçef olmuşlardır. Batı Trakya Halkı aslında Fransız himayesini istemiş ancak Hacı Yusuf dışındaki Türk temsilcileri ve Rum temsilcisi 14 Mayıs 1919 tarihinde Yunan idaresini seçmişlerdir.<sup>67</sup> Yunanlılar referandumu kazanmak için 75.000 Osmanlı altını harcamışlar ve maalesef bazı önemli şahsiyetleri satın almışlardır.<sup>68</sup> Halkın % 90'ı Türk olmasına karşın çiftlik beylerini çok büyük paralar ile satın alan Yunanistan, sonuçları da asker eliyle değiştirerek referandum yoluyla 1920'de Batı Trakya topraklarını ülkesine katmıştır.<sup>69</sup>

### 3. Batı Trakya Ulusal Hükümeti

Batı Trakya'nın Yunanlılara devredilmesi üzerine savaştan galip çıkan devletlerin başbakanlarına gönderilmek üzere Heyet-i Umumiye adına Peşdereli Tefvik tarafından bir mazbata hazırlanmıştır. Bu mazbatayla Batı Trakya'nın Yunanistan'a verilmemesi, yapılan seçimin feshedilmesi, Fransız işgal ordusunun Batı Trakyalıları himaye etmek üzere Batı Trakyalıların istediği zamana kadar kalması istenmiştir. Ancak Yunanlıların idaresi kabul olunduktan sonra Yunanlılar ilk olarak Gümölcine'yi işgal etmiş ve bu işgal sonrasında Batı Trakya'da Yunanlılar tarafından örfi bir idare sistemi kurulmuştur.<sup>70</sup> Yunan ordusu 14 Mayıs 1920'den itibaren Batı Trakya'yı işgale başlamış ve 22 Mayıs 1920 tarihinde bölge tamamen işgal edilmiştir. Yapılan referandum ve Yunan işgali müttefikler ile Yunanistan arasında imzalanan Sevr Antlaşması (Yunan Sevri) ile resmîyet kazanmıştır.

<sup>65</sup> Batıbey, a.g.e., s. 30.

<sup>66</sup> A. Mehmet Delibalta, **Batı Trakya Fetih Tarihi**, Bursa, 2002, s. 223.

<sup>67</sup> Batıbey, a.g.e., s. 113.

<sup>68</sup> Aydınli, a.g.e., s. 230.

<sup>69</sup> Çeçen, a.g.e., s. 309.

<sup>70</sup> Batıbey, a.g.e., s. 135.

Fransızların Batı Trakya'yı işgalleri sırasında faaliyetini ve merkezini, Ekim 1919'da İstanbul'dan Gümölcine'ye nakleden Batı Trakya Komitesi, Batı Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali günlerinde Gümölcine'nin kuzeyinde Hemitli nahiyesinde, bölgenin Yunanistan tarafından resmen işgalinin tamamlanmasından sonra 27 Mayıs 1920'de, *Batı Trakya Milli Hükümeti*'ni kurmuştur. Yunan işgaline rağmen varlığını 24 Temmuz 1923'de Lozan Antlaşması'nın imzalanmasına kadar sürdüren bu hükümet, hem Avrupa başkentlerine heyetler göndererek siyasal faaliyette bulunmuş hem de halkı teşkilatlandırarak silahlandırmış ve Yunanlılara karşı silahlı mücadele vermiştir. Harbiye Nazırlığı'nı Yüzbaşı Fuat Balkan, Kuva-yı Milliye Komutanlığı'nı da Binbaşı Filibeli Rüştü (Korgeneral Akın) üstlendiği hükümet, gerilla taktiğiyle yürütölen harekât sayesinde, Yunanlılara çok zayıat verdirmiştir. Ayrıca Yunanlılar kayda değer miktarda kuvvetini, Anadolu'ya göndermek yerine bu bölgede tutmak zorunda kalmıştır.<sup>71</sup>

Hükümet, Ankara'dan aldığı talimatlara göre hareketlerini yönlendirmiştir. Ankara Hükümeti'nin bütçesinden Batı Trakya için tahsisat ayrılmış ve yokluğa rağmen bu tahsisat aksatılmadan gönderilmiştir.<sup>72</sup>

Kimi kaynakların *Batı Trakya Ulusal Hükümeti* kimilerinin de *Batı Trakya Devlet-i Muvakkatesi*<sup>73</sup> diye andıkları bu girişim Türkiye'nin Batı Trakya'daki son direnmesi olmuştur.<sup>74</sup>

## F. Lozan Antlaşması ile II. Dünya Savaşı Arası Dönem

Tarih sahnesinde birçok mücadeleye ev sahipliği yapan Batı Trakya'nın bugünkü statüsüne kavuşturulmasında ilk adım I. Dünya Savaşı sonunda toplanan Lozan Konferansı'nda atılmıştır.

Batı Trakya'da sekiz yıl içinde yaşanan aktif siyasal ve askeri mücadele Lozan Konferansı'nın başlamasıyla son bulmuştur. Lozan Konferansı'nda İsmet İnönü ve Türk temsilcileri Batı Trakya'da plebisit istemişler ancak bu istek müttefik devletlerce reddedilmiştir. Konferans'ta bulunan Batı Trakya temsilcilerinin Bulgarlar'ın da desteklediği muhtar bir

<sup>71</sup> Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde*, s. 11.

<sup>72</sup> TahirTamer Kumkale, "Batı Trakya Türk Toplumunu", <http://www.kumkale.net/19mayis3.html>

<sup>73</sup> Adil Özgüç, *Batı Trakya Türkleri*, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 1974, s. 30.

<sup>74</sup> Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde*, s. 14.

Batı Trakya veya Türkiye'ye katılma görüşleri de müttefik devletler tarafından şiddetle reddedilmiştir ve hiçbir sonuç vermemiştir.<sup>75</sup>

Savaş dönemi ile birlikte, iki ülke arasında kitlesel göçlerin yaşanması, beraberinde yoğun bir ekonomik ve toplumsal bunalımı ortaya çıkarmış, özellikle, Yunanistan'da bu bunalım oldukça sarsıntılı olmuştur. Savaşın sonunun belli olması ve Yunanistan'ın ağır bir yenilgi almasından sonra kitlesel göçlerin yaşanması, Lozan görüşmeleri sırasında gündeme gelmiş ve bu konuda taraflar arasında bir anlaşmanın yapılması gereği üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Bunun sonucunda, daha Lozan barış Antlaşması imzalanmadan altı ay önce, 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ve Yunanistan arasında karşılıklı olarak göç eden insanların hak ve statülerini düzenleyen *Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavele Ve Protokol* imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir.<sup>76</sup> Sözleşmeye göre;

Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelelerine girilecek, bu kimselerden hiçbiri Türk Hükümeti'nin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümeti'nin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyeceklerdi. Öngörülen mübadele İstanbul'da oturan Rumları ve Batı Trakya'da oturan Müslümanları kapsamayacaktı. 1912 yasası ile sınırlandırıldığı biçimde İstanbul sınırları içinde 30 Ekim 1918 gününden önce yerleşmiş tüm Rumlar İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaktı.<sup>77</sup>

1912 yasası ile sınırlandırıldığı biçimde İstanbul sınırları içinde 30 Ekim 1918 gününden önce yerleşmiş tüm Rumlar İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaktır. 1913 Bükreş Antlaşması'nın saptamış olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgede yerleşmiş tüm Müslümanlar Batı Trakya'da oturan Müslümanlar sayılacaktır.

Müteakiben 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması, imzalanmış ve antlaşmanın 37-44. maddeleriyle Türkiye'deki gayrimüslim azınlıkların statüsünü belirlenmiş, 45. maddede de söz konusu maddelerde yer alan

<sup>75</sup> Demirbaş, a.g.e., s. 99-106.

<sup>76</sup> İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983, s. 177.

<sup>77</sup> Kemal Arı, *Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, 3.b, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 18-19.



hükümlerin Batı Trakya'daki Müslüman azınlık için de geçerli olduğu ifadesi yer almıştır.<sup>78</sup>

Ayrıca antlaşmanın uygulanmasını sağlamak ve bundan çıkacak uyuşmazlıkları çözümlmek için akid tarafların belirleyecekleri dörder kişi ile I. Dünya Savaşı'na katılmamış olan devletlerin vatandaşları arasından Milletler Cemiyeti Meclisi'nce tayin edilecek üç üyeden oluşacak karma bir komisyon (Muhtelit Mübadele Komisyonu) kurulmuştur. Bu karma komisyona ilaveten detaylar üzerinde çalışmak üzere on bir alt komisyon kurulmuştur. Bu komisyonlara yine savaşta tarafsız kalan devletlerin delegeleri başkanlık etmişlerdir. Dört komisyona Danimarkalı, üçüne Hollandalı, ikisine İsviçreli, birine Norveçli ve birine de İsveçli delegeler başkanlık etmişlerdir. Bu anlaşma hükümlerinin uygulanması, anlaşmanın hazırlanması kadar kolay olmamış ve iki devlet arasında münasebetlerin gelişmesini bir süre için engelleyen uyuşmazlıkların çıkmasına sebep olmuştur.<sup>79</sup>

Merkezi 8 Ekim 1923'den 21 Haziran 1924'e kadar Atina'da bu tarihten itibaren tasfiye edilene kadar da İstanbul'da olan Karma Komisyon,<sup>80</sup> 1923 Ekiminde çalışmalarına başlamış ve bir yıl fazla bir engelle karşılaşmadan nüfus değişimi konusunda yol almıştır, ancak bir süre sonra, komisyondaki Türk ve Yunan temsilcilerinin antlaşmanın 2. maddesini farklı şekilde yorumlamalarından dolayı *Etabli (Yerleşik, Yerleşmiş)* sorunu ortaya çıkmış, bu sorun iki devlet arasında gerginliğe neden olmuştur. Aslında tatbikatta sıkıntı çıkaran sadece 2. madde değil hemen hemen bütün maddeler olmuştur. Mübadele edileceklerin beraberinde götürmeye hakları olan menkul mallar, tasfiye edilecek gayrimenkul mallar, mübadelenin yapılış şekli gibi her konuda çeşitli anlaşmazlıklar çıkmıştır. Ancak bunlar anlaşma ile kurulmuş Karma Komisyonu tarafından ele alınarak halledilebilmiş, buna mukabil iki ülke arasındaki ilişkileri kopma noktasına getiren temel sorun,

<sup>78</sup> Hülya Emin, "Anlaşmalarla Batı Trakya Türkleri", **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayına Sunulan Bildiri**, Londra, 16-18 Haziran 2000, s. 68-69., Stephen P. Ladas, *The Exchange of Minorities Bulgaria, Greece and Turkey*, New York, 1932, s. 333., Alexis Alexandris, *The Grek Minority of İstanbul and Greek-Turkish Relations (1918-1974)*, Atina, Center of Asia Minor Studies, 1983, s. 83.

<sup>79</sup> Seçil Akgün, "Turkish-Greek Population Exchange With a Selection From American Documents", **Turkish Review of Balkan Studies**, Sayı 8, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2003, s. 79.

<sup>80</sup> Mihri Belli, **Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi Ekonomik Açıdan Bir Bakış**, İstanbul, Belge Yayınları, 2004, s. 28.



sözleşmenin 2. maddesinde yer alan yerleşik sözcüğünün İstanbul Rumları açısından yapılan yorum farklarından kaynaklanmıştır.<sup>81</sup> Türkiye Etabli teriminin anlamının Türk kanunlarına göre tayin edilmesi tezini, İstanbul'da mümkün olduğu kadar fazla sayıda Rum bırakmak isteyen Yunanistan ise her ne şekilde olursa olsun, 30 Ekim 1918 tarihinden önce İstanbul'da bulunan her Rum'un yerleşik sayılması gerektiği tezini öne sürmüştür.<sup>82</sup>

Bir hukuk yorumundan kaynaklanıyor gibi görünse de, anlaşmazlığın ekonomik ve sosyal nedenleri önemli rol oynamıştır. Türkiye alabildiğince fazla sayıda Ortodoks Rumu Yunanistan'a göndererek türdeş bir ulus devlet kurmak ve Yunanistan'dan gelen Müslümanları giden Rumların boşalttıkları mülklere yerleştirmek isterken, nüfusuna oranla büyük bir göç dalgasının, ciddi toplumsal ve iktisadi sorunlar yaratacağını bilen Yunanistan ise olabildiğince fazla Rum'u yerleşik statüsünde bırakarak hem yeni göçmen almaktan kurtulmayı, hem de başta ticari bağlar olmak üzere İstanbul'la varolan ilişkilerini korumayı amaçlamıştır. Ayrıca, bu yolla Megali İdea'nın hezimetini yumuşatmak da istemiştir.<sup>83</sup>

Etabli teriminin kapsamı konusunda 19 Kasım 1924'te Milletler Cemiyeti'ne ve Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na başvuru yapılmış bu başvurunun değerlendirilmesi neticesinde Divan 21 Şubat 1925'te aşağıdaki kararı almıştır.<sup>84</sup>

*Etabli deyimi daimilik vasfını taşır ve bir oturma ile beliren fiili bir durumu ifade eder. İstanbul Rum ahalisinin Etabli sayılabilmesi için İstanbul şehrinin 1912 Kanunu ile tespit edilen belediye sınırları içinde bulunmaları ve ayrıca daimi olarak oturmak niyetinde bulunmaları gerekmektedir.*

Fakat Adalet Divanı'nın sadece tavsiye niteliği taşıyan bu kararı etabli sorununun çözümüne herhangi bir katkıda bulunmamıştır. Mübadele sorununun bir sonuca bağlanamaması iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir.<sup>85</sup> Bu çözümsüzlük ortamında Türkiye'ye yakın bölgede

<sup>81</sup> Kamuran Gürün, **Savaşın Dünya ve Türkiye**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1986, s. 410.

<sup>82</sup> Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 11.b, Ankara, İmge Yayınevi, 2003, s. 94.

<sup>83</sup> Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası**, 3.b., Cilt I: 1918-1980, Baskın Oran (Ed.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 338-339.

<sup>84</sup> Ramazan Tosun, **Türk-Yunan İlişkileri ve Nüfus Mübadelesi**, Ankara, Berikan Basım Yayım, 2002, s. 120-121.

<sup>85</sup> Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan (1923-1954)**, Ankara, 1997, s. 50.

önemli sayıda bir Türk toplumunun yaşamasından rahatsızlık duyan Yunanistan, Anadolu'dan gelen mübadil Rumları Batı Trakya'ya yerleştirmiştir. Lozan Antlaşması sonrası, Yunanistan'ın öncelikli politikaları arasında Batı Trakya'daki Türk nüfus ve mal varlığını Yunanlılar lehine değiştirilmesi ilk sırayı işgal etmiştir. Yunanistan haksız ve anlaşmalara aykırı bir biçimde Türklerin elindeki ev ve arazilerini alarak, Anadolu'dan gelen Rum göçmenlere vermiştir. Kısa sürede yüzünü aşkın<sup>86</sup> Rum'un bölgeye getirilmesi Batı Trakya'da ciddi sorunlar yaşanmasına neden olmuştur.

Batı Trakya Bölgesi'nin Türkleşmesinden korkan Yunan Hükümeti, bu dönemde, Türkiye sınırına bitişik bu stratejik bölgede azınlığın gerek nüfus ve gerekse toprak mülkiyeti bakımından sahip bulunduğu büyük üstünlüğü ortadan kaldırmaya yönelmiştir.<sup>87</sup> Batı Trakya'ya yerleştirilmemesi gereken Rumların bir kısmının bu bölgeye yerleştirilmesiyle bu bölgedeki demografik yapı da bozulmuştur.<sup>88</sup>

Bölgeye getirilen Rumlar Türkler'in ev ve arazilerini işgal etmişler, bu durum da, mübadele sözleşmesinin özellikle mülkiyetle ilgili hükümlerini ihlal etmiştir. Bunun üzerine, yaşanan bu sorunların çözümü için iki devlet arasında 01 Aralık 1926 tarihinde *Atina İtilafnamesi* imzalanmıştır. Azınlıkların mülkiyet haklarını kapsayan bu antlaşmayla ; Batı Trakya köy ve kentlerindeki mülklerin bir ay içinde sahiplerine geri verilmesi, Batı Trakya'daki Müslüman mülkleriyle ilgili olarak alınmış bütün istisnai karar ve önlemlerin kaldırılması ve kamulaştırılan malların geri verilmesi karara bağlanmıştır.

Fakat bu itilafname de iki devlet arasındaki azınlıklar sorununa kesin bir çözüm getirememiştir.

Azınlığın Türkiye'ye göç etmek zorunda bırakılışı, Türk-Yunan ilişkilerinin çok gergin bir hal aldığı 1920'lerin sonlarına kadar devam etmiştir.

Yunanistan bu süreçte Türkiye'de yaşananları İslam'dan uzaklaşma ve dinsizlik olarak tanımlayarak, Batı Trakya Türk toplumunu Türkiye'de yeni kurulan cumhuriyetten soğutmaya çalışmıştır. Bu politikanın bir uzantısı

<sup>86</sup> <http://www.batitrakya.gen.tr/kronoloji.html>

<sup>87</sup> Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde*, s. 145.

<sup>88</sup> Cihat Özönder, "Batı Trakya'daki Yunan Politikası"  
[http://www.balgoc.org.tr/2003/dergi/dergi\\_47g.html](http://www.balgoc.org.tr/2003/dergi/dergi_47g.html)

olarak müftülük kurumu ve Cemaat-ı İslamiye İdarelerinin dolayısıyla da Yunanistan'da Müslümanlığın devlet tarafından korunduğu sık sık vurgulanmıştır. Bu politika Yunanistan'daki Müslüman Türk cemaati arasında Türk Devrimi'nden yana olanlar ve Yunan makamlarının da kışkırtmasıyla Türk Devrimi'ne karşı hatta ona düşman olanlar arasında belirgin görüş ayrılıklarına yol açmıştır.<sup>89</sup>

Yine bu dönemde Yunanistan, Bulgaristan'la yaptığı bir anlaşma ile Batı Trakya'daki Bulgarlarla, Bulgaristan'daki Yunanlıları mübadele ederek bunları Batı Trakya'ya yerleştirmiş ve daha o zamanlar Lozan Antlaşması'nı ihlale başlamıştır.<sup>90</sup>

Bu ilk meselelerden ve sınırların gittikçe yatışmasından sonra, iki taraf birbirine yaklaşmayı ve normal münasebetler kurmayı daha uygun bulmuşlardır.<sup>91</sup>

1930'lu yıllara gelindiğinde, içte büyük ekonomik sıkıntılar ve dışta ise Bulgaristan tehdidi altında bunalan, Yunanistan'ın içinde bulunduğu bu olumsuz şartlar, Türkiye ile ilişkilerini iyileştirmesi ve mevcut sorunların çözümü için çaba göstermesini gerekli kılmıştır.<sup>92</sup>

Batı Trakyalı Türklerin mülk sorunlarının devam etmesi üzerine 10 Haziran 1930 tarihinde *Ankara Mukavelenamesi* imzalanmıştır. Ankara Mukavelenamesi ile iki ülke arasında yedi yıl süren azınlıklar sorununa son verilirken<sup>93</sup>, Batı Trakya Türklerinin elinden alınarak Rum göçmenlere verilen mülkler için Yunanistan'ın mülk sahiplerine tazminat vermesi, bundan böyle el koyma olmaması teminat altına alınmıştır. Mübadil Müslümanların Yunanistan'da bıraktıkları menkul ve gayrimenkul malların tam mülkiyeti Yunan Hükümeti'ne, mübadil Rumların Türkiye'de bıraktıkları menkul ve gayrimenkul malların tam mülkiyeti Türk Hükümeti'ne bırakılmıştır. Türk ve Yunan Hükümetleri emlak sahiplerini tazmin için verilmesi gereken para miktarlarını da bu anlaşmayla belirlemişlerdir. Yine bu anlaşma ile yerleşim

<sup>89</sup> Nükhet Adıyeke, **Cemaat-ı İslamiyeler Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayını, 2001, s. 39.

<sup>90</sup> Süleyman Kocabaş, **Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi**, İstanbul, Vatan Yayınları, 1984, s. 240.

<sup>91</sup> Tahsin Ünal, **Türk Siyasi Tarihi (1700-1958)**, 6.b., İstanbul, Kamer Yayınları, 1998, s. 737.

<sup>92</sup> Mehmet Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, 7.b., Ankara, Elif Matbaası, 1989, s. 63.

<sup>93</sup> İsmet İnönü, **Hatıralar**, Cilt II, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1987, s. 237.

tarihleri ve doğum yerleri ne olursa olsun, İstanbul Rumları ve Batı Trakya Müslümanlarının hepsi yerleşik sayılmışlardır.

Böylece Türk-Yunan ahali mübadelesi işinin tasfiyesi hakkında 1930 tarihli anlaşmanın yapılması Türkiye ve Yunanistan arasında geniş ölçüde anlaşma zemini hazırlamış, Türk ve Yunan devlet adamlarının karşılıklı ziyaretleri dostluk havasını samimileştirmek ve iki ülke arasında müspet alanda bir işbirliğine ulaşmak için yol açmıştır.<sup>94</sup> 1929–1930 uluslararası ekonomi bunalımında durumu daha da kötüleşen Yunanistan'ın<sup>95</sup> başbakanı Venizelos, Başbakan İsmet Paşa'nın çağrısı üzerine, 27–31 Ekim 1930 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Venizelos Ankara'da çok iyi karşılanmış, şehir Yunan bayrakları ve Rumca yazılı kordelalarla donatılmıştır.<sup>96</sup> Bu ziyaret sırasında, Ankara'da, iki devlet arasında bir Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması imzalanmış, bu antlaşmaya ayrıca bir de Deniz Kuvvetlerinin sınırlandırılmasına ilişkin bir protokol eklenmiştir. Bunların yanı sıra, 30 Ekim 1930 tarihinde *Türk-Yunan Oturma ve Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi imzalanmıştır*.

1928–1932 dönemi, yani Venizelos'un başbakan olarak Yunanistan'ı yeniden yönetmeye başladığı dönem, siyasal belirsizliklerle dolu 1920'li yılların ardından gelen bir istikrar dönemi olmuştur. Ancak Venizelos, bu dönemde Yunanistan'ın iktisadi sorunlarının üstesinden gelmesini sağlayamamış, sonunda 1933'de Yunanistan yeniden 1893'deki noktaya dönerek, dış borç faizlerini bile ödeyemez duruma gelmiştir. İşte 1930'lu yılların Türk-Yunan yakınlaşması, Venizelos'un Türkiye'yi ziyareti ve imzalanan 1930 belgeleri böyle bir dönemin ürünü olmuştur.<sup>97</sup> Türkiye ile daha iyi ilişkiler kurmak için Venizelos bu dönemde Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermiştir.<sup>98</sup>

İkili ilişkilerin düzelmesinden sonra, Yunanistan'ın Batı Trakya

<sup>94</sup> Aptülahat Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Kısım II, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitapevi, 1966, s. 135.

<sup>95</sup> Nurettin Türsan, **Yunan Sorunu**, 3.b., Ankara, Genel Kurmay Yayınları, 1987, s. 227.

<sup>96</sup> Lord Kinross, **Atatürk Bir Milleti Yeniden Doğuşu**, 12.b, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1984, s. 529.

<sup>97</sup> Şükrü Sina Gürel, **Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993, s. 40-41.

<sup>98</sup> Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, çev. Dilek Şendil, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, s. 136.

azınlığına uyguladığı politikalarda olumlu bir değişiklik olmuş, fakat azınlığın elindeki toprakların çok çeşitli yöntemlerle azaltılmasına devam edilmiştir.<sup>99</sup>

15 Mart 1931 tarihinde yürürlüğe giren Türk-Yunan Oturma ve Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi öncelikle serbest göç hakkı doğurmuştur. Sözleşmeyle;

*Türk ve Yunan vatandaşlarının; karşı tarafın ülkesine, mevcut kanunlara uymak şartı ile, en fazla müsaadeye sahip bir yabancı olarak serbestçe girebilecekleri, dolaşabilecekleri, yerleşebilecekleri ve istedikleri zaman o ülkeyi terk edebilecekleri karara bağlanmıştır.*

Serbest göç uygulaması Türklerin mallarını satarak Türkiye'ye göç etmesine ve Batı Trakya'da çok sayıda Türk köyünün boşalmasına sebep olmuştur. Bu uygulamanın etkisiyle Türkler 1923'te Batı Trakya toprağının % 84'üne sahip iken, bu oran % 24'ün altına, nüfusun 2/3 ünü oluştururken bu oran 1/3'ün altına düşmüştür. Türkiye 33 yıl devam ettikten sonra bu uygulamaya son vermiştir.<sup>100</sup>

1930'ların ikinci yarısı, Türk-Yunan ilişkilerinin yeni bir sayfasını oluşturacak gelişmelere sahne olmuştur; İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasının Akdeniz'de yaratmış olduğu güvenlik kaygıları, Milletler Cemiyeti'nin İtalya'ya karşı aldığı önlemler, Akdeniz'e kıyıda ülkeler olarak Yunanistan ve Türkiye'nin İtalya ile olan sınırlarından dolayı güvenlik endişesi içerisinde olmalarını ve ittifak ilişkilerini sağlamlaştırmanın yollarını aramalarını gerektirmiştir.<sup>101</sup>

Avrupa ülkeleri faşizm tehdidi altında bulunduğu<sup>102</sup> 1930'lu yılların başlarında işbirliği çabası 9 Şubat 1934 tarihinde Balkan Antantı'nın imzalanması ile sonuçlanmıştır.

Daha önce nüfus mübadelesi konusunda gerekli çalışmaları yapmak amacı ile kurulmuş olan Karma Komisyon'un faaliyetleri, 19 Ekim 1934'de sona ermiş ve karşılıklı nüfus mübadelesine tabii tutulan azınlıkların mal

<sup>99</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 146.

<sup>100</sup> <http://www.batitrakya.gen.tr/kronoloji.html>

<sup>101</sup> Fuat Aksu, **Türk - Yunan İlişkileri İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayını, 2001, s. 14.

<sup>102</sup> İrfan Kaya Ülger, "Türkiye İle Yunanistan Arasındaki Temel Sorunlar"

**Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış, Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi**, 2.b., İrfan Kaya Ülger-Ertan Efeğil (ed.), Ankara, Ahsen Yayıncılık, 2002, s. 200.

varlıkları ile ilgili hususlara, her iki ülke mahkemelerinin bakması ve hukuki bir karara varması benimsenmiştir.<sup>103</sup>

Balkanlar'da 1930'lu yıllarda mevcut istikrarsızlık ve tehdit ortamından dolayı oluşan Türkiye-Yunanistan yakınlaşmasının ikili ilişkilerde olumlu yansımaları olmuştur. İkili anlaşmalar ve Balkan Paketi çerçevesinde kurulan ilişkiler Batı Trakya Türkleri'nin hayatına da, bazı tehditler ve kısıtlamalar dışında, olumlu yönde yansımıştır.<sup>104</sup>

Batı Trakya Türkler açısından bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biride Hafız Hasan'ın Türk toplumunu temsil etmek üzere 25 Eylül 1932 ve 9 Haziran 1935 seçimlerinde Venizelist parti milletvekili olarak Yunan parlamentosuna girmesi olmuştur.

Ancak bütün bu olumlu sayılabilecek gelişmelere rağmen, Yunanistan 1938 yılında 1539 sayılı hazineye ait arazi korumasıyla ilgili kanunu yürürlüğe koymuş ve vekil bırakmadan Yunanistan'ı terk eden kişilerin mülklerinin hükümetçe yönetilmesini öngören bu yasayı bahane ederek pek çok azınlık arazisi kamulaştırmaktan geri kalmamıştır.

## **G. II. Dünya Savaşı'nda ve Sonrasında Batı Trakya**

### **1. II. Dünya Savaşı'ndan 1974'e Kadar Olan Dönem**

Batı Trakya Türkleri zorlu savaş yıllarında Yunan ordusunda fedakarca hizmet vermiştir. İtalyan saldırısı sırasında (1940 sonları) 16.600 Batı Trakya Türk'ü cephede savaşmıştır. Bu çarpışmalarda 2600 kayıp ve 1850 yaralı veren Batı Trakya Türklerinin bu katkıları nüfuslarıyla oranlandığında, savaşa katılan her dört Türk'ten biri ya hayatını vermiş ya da yaralanmıştır.

II. Dünya Savaşı esnasında Batı Trakya, Almanların desteği ile Bulgaristan tarafından işgal edilmiş ve bölgenin bu ikinci Bulgar işgali 1941-1944 yılları arasını kapsamıştır. Bulgar işgali ile beraber çok zor günler geçiren Batı Trakya Türkleri her şeye rağmen varlıklarını korumayı başarmışlardır. Yunan içi savaşı sırasında 1945 yılının sonlarına doğru Batı Trakya'nın komünist EAM (Ethniko Apelefterotiko Metopon-Milli Kurtuluş

<sup>103</sup> Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih**, 4.b., İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995, s. 560.

<sup>104</sup> Edip Çelik, **100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1969, s. 78-80.



Cephesi) denetimine girmesiyle yaklaşık olarak 25.000 Türk Türkiye'ye göçmek zorunda kalmıştır.<sup>105</sup>

İç savaş boyunca hem Yunan ordusu hem de Komünist çeteciler tarafından sıkı baskı altında tutulan Batı Trakya Türkleri Yunan iç savaşından ciddi şekilde etkilenmişlerdir. Bir taraftan devlet güçlerine karşı gelen komünist çetelerin saldırılarına diğer taraftan devlet güçlerine ve sağcı çetecilerin saldırılarına maruz kalmışlardır. Her iki tarafta Batı Trakya'yı ve orada yaşayan Türkleri politik hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak görmüşlerdir.<sup>106</sup>

Komünist grupların Batı Trakya politikası Türkiye ve Yunanistan arasında anlaşmazlık yaratarak bundan avantaj sağlamak üzerine kurulmuştur. Esas amaçları Yunanistan'da komünist sistemi yerleştirmek olan çeteciler, başarıları için her türlü vasıtayı denemekte tereddüt etmemişlerdir. Bu kapsamda, Batı Trakya toplumuna karşı girişilen vahşi saldırılar, insanların bu bölgeyi boşaltıp Türkiye'ye göç etmelerine yol açmış bu da iki devlet arasında kaçınılmaz bir gerginliğe yol açmıştır.<sup>107</sup>

İç savaş sırasında Batı Trakya Türkleri genellikle merkezi hükümetin yanında yer almıştır. 1946–1949 arasında 27.400 Türk değişik birliklerde görev yapmıştır.<sup>108</sup>

Kısacası Trakya Türkleri, Yunanistan'ın içinde bulunduğu zor yıllarda bu ülkeye ihanet etmemiş, hiçbir zaman devlete karşı işbirlikçi konumuna düşmemişlerdir.<sup>109</sup>

Bağımsızlıklarının ardından Türkiye'yle Yunanistan arasında iki işbirliği dönemi yaşanmıştır; 1930'lar ve 1950'lerin ilk yarısı.<sup>110</sup>

Bu dönem başlangıcındaki iki ayrı olay, Türkiye ve Yunanistan'da olduğu kadar iki ülke arası ilişkilerde de müspet yönde etkili olmuştur. Bunlardan birisi, Sovyet tehdit ve tehlikesi altında bulunan iki ülkenin

<sup>105</sup> Demirbaş, a.g.e., s. 123-126.

<sup>106</sup> Hikmet Öksüz, "Western Thracian Turks in Grek Civil War (1946-1949)"

**Turkish Review of Balkan Studies**, Sayı 5, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2001, s. 53.

<sup>107</sup> Öksüz, a.g.m., s. 64.

<sup>108</sup> Demirbaş, a.g.e., s. 123-126.

<sup>109</sup> Hatipoğlu, **Yunanistan'da Etnik Gruplar**, s. 27.

<sup>110</sup> Mustafa Aydın, "Türk-Yunan İlişkilerinde Şüpheli İyimserlik", **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002, s. 218.



NATO'ya girerek, aynı ittifak içinde yer almaları diğeri ise, Kıbrıs'ın geleceğidir. Kıbrıs'ı ilhak etmek isteyen Yunanistan, Kıbrıs Türkleri ve Türkiye'ye şirin görünmek amacıyla Batı Trakya Türklerine yönelik politikasında büyük değişiklikler yapmış, onların Türk kimliğini kabul etmiştir.<sup>111</sup> Bu yumuşama ve iyi ilişkileri geliştirme atmosferinde Türkiye ve Yunanistan arasında 1951 yılında bir Kültür Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, Batı Trakya Türk azınlığının eğitim konusundaki sıkıntılarını kısmen de olsa giderecek ve biraz rahatlatacak hükümler içermiştir. Böylece, ilk kez Türkiye'den bölgeye Türk öğretmenler gelmesi, iki ülkedeki azınlık öğrencilerine karşılıklı burs verilmesi ve Türk okullarındaki ders müfredatlarının yeniden düzenlenerek güncelleştirilmesi gibi uygulamalar mümkün olabilmiştir. Ayrıca bölge, 1952'de ilk defa bir Türk Cumhurbaşkanı, Celal Bayar, tarafından ziyaret edilmiş ve bu ziyaret esnasında da bölgedeki ilk Türk Lisesi (Gümülcine'deki Celal Bayar Lisesi) açılmıştır.

Çıkarılan 3065/1954 sayılı yasa çerçevesinde okullara ve çeşitli kuruluşlara *Müslüman* yerine *Türk* adlı ve sıfatlı tabelaların asılmaya başlanması ve bu uygulamanın Yunanistan devleti tarafından verilen talimatlarla devreye sokulması önemli adımlar olmuştur.<sup>112</sup> 1954 yılında kabul edilen bir kanunla azınlığın ilk defa Türk olarak nitelendirilmesi iki ülke arasında ilişkilerde iyi bir gelişme olarak sayılmıştır. Köylerdeki okullar Türk Okulları tabelalarıyla süslenmiş, müfettişlikler Türk Okul Müfettişliği yazılarıyla okunmaya başlanmıştır.<sup>113</sup>

1950'lerin ortalarına kadar Türkiye ile Yunanistan arasında, yani bölünmüş bir dünyada birlikte saf tutan bu iki devlet arasında, her iki tarafa da hiç sona ermeyecekmiş izlenimini veren bir balayı hüküm sürmüş ve karşılıklı üst düzey ziyaretler yapılmıştır. Bu sorunsuz dönemi 1955'de sona erdiren Kıbrıs sorunu olmuştur.<sup>114</sup>

Azınlıklar sorununun Türk-Yunan ilişkilerinde hem bir iç politika sorunu hem de dış politika sorunu olarak gündeme gelmesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin Kıbrıs sorunu nedeniyle gerginleşmesine koşut olmuştur. 1950

<sup>111</sup> Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde*, s. 73-77.

<sup>112</sup> Oran, *a.g.e.*, s. 147.

<sup>113</sup> Kurtuluş, *a.g.e.*, s. 52.

<sup>114</sup> Gürel, *a.g.e.*, s. 51.

ortalarına kadar ikili ilişkilerin dostluk ve işbirliği havasında gelişmesi hem Yunanistan'da hem de Türkiye'de azınlıklara yönelik politikaların ılımlı ve sevecen olmasında etkili olmuştur. Gerçekten de, bu dönemde Türkiye'de azınlıklar Demokrat Parti iktidarının sağlamış olduğu kolaylıklardan yararlanırken Yunanistan'da da Türk azınlığın çeşitli sorunlarına çözüm bulunmaya çalışılmıştır.<sup>115</sup>

Kıbrıs sorununun uluslararası alanda giderek daha çok tartışılmasına koşut olarak, Yunanistan'ın, Türkiye'ye karşı izlemiş olduğu politikada da farklılıklar gözlenmiştir. Öyle ki, Türkiye'nin Kıbrıs sorununda bir taraf olmasının kabul edildiği 1955 Londra görüşmelerine kadar Yunanistan ile Türkiye arasındaki dostluk ve işbirliği havası, 1950'lerin ikinci yarısından itibaren tamamen tersine dönmüş ve iki ülke arasındaki ilişkiler bozulmaya başlamıştır.

Kıbrıs sorunu ortaya yeniden çıkarıldıktan sonra Batı Trakya'ya baskı başlamış, kamulaştırma bahane edilerek ekilebilir araziler ellerinden alınıp göçe zorlanmışlardır. Yunanistan'dan dışa çıkanların yurttaşlıkları iptal edilmiş ve geri alınmamışlardır.<sup>116</sup>

1955 Londra görüşmeleri sonrasında, Kıbrıs sorununa taraf olan ülkeler arasında Türkiye'nin de yer almasıyla birlikte, Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin yönelimini belirleyen bir süreç izlenmeye başlamıştır. Bu bağlamda, Türk-Yunan ilişkilerinde önemli bir başka konu olan azınlıklar konusu da iki ülke arasında Kıbrıs konusundaki görüş ayrılıklarının keskinleşmesinden etkilenmiştir. Kıbrıs meselesinin her iki ülkede de ulusçu bir yaklaşımla ele alınmasının bir sonucu olarak fanatik gruplar, yapılan propagandalardan etkilenerek azınlıklara yönelik saldırılarda ve baskılarda bulunmuşlardır. Özellikle Londra görüşmeleri sürerken Türkiye'de Kıbrıs konusunda yapılan bir toplantının İstanbul azınlıklarının ev ve işyerlerinin yağmalanması ve tahrip edilmesiyle sonuçlanan saldırı eylemine dönüşmesi, iki ülke halkları arasında geçmişte yaşanan acı anıların tekrar canlanmasına neden olmuştur.

<sup>115</sup> Aksu, a.g.e., s. 33.

<sup>116</sup> İsmet Kotak, "Avrupa Birliği Batı Trakya'ya Gözünü Kapadı mı", <http://www.halkinsesi.org/?action=journalist&aid=931>

1956–1958 arasında Kıbrıs meselesi yüzünden Türk-Yunan münasebetleri yeniden gergin bir safhaya girmiştir.<sup>117</sup>

1950'li yıllardan sonra Türkiye'deki siyasal değişime paralel olarak uygulanan yanlış devlet politikaları sonucunda Balkanlar'dan Türkiye'ye göçler büyük ölçüde devam etmiştir. Balkan göçmenlerini oy deposu olarak gören siyasi partilerimiz Balkanlar'daki Türk kültür varlığının budanmasına ve azalmasına yol açmışlardır. Buna karşılık Yunan yönetimleri hangi siyasi parti iktidara gelirse gelsin Türk toplumu üzerindeki asimilasyon politikalarını aynen sürdürmekte kararlı bir tutum izlemişlerdir.<sup>118</sup>

1960'ların ortalarından başlayarak Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs üzerinde yoğunlaşan ve ilişkileri gerginleştiren gelişmeler, azınlıkların karşılıklı olarak yaşadıkları toplumlardan dışlanmalarına neden olmuştur. Yunanistan Batı Trakya'daki Türkleri düşman ajanı olarak görmüştür.<sup>119</sup>

Kıbrıs sorunu yüzünden Türkiye ile Yunanistan'ın arasının bozulduğu 1960'lardan itibaren, azınlığın canına ve malına kasteden hareketler başlamış, bu hareketler Yunan makamlarınca ciddiye alınıp cezalandırılmadığı için süreklilik göstermiştir.<sup>120</sup>

1963 yılında Kıbrıs'ta Makarios'un anayasal düzeni değiştirmek için başlattığı saldırılar neticesinde ada Türkleri'nin EOKA (Ethniki Organosi Kipriakon Apeleftheron) tarafından katledilmesi olayları üzerine çıkan Türk-Yunan anlaşmazlığı karşılıklı azınlıkların olumsuz etkilenmesine yol açmıştır. Adadaki anayasal düzenin garantörlerinden biri olan Yunanistan'ı Kıbrıs konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmeye zorlamak isteyen Türkiye, bu amaçla önlemler araştırmış ve Yunanistan'la ilgili olarak akla Rum azınlık ve yine İstanbul'da yaşamakta ve çalışmakta olan Yunan yurttaşları gelmiştir. 1963 yılında Kıbrıs'ta Türklerin katliama uğramaları karşısında adaya müdahale edemeyen Türkiye, işsizlikle başı dertte olan Yunanistan'ı zor duruma düşürmek için altı ay önceden ihbarda bulunduktan sonra *Oturma ve Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi*'ni feshetmiş ve bu Yunan yurttaşlarının oturma izinlerini bir daha uzatmamıştır (16 Eylül 1964). İstanbul Rum

<sup>117</sup> Ünal, a.g.e., s. 740.

<sup>118</sup> Kumkale, a.g.m., <http://www.kumkale.net/19mayis3.html>

<sup>119</sup> Alexis Heraklides, *Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye*, çev. Mihalıs Vasilyadis-Herkül Millas, İstanbul, İletişim Yayınevi, 2002, s. 294.

<sup>120</sup> Baskın Oran, "Yunanistan'ın Lozan İhlalleri", <http://www.saemk.org/yayin>

nüfusunun tükenmeye yüz tutmasına yol açan bu 1964 kararı Batı Trakya azınlığının sorunlarının çözülmesini olağanüstü zorlaştıran bir süreci başlatmıştır, çünkü bütün olayın belkemiği olan karşılıklılık (mütekabiliyet) ortadan kalktığı için Yunan yetkilileri Batı Trakya'daki politikaları açısından serbest kalmışlardır.<sup>121</sup>

Azınlıkların haklarının korunabilmesinde hukuksal dayanaktan da önde gelen husus, fiili denge ve fiili karşılık olanağıdır. Türkiye'nin 1964 yılında 1930 tarihli *Oturma ve Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi*'ni iptal etmesinden ve Yunan uyrukluların İstanbul'u terk etmek zorunda kalmasından sonra İstanbul'daki Türk vatandaşı Rumların sayısı giderek azalmış ve 4000-5000'e inmiştir. Bu durum Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türk azınlığa karşı çok daha rahat hareket edebilmesine olanak vermiştir.<sup>122</sup>

21 Nisan 1967'de Yunanistan'da Albaylar Cuntasının darbe ile yönetime gelmesi<sup>123</sup>, Batı Trakya Türkleri açısından tam bir felaket olmuştur. Türk azınlığa ait toprakların çeşitli gerekçeler ile gasp edilmesi, Türklere ait malları satın alacak Yunanlılara düşük faizli ve uzun vadeli krediler verilmesi, Türklere uygulanan çeşitli işkence ve zulümler, bu yıllarda yaşanan olağan olaylar olmuştur. Hatta bu baskı ve zulüm politikası, namus, şeref ve haysiyetine çok düşkün Müslüman-Türk kadınlarının bazen polis karakollarına götürülerek tecavüz edilmesi veya orduda görev yapmakta olan Müslüman gençlerin maddi ve manevi işkence altında sistematik Hıristiyanlaştırılması ölçüsünde sapık bir mahiyet kazanabilmiştir.

Bu dönemde Yunanistan'ın başında bulunan Cunta yönetimi, bir dizi yeni yasa ve uygulama ile Türk azınlığı olabildiğince zor durumda bırakmaya çalışmış, bu amaç doğrultusunda 1968 yılında çıkartılan bir kanunla anlaşmalar doğrultusunda oluşturulmuş Cemaat Heyetleri dağıtılmıştır. Aynı yıl Yunan Anayasası'na eklenen bir madde ile de, Hıristiyan olmayanların devlet memuru olamayacağı hükme bağlanmıştır. Diğer taraftan ise, 20 Aralık 1968'de imzalanan ve Batı Trakya azınlığına yeni haklar getiren Türk-Yunan Karma Kültür Protokolü de, Yunanistan tarafından işletilmemiştir.

<sup>121</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 148.

<sup>122</sup> Abdülkadir Kaya, **Balkanların Dünü-Bugünü-Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, 1998, s. 71.

<sup>123</sup> Barbara Jelavich, **History of Balkans Twentieth Century**, Vol. 2, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, s. 427.

Bu dönemde yaşanan gelişmeler, Cunta yönetiminin zihnindeki Türk fobisi ile yepyeni bir görünüm ve mahiyet kazanmıştır. Türk azınlığa ait birlik ve okul tabelalarındaki *Türk* kelimesi çıkartılmış, Türkçe müzik, radyo dinlemesi, televizyon seyredilmesi ve gazete okunması yasaklanmıştır. 1973'de bu yasaklar kapsamına, Türklerin otomobil alıp-satımı da dahil edilmiştir.<sup>124</sup>

Cunta, kendi siyasi iktidarını, Enosis ile perçinlemekten başka bir şey düşünmemiştir. Bu yüzden de Türkiye ile münasebetlerini bozmaktan çekinmemiştir.<sup>125</sup>

## 2. 1974–1981 Arası Dönem

1974 yılı Türk-Yunan ilişkileri açısından bir dönüm noktası olmuştur. 1974 Kıbrıs Barış Harekati'ndan sonra Batı Trakya Türkleri üzerinde baskılar gittikçe yoğunlaşmıştır. Azınlıklar konusundaki Yunan yaklaşımları açısından daha önceleri idari makamlar tarafından bürokratik yöntemler kullanılarak azınlık haklarına getirilen kısıtlamalar, bu tarihten sonra açıktan açığa uygulanan bir yönetsel politikaya dönüşmüştür.

1980'li yıllarda Türkçe konuşmak bir yana Batı Trakya'nın köylerinde dolaşmak, insanlarıyla sohbet edip sorunlarının dinlemek bile kısır Yunan devlet politikasının ağlarına takılmış ve sürekli takip altında bulundurulmuşlardır.<sup>126</sup>

Batı Trakya Türklerinin kaderi, Kıbrıs'ta yaşanan hareketin ardından bir türlü düzelmeyen Türk-Yunan ilişkilerine endekslenmiş ve Yunanistan'a gelen demokrasiden Türkler nasibini alamamıştır.<sup>127</sup>

Harekat, Yunan yetkililerine Batı Trakya'yı Türklerden temizleme politikası için önemli bir gerekçe vermiştir. Dolayısıyla, 1974'den sonraki bu dönemin en önemli özelliği, o zamana dek kitabına uydurularak yürütülen

<sup>124</sup> Meşkure Yılmaz Börklü, "Lozan Sonrası Batı Trakya Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri", <http://www.turkhaber.org/32.html>

<sup>125</sup> Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Cilt I: 1914-1980, 9.b., Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, s. 834.

<sup>126</sup> **Sabah Gazetesi**, 20 Ocak 2004

<sup>127</sup> Hugh Poulton, **Balkanlar Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1993, s. 222.

baskıların açıktan açığa uygulanmaya başlanmasıdır.<sup>128</sup> Bu dönemde göç etmeleri konusunda yapılan baskılar giderek artırılmıştır.<sup>129</sup>

Bu tarihten itibaren Türk azınlığa yönelik etnik temizlik işlemi, artık alenen ve resmi bir devlet politikası olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda; Batı Trakya'ya giren Yunan tanklarının Türk köylerini kuşatması, Türk esnaflara ait dükkân ve malların yağmalanması, esnafın ödeyemeyeceği meblağlarda ağır para cezalarının verilmesi, Türk gençlerinin toplanarak kamplarda tutulması, Türklere ait 3280 dönüm toprağın kamulaştırma mazereti ile gaspı ve 40 bin asker ile 30 bin milisten oluşan yaklaşık 70 bin Yunan silahlı kuvvet mensubunun bölgeye yerleştirilmesi gibi faaliyetler ilk gözlenenler arasında olmuştur.

Bu olayları; bölgedeki tarihi Türk varlığının izlerini yansıtan, camii ve mezarlıklara saldırılar, mahkemelere intikal eden çeşitli hukuki konularda Türkleri suçlu çıkartan kasıtlı kararlar ve Türk çocuklarının eğitim hak ve özgürlüklerini engelleme çabaları izlemiştir. 1977'de çıkartılan bir yasa ile azınlıklara ait okul yönetimleri, cemaat mensuplarından alınarak valilere devredilmiş ve böylece de azınlık çocuklarının kültürel asimilasyonu amaçlanmıştır.<sup>130</sup>

### 3. 1981 Sonrasında Batı Trakya

Bu dönemin başlarında, 1982'de, Batı Trakya Türkleri açısından bir dönüm noktası teşkil edebilecek İnhanlı Olayları yaşanmıştır. Konu, İskeçe iline bağlı İnhanlı köyünde yaşayan 200 civarında Türke ait arazinin tapularının geçersiz sayılması ve ellerinden alınması ile başlamıştır. Bu durum karşısında Türk köylüler, İskeçe şehir merkezinde 17 Mart - 2 Nisan 1982 tarihleri arasında üç defa oturma eylemi yapmış ve topraklarının gasp edilmesini protesto etmişlerdir. Türkiye'de de yankı bulan bu eylemler, Türk yazılı ve sözlü basınında yer almıştır. Yunanlıların bölgeyi işgal ve ilhakından

<sup>128</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 148.

<sup>129</sup> Hugh Poulton, "The Turks And Pomaks", <http://www.armory.com/~thrace/back.htm>

<sup>130</sup> Börklü, **a.g.m.**, <http://www.turkhaber.org/32.html>



bu yana yapılan baskılar karşısında Türkler, ilk kez böyle bir meşru müdafaa ve protesto eylemi yapmıştır.<sup>131</sup>

Bu eylemleri sonrası İnhanlı köylüleri, arazilerini 1983 yazı boyunca ellerinde tutmalarına rağmen, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ilanından beş gün sonra, toprakları alınarak Yunan köylülere verilmiştir. Benzer arazi gasp olayları, aynı yıllarda İskeçe'nin kuzeyindeki bölgede yaşayan Türklere de uygulanmıştır.

15 Kasım 1983'te KKTC'nin ilan edilmesiyle birlikte Türk azınlığa karşı uygulanan baskılar artarak devam etmiştir. Bu baskılar; 1983-1986 yılları arasında, yine Türklere ait arazilerin gasp edilerek Yunanlılara verilmesi, esnaf ve serbest meslek sahiplerine yapay bahanelerle çok ağır para cezaları verilmesi, azınlık orta dereceli okul bitirme sınavlarının Yunanca yapılması, polis karakollarına götürülen Türklerin işkence ile öldürülmesi, yurt dışına seyahat yapan Türklerin Yunan vatandaşlığından çıkartılması ve yurt dışında eğitim görmüş yüksek okul mezunu Türk gençlerinin diploma denkliklerinin tanınmaması gibi çeşitlilik arz etmiştir. Ayrıca 1985'ten itibaren iş bulma vaadi ile, Türk nüfus ve ikametlerinin bölge dışına alınması gibi yeni asimilasyon taktikleri de denenmiştir.

Bu dönemde maruz kaldıkları baskı karşısında örgütlenmeye başlayan Batı Trakya Türkleri, çeşitli uluslararası platformlarda sorunlarını anlatmaya ve kamuoyu oluşturmaya başlamıştır. Bu kapsamda; Almanya'da yaşayan Batı Trakyalı Türklerin kurduğu dernekler, Yunanistan'ın Türk azınlığa uyguladığı baskı politikasını 1983'de Avrupa Konseyi'ne şikayet etmişlerdir. Bu konuda dokuz farklı ülke parlamenterleri tarafından bir rapor hazırlanmış ve 11 Mayıs 1984'de Başkanlık Divanı'na verilmiştir. Diğer taraftan 1986'da beş kişilik bir ABD parlamenter heyeti bölgeyi ziyaret etmiş ve incelemelerde bulunmuştur.

Bu dönemde cesur ve mücadeleci kişiliğiyle ön plana çıkan Dr. Sadık Ahmet Batı Trakya Türklerinin mücadelesine liderlik yapmıştır. Dr. Ahmet, 1985 yılında kendi kişisel çabaları ile Türk azınlığın şikayet ve isteklerini içeren bir imza kampanyası başlatmıştır. Dr. Ahmet, yaklaşık onbin imza

<sup>131</sup> Baskın Oran, "Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığı", **Türk Yunan Uyuşmazlığı**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 1990, s. 164.



toplamaş ve metnin İngilizce çevirisini 25 Eylül 1987'de Selanik'te yapılan Demokrasi ve İnsan Hakları konulu toplantı katılımcılarına dağıtmıştır. Bunun üzerine hakkında dava açılan Dr. Ahmet'e, yalan haber yaymak ve sahte evrak hazırlamak suçu istinat edilerek otuz ay hapis ve yüzbin drahmi de para cezası verilmiştir (24 Haziran 1988). Bu karara Dr. Ahmet'in itiraz davası açması ile konuya, tüm Batı Trakya Türkleri ve Türkiye'deki demokratik örgütler ve hata bazı Alman parlamenter sahip çıkmışlardır. Böylece Dr. Ahmet'in imza kampanyası davası, azınlık arasındaki birlik ve dayanışmayı pekiştirdiği gibi Batı Trakya Türklerinin problemlerini de uluslararası arenaya taşımıştır. Dr. Ahmet, 8 Nisan 1990 seçimlerinde Rodop ilinden milletvekili seçilmiş böylece kazanmış olduğu dokunulmazlık nedeniyle dava düşmüştür.<sup>132</sup>

Batı Trakya Türklerinin liderliğini üstlenen Dr. Sadık Ahmet, 24 Temmuz 1995 tarihinde şüpheli elim bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir.

Türk karşıtlığını her alanda bir politika haline getiren Andreas Papandreu'nun 1996'da siyasetteki ağırlığının sona ermesi ve bir süre sonra ölümüyle eş zamanlı olarak Yunanistan'da iç politika, dış politika ve ekonomi gibi alanlarda önemli gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Yunanistan önce uluslararası imajı açısından yumuşak karnı olan Batı Trakya'da birtakım düzenlemelere giderek, insan hakları karnesini düzeltmeye çalışmıştır.<sup>133</sup>

Böylece Yunanistan, Lozan'dan bu yana uyguladığı Türklere baskı stratejisine 1996 dan sonra değişik bir boyut kazandırmıştır. Yapmış olduğu baskılar sonucu Batı Trakya Türk toplumunun daha çok biraraya geldiğini, ve uluslararası alanda zor duruma düştüğünü görünce ekonomik alanda Batı Trakya Türklerine kısmen serbestlik tanıyarak yeni bir strateji ve uzun vadeli bir eritme programı uygulamaya başlamıştır.<sup>134</sup>

Türk-Yunan ilişkilerinin seyrine paralel olarak Yunanistan yönetiminin Batı Trakya Türk azınlığına yönelik tutumunda 1999 yılından itibaren görülmeye başlanan değişikliklere rağmen, yönetimin, Batı Trakya Türk

<sup>132</sup> Oran, **Türk Yunan İlişkilerinde**, 2.b., s. 195-210.

<sup>133</sup> Erol Kurubaş, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo-Detant Dönemi ve İlişkilerin Geleceği" **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002, s. 16.

<sup>134</sup> Cihan, **a.g.m.**, s. 396.

azınlığının ikili ve uluslararası anlaşmalarla belirlenmiş statüye kavuşturulmasına, geleneksel kurumları üzerinde söz sahibi olmasının sağlanmasına ya da azınlığın eğitim sorunlarını temelden çözülemeye yönelik bir kararlılık benimsemeyi düşünmeye başladığını söyleyebilmek için mevcut gelişmeler maalesef henüz yeterli değildir. Zira, Yunan Hükümeti'nin Batı Trakya Türk azınlığını ilgilendiren hakların kullanılması yönünde son olarak attığı birkaç küçük olumlu adım azınlığın bugüne kadar Yunan yönetiminin ayırıcı politikası nedeniyle esasen kullanmadığı vatandaşlık haklarının, başka bir deyişle asli hak ve özgürlüklerinin kullanılması ile ilgilidir. Zaten insan hakları kuruluşlarının aynı döneme ilişkin raporları, Yunanistan'ın ülkesindeki etnik azınlıkların varlığını inkâr etme şeklindeki tutumunu sürdürdüğünü saptamaktadır.

## **II. YUNANİSTAN TARAFINDAN BATI TRAKYA'DA UYGULANAN BASKI VE ASİMİLASYON POLİTİKALARI**

### **A. Uluslararası İlişkilerde Azınlık Kavramı**

Din, dil, ırk gibi terimler dünya üzerinde yaşayan halkları taşıdıkları özellikler bakımından birbirlerinden ayırt etmek için kullanılan terimlerdir. Azınlık kavramı ise bu ifadeleri içinde barındıran ve bu özellikler açısından içinde yaşadıkları topluluktan farklılık gösteren, sayıca az bir grubu ifade eden bir kategori olmuştur. Bu konularıyla azınlıklar, uzun süreden beri uluslararası düzenlemelerin konusu olmuştur. Diğer yandan başta Birleşmiş Milletler anlaşmaları olmak üzere XX. yüzyılda uluslararası ilişkilere damgasını vuran birçok anlaşmada sık sık söz edilmesine karşın azınlık kavramı net olarak tanımlanmamıştır. Özellikle bu anlaşmalarda vurgulanan nitelikleri bir araya getirerek yapılan tanımlama çabaları çeşitli çalışmalara ilham kaynağı olmuştur.<sup>135</sup> Bu durumun nedeni, kavramın hukuksal bir kavram olmak yerine, çok çeşitli görünümleri olan ve farklı çıkarları ilgilendiren sosyo-politik bir kavram olmasıdır.<sup>136</sup>

<sup>135</sup> Adıyeke, a.g.e., s. 7.

<sup>136</sup> Oran, *Türk Yunan İlişkilerinde*, s. 19

Etnik kavramı Yunanca ethnos (millet) kelimesinden türemiş olup, belli bir kavme aidiyeti/mensubiyeti ifade etmektedir.<sup>137</sup> Etnik kavramı 1950'de Birleşmiş Milletler alt komisyonunda ırk kelimesinin yerine kullanılmak üzere benimsenmiştir.

Etnik azınlık kavramı ise kendi kimliğine sahip olan mensupları aynı kökten gelen, çeşitli ortak kültürel özellikler gösteren (aynı dili konuşan) ortak bir soy miti bulunan ve mensupları arasında önemli kesimlerin dayanışma organizasyonu içinde bulunduğu ve başat kitleden farklılıklar gösteren topluluklar için kullanılmaktadır.<sup>138</sup>

Azınlık kavramı tanımı ilk olarak Uluslararası Daimi Adalet Divanı tarafından ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra belirli devletlerde kalan, çoğunluktan ayrı ırk, dil ve dine sahip olan toplumsal grupların korunmasını düzenleyen antlaşmaların yorumu çerçevesinde yapılmıştır. Buna göre; azınlık, bir devlette yerleşmiş bulunan ve nüfusu ayrı ırk, dil ya da dinden oluşan toplumsal gruplar olarak tanımlanmıştır.<sup>139</sup>

Bir azınlık grubunun varlığından söz edebilmek için bazı temel nesnel kriterlerin bulunması öngörülmekte ve bunlar yedi başlık altında toplanmaktadır.<sup>140</sup> Bunlar;

Toplumun çoğunluğunu oluşturanlardan farklı olan ve onlardan ırk, din ve dil gibi noktalarda ayrılan bir grubun varlığı söz konusu olmalıdır. Ancak bu noktada toplum içindeki göçmen, mülteci, yabancı işçi vb. grupların azınlıklardan ayrıldığına altının çizilmesi gerekmektedir.<sup>141</sup>

Sayısal boyut önemli olup; ırk, din, dil gibi unsurlarla birbirlerine bağlı bulunan ve çoğunluktan farklı olan azınlık gruplarının sayısının gelenek ve meraklısı bir avuç insanla sınırlı olmaması, azınlık grubunun gelenek ve özelliklerini başlı başına koruyabilecek bir sayıya sahip olması gerekmektedir.

Adı geçen azınlık grubunun o ülkede başat olmaması gerekmektedir.

<sup>137</sup> Füsün Arsava, **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1993, s. 54.

<sup>138</sup> Anthony D. Smith, **Milli Kimlik**, çev. B. Sina Şener, İstanbul, 1994, s. 71.

<sup>139</sup> Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 2. Kitap, 4.b., Ankara, 1996, s. 163.

<sup>140</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 43.

<sup>141</sup> Erol Anar, **Öte Kıyıda Yaşayanlar, Azınlıklar, Yerli Halklar ve Türkiye**, İstanbul, Belge Yayınları, 1997, s. 13.

Bir grubun azınlık olarak tanımlanabilmesi için söz konusu ülkenin vatandaşı olmaları gerekmektedir.

Söz konusu azınlık mensuplarının yaşadıkları ülkeye sadık vatandaşlar olmaları ve ayrılıkçılık yapmamaları veya o devleti parçalayacak eylemlerde ve girişimlerde bulunmamaları, bundan kaçınmaları gerekmektedir.

Ortak farklı özellikleri olan ve sayıca azınlıkta bulunan bir grubun bu özelliklerini ve niteliklerini korumak ve sürdürmek isteğine sahip olması gerekmektedir.

Nihayet çoğunluğun da bu unsuru azınlık olarak algılaması buna uygun davranması yani dışlama/baskı uygulama gibi eylemlerde bulunması gerekmektedir.

Üzerinde uzlaşmanın güçlüğüne karşılık bir azınlık tanımı yapılmaya çalışılmış ve Birleşmiş Milletler'in 1949 yılındaki toplantısında şöyle bir ifade kabul edilmiştir; azınlık kavramı bir toplum içinde sürekli etnik, dil, dini geleneklere yahut diğer önemli özelliklere sahip olan, bu özellikleri ile toplumun diğer kesiminden açık olarak ayrılan ve bu özelliklerini muhafaza etmek isteyen, hakim durumda bulunmayan grupları ifade eder.<sup>142</sup>

Ancak sorun bu tanımlamayla da çözüme kavuşturulamamıştır. Azınlık hakları konusu dünya siyasal tablosundaki çeşitliliklerle beraber gittikçe artan bir sıklıkta sürekli gündemde olmuştur.

XX. yüzyılda uluslararası ilişkilere biçim ve boyut kazandıran anlaşmalarda azınlık kavramı dinsel azınlık, dilsel azınlık, etnik azınlık olarak ayrıştırılmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli 21. oturumunda kabul edilen "Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 27. maddesinde de bu ayrıştırma somutlaştırılmıştır.

Doğu-Batı blokları arasındaki uzlaşmanın ilk işareti olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)'nin ürünü olan 1975 Helsinki Sonuç Belgesi'nde insan haklarına saygı konusu vurgulanmıştır. AGİK'in devam eden toplantılarından Viyana'da yapılan 1989 toplantısının kapanış belgesinde, katılan devletlerin, toprakları üzerindeki ulusal azınlıkların insan hak ve temel özgürlüklerinin korunması için gereken önlemleri almaları ve

<sup>142</sup> Arsava, a.g.e., s. 42.

bunlara karşı ayrımcı politikalardan kaçınmaları ve bunların etnik, kültürel, din ve dil kimliklerini geliştirmeleri için gerekli şartları oluşturmaları kabul edilmiştir.

1989'da Doğu Avrupa devletlerinde yaşanan rejim değişikliğinden sonra 1990'da Paris'te toplanan AGİK zirvesinden çıkan "Yeni Bir Avrupa İçin Paris Yasası" adlı belgede, ulusal azınlıkların etnik, dil ve dinsel kimliklerini koruyacakları ve bu özelliklerini hiçbir ayrıma tabi olmaksızın ifade edebilecekleri belirtilmiştir. Yine aynı belgede ulusal azınlıkların haklarının evrensel insan haklarının bir parçası olarak kabul edildiği ifade edilmiştir.

Ancak ortaya konan bütün bu anlaşma ve belgelere rağmen, bünyelerindeki azınlık gruplarının kendi gelecekleri üzerinde söz söyleme istemlerine karşılık devletler bu gruplara karşı geçmişten günümüze değişik politikalar uygulamışlardır. Bu politikalar; soykırım yoluyla, yerinden koyarak veya gönüllü sürgün biçiminde ortadan kaldırma yoluyla asimilasyon, azınlığa karşı ayrımcılığa başvurmak olarak sıralanabilir.<sup>143</sup>

## B. Yunanistan'ın Genel Azınlık Politikası

Günümüz Yunanistan'ında kökenleri itibari ile Yunanlılara dayanmayan ve anadilleri Yunanca olmayan çeşitli topluluklar yaşamaktadır. Bunlar Makedonlar, Ulahlar, Arnavutlar, Yahudiler ve Batı Trakyalı Türklerdir. Dini bir cemaat olan Yahudilerin dışında kalan diğer topluluklar etnik azınlık yapısında olup, aralarında sadece Batı Trakya Türklerinin Lozan Barış Antlaşması'ndan doğan kendine özgü bir hak ve statüsü mevcuttur. Diğer etnik azınlıkların hakları ise uluslararası çeşitli belgelerle koruma altına alınmış görünmektedir. Ancak, gerek Lozan Barış Antlaşması'nın gerekse çeşitli uluslararası belgelerin öngördüğü haklar bu azınlıklara tanınmamakta, etnik kimlikleri hatta varlıkları inkar edilmektedir.<sup>144</sup>

Azınlıkların korunması konusunda XIX. yüzyıl sisteminin en tipik biçimde yansıdığı ülkelerden birisi de Yunanistan'dır. Gerek bağımsızlığını elde edişi, gerekse Osmanlı İmparatorluğu'nun zararına durmadan gelişmesi

<sup>143</sup> Tom Hadden, "Uluslararası Hukukta Azınlıkların ve Halkların Hakları", **Ortadoğuda Milliyetçilik, Azınlıklar ve Diasporalar**, K.E. Shulze (der.), çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Sarmal Yayınları, 1999, s. 32.

<sup>144</sup> Hatipoğlu, **Yunanistan'da Etnik Gruplar**, s. 1.

süreci sırasında Yunanistan, her yeni toprak elde edişinde bu genişlemesini Batılı ülkelere tescil ettirebilmek için büyük devletlerle anlaşmalar yapmak ve bu anlaşmalar sonucu yeni kazandığı bölgeler üzerinde kalan azınlıklara bir takım hakları tanımak zorunda kalmıştır.<sup>145</sup>

Yunan siyasal kültürü, azınlık gruplara karşı oldukça duyarlıdır, hatta bu toplulukların varlığının bir tehlike olarak görme eğilimindedir. Güney Epir Arnavutları, Makedon sorunu ve Batı Trakya Türk azınlığının sorunları hep bu temel kaygıdan kaynaklanan sorunlardır.

Yunanistan, 1944 yılında, Yunanistan'ın Güney Epir bölgesinde yaşayan yirmibeşbin civarında Müslüman Arnavutu Almanlarla işbirliği suçlamasıyla, süngü zoruyla Arnavutluk'a sürmüştür. Yunan hükümetleri uzun yıllardır ayrı bir Makedon halkın ülkelerinde yaşadığını kabullenmeye yanaşmamışlardır, bu durum 1991 yılında Makedonya Cumhuriyeti'nin Yugoslavya'dan ayrılmasıyla tam anlamıyla bir krize yol açmıştır. Yunanistan, bir yandan Büyük İskender'in torunlarının yaşadığı, limanı Selanik olan Büyük Makedonya hayalinden, diğer yandan topraklarında mevcut nüfusun içinde eritilmiş bulunan Slav kökenli bir Makedon azınlığın varlığını tanımaya götüreceği bir süreçten oldukça çekinmektedir.<sup>146</sup>

Yunanistan'ın azınlıklar konusunda, en önde gelen sorunu Batı Trakya azınlığı ile ilgili olanıdır. Belirtildiği gibi bölgede yüzyirmibin civarında Türk azınlık yaşamaktadır. Türk azınlığı tarımsal faaliyetler içerisinde bulunmasına rağmen bir tarım toplumundan beklenmeyecek ölçüde hareketliliğe sahiptir. 1920'lerden bu yana normal nüfus artış oranları göz önünde tutulduğunda üçyüz-dörtüzbün Türkün bölgeden göç ettiği tahmin edilmektedir.<sup>147</sup>

Yunanistan Avrupa Birliği'ne girdikten sonra dahi Atina yönetimleri, bu ülkede yaşayagelen ve o toprakların yerli/yerleşmiş etnik gruplarına karşı daha önceki cunta zamanında uygulanandan farklı bir politika üretmemişlerdir. 1985 yılında çıkartılan ve 1940'larda iç savaş sırasında ve

<sup>145</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 43.

<sup>146</sup> Stefanos Yerasimos, **Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu**, 2.b., çev. Şirin Tekeli, İstanbul, İletişim Yayınları, 1995, s. 104.

<sup>147</sup> Haluk Alkan, "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Yunanistan: Gerilimli Bir Dönüşümün Hikayesi", **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar, Birgül Demirtaş Coşkun (der.)**, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002, s. 68.



sonrasında ülkeyi terk etmek zorunda kalan eski komünistlere af getiren yasa ırkçı bir zihniyetle hazırlanmış Makedonlara dönüş hakkı tanınmamıştır. Batı Trakya Türklerine karşı uygulanan baskıcı ve ayrımcı politikalarda da herhangi bir değişiklik olmamış tam tersine Türk adını ve sıfatını taşıyan kuruluşların kapatılması için, Türk azınlığının seçimiyle işbaşına gelen müftülere bu hakkı kullandırtmamak için her türlü yola başvuran Yunan devleti vatandaşlık kanununun 19. maddesini sürekli işleterek binlerce Batı Trakya Türklerinin vatandaşlıktan çıkarılmasına ve haymatlos statüsüne girmesine sebep olmuştur. Yunanistan böylece Avrupa Birliği'nin kuruluş ve işleyiş felsefesine ters düşmüş ve taraf olduğu birçok ikili ve uluslararası anlaşmayı ihlalden geri kalmamıştır.<sup>148</sup>

Soğuk Savaşı resmen sona erdiren ve uygar bir gelecek için yeni Avrupa'nın temellerini atan Paris Şartı'nda dile getirilen etnik kimliklerin tanınması ve azınlıkların korunmasıyla ilgili hükümlerin hiçbirinin Yunanistan tarafından yerine getirilmediği görülmektedir. Tam tersine bu ülkede yaşayan Türk, Makedon, Ulah ve Arnavut azınlıkların dışlanması yanı sıra Yunan toplumunun çeşitli katmanlarında yabancı düşmanlığı ileri boyutlardadır. Yunanistan bu ülkede yaşayan nüfusun homojen ve saf Yunanlılardan oluştuğunu öne sürmektedir. Bu iddiasıyla ülkedeki farklı etnik azınlıkların varlığını inkar etmeyi amaçlamakta ve kimliklerini tanımamakta ısrar etmektedir.

Ancak 1990'ların ikinci yarısında Yunanistan geleneksel siyasi refleksleri ile Avrupa Birliği gibi ulus üstü bir entegrasyonda bulunmasının doğurduğu gerginlikleri azınlık politikalarında da yaşamaya başlamıştır. Özellikle Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulması aşamasında Avrupa Birliği içinde yalnız kalan ve izlediği sert politikalar nedeniyle tepki alan Yunanistan uluslararası imajında yumuşak karnı olan azınlık politikalarını yeniden gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Bunun neticesinde Yunanistan izlediği klasik azınlık politikasını revize ederek göze batmayacak seviyelere getirmiştir. Ancak bu anlatılanlardan Yunanistan'ın politikalarında köklü değişikliklere gittiği anlaşılmamalıdır. Burada yapılan bahse konu politikaların içeriğinin değiştirilmeden göze batmayacak şekilde uygulanmasıdır.

<sup>148</sup> Hatipoğlu, **Yunanistan'da Etnik Gruplar**, s. 15.



Yurt dışındaki etnik açıdan bağı olan topluluklara son derece ilgili olan Yunanistan, topraklarında yaşayan azınlıklar konusunda kendisini tehlikede hissetmektedir. Yukarıdaki hususlarda anlaşılacağı üzere Yunanistan kendi topraklarında yaşayan azınlıklara yönelik olarak dışlama, etnik kökenlerini tanımama ve kontrol altında tutma politikası takip etmektedir. Yunanistan'da 2001 yılında yapılan son nüfus sayımına göre 10.939.605<sup>149</sup> kişi yaşamakta olup bu nüfusun % 98'inin Yunan-Ortodoks olduğu kabul edilmektedir.<sup>150</sup> Yunanistan'a göre aslında ülkesinde hiçbir etnik azınlık yoktur. Bunların hepsi Slavlaşmış Yunan vatandaşlarıdır. Batı Trakya Türkleri de Müslümanlaştırılmış Yunan vatandaşlarıdır.<sup>151</sup>

### C. Megali İdea ve Yunan Dış Politikası

Yaklaşık 400 yıl boyunca Osmanlı yönetiminde varlığını sürdüren Yunanistan XIX. yüzyılda bir taraftan 1789 Fransız Devrimi'nin kaçınılmaz etkileri, diğer taraftan da zamanın büyük güçleri İngiltere, Fransa ve Rusya'nın "Şark Meselesi" çerçevesindeki çabalarıyla 3 Şubat 1830'da ilk defa bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Yunanlılar bu devletlerini, kendilerine şiar edindikleri Megali İdea'nın gerçekleşmesi için bir başlangıç saymışlar ve böylelikle kuruluş sınırlarının dışında olup da Rumca konuşan toplulukları -üzerinde yaşadıkları topraklarla birlikte- büyük başkent Konstantinopolis (İstanbul) olacak şekilde kendi siyasi sınırları içine katarak Büyük Yunanistan'ı kurmayı hedeflemişlerdir. Beş denizli, iki kıta'lı Yunanistan olarak da tasarlanan bu devletin Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi, Akdeniz ve İyon Denizi'yle çevrili ve Yunanistan kıtası ile Anadolu'yu içermesi öngörülmüştür.<sup>152</sup>

Ancak bu Büyük Yunanistan'ın bir hamlede gerçekleşmesi mümkün olamayacağından Megali İdea için adım adım enosis aşamaları öngörülmüştür. Bu gayretleri sonucunda izledikleri yayılcı politikalar genellikle Türk topraklarını hedef almış, böylece 1830'dan itibaren sürekli

<sup>149</sup> <http://www.statistical.gr>

<sup>150</sup> <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/gr.html>

<sup>151</sup> Erdoğan Öznal, **Makedonya Yunan Değildir**, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1993, s. 70.

<sup>152</sup> Dimitri Kitsikis, **Yunan Propagandası**, çev.Hakkı Devrim, İstanbul, Kaynak Kitaplar, 1974, s. 21-22

toprak kazanımlarıyla genişlemişlerdir. Yunanlılar bu politikalarını yürütürken hemen hemen hiç savaşmadan topraklarını üç misli büyütmüşler ve 1830'da 47.516 kilometrekare olan yüzölçümlerini 1947 yılında 131.990 kilometrekareye yükseltmişlerdir.

Yunanistan bağımsız bir devlet olduktan sonra bütün dış politikasını, Osmanlı Devleti'nden toprak kopartarak büyümek üzerine kurarak, yayılmacı bir politika izlemiştir. Yunanistan, bağımsızlığını borçlu olduğu Avrupalı devletlerin desteğini, yayılmacı politikası için de kullanmıştır. Yunanistan'ın irredantist politikasının temellerini Megali İdea düşüncesi oluşturmuştur.<sup>153</sup> Yunanistan devletinin kuruluşundan beri, bu devleti yönetmek için yarışanlar, irredantizm alanında da birbirleriyle yarışmışlardır. Aralarındaki belli başlı görüş ayrılığı, zamanlamayla ilgili olmuştur.

Yunanistan ilk toprak kazanımlarını Osmanlı Devletine karşı savaşmadan elde etmiştir. Önce İyon Adaları'nı (Yedi Ada) İngiltere 1864'te Yunanistan'a bırakmıştır. Ardından 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı müteakip Teselya'nın bütünü ve Epir'in Arta yöresi 1881'de toplanan bir elçiler konferansı ile Yunanistan'a verilmiştir.<sup>154</sup>

Yunanlılar bu tarihten sonra, özellikle Girit adasının Osmanlı Devleti'nden kopararak, kendilerine bağlanması yönündeki çabalarına hız vermişlerdir. 1890 yılında Girit'te, ayrılıkçılara silah ve gönüllü desteğinde bulunmanın yanı sıra, Kral'ın çabalarıyla, Yunan ordusunun denetiminde ve zenginlerden toplanan mecburi iane ile Etniki Eteryia Cemiyeti kurulmuştur.<sup>155</sup> 1895 yılında, cemiyetin faaliyetleri sonucu başlayan isyan 1897'de ilk defa bir Osmanlı-Yunan savaşına dönüşmüştür. Savaşın Yunanistan aleyhine ağır bir yenilgiyle sonuçlanmasına rağmen Avrupalı devletlerin araya girmesiyle Girit özerklik kazanmış ve Yunan Krallık ailesinden bir vali atanmıştır.

Balkan Savaşları Yunanistan'a Megali İdea için büyük imkanlar sağlamıştır. I. Balkan Savaşı'nın sonunda Girit'le birlikte Selanik dahil Güney Makedonya, Güney Epir ve İtalya'nın elindeki Oniki ada dışındaki neredeyse

<sup>153</sup> Gürel, **a.g.e.**, s. 30.

<sup>154</sup> Gürel, **a.g.e.**, s. 31.

<sup>155</sup> İlber Ortaylı, "Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu", **Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, 1986, s. 171.

bütün Ege adaları Yunanistan'ın eline geçmiştir. Yunanistan böylece topraklarını ve nüfusunu aşağı yukarı iki katına çıkartmıştır.

I. Dünya Savaşı Yunanistan'ın emelleri için en önemli fırsat olarak görülmüştür. Savaş sonunda gerçekleşen ve kazanan devletlerin pay kapma pazarlığı anlamına gelen 1919 Paris Barış Konferansı sırasında Yunanistan İngiltere'nin yardımıyla Anadolu'yu ele geçirmek için elinden geleni yapmıştır. Görüşmeler sonunda Yunanistan müttefiklerinden istediklerini koparmayı başarmış ve Sevr düzenlemesi ile Doğu Trakya'yı Gökçeada ve İmroz'u almış, ayrıca İzmir ve iç bölgesinin yönetimini de ele geçirmiştir.<sup>156</sup>

Yunanistan İzmir'e 15 Mayıs 1919'da çıkarak kendilerinin daha sonradan *Büyük Bozgun* dedikleri Anadolu macerasına girişmişlerdir. Ancak Türk Kurtuluş Savaşı ile Sevr Anlaşması Yunanistan için uygulanamaz kılınan ve kağıt üzerinde bırakılan bir başarı olmuştur.

Yunanlıların günümüzde bile *Büyük Felaket* olarak adlandırdıkları Anadolu yenilgisi Megali İdea için büyük bir darbe olmakla kalmamış, aynı zamanda Yunanistan'ı o günkü nüfusuna oranla çok büyük bir göçmen dalgası altında bırakmıştır.

Yunan yayılmasının son halkası 1947 yılında İtalya'nın elinde bulunan Oniki Ada'nın Yunanistan'a verilmesiyle tamamlanmıştır. Bunun sonucunda Yunanistan yukarıda ana evrelerine değinilen bu süreç sonucunda günümüzdeki sınırlarına ulaşmıştır.

Yunanistan'da Megali İdea'nın bu güçlü konumu Yunan halkını özellikle, Türkiye ile olan ilişkiler konusunda, yönlendirilebilir kılmaktadır. Bu nedenle Megali İdea Yunan politikasının vazgeçilmez ortak referans noktası olarak kalmıştır. Sağ ve sol politikacılar arasında bu konudaki ayrılıklar, genellikle zamanlama ve uluslararası dengeleri gözetmek gibi farklılıklardan doğmaktadır.

Siyasal sistemin şekillenmesinde bir diğer dinamik Yunanlı politikacılar arasında ortak bir referans noktasını oluşturan Megali İdea ideolojisi çevresinde şekillenmektedir. Yunanlı politikacılar arasında, çok belirgin görüş ayrılıkları bulunduğu durumlarda dahi, ortak referans noktası olarak Megali İdea her zaman birleştirici bir unsur olarak kalmaktadır. Yunanlı

<sup>156</sup> Gürel, a.g.e., s. 34.

politikacılar daha 1800'lü yılların ortalarından itibaren, Helenizmin iki merkezden kaynaklandığını, bunlardan birinin Atina, diğerinin herkesin rüya ve umudu olan "Polis" olduğunu vurgulamaktadırlar. Burada kastedilen polis, İstanbul'dur. Özel bir kent kastedilerek "Polis" dendiği zaman bütün Yunanlılar Konstantinopolis'i anlamaktadırlar.

Türk-Yunan ilişkilerinin belirleyicisi, reel-politik unsurlardan ziyade Yunanistan'ın Megali İdea'ya dayalı yayılmacı ve saldırgan dış politikası oluşturmuştur. Burada Türkiye edilgen bir tavır içinde savunmacı bir politika izlemiştir. Yunanistan güvenlik endişelerine dayandırdığı sorun çıkarma ve sürdürme politikası sayesinde hem Balkanlar'da hem uluslararası politikada kendine rakip ve Megali İdea'nın karşısında en büyük engel olarak gördüğü Türkiye'ye karşı etkin olduğu uluslararası kuruluşlarda onu zor durumda bırakmaya çalışmış ve önünü kesmiştir. Yani bir bakıma Yunanistan bu sorun çıkarma politikasını kasıtlı ve bilinçli olarak yapmıştır. Bunu Yunanistan'ın güvenliğiyle ilgisi yoktur. Yunanistan bu sayede kendini sürekli tehdit altında göstererek, uluslararası kuruluşlardaki tutumunu meşrulaştırabilmiştir.<sup>157</sup>

#### **D. Sosyal ve Siyasi Alanda Uygulanan Politikalar**

##### **1. Etnik Kimliğin İnkarı**

Batı Trakya'nın Lozan Antlaşması'yla resmen Yunanistan'a bırakıldığı günden beri Batı Trakya Türk azınlığını, Türkiye'nin Yunan topraklarındaki doğal uzantısı olarak gören Yunan yönetimleri, azınlığı potansiyel bir tehdit ve tehlike olarak değerlendirmişler; bu çerçevede şekillendirdikleri azınlık politikalarıyla da Batı Trakya Türk azınlığını göçe zorlamak, bu mümkün olmadığı takdirde de asimile etmek hedefini gütmüşlerdir.<sup>158</sup>

Lozan Antlaşması'nın söz konusu azınlık mensupları için *Müslüman azınlık* ifadesini kullandığını öne sürerek Türk kimliğini reddetmişlerdir. Lozan Antlaşması'nda Türkiye'deki gayrimüslim azınlıklara ilişkin 37. ve 44. maddelerde sıralanan haklar, 45. madde ile Yunanistan tarafından da kabul edilmiştir. Bunun dışında Yunanistan, azınlık haklarına ilişkin pek çok anlaşma imzalamıştır. Oysa Yunanistan imzaladığı anlaşmaları göz ardı

<sup>157</sup> Kurubaş, a.g.m., s. 14.

<sup>158</sup> <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/yunan.2.htm>

ederek Türk azınlığı yok saymış, azınlığı Müslüman olarak tanımlamakta ısrar etmiştir.

Lozan'da genel biçimiyle Müslüman azınlık olarak tanımlanan Türklere karşı Yunan yönetiminin yaklaşımı Türkiye ve Yunanistan arasındaki inişli çıkışlı ilişkilerle paralellik göstermiştir. Yunanistan, geçmişteki yakınlaşma dönemlerinde Türk azınlığın etnik kimliğini öne çıkarırken Türkiye ile kriz yaşadığı dönemlerde Türk azınlığı sadece bir dinsel azınlık statüsüne indirgemıştır.<sup>159</sup>

Genel olarak Yunan yönetimleri Türk azınlığı *Yunanlı Müslümanlar* (Grek Moslems), *Helen Müslümanlar* (Hellenic Moslems) veya *Müslüman Azınlık* (The Moslem Minority) olarak tanımlamayı tercih etmektedirler.<sup>160</sup> Oysa Yunanistan'daki Müslüman azınlık hakkında Türkiye'ye söz hakkı verilmiş olması bile bu azınlığın Türk olduğunu göstermeye yeter bir kanıttır.<sup>161</sup>

1950'li yılların ikinci yarısında, özellikle Kıbrıs sorunu nedeniyle gerginleşen ilişkilerin etkisi Batı Trakya'da kendini hissettirmiş ve bu dönemde Türk kimliğinin kullanılmasından duyulan rahatsızlıklar su yüzüne çıkmaya başlamıştır.

Türk kimliğinin reddedilmesinde Batı Trakya Türk azınlığını sindirmek için en yoğun ve sistematik baskıların başladığı dönem olan Albaylar Cuntası rejimi önemli rol oynamıştır. 1974'deki Kıbrıs olayları ise bütün bu olumsuz ortama eklenince, Batı Trakya'da Türk azınlığı göçe zorlamak için yoğun bir baskı dönemi başlamıştır.<sup>162</sup>

Oysa Türkler daima topraklarında Müslüman bölgenin Türk kökenli Yunan vatandaşları olarak yaşamayı hedeflemişler, Batı Trakya'nın Türkiye'ye ilhaki gibi milliyetçi söylemler geliştirmemişlerdir.<sup>163</sup>

<sup>159</sup> Nazif Mandacı- Birsen Erdoğan, "Balkanlarda Azınlık Sorunu Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış", [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=004&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=004&dil=tr)

<sup>160</sup> Murat Hatipoğlu, "The Moslem-Turks And Slavo-Macedonians Of Greece: Denying Ethnic Identities In A Balkan State / A Member Of The European Union" [http://www.turkishforum.com/greece/thrace\\_minorities1.html](http://www.turkishforum.com/greece/thrace_minorities1.html)

<sup>161</sup> Kamuran Gürün, *Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1994, s. 201.

<sup>162</sup> Emin, *a.g.m.*, s. 68-69.

<sup>163</sup> Baskın Oran, "Religious And National Identity Among The Balkan Muslims: A Comparative Study On Greece, Bulgaria, Macedonia And Kosovo", *Türkisch Areas in the*

Avrupa Birliği'nin nabzını yansıtan, Avrupa Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin çalışmasına göre, Avrupa Birliği'ndeki en yabancı düşmanı ve ırkçı halkına<sup>164</sup> sahip olan Yunanistan'ın azınlıklara karşı resmi tutumu; bir yandan ülkesindeki etnik azınlıkları tanımaktaki isteksiz tutumu ve diğer taraftan da Türk-Yunan ilişkilerini Batı Trakya Türk azınlığıyla ilgili kanunlara yansıtmak<sup>165</sup> olarak çağdışı söylemi ve yapılarıyla iki gruba ayrılmaktadır.

Yunan yönetimi resmi olarak böyle bir tutumu benimserken Yunan halkının oldukça büyük bir kısmının mentalitesi de benzer şekildedir. Okullarda homojen bir toplumda yaşadıkları öğretildiklerinden, modern Yunanlılar da herhangi farklı bir yaklaşıma müsamaha göstermemektedirler.<sup>166</sup>

Yunanistan'da Batı Trakya azınlığına Türk denmemesi, bu insanların bir Türklük bilinci taşıdıklarının kabul edilmek istenmemesi anlamını taşımaktadır.<sup>167</sup> Ancak Yunanistan'ın etnik unsurları tanımamakta bu ısrarlı tutumu ne tarihi gerçeklerle ne de günümüz gerçekleriyle örtüşmemektedir.<sup>168</sup>

## 2. Vatandaşlık Sorunu

Kimlikleri Yunanistan tarafından inkar edilen ve mensupları bu ülkenin vatandaşı, dolayısıyla Avrupa Birliği vatandaşı olan etnik azınlıkların tarihten günümüze kadar süregelen varlıklarına rağmen, Atina yönetimleri sadece siyasi davranışlarla değil, aynı zamanda hukuken de bu insanların temel insan haklarını ve azınlıkların korunması ilkelerini çiğnemiş, bu azınlıklara karşı ayrımcı ve dışlayıcı bir tutum sergilemiştir.

Yunanistan Vatandaşlık Kanunu'nun 19. maddesi, Yunan hükümetlerinin bölgedeki etnik yapıyı Yunanlılar lehine değiştirmek için kullandığı en önemli silahlardan birisi olmuştur. Yunan Parlamentosu'nca

---

**New Regional And International Configuration Konulu Konferansta Sunduğu Bildiri,** Ankara, 2-3 Kasım 1992.

<sup>164</sup> **The Guardian**, 11 Kasım 2003

<sup>165</sup> Dimitris Christoupolos, "Treatment of Minorities and Homogeneis in Greece: Relics and Chalanges", <http://www.kemo.gr/archive/papers/ChristTsitse1.htm>

<sup>166</sup> Georgios N. Papadakis, "Report About Minorities And Media in Greece", [http://www.florina.org/html/2002/2002\\_papadakis\\_speech\\_slovenia.html](http://www.florina.org/html/2002/2002_papadakis_speech_slovenia.html)

<sup>167</sup> Herkül Millas, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz**, İstanbul, Kavram Yayınevi, 1995, s. 123.

<sup>168</sup> Pascal Milo, "The Constitutional Rights And Minorities in The Balkans: A Comparative Analysis", <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/113/113-2.html>



1955 yılında kabul edilen Vatandaşlık Kanunu'nun 19. maddesi aşağıdaki hükmü taşımaktadır.

*“Yunan olmayan kökenden bir kişi geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan'dan ayrılırsa, bu kişinin Yunan vatandaşlığını yitirdiğine hükmedilebilir. Bu hüküm, yurtdışında doğmuş ve oturmakta olan Yunan olmayan etnik kökenli kişilere de uygulanır. Ana-babasından ikisi birden veya hayatta olanı vatandaşlığını yitirmiş olan reşit olmayan çocuklardan yurt dışında yaşayanlar da vatandaşlığını yitirmiş olarak ilan edilebilir. Vatandaşlık Konseyi'nin aynı yönde alacağı karara dayanarak bu konuda İçişleri Bakanı hüküm verir.”<sup>169</sup>*

Sadece Yunan kökenli olmayan (Non-Hellenic) Yunan vatandaşlarına karşı işletilen ve tamamen ırka yönelik ayrımcılığa dayanan<sup>170</sup> 19. madde çerçevesinde Yunanistan'ı, geri dönme amacı olmadan, terk ettiği Yunanlı makamlarca takdir edilen Yunan asıllı olmayan kişiler Yunan vatandaşlığından çıkarılmışlardır. Bu kanun aynı şekilde etnik olarak Yunan olmayıp yurt dışında doğan ve orada yetişen kişilere de uygulanmıştır. Kanun 18 yaşın altındaki bir çocuğun da, ebeveynleri tabiiyetlerini kaybettikleri takdirde, vatandaşlıktan çıkarılabilmesini mümkün kılmıştır. Bu durumlarda karar mercii, Ulusal Konsey'e danıştıktan sonra, İçişleri Bakanlığı'dır. Oysa, Yunan mercilerinin bir insanın ülkeyi terk etmeyi amaçladığını hangi kriterlere göre belirledikleri hiç de açık olmamıştır. Dolayısıyla alınan kararlar genelde keyfi olmuştur.

Polisin, Vatandaşlık Müdürlüğü'nü bir kişinin veya ailenin uzun bir süreliğine ülkeyi terk ettiği konusunda bilgilendirmesi vatandaşlıktan çıkarılma sürecinde ilk aşamayı teşkil etmiştir. Bireyi bu süreçten ve yapılan işlemlerden haberdar etmek ve vatandaşlığını kaybedebileceğini bildirmek zorunlu olmadığı için, genelde insanlar sonucu iş işten geçtikten çok sonra öğrenmişlerdir. Yunanlı otoritelerin tersini iddia etmelerine karşın, vatandaşlıktan çıkarılma durumunda olan kişiler, süreçten haberdar

<sup>169</sup> Cihan, a.g.m., s. 400.

<sup>170</sup> Michael Stephen, “The Human Rights Of The Turkish Minority In Western Thrace”, <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/iii-4/stephen.htm>

olmadıkları ve önceden uyarılmadıkları için Yunan idaresine başvurma süresi olan iki ayı kaçırmışlardır.<sup>171</sup>

Aralarında seyahat için yurtdışında bulunan ve askerlik görevini yerine getirmek için Yunan ordusunda yer alan kişilerin de bulunduğu binlerce Batı Trakyalı bu biçimde yurttaşlıktan çıkarılmıştır.

Batı Trakya Türk azınlığı mensuplarını vatandaşlıktan çıkarmak için kullanılan bu madde, Yunan vatandaşları arasında *etnik kökenleri* kıstas olarak *Yunan asıllı olanlar ve olmayanlar* şeklinde ayırım yapmıştır. Kanunda, geri dönme niyeti olmaksızın, Yunanistan'dan ayrılmaktan söz etmekte ise de uygulama farklı olmuştur. Örneğin; Türkiye'ye gelip kısa bir süre sonra Yunanistan'a dönmek isteyen Batı Trakya Türkleri sınır kapılarında vatandaşlıktan çıkarıldıklarını öğrenmişler, karara itiraz etmek ve yasal haklarını aramak için dahi ülkeye giriş yapmalarına izin verilmemiştir. 1955–1998 yılları arasında, 60.000<sup>172</sup> Batı Trakyalı azınlık mensubu bu biçimde yurttaşlıktan çıkarılmıştır.

### 3. Siyasi Katılım Açısından Sınırlamalar

Batı Trakya Türk azınlığı Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından günümüze kadar Yunan Parlamentosu'nda temsil edilebilmek için gayret sarf etmiş ve birçok kez parlamentoya çeşitli partilerden milletvekili göndermeyi de başarmıştır. Fakat bu milletvekilleri bağlı oldukları partilerin tüzük ve disiplin hükümlerine uymak zorunda olduklarından Batı Trakya azınlığının sorunlarını parlamentoda savunmaları mümkün olmamıştır.

Ancak bu dönemlerde de Yunanistan tarafından siyasal alanda Batı Trakya Türk toplumunun önüne çok çeşitli zorluklar çıkarılmıştır. Geçmiş dönemlerde bazı Müslüman Türk milletvekili adaylarının, adaylık başvuruları çeşitli bahanelerle kabul edilmemiştir. Milletvekili seçimleri sırasında Türkiye'den oyunu kullanmak için gelmek isteyen, Yunan vatandaşı Batı Trakya Türk azınlığı mensupları, Yunanistan tarafından sınırdan içeri, sözde grev nedeniyle alınmayarak oy kullanmaları engellenmiştir.

<sup>171</sup> Mandacı, a.g.m., [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=004&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=004&dil=tr)

<sup>172</sup> <http://www.batitrakya.gen.tr/kronoloji.html>

Yine bölgedeki oy dağılımını etkilemek üzere binlerce askerin, Batı Trakya bölgesine sevk edilerek oylarını bu bölgede kullanmaları sağlanmış ve böylece bölgedeki siyasi tercihin değiştirilmesine çalışılmıştır.<sup>173</sup>

1967'de Yunanistan'da gerçekleşen hükümet darbesi, azınlığın yaşamında daha da güç bir dönemi başlatmıştır. Demokratik rejim zamanında azınlığın toplu halde buldukları bölgelerde sahip oldukları oyların seçimlerdeki ağırlığı, kendileri için lehte etkileri olan bir silah teşkil etmekteyken, darbeye birlikte bu imkanın ortadan kalkması sonucunda, azınlık tamamen yerel makamların insafına kalmıştır.

Helsinki Nihai Senedi'nin getirdiği prensiplerle, azınlık haklarının uluslararası platformda önem kazanmasına paralel olarak ve 1970'li yılların sonuyla 1980'li yıllarda artan baskılar karşısında Batı Trakya Türk azınlığı da temsil haklarını kullanabilmek için yeni arayışlara yönelmiş, 1985 yılından itibaren bağımsız listelerini oluşturarak Yunan Parlamentosu'na kendi milletvekillerini göndermeyi denemişlerdir.<sup>174</sup>

#### **4. Yasak Bölge Uygulaması ve Dolaşım Özgürlüğünün Kısıtlanması**

Yunanistan'da Türk azınlığa uygulanan baskılardan birisi de Batı Trakya'nın kuzey dağlık bölgesini içine alan ve Türk köylerinden oluşan yerleşim birimlerine yönelik *yasak bölge* uygulaması olmuştur. Yasak Bölge, Batı Trakya'nın kuzey bölgesinde (Dağ Kolu) Bulgaristan'la olan sınır boyunca 20–40 km derinliğinde oluşturulan bir bölgedir.

II. Dünya Savaşı sonrasında karşı tarafta yer alan Bulgaristan ile sınır oluşturması ve Yunanistan'daki iç savaş sırasında gerillaların yoğun faaliyet gösterdiği alan olması nedeniyle, Batı Trakya'nın hemen hemen tamamen Türk nüfusunun yaşadığı dağlık kuzey bölgesi, 1953 yılında yasak bölge kapsamına alınmıştır.<sup>175</sup> Esas amaç ise, o bölgede yani Dağ Kolunda

<sup>173</sup> Selahaddin Galip, **Batı Trakya'dan Yazabildiklerim**, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1998, s. 339.

<sup>174</sup> Hikmet Öksüz, "Representation of The Western Thracian Turkish Minority in The Greek Parliament", **Balkan Studies Annual**, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2002, s. 135.

<sup>175</sup> Faruk Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler**, İstanbul, Der Yayınları, 2000, s. 347.

yaşayan 40.000 dolayında Batı Trakya Türkünü kontrol altında tutmak ve özgürlüklerini kısıtlamak olmuştur.<sup>176</sup>

Buraları şans eseri yasaklı duruma gelmiş bölgeler olmamıştır. Bu bölgede tüm olumsuzluklara rağmen yaşamlarını sürdüren Türk azınlık fertleri, uzun yıllar boyu yasak bölge dışında yaşayan soydaşları ve dindaşlarıyla ayrı tutulmaya çalışılmış, temas ettirilmemiş, tecrit edilmişlerdir.<sup>177</sup>

Batı Trakya'nın da içinde bulunduğu Yunanistan topraklarının yarısından fazlası 1938 tarih ve 1366 sayılı yasayla sınır bölgesi olarak ilan edilmiş ve bu bölge içinde taşınmaz alıp-satmak isteyen Yunan vatandaşlarının ilgili vilayetlerde bu amaçla kurulmuş bulunan bir komisyondan izin almaları zorunluluğu getirilmiştir.

Uzun yıllar boyunca Yasak Bölge'ye giriş Ova ve Yaka köylüleri için özel bir paso ile yapılmıştır. Bölge, saat 24.00 ile 08.00 saatleri arasında tamamen kapatılarak çıkışlar da aynı şekilde özel bir paso ile yapılmıştır. Yasak bölge'de yaşayanlar evlerinden 30 Km. yarıçaplı bölge içinde olmak zorunda bırakılmışlardır.

## **E. Toprak ve Mülkiyet Sorunu**

### **1. Türk Mallarının Satın Alınmasını Özendirme**

Batı Trakya Türklerinin ekonomilerinin ayakta durabilmesi için neredeyse tek önemli üretim aracı durumunda bulunan toprağın sahiplerinin elinden alınması, Lozan'dan itibaren duraksamaksızın sürüp gitmiştir.

Bu politikanın en önemli araçlarından olan özendirme 1960'larda ortaya çıkmıştır. Özendirmenin iki yönlü olmuştur. Bir yandan, Türk asıllı köylülerin taşınmazlarını satın alabilmeleri için Yunan asıllı köylülere bol miktarda uzun vadeli ve düşük faizli krediler verilmiş, öte yandan fiyatlar yapay olarak yükseltmek suretiyle Türk asıllı köylüler, mülklerini satmaya teşvik edilmiştir.

Batı Trakya'daki Türk azınlığa ait arazileri, zirai yapıları Hristiyan Yunan vatandaşlarının alabilmesi için kredi temini maksadıyla Yunanistan

<sup>176</sup> Cihan, a.g.m., s. 398.

<sup>177</sup> Galip, a.g.e., s. 342.

Merkez Bankası ile Ziraat Bankası arasında 1966 yılında bir protokol imzalanmış olup bu protokol sonraki yıllarda da yenilenmiştir.

Yunan yurttaşına, bu arazi için ödediği paranın tamamı kredi olarak verildiği gibi, intikal vergisi ve diğer harcamalar da kredi kapsamına alınmıştır. Banka ile kredi alan kişi arasında yapılan senetlerin son iki maddesinde yer alan hükümler varolan durumu daha iyi açıklamaktadır. Bu hükümlerden birincisi, “Yukarıda söz konusu olan miktar, kredinin tahsisi tarihinden iki yıl sonra başlamak üzere, yıllık eşit taksitler halinde ödenmek kaydıyla 20 yılda ödenecektir” derken, ikincisi de, “Bu kredinin kötü yolda kullanıldığının saptanması halinde, ilgili Ziraat Bankası şubesi kredinin anında geri verilmesini isteyebilir” demektedir. Birinci düzenleme sağlanan kredi kolaylığını gösterirken, ikinci düzenlemede sözü edilen “kötü yolda kullanma”, kredinin Müslüman malı alma dışında bir iş için kullanılmasını ifade etmiştir.

## 2. Kanunların Ayrımcı Biçimde Uygulanması

Batı Trakya Türkleri'nin sürekli toprak yitirmesini önemli bir nedeni de mevcut Yunan kanunlarının genel hükümlerinin yargı mercilerince azınlık aleyhinde ayrımcı biçimde uygulanması olmuştur. Özellikle 1965 yılından sonra başlayan uygulamalarla pek az istisna dışında, azınlığın taşınmaz mal edinmesine izin verilmemiştir.<sup>178</sup>

1938 yılında Yunanistan'ın kabul ettiği “Sınır ve Kıyı Bölgelerinde Alım Satım Hakkının Kullanılmasının Yasaklanması Hakkında İhtiyaca Mebni Kanun” başlığını taşıyan 1366/1938 sayılı yasaya göre sınır bölgelerinde, kıyılarda, adalarda ve adacıklarda her türlü taşınmaz mal alım-satımı ve zilyetlik hakkının kullanılması kamu yetkililerinden kurulu bir komisyonun iznine bağlanmıştır. Bu kanun ile Türklerin yeni gayrimenkul edinmeleri kontrol altına alınmıştır. Batı Trakyalı Türklerin yaşadıkları İskeçe, Rodop ve Evros vilayetleri bu kanuna göre kıyı ve sınır bölgesi olarak mütalaa edildiğinden, Batı Trakyalı Türkler de gayrimenkul sahibi olabilmek için bu komisyonların müsaadesini almak zorunda kalmışlardır. Kanunların asıl amacı, komünistlerin hudut bölgelerinde toprak sahibi olmalarının

<sup>178</sup> Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde*, s. 134.

engellenmesi olmakla beraber, kanunun öngördüğü ön izin sistemi sadece Türklerin yeni gayrimenkul edinmelerini önlemek için kullanılmıştır.

Bu komisyon ise azınlığın noter kanalıyla kendilerine yaptıkları başvuruları genellikle ya reddetmekte, ya da sürüncemede bırakmaktadır. Buna karşılık Türk azınlıktan mal almak isteyen bir Hıristiyanın izni hızla çıkartılmanın yanısıra, kendisine kredi kolaylıkları da sağlanmaktadır. Hıristiyanların Müslümanlara mal satmasına izin verilmemekte, bir Müslüman ancak bir Hıristiyana mal satabilmekte, başka bir Müslümana satamamaktadır. Bir Müslüman kendi çocuğuna bile taşınmaz mal bağışlayamamaktadır. Söz konusu uygulamalar karşısında Türk azınlık birbirine noterde resmi muamele yapmadan kendi aralarında taahhüde bulunarak gayri resmi bir şekilde taşınmaz mal satabilmektedir.

Sözü edilen yasa uyarınca, taşınmaz mal edinebilmek için komisyonlara Türk azınlığı mensuplarınca yapılan başvurular, politik amaçlar doğrultusunda kullanılabilme üzere yapılan bazı istisnalar dışında, ya sonuçlandırılmamakta, ya da başvurulara olumsuz cevap verilmekte ve bu cevapların sözlü olmasına büyük özen gösterilmektedir.

#### **a. Kamulaştırmalar**

Toprak mülkiyetini aşındırmak suretiyle tarıma dayalı nüfusu geçim kaynaklarından yoksun kılmak baskı yöntemlerinin başında gelmektedir. Genel nitelikte olan, ancak uygulamada Türklerin arazilerini hedef alan yasalar uyarınca çeşitli gerekçelerle yapılan kamulaştırmalar sistemli bir şekilde bu amaca yönelmiştir.<sup>179</sup>

Batı Trakya Türklerinin topraklarının elden çıkmasındaki en önemli rolü (tahminlere göre tüm toprakların %50'si) kamulaştırma oynamıştır. Kamulaştırmalar için kullanılan birinci hukuk dayanağı, topraksız çiftçi ve hayvan yetiştiricilerinin yerleştirilmesi için yapılan kamulaştırmaya ilişkin 2185/1952 sayılı kanun olmuştur. Bu kanunla toprak sahibi Türk azınlıklara ait geniş araziler kamulaştırılmış ancak toprak sahibi olmayan Türkler kanunda bahsi geçen uygulamadan faydalanarak toprak sahibi olamamışlardır. Kamulaştırmanın nasıl adil olamayan bir şekilde yapıldığı

<sup>179</sup> Kaya, a.g.e., s. 72.



oranlara bakılarak anlaşılabilir; kamulaştırılan arazinin % 80-90'ı Türklere, sadece % 10-20'si Yunanlılara aittir.<sup>180</sup>

Mayıs 1978'de Gümölcine'nin Yahyabeyli, Vakıf, Kafkasköy ve Ambar köylerinde 4000 dönümlük ekim alanı sanayi sitesi yapmak için, 1980'de Gümölcine'nin kuzeybatısında yaka tarlaları olarak bilinen 3000 dönümlük tarla Trakya Dimokritos Üniversitesi için, gene Gümölcine'nin kuzeyinde 4300 dönüm arazi askeri bölge için kamulaştırılmıştır.<sup>181</sup>

Kamulaştırmalar çorak topraklar üzerinde değil sulak tarlalar üzerinde yapılmış, miktarları kamusal gereksinimleri fazlasıyla aşmış kamulaştırma bedelleri aşırı düşük tutulmuştur. Yunanistan'ın en büyük yüksek öğretim kuruluşu olan Selanik Üniversitesi yalnızca 640 dönüm üzerine kurulmuş bulunduğu halde, Dimekritos Üniversitesi için 3000 dönüm üzerinde toprak kamulaştırılmıştır.<sup>182</sup>

#### **b. Arazi Birleştirmesi (Anadasmos)**

Türkler için diğer bir problem de Anadasmos uygulaması olmuştur. Anadasmos, verimli toprakların, değerini arttırmak ve kullanılmayan arazinin de ekilmesini sağlamak amacıyla, zaman içinde miras ya da başka nedenlerle bölünerek küçülmüş ve ekonomik verimliliğini kaybetmiş toprakların kendi aralarında ya da başka toprak parçalarıyla birleştirilerek, yeniden dağıtımı uygulamasına verilen addir.<sup>183</sup> Bu uygulama ilk bakışta Türkler için karlı gibi görünse de, bu uygulamalar sırasında Yunan hükümeti Türk çiftçisine karşı adil davranmamıştır. Türkler genelde topraklarının en verimli parçasını Anadasmosa katmaya zorlanmış fakat karşılığında daha büyük fakat çok daha verimsiz toprak parçaları kendilerine verilmiştir. Bu uygulama sayesinde, Yunanlı çiftçiler ise verimsiz toprağını Türklerin toprağına katıştırıp Türklerin elindeki verimli toprağı kendi topraklarına eklemiştir.

<sup>180</sup> Mandacı, a.g.m., [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=004&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=004&dil=tr)

<sup>181</sup> Yusuf Halaçoğlu-Halit Eren, "Batı Trakya", **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt V, s. 145.

<sup>182</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 122.

<sup>183</sup> Mandacı, a.g.m., [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=004&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=004&dil=tr)

### c. Mevcut Mülkiyet Rejiminin Tanınmaması

Batı Trakya bölgesi, modern anlamda kadastro çıkartılmış bir yer değildir. Buna ek olarak, bölge Osmanlılar tarafından daha 1394 yılında işgal edilmiş, o zamandan bu yana ikisi dünya savaşı olmak üzere çok sayıda savaş geçirmiştir. Osmanlılardan sonra bölge Bulgar, Yunan ve Müttefik işgalleri yaşamış olduğundan, mülkiyet düzeni oldukça karışık bir durum göstermektedir. Bütün bu nedenlerle, Batı Trakya'daki azınlığın toprak mülkiyeti yeni tarihlerde verilmiş ve toprak sınırlarını açık biçimde saptayan Yunan tapularına değil, yüzlerce yıllık Osmanlı tapularına dayanmakta, birçok durumda da bu tapular gerek savaşlar, gerek geçen zamanın uzunluğu, gerekse de cahillik yüzünden kayıp bulunmaktadır.<sup>184</sup>

Böyle bir ortamda, azınlık insanı arazisi hakkında en ufak bir sorun çıkacak diye çekinmektedir, çünkü Batı Trakya azınlık köylülerinin herhangi bir arazi anlaşmazlığının yürütme veya yargı yetkililerine yansması halinde, Hıristiyan köylülerin aksine, Müslüman köylünün zilyetliği mülkiyet karinesi olmamaktadır. Tarlasına tecavüz edilen azınlık köylüsü, hemen hemen daima haksız çıkmaktadır. Bu durum, özellikle KKTC'nin ilanından sonra artmıştır.<sup>185</sup>

Kişisel toprak mülkiyetinin bulunmadığı Osmanlı İmparatorluğu'nda bu tür mülkiyet 1858 Arazi Kanunnamesi ile kabul edilmiş, bu kanunnamenin "itirazsız ve kesintisiz 10 yıl devlet toprağını elinde bulunduran ve işleyen kimse o toprağın tasarruf hakkına sahip olur ve kendisine, harç istenmeksizin, yeni bir tapu verilir" hükmünü getiren 78. maddesi, 147/1914 sayılı Yunan yasasıyla geçerli sayılmıştır. Ayrıca bu yasa, 12 Kasım 1929 tarih ve 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı İradesi ile güçlendirilerek teyit edilmiştir. Buna rağmen Osmanlı tapuları, azınlık köylüsünün elinde fazla bir değer taşımamaktadır. Osmanlı tapularının Yunanistan'da yasal olarak geçerli olmasına rağmen azınlık köylüsünün elinde tapu bulunması durumunda bile, yetkililer gittikçe artan bir biçimde bu belgeleri tanımayı reddetmekte veya yanlış yorumlamaktadır.

<sup>184</sup> Oran, **a.g.e.**, s. 124-125.

<sup>185</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 125.

Devlet Osmanlı tapusunu eğer söz konusu arazi bir Yunanlı çiftçiye ait ise tanımaktadır, bununla birlikte aynı haktan Türk çiftçiler yararlanmamaktadırlar. Bu şekilde, 1974 yılında İskeçe'nin Evlalon-İnhanlı köyündeki 1.800 hektar arazi, Yunan Devlet Malları Konseyi tarafından kamulaştırılmıştır. Gerekçe ise toprak üzerindeki iyeliğin 1872 tarihli Osmanlı tapusu dışında başka bir belgeye dayanmamış olmasıdır.<sup>186</sup>

### **3. Batı Trakya Türklerinin Gayri Menkul Edinmelerinin Engellenmesi**

Batı Trakya'nın da içinde bulunduğu Yunanistan topraklarının yarısından fazlası 1938 tarih ve 1366 sayılı yasayla sınır bölgesi olarak ilan edilmiş ve bu bölge içinde taşınmaz alıp-satmak isteyen Yunan vatandaşlarının ilgili vilayetlerde bu amaçla kurulmuş bulunan bir komisyondan izin almaları zorunluluğu getirilmiştir.

Azınlık mensuplarının yeni taşınmaz mal edinmemesi olayı Kıbrıs yüzünden Türk-Yunan ilişkilerinin iyice bozulduğu 1965 yılından sonra iyice artmış, pek az istisna dışında, bu tarihten sonra azınlığın taşınmaz mal edinmesine izin verilmemiştir.<sup>187</sup>

#### **F. Dini Alanda Uygulanan Politikalar**

##### **1. Müftülük Sorunu**

Yunanistan'daki İslam cemaatlerinin hukuksal ve ekonomik çerçevesini belirleyen en önemli belge 1920'de yürürlüğe giren 2345 sayılı İslam Cemaatleri Kanunu'dur. "Müftüler ve Baş Müftü İntihabıyla İslam Cemaatlerine Ait Varidat-ı Evkafın Suret-i İdaresine Müteallik Kanun" adını alan düzenleme bu alanda Yunanistan'ın iç hukukunda önemli bir boşluğu yasal anlamda doldurmuştur. Bu düzenleme, Lozan Antlaşması'nda yer alan azınlıkların korunmasıyla ilgili hükümlerin tamamen dışında olmasına rağmen genel içeriğiyle buna aykırı olmamıştır. Lozan Antlaşması bu kanunun ilanından üç yıl sonra imzalandığı halde, bu kanunu ortadan kaldırmamış ya da içeriğine herhangi bir değişiklik getirmemiştir.

<sup>186</sup> Mandacı, a.g.m., [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=004&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=004&dil=tr)

<sup>187</sup> Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde*, s. 125.

Yasa iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm Yunanistan'daki müftülerin ve bunlar arasından bir baş müftünün seçimine ilişkin, ikinci bölüm ise Müslüman cemaatine ait vakıf gelirlerinin yönetilmesi ve denetlenmesine ilişkindir. Bu yönetim ve denetleme işleminde müftüler ve baş müftü de denetleyici bir role sahip olduğu için dolayısıyla bu iki bölüm kanun metninde iç içe geçmiştir. Cemaat-i İslamiye Kanunu'nun onuncu maddesinde müftülerin görev ve yetkileri belirlenmiştir. Buna göre, müftüler dini görevlerinin yanı sıra yörelerindeki Müslüman cemaatin eğitim işlerine ve dini işleri yürüten diğer kişileri de denetleme hakkına sahiptirler. Bundan başka Müslüman cemaatlerin sahip olduğu vakıf gelirlerinin kullanımını da denetlemek görevleri arasındadır. Müftüler Müslümanlar arasında evlenme, boşanma, nafaka, vasi ve veli tayin etme, miras paylaşımı gibi konuları dinsel hukuka göre çözümlenmekle yükümlüdürler.

Yunan yönetimi ve Türk azınlık arasındaki en önemli çatışma konularından birisini de dini işlerden sorumlu resmi görevlilerin seçimi oluşturmuştur. Lozan Antlaşması, Türk azınlığa kendi din işlerini Yunan yönetiminden bağımsız olarak organize etme ve yönetme hakkını açıkça tanımıştır. Ancak, Yunan hükümetleri 1985'den beri Lozan'ın ilgili maddelerini ihlal ederek ve Türk azınlığın sesini duymazdan gelerek müftüleri doğrudan atamaya başlamış, ayrıca 1920 sayılı Kanun ile bu durumu kodifiye etmiştir. Gerekçe müftülerin sadece dini değil, toplumsal fonksiyonları da olduğu, bu yüzden müftülerin atanması hükümet tarafından yapılması gerektiğidir. Bunun yanında müftülerin ücretleri devlet tarafından ödenmekte olduğundan Yunan idaresi bu görevlilerin sadece devlete karşı sorumlu tutulmasını istemektedir. 1920 tarihli 2345 sayılı kanuna göre Müftü, Din İşleri Bakanlığı ve Bölge Valisi tarafından onaylanan bir adaylar listesinden, Müslüman azınlık tarafından seçilegelmiştir. Baş Müftünün de Yunanlı otoriteler tarafından onaylanan ve atanan müftülerin aday gösterdiği üç müftü arasından seçilmesi öngörülmüştür. Başlangıçta Yunan idaresi söz konusu kanunları uygulamış ve kanunun lafzından ziyade Lozan'ın ruhuna sadık kalmış, böylelikle herhangi ciddi bir onay sorunu yaşanmamıştır. Böylece genel olarak Türkler seçtikleri dini görevlilerin ilgili görevlere geldiklerini görebilmişlerdir.

Batı Trakya'da Müftülük sadece din işleri ile uğraşmadığı için önemlidir. Çünkü Yunanistan laik bir devlet değildir. Müftünün aile hukuku, miras hukuku, vakıfların yönetimi gibi yetkileri vardır. Bunun için İngilizlerin Kıbrıs'ta yaptığı gibi istediği kişiyi müftü atayarak tüm Türk mallarını yönetmek ve ellerinden almak, istemektedirler.<sup>188</sup>

Müftülerin seçilememesinin yanısıra, bu ülkede çoğunlukla azınlık arasında gözetilen dinsel ayırım, Müslümanlara dinsel alanda yapılan dolaylı ama ürkütücü ve caydırıcı nitelikte baskılar olarak ortaya çıkmaktadır.

## 2. Cemaat ve Vakıf İdareleri

Lozan Antlaşması'na göre Batı Trakya Türk azınlığı kendi vakıflarını idare etme hakkına sahiptir. Ayrıca Yunanistan'ın da altına imza koyduğu birçok uluslararası anlaşmada azınlıklara kendi kültürel ve dini kurumlarını kurmak ve devam ettirmek hakkı tanımıştır.

Batı Trakya'da cemaat idareleri, vakıfların yönetimleri dini ve eğitim müesseselerinin giderlerinin karşılanması gibi işlerle meşgul olmakla beraber, Türk cemaatinin temsilcisi sıfatını da taşımaktadır. Vakıflar, Cemaat idareleri ile birlikte Türk toplumunu temsil etmektedirler. Yunan yönetimi buna mani olmak, cemaatin temsil gücünü yok edebilmek için çaba sarf etmiş ve bu maksatla cemaat idarelerinin adını 1951'de "İslam Cemaatlerine Ait Servetleri İdare Komisyonu" olarak değiştirmiştir. Bu isim değişikliği cemaatlerin fonksiyonunu değiştirmemiş ve gücünü düşürmemiştir. Ancak 1967'de Yunan yönetiminin cemaatlere yaptığı tayinlerle cemaat idareleri fonksiyonlarını yerine getiremez duruma gelmişlerdir.

Tüm aksaklıklara rağmen 1965 yılına kadar güç de olsa gerçekleştirilebilen seçimler 1967 yılında Yunanistan'da askeri kadroların yönetimi ele almasıyla son bulmuştur. Cunta yönetimi, 65/1967 sayılı yasa ile seçimle iş başı yapan bütün Cemaat-ı İslamiye İdarelerini feshetmiş ve yerlerine kendi tayin ettikleri heyetleri görevlendirmiştir. Ayrıca askeri yönetim Cemaat-ı İslamiye İdarelerinin ismini "Müslüman Emlakini Tedvire Memur Heyet" olarak değiştirmiştir. Bu, basit bir isim değişikliği değildir. Böylece, Cemaat-ı İslamiye İdarelerinin fonksiyonlarına önemli oranda kısıtlama

<sup>188</sup> Kotak, a.g.m., <http://www.halkinsesi.org/?action=journalist&aid=931>

getirilmiştir. Cemaat-ı İslamiye İdarelerine sadece müslüman vakıf mallarını yönetim görevi verilmiş bunun dışındaki kültürel ve sosyal etkinlikleri elinden alınmıştır. 1974 yılında Yunanistan'ın demokrasi ile yönetilmeye başlanmasıyla bütün kuruluşlarda serbest seçim yapıldığı halde vakıflar hala cunta yönetimi tarafından tayin edilen heyetlerle idare edilmektedir. Bundan bir sonraki adımda ise 1977 yılında Yunanistan Hükümeti Müslüman Türk okullarının mal varlıkları ile birlikte kontrolünü cemaat idarelerinin elinden alarak Yunan Eğitim Bakanlığı'na devretmiştir.<sup>189</sup>

Tarihi Osmanlı devrine dayanan vakıflar, Batı Trakya Türk azınlığına sosyal dayanışma sağlayan, ayrıca mabetlerin kültürel varlıkların yaşatılmasına yardımcı olan ekonomik kurumlardır.<sup>190</sup>

Yunan yönetimi 1980 yılında Türk cemaat ve vakıflarını dağıtmayı amaçlayan 1091 sayılı kanunu çıkarmıştır. Buna göre, vakıfların merkezi yönetimi olan cemaat dağıtılacak ve her vakıf ayrı ayrı küçük birimlere ayrılarak yönetilecek ve daha önce müftülerde olan kontrol yetkisi Vali'ye verilecek ve dolayısıyla vakıf ve cemaat idaresi dağıtılacaktır. Ancak Batı Trakya Türkleri bu kanuna karşı gelmiş ve uygulanmasına mani olmuştur. Kanun bu güne kadar uygulanmamıştır, ancak iptal de edilmemiştir.

Yunanistan'da Yunan Ortodoks Kilisesi Hıristiyanlar tarafında idare edilmekte, ancak Türk azınlığın ne kendi müftülerini seçmesine ne de dini kuruluşlar olan vakıfların idarecilerini seçmelerine izin verilmemekte, bu mevkilere Yunan yönetiminin belirlediği kişiler atanmaktadır.<sup>191</sup>

## **G. Eğitim Alanında Uygulanan Politikalar**

### **1. Genel Sorunlar**

Eğitim, insanların birey olarak gelişmelerini sağlayan önemli bir araçtır. Aynı zamanda bir azınlığın grup kimliğini koruyabilmesi için gerekli olan koşullardan en önemlisidir. Genel olarak insan hakları konusunda olsun veya özel olarak azınlık haklarının korunmasıyla ilgili belgelerde olsun, bir azınlığın üyelerinin gerektiği biçimde eğitilebilmesi, bunun serbestçe ve azınlığın kendi

<sup>189</sup> Adıyeke, a.g.e., s. 31-33.

<sup>190</sup> Galip, a.g.e., s. 338.

<sup>191</sup> Stephen, a.g.m., <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/iii-4/stephen.htm>



dilinde yapılabilmesinin güvencesi, artık günümüzde en doğal haklarının başında gelmektedir.

Bir toplumu yok etmenin yolunun öncelikle o toplumun eğitim ve milli kültürünü yok etmekten geçtiği gerçeğinden hareket eden Yunanistan'ın Batı Trakya üzerindeki baskı ve asimilasyon politikasının en sistemlisini eğitim alanında uygulamaktadır. Yunan hükümetleri uygulamaları ile Batı Trakya Türk azınlığını bölmeye, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan yıpratmaya göçe zorlanmaya, cahil bırakmaya, uzun vadede milli kimliklerini eritecek bir eğitim politikası ile de nihayet varlıklarını yok etmeye çalışmaktadır.

Lozan sonrası dönemde Türk azınlığı, eğitim konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmış ve büyük imkansızlıklar içinde eğitim yapmak zorunda bırakılmıştır.

Türkiye'deki inkılap hareketlerini takip edecek durumda bulunmayan azınlığın Arap harfleriyle eğitim görmeleri Yunanistan tarafından teşvik edilmiş ve 1928 yılına kadar okullardaki eğitim Arap harfleriyle sürdürülmüştür. İstanbul'daki Rum azınlığı, Türkiye'nin ileri bir kültür merkezinde bulunmanın nimetlerinden yararlanır ve her türlü yayını kolaylıkla takip edebilirken, Batı Trakya'daki Türk öğrencileri eğitim için gerekli ders kitap ve araçlarından mahrum bırakılmıştır. Ayrıca bu dönemde Batı Trakya'da bulunan Yüzelliliklerden yarısından fazlasının burada Atatürk devrimlerine karşı propaganda yapmaları yöre halkının Türkiye'den koparılması için Yunan yöneticileri tarafından desteklenmiştir.<sup>192</sup>

Yunanlılar Batı Trakya Türklerinin dış dünya ile ilişkilerini kesmek amacıyla Arapça eğitimi sürekli olarak desteklemiştir. Bir yandan da Yunanca öğretimi zorunlu kılınarak Batı Trakya Türklerinin Yunan kültürünün etkisi altına girmelerine çalışılmıştır.<sup>193</sup>

Birçok uluslararası ve Türkiye-Yunanistan arasındaki ikili anlaşmaların azınlıkların kendi okullarını açma ve kendi dillerinde öğrenim yapma hakkı

<sup>192</sup> Kamil Erdeha, **Yüzellilikler Yahut Milli Mücadelenin Muhasebesi**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1998, s. 104.

<sup>193</sup> Çeçen, **a.g.e.**, s. 312.

olduğunu belirtmesine rağmen, Batı Trakya'daki en ciddi problemlerden biri, Yunanistan'ın azınlığın eğitime getirdiği engellemeleri olmuştur.<sup>194</sup>

Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde azınlık eğitimi, yıllardan beri birikmiş, çok sayıda ve çeşitli sorunların baskısı altında kalmıştır. Azınlık eğitiminin statüsü ve yönetim esasları, bölgeye hakim olan siyasi, sosyal ve ekonomik şartların ve sorunların zaman içerisindeki bir uzantısı olan müdahaleler sonucu önemli değişikliklere uğramıştır. Bunun sonucunda, kendi içinde çelişkili ve anlaşmalarla kurulan hassas dengelere uymayan, son derece karmaşık bir mevzuat yumağı ortaya çıkmıştır. Azınlık eğitiminin bugünkü çarpık yapısı, Yunanistan'ın olduğu kadar Avrupa Birliği'nin de vatandaşı olan azınlık çocuklarını yetersiz ve uyumsuz ikinci sınıf vatandaşlara dönüştürmektedir.

1950'lerin ortalarından itibaren ortaya çıkan Kıbrıs sorunuyla birlikte başlayan eğitim sorunları, özellikle 1980'lerden itibaren Batı Trakya'da gittikçe güçlenen Türklük bilinciyle birleşince Yunan makamları Türkçe eğitimi ellerinden geldiğinde baltalamış ve bu ihlallere yol açmışlardır.

Lozan Antlaşması ile yapılan hukuki düzenlemeler çerçevesinde bölgede Yunanca ve Türkçe olmak üzere, iki dilde müfredat uygulayan azınlık ilkokullarının sayısı 2002 yılı itibarıyla 231'dir. Bu okullara devam eden azınlık mensubu öğrencilerin sayısının 8000'in üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. İskeçe ve Gümilcine'deki iki azınlık ortaokul ve lisesine devam edenlerle birlikte azınlık mensubu öğrencilerin toplam sayısı 9000'e yaklaşmaktadır. 6 yıllık azınlık ilkokullarından her yıl 1000 civarında öğrenci mezun olmakta, bunlardan 200'ü biraz aşan bölümü azınlık ortaokul ve liselerine devam etmekte, okul sayısının yetersizliği ve eğitim düzeyinin düşüklüğü nedeniyle geriye kalanlar tek dilde Yunanca eğitim veren diğer okullara kaydolmak zorunda kalmaktadırlar. Azınlık okullarının ciddi boyutlara varan kitap, öğretmen, bina ve ders aracı sorunları bulunmaktadır.<sup>195</sup>

<sup>194</sup> Sibel Utku, "Greek policy on Western Thrace Thawing, but Questions Remain"

<http://www.turkishforum.com/thrace/tdn.html>

<sup>195</sup> Cahit Aliosman-Mehmet Badatlı, **Trakya'da Azınlık Eğitimi-2002 Yılında Çözüm Arayışları İçin Yeni Bir Perspektif**, Gümilcine, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve Batı Trakya Yüksek Tahsililer Derneği Yayını, 2002, s. 31-35.

### a. İlköğretim

Batı Trakya'da azınlıklığın çocukları büyük çoğunlukla, azınlık ilkokullarına devam etmektedir. Bu okullarda eğitim dili ikilidir. Tarih, coğrafya, vatandaşlık ve çevre eğitimi Yunanca; matematik, Türkçe, fizik, kimya, din, sanat ve beden eğitimi Türkçe işlenmektedir. Azınlıkların şikayetlerinden en önemlisi bu okullardaki eğitimin seviyesinin oldukça düşük olmasıdır. Türk azınlık, ilkokulda verilen eğitimin liseye devam etmek için yeterli olmadığını savunmaktadır.

Yunanistan'da zorunlu eğitim 9 yıl olmasına rağmen, Türk azınlık için 6 yıl olarak uygulanmaktadır. Her yıl azınlık ilkokullarından mezun olan yaklaşık 1.000 azınlık çocuğunun eğitimini sürdürebileceği sadece iki azınlık ortaokulunun (Gümölcine ve İskeçe'de) bulunması ve bu okulların dersane ve öğretmen kapasitesinin yetersizliği nedeniyle, bu okullara kayıtların yaptıramayan öğrenciler Yunan devlet ortaokullarında okumaya veya tahsil için Türkiye'ye gitmeye zorlanmaktadır. Bir başka ifadeyle, ancak son derece sınırlı sayıda azınlık çocuğu dokuz yıllık zorunlu temel eğitimlerini azınlık okullarında tamamlayabilmektedir.<sup>196</sup>

1954 yılında çıkan bir kararname ile ilkokullarda Yunan dilinde okutulan ders saatleri toplamı 20 saat, Türk dilinde okutulan ders saatleri toplamı da 48 saat olarak belirlenmiştir.

1975 yılında yapılan bir değişiklikle Yunan dilinde okutulan ders saatleri toplamı 20 saatten 27 saate çıkarılmış, Türk dilinde okutulan derslerin saati de 48 saatten 37 saate düşürülmüştür.<sup>197</sup>

1977 yılında 9 yıllık zorunlu eğitim yasasının yürürlüğe girmesiyle Yunan ortaokullarına giriş sınavları ülke genelinde kaldırılmıştır. Yalnız Gümölcine ve İskeçe azınlık liseleri bu uygulamanın dışında tutularak bu liselerin orta bölümlerine giriş sınavları kaldırılmamış ve bu okullara öğrenci kayıtlarının giriş sınavları ile belirlenmesine devam edilmiştir. Bu

<sup>196</sup> <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/yunan.2.htm>

<sup>197</sup> İlnur Halil, "Batı Trakya Türk Okullarında 1923'ten Günümüze Eğitim ve Öğretim", **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra, 16-18 Haziran 2000, s. 96.

uygulamanın sonucu olarak da iki azınlık okuluna da az sayıda öğrenci alınmaya devam edilmektedir.<sup>198</sup>

Batı Trakya'da Türk azınlığa ait ilkokulların 35'i çeşitli nedenlerle halen kapalı bulunmaktadır.

### **b. Ortaöğretim**

Batı Trakya'daki azınlığın kültür ve eğitim alanında nasıl geri bırakılmak istendiği, bu toplum için ilk lisenin Lozan Antlaşması'ndan 30 yıl sonra kurulmuş olması açıklamaktadır.

Batı Trakya'nın ilk lisesi 17 Kasım 1952 yılında zamanın Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından açılmıştır. 1960 yılına kadar bu isimle anılan lisenin adı Gümülcine Lisesi olarak değiştirilmiştir. Fakat bir süre sonra bu isimde beğenilmeyerek, liseye halen kullanılmakta olan "Müslüman Ortaokulu ve Lisesi" adı verilmiştir.<sup>199</sup>

Batı Trakya Türkleri, ikinci orta öğretim kuruluşuna 1965 yılında kavuşmuştur. İskeçeli hayırsever Muzaffer Salih, şahsi teşebbüs ve gayret ile İskeçe'de ikinci bir azınlık lisesi açmaya muvaffak olmuştur.<sup>200</sup>

Batı Trakya'da Türk azınlığa ait iki lise bulunmaktadır. Karşılıklılık ilkesi göz önüne alındığında; 120–130 bin nüfuslu Batı Trakya Türklerinin iki lisesine karşılık, 3000–4000 nüfuslu İstanbul Rumlarının altı lisesi bulunmaktadır.

1967 darbesinden sonra 1109 sayılı Kanun-Kararname Orta okulu bitiren Batı Trakyalı öğrencilerin, lisenin birinci sınıfına geçebilmeleri için Tasnif Sınavı adı altında yeni bir sınav getirmiştir. Bu sınav Yunanca olarak yapılmaktadır. Bu nedenle ortaokuldan sonra liseye devam edebilen öğrencilerin sayısı oldukça düşüktür.

### **c. Yükseköğretim**

Azınlık liselerinden mezun olan azınlık öğrencileri için üniversiteye girişte % 0.5 kontenjan tanınmıştır. Ancak tanınan bu özel kontenjan, gerek azınlık ilkokullarında gerek azınlık ortaokul/liselerinde son derece düşük

<sup>198</sup> Halil, a.g.m., s. 96.

<sup>199</sup> Halit Eren, **Batı Trakya Türkleri**, İstanbul, Rebel Basım Yayın, 1997, s. 146.

<sup>200</sup> Özgüç, a.g.e., s. 104.

nitelikte Yunanlı öğretmenlerin görev yapmaya devam etmeleri nedeniyle, Batı Trakya Türk azınlığı mensuplarının Yunanistan'da yüksek öğrenim yapabilme konusunda karşılaştıkları sorunları çözememiştir.<sup>201</sup>

Azınlık mensupları bu sorunu Türkiye'deki üniversitelerde öğrenimlerine devam ederek gidermeye çalışmışlardır. Ancak Türkiye'deki üniversitelerden mezun olanlar diploma denklikleri Yunanistan tarafından tanınmadığı için mesleklerini icra edememişlerdir.

## **2. Öğretmen Sorunu ve Selanik Özel Pedagoji Enstitüsü (S.Ö.P.A.)**

Lozan Antlaşması azınlığa kendi okullarını ve eğitim kurumlarını açmak, yönetmek ve denetlemek hakkını vermiştir. Azınlık okullarında Yunanca müfredatı uygulayacak öğretmenlerin Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı tarafından atanması doğal olmakla birlikte Türkçe müfredatı uygulayacak öğretmenlerin ise bilfiil azınlık tarafından, diğer bir deyişle okul encümenleri ve öğrenci velilerinin tercih ve onayları doğrultusunda görevlendirilmeleri gerekmektedir. Halbuki bu alanda yürürlükte bulunan kanun ve yönetmelikler, azınlığın öğretmen seçme ve görevlendirme hakkını büyük ölçüde kısıtlamaktadır. Öğretmen atama yetkisi geçmişte valilere, son dönemde de Bölge Genel Sekreterliği'ne verilmiş, okul encümenlerinin, yani öğrenci velilerinin bu alandaki takdir ve tercih hakkı yönetmeliklerle kısıtlanarak kağıt üzerinde bırakılmıştır.<sup>202</sup>

Azınlık öğretmenleri konusunda yaşanan en büyük sorun, Cunta Yönetimi'nin Lozan Antlaşması'nın teminatı altındaki eğitim rejimini bertaraf etmek amacıyla 1968 yılında Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)<sup>203</sup> adı altında bir kurumu azınlığa dayatması olmuştur. Selektif yöntemlerle bu okula kaydedilen azınlık mensupları bu kurum bünyesinde özel bir eğitim programına tabi tutulmakta ve akabinde hükümet tarafından Türkçe müfredatı uygulamak üzere azınlık okullarına tayin edilmektedirler. Lisan bilgisi ve pedagojik formasyon bakımlarından Türkiye'de öğretmenlik formasyonu kazanmış az sayıdaki azınlık öğretmenin çok gerisinde kalan bu

<sup>201</sup> <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/yunan.2.htm>

<sup>202</sup> Aliosman, a.g.e., s. 5.

<sup>203</sup> Yunanca **EPATH** olarak kısaltılmaktadır

personelin azınlık okullarına tayin edilmesi vatandaşıla devlet arasında iletişim ve güven duygusunu sarsmış, okullarda eğitimin başarısını olumsuz yönde etkilemiş, ayrıca azınlık toplumu içerisinde gerginlik ve rahatsızlıklara yol açarak, sosyal barışa zarar vermiştir.

30 yılı aşkın bir süredir tayinen azınlık okullarında görevlendirilen ve bugün sayıları yüzleri bulan S.Ö.P.A. mezunlarının eğitim sisteminde alternatifsiz hale getirilmeleri amacıyla bu müessesenin faaliyete geçmesinden sonra tahsillerini Türkiye’de tamamlayarak Yunanistan’a dönmüş bulunan azınlık mensubu öğretmenlerden bir bölümünün azınlık okullarına atamaları yapılmamış, bazılarının ise görevlerine makul olmayan gerekçelerle son verilmiştir. Son olarak, devlet memuru olmadıkları ve mevcut kamusal sigorta ve sosyal güvenlik programlarından yararlanmadıkları halde, Türkiye formasyonlu öğretmenlere 60 yaş hizmet tavanı uygulaması getirilmek suretiyle, bu meslek grubunun eğitim rejiminin dışına itilmesi sağlanmıştır.

S.Ö.P.A.’ya kabul edilen öğretmen adayları yakın geçmişe kadar çoğunlukla kendisine özgü din ağırlıklı öğretim veren iki medresenin mezunları arasından seçilmişlerdir. Yunanistan ulusal eğitim sistemi içindeki orta öğrenim okullarıyla hiçbir paralelliği bulunmayan bu medreselerden yetişen azınlık fertleri, azınlık ilköğretim okullarına öğretmen olarak tayin edildiklerinde başvurdukları eğitim bilgi ve teknikleri de formasyonlarıyla sınırlı ve son derece yetersiz kalmaktadır.

Ancak Türk azınlığa göre, bilgi birikimlerini yetersiz olan SÖPA eğitimcileri Türk çocuklarına yönelik asimilasyon amaçlı propaganda yapmaktadırlar. Türk azınlık, okullardaki eğitimin tümüyle devletin sistematik asimilasyon politikasının bir parçası olduğunu, öğretmenlerin çocuklar üzerinde Müslüman Yunan oldukları yönlü indoktrinasyon faaliyetleri yürüttüklerini ve Yunanca konuşmaya teşvik ettiklerini iddia etmektedirler.<sup>204</sup>

---

<sup>204</sup> Mandacı, a.g.e., [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=004&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=004&dil=tr)



### 3. Okul Kitapları Sorunu

Bilinçli ihmaller sonucunda azınlık ilkokulları çok uzun bir süre temel eğitimde kullanılan ve çağdaş ders kitaplarından mahrum kalmıştır. Bu durum zaman içerisinde azınlık eğitiminin kalitesinin ve seviyesinin düşmesine yol açmıştır.

1968 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan ikili görüşmeler sırasında, her iki ülkedeki azınlıkların karşılıklı sorunları ele alınmış, bu müzakereler sonucunda 20 Aralık 1968 tarihinde Atina'da imzalanan anlaşmayla oluşturulan Türk-Yunan Karma Kültür Komisyonu, Atina Protokolü ile karşılıklı olarak, okullarda azınlık dilinin ve resmi dilin kullanılması, göze hitap eden eğitim araçları, okul kitaplıkları ve ders kitapları ile azınlık öğrencilerinin din, ırk ve milliyet şuuruna saygı gösterilmesi gibi konularda mevcut bazı sorunlara hal yolu olacak hükümler getirilmiştir. Bununla beraber bu protokolün ders kitapları ile ilgili faslının uygulanmasında Yunan yönetimleri sürekli sorun çıkarmışlardır.

Batı Trakya azınlığına mensup öğrenciler 1969 yılına kadar 1952 baskılı ders kitaplarını kullanmışlardır. 1968'de imzalanan Kültür Protokolüne göre her iki taraf yetkilerince uygun görüldükten sonra azınlıklara dağıtılacak olan ders kitapları 1969 yılında dağıtılmıştır. 1969'da dağıtılan kitapların yıllar geçtikçe güncelliğini kaybetmesi ve yıpranarak paçavraya dönmesi üzerine Yunanistan'daki Türk temsilcilikleri Yunan yetkililerine başvurmuşlar fakat bir sonuç alamamışlardır. Bunun üzerine Türkiye'den yeni kitap getirtmekten vazgeçilmiş ve 1968 baskılı kitaplar 1982 yılında Selanik'teki bir basımevinde fotoğraf yöntemiyle tıpkıbasım olarak çoğaltılmıştır. Fakat Yunanlı yetkililer buna da itiraz etmiş, kitapların birinci sayfasındaki "Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi" ibaresi ile, kitaplardan birini içindeki mektup örneğinin başında bulunan "Ankara..." sözcüğüne takılmışlardır. Sonunda, kitaplardan birinci sayfanın yırtılması ve "Ankara" sözcüğünün müfettişlerce karalanarak yerine "Atina" yazılması sayesinde kitaplar öğrencilere dağıtılabildiği.<sup>205</sup>

<sup>205</sup> Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde*, s. 95.

## **H. Toplumsal Yaşamda Karşılaşılan Diğer Sorunlar**

### **1. Basın ve İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması**

Yunan Anayasası'nın ve başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere Yunanistan'ın taraf olduğu uluslararası antlaşmaların ifade özgürlükleri konusunda getirdiği güvencelere rağmen, Batı Trakya'da Türkçe olarak çıkan gazete ve dergiler ile Türkiye'den gelen basılı ve görsel-ışitsel malzemeler konusunda yasaklar uygulanmıştır.

Yunan yetkililerin Türklerin ifade özgürlüğünü resmi ya da gayri resmi yollardan engellemeye çalıştığına dair pek çok olay yaşanmıştır. Türk azınlığa ait medya kuruluşlarının kovuşturulması ve keyfi yargılamalar yoluyla bu hürriyetin kullanılması mümkün olduğunca sınırlandırılmıştır.

Geçmişte bunlardan başka, Türk televizyonlarının kahvehane gibi halka açık yerlerde izlenmesine jandarma tarafından yasaklar getirilmiş, Türk televizyonlarının izlenmesini engellemek için Edirne'deki vericiyle aynı frekans üzerinden yayın yapan bir Yunan televizyon vericisi kurulmuştur.

Işık adlı Türk radyo kanalının sahibi Abdülhalim Dede radyo kurma ve yayın yapma ehliyeti olmadığı gerekçesiyle çeşitli defalar yargılanmış, radyosu kapatılmıştır. Ancak Dede'nin radyosu ile aynı durumda olan sahibi Yunan asıllı olan diğer birçok radyo istasyonu faaliyetlerini sürdürmektedir. Dede, yayınlarında Türkiye propagandası yapmak ve Türk azınlığı Yunan devletine karşı kışkırtmakla suçlanmış ve polis tarafından kötü muamele görmüştür. Nihayet, insan hakları örgütlerinin baskısı etkisini göstermiş, 1999 Haziran'ında Yunan yargısı temyiz yolu açık olmak üzere Dede'nin cezasını iki aya indirmiştir.

### **2. Ruhsatlar Sorunu**

#### **a. İnşaat ve Onarım Ruhsatları**

Batı Trakya'da azınlığa uygulanan baskılar arasında inşaat ve onarım ruhsatlarının verilmeyişi olgusu önemli bir yer tutmaktadır. Başka ülkelerde de olduğu gibi Yunanistan'da da bu tür ruhsatlar belediyeden alınmaktadır ama, değil inşaat, dökülen ev veya bahçe duvarı sıvalarının onarımı ya da akan

damların aktarılması için ruhsat alabilenlerin sayısı bile pek azdır.<sup>206</sup>

### **b. Traktör Ehliyetleri**

Çoğunluğu çiftçi olan Batı Trakya Türklerinin, kendi işlerinde kullanmak üzere satın aldıkları traktörleri kullanmak için sürücü ehliyeti bile Yunanlı makamlar tarafından verilmemektedir.

Batı Trakya Türklerinin % 85'i ekmeğini topraktan kazandığı için, bu bölgede bir traktör ehliyetine sahip olmak çok önemlidir. Oysa Yunan makamları motosiklet, otomobil hatta ağır vasıta ehliyetlerini normal olarak hak edenlere verdikleri halde, traktör ehliyeti vermemektedir. Buradaki yerleşim birimleri küçük olduğu için, kaçak kullanmak da olanaksızdır. Kullananlar hemen tarlada yakalanmakta, en yükseğinden para cezasına çarptırılmaktadır.<sup>207</sup>

### **c. Av Silahları ve Ruhsatları**

1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekati'ndan sonra Yunan makamları azınlığın elindeki av silahlarını toplamışlardır. Toplanan silahlar ilke olarak geri verilmemiş, fakat birtakım seçilmiş kişiler bu yasağın dışına çıkabilmişlerdir.

Yunan makamları, kendilerine yakın olan birtakım azınlık üyelerine bu belgeleri sağlamakta, böylece azınlık arasında ayrımcılık yaratırken, azınlığa olumsuz işlem yapıldığı savını çürütmek yolunda kullanılabilecek örnek olaylar yaratmaktadır.

### **d. İşyeri Açma Ruhsatları**

Batı Trakya'da yaşayan küçük meslek sahipleri ve esnafın işyeri ruhsatı almaları ancak yargı yoluyla mümkündür. Ancak bu tür bir ruhsat için başvuruda bulunan Türklerin, başvuruları kesinlikle cevaplandırılmamaktadır. Daha ilk başta mali cezalarla karşılaşan küçük esnaf ve sanatkarlar meslek hayatları boyunca bu cezalardan kurtulamamaktadırlar.

<sup>206</sup> Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde**, s. 109.

<sup>207</sup> Oran, **a.g.e.**, s. 110.

### 3. Ekonomik Alanda Karşılaşılan Zorluklar ve İş İmkanlarının Kısıtlanması

Türk azınlığı büyük oranda tarımla uğraşmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri de azınlığın nüfusunun büyük oranda köylü olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bölgede sanayi gelişmemiştir.

Azınlığın mahsulü zamanında satın alınmamakta, bekletilmekte ve ekonomik sıkıntılar içinde olan üretici çaresiz kalınca ürününü değerinin çok altında satmak zorunda bırakılmaktadır.

Batı Trakya'da tarım ürünlerini işleyip değerlendirecek ve halkın ekonomik yapısına katkıda bulunacak fabrika, atölye gibi herhangi bir tesis kurulmamıştır. Ürünler başta Atina ve Selanik olmak üzere diğer ekonomik merkezlere gönderilerek oralarda işlenip değerlendirilmektedir.

Batı Trakya'da bugüne kadar azınlığı ekonomik alanda destekleyecek, büyük sermayeler de doğmamıştır. Onlara yardımcı olacak şirketlerin, yardım sandığı, kooperatif gibi müşterek kuruluşların kurulması üzerinde durulmamış, azınlık, başlangıçtan beri ekonomik sıkıntılarını küçük gruplar halinde çözmeye çalışmaktadır.

Türk toplumu aleyhine yapılan diğer bir uygulama da, kamu görevlilerinin soydaşlarımıza cazip tekliflerle yaklaşarak onları Batı Trakya dışında herhangi bir işe yerleştirip rahat bir hayat sağlama vaatleridir. Bölgenin geri kalmışlığı, öte yandan yapılan ayrımcı uygulamalar nedeniyle bölgede iş bulma olanakları yeterli olmadığından, binlerce kişi bu vaatlere kanarak Yunanistan'daki başka şehirlere ve başka ülkeler göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu teklifi kabul edenler belli bir zaman sonra çalıştıkları bölgeye ailelerini ve medeni haklarını da taşımaya zorlanmaktadırlar.<sup>208</sup>

Bölgedeki Türk azınlığının demografik yapısını bozmak isteyen Yunan yönetimleri buna destek olmaktadır.

Yunanistan devleti, vatandaşlarına kamu hizmeti götürürken, Batı Trakya Türklerini belirgin şekilde ayrı tutmaktadır. Özellikle ulaşım ve telekomünikasyon gibi hizmetlerde bu daha da dikkat çekicidir.

<sup>208</sup> <http://www.turkhaber.org/118.html>

Batı Trakya'da Türklerin kamu hizmetine katılması engellenmektedir. İskeçe ve Gümölcine'de, yerel yönetimlerde hiç bir Türk çalışmamakta, çalışanlar da cadde temizlemek gibi marjinal işlerde istihdam edilmektedirler.

Yunanistan dışındaki üniversitelerden mezun olan Türklerin diplomalarının denklikleri kabul edilmemekte, bu kişilerin Yunanistan'da çalışmaları engellenmektedir.

#### **4. Tarihi Eserlerin İmhası ve Kültürel Kimliğin Yok Edilmesine İlişkin Uygulamalar**

Batı Trakya bölgesi mimari bakımdan, Türk-İslam kültürü'nün seçkin örneklerini bünyesinde barındıran bir kültürel coğrafyayı oluşturmaktadır. Yunan yönetimlerinin uzun yıllardan bu yana bölgedeki Türk kültür mirasına yaklaşımı, bölgeye Bizans'tan sonra gelen istilacı Türk kültür varlığının yok edilmesi, izlerinin silinmesi, kültürel çeşitliğin yok edilerek yerine tekdüze bir Elen kültürel varlığı yaratılması şeklindedir.<sup>209</sup>

İnsanlığın ortak kültürel mirası sayılması gereken ve Batı Trakya Türk azınlığının kültürel kimliğinin sembolü konumundaki söz konusu tarihi eserlere yönelik kapsamlı bir bakım ya da restorasyon çalışmasında bulunulmamaktadır.<sup>210</sup>

Yunan yönetimi, Batı Trakya'da kolektif anlamda bir Türk kültür varlığının mevcudiyetini kabul etmemektedir. Yönetim, çağdaş insan hakları normlarının ışığında, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki mirasçısı konumunda olan Batı Trakya Türk azınlığının kendine özgü kültürüne ve geleneksel kurumlarına gereken saygıyı göstermek, bunları yasalarla korumak bir yana, böyle bir kolektif kültürün varlığını dahi gizlemeye çalışmakta ve hatta Türk azınlığın Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili anlaşmalar çerçevesinde sahip olduğu kültürel haklarını (Din, mezhep ve adetlere saygı gösterilmesi, her türlü azınlık kurumunu tesis edebilme gibi) teslim etmekten kaçınmaktadır.

Bireysel anlamda ise, kişinin, istediği kültürel, dini, etnik gruba aidiyetini açıkça ifade edebileceği söylenilmekle birlikte, yönetimin ve sivil

<sup>209</sup> [http://www.turkey.be/Tr/guncel/Ba\\_Trakya\\_kultur.htm](http://www.turkey.be/Tr/guncel/Ba_Trakya_kultur.htm)

<sup>210</sup> <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/yunan.2.htm>

çevrelerin bugüne kadar Türk kültürüne ve kolektif kültürlere tanımlamaya gösterdiği olumsuz yaklaşım, bireysel kültürel kimliğin ifade edilmesi özgürlüğüne de gölge düşürmekte ve bu özgürlüğü sınırlandırmaktadır.

Yunanistan Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan tarihi eserleri ya yıkarak, ya yıkıma terk ederek ya da amacı dışında kullanmak suretiyle ortadan kaldırmıştır. Önce Batı Trakya dışındaki eserlerden başlayan Yunanistan bunları tamamen yok ettikten sonra Batı Trakya'daki tarihi çeşme, mezarlık ve camileri yıkmaya, tahrip etmeye başlamıştır.

Selanik'te Osmanlı'dan kalma bir cami bu gün açık saçıık filmlerin gösterildiği bir sinema salonu (Alkazar Sinema Salonu) olarak kullanılmaktadır. İskeçe meydanında bulunan Tabakhane Camii yıkılmış yerine meydan yapılmıştır. Gümülcine şehrinin ortasında bulunan namazgah bu gün park olarak kullanılmaktadır. Bunlar yok edilen tarihi eserlerin sadece birkaçıdır. Diğerleriyse yıkıma terkedilmiş durumdadır. 1923 yılından bu yana Yunanistan'da Batı Trakya'nın Gümülcine vilayetinde on Türk Mezarlığı istimlak edilerek yok edilmiştir. Mezarlıkların bir toplumun geçmişini en iyi yansıtan yerler olduğunu iyi bilen Yunanistan, istimlak edilen bu mezarlıkların birinin üzerine kilise, ikisinin üzerine depo, ikisinin üzerine memur lojmanı ve kulübü, birinin üzerine ahır, üçünün üzerine resmi daire, birinin üzerine de park yapılmıştır. Tarihi eserlerin tahribatı ile ilgili olayları somut delillerle belgelemek ve bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.<sup>211</sup>

## I. YUNANİSTAN'IN AVRUPA BİRLİĞİNE GİRDİKTEN SONRAKİ BATI TRAKYA POLİTİKALARI

Yunanistan, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği konvansiyonlarının büyük çoğunluğuna ve insan hakları ile azınlık hakları konusundaki deklarasyonlara imza koymuş bir taraftır. Yunanistan ayrıca Avrupa Azınlıkların Korunması Çerçeve Konvansiyonunu 22 Eylül 1997 yılında imzalamış, ancak henüz onaylamamıştır. Başka bir deyişle Yunanistan, insan hakları ile azınlık hakları alanında yüksek standartlar

<sup>211</sup> Zerrin Balkaç, "II. Dünya Savaşından Günümüze Batı Trakya Türklerinin (Yunanistan Türkleri) Sosyal ve Siyasi Durumları", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996), s. 248.



öngören uluslar grubuna girmektedir. Ne var ki Yunanistan'ın hali hazırda kendi ülkesindeki uygulaması, kusursuz olmaktan uzaktır.

Avrupa Konseyi'nin etnik azınlıkların korunması ile ilgili Çerçeve Antlaşması 1995 yılında imzaya sunulmuş ve Şubat 1998 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Yunanistan antlaşmayı imzalamış ve en yakın zamanda onaylayacağına dair söz vermiş ama şu ana kadar bu onay gerçekleşmemiştir.

Yunanistan, imzaladığı Çerçeve Sözleşmesi'ni meclisinde onaylamasıyla, sınırları içinde yaşayan etnik azınlıklara önemli bir takım haklar tanımak zorunda olduğunu bilmekte ve bu nedenle bu onayı mümkün olduğu kadar geciktirmektedir. Zira Yunanistan sınırları içinde bir etnik azınlığın yaşayıp yaşamadığına karar verecek olan Yunan hükümeti değil, azınlıkların bizzat kendisidir. Avrupa Komisyonu'nun bu konuda en önemli çalışması olarak tanımlanan Çerçeve Sözleşmesi, etnik azınlıkların korunmasının yanısıra, bu azınlıkların sahip oldukları farklılıkların geliştirilmesini de hedeflemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Etnik azınlıkları asimile etmek kesin hükümlerle yasaklanmıştır. Bireyin kendisini etnik azınlık mensubu olarak tanımlaması, sözkonusu Çerçeve Sözleşmesi'nde öngörülen haklara ve sorumluluklara sahip olması anlamına gelmektedir. Çerçeve Sözleşmesi'nin 3. maddesinde bu açıkça dile getirilmektedir.

Çerçeve Antlaşması'nın hükümleri gereğince Müslüman azınlığın durumunu ciddiyet ve profesyonelce etkili bir şekilde izleyebilecek bir danışma komisyonu oluşturulmuştur.

5 Kasım 1992'de imzaya açılan ve 1 Mart 1998'de yürürlüğe giren Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı'nda Yunanistan tarafından henüz imzalanmamıştır.

Bunlar Yunanistan'ı üyesi olduğu Avrupa Birliği içinde zor durumda bırakmakta ve yalnızlığa itmektir. Yunanistan bu nedenle özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından sonra Batı Trakya politikalarında değişiklikler yapmaya başlamıştır. Ancak yapılan bu değişiklikler azınlığın sorunlarına çözüm getirmek amacıyla yapılmamıştır. Yapılanlar sadece Yunanistan uluslararası alandaki zayıf olan insan hakları karnesini düzeltmek için yaptığı manevralardır.

## 1. Sosyal ve Siyasi Alanda Uygulanan Politikalar

Yunanistan 1981 yılından sonra da azınlığın etnik kimliğini tanımama konusundaki ısrarlı tutumunu devam ettirmiştir.

1983 yılında dönemin İskeçe valisi tarafından İskeçe Türk Birliği için acil tedbirle kapatma davası açılmış ve dava 1983'te İskeçe Tek Üyeli Bidayet Mahkemesi'nce görüşülerek 561/1983 sayılı karar neticesinde; Türk isminin yer aldığı araçların kullanılması, Birlik binasının kapısındaki tabelanın asılı kalması, mühürlerin kullanılması ve Türk sözcüğünün yer aldığı yazışmaların yapılması yasaklanmıştır. Yukarıdaki işlemlerin yapılmaması halinde 100.000 Drahmi para cezası ve altı ay hapis cezası uygulanmasına karar verilmiş ve ayrıca Valiliğe, 60 gün geçtikten sonra, yukarıdaki işlemlerin hala sürmesi halinde asıl kapatma davasını açma emri verilmiştir. Karar infaz edilmiş ve Birlik binasının tabelası sökülüştür.

Valilik, asıl kapatma davasını 1984 yılında açmış, dava 14 Ocak 1986 tarihinde İskeçe Çok Üyeli Bidayet Mahkemesi'nde görüşülerek, 36/1986 sayılı karar neticesinde; İskeçe Türk Birliği'nin feshedilmesine ve mahkeme masraflarının Birliğin mal varlığından ödenmesine karar verilmiştir.

İskeçe Türk Birliği bu kararı Trakya İstinaf Mahkemesi'nde temyiz etmiştir. Üç üyeli Trakya İstinaf Mahkemesi verdiği 117/1999 sayılı karar ile İskeçe Türk Birliği'nin temyizini reddetmiş ve daha önce verilen kararı tasdik etmiştir. İskeçe Türk Birliği bu kez de Üç Üyeli Trakya İstinaf Mahkemesi kararını, Yargıtay önünde temyiz etmiştir.<sup>212</sup>

Yunan Yüksek mahkemesi uzun süren bir dava sürecinin sonunda 13 Ocak 2005 tarihinde Batı Trakya'da içinde *Türk* deyimini bulunan dernekler olamayacağı yönünde oy birliğiyle karar almış ve milli güvenlik nedenleriyle daha önceki kapatma kararını onaylamıştır.<sup>213</sup>

Yunanlılar Türk ifadesinin ancak Türkiye Devleti'nde yaşayan insanlar için kullanılabileceğini iddia etmektedirler. Türk azınlığın tanınmaması Türkçenin kamusal alanda kullanımına bazı kısıtlamalar getirilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu kısıtlamalar Türk kelimesi geçen sivil toplum kuruluşlarının

<sup>212</sup> Sabriye Kasım Delioğlu, "İskeçe Türk Birliği'nin Kuruluş Amacı ve Faaliyetleri"

**IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra, 16-18 Haziran 2000, s. 59-60.

<sup>213</sup> **Türkiye Gazetesi**, 14 Ocak 2005

kapatılmasından, kendilerini Türk olarak tanımlayan kişilerin yargılanmasına kadar bir dizi ihlalleri içermektedirler.

Yunan yönetimi sürdürdüğü asimilasyon politikalarına karşı Türk toplumunun büyük bir direnç göstermesi ve azınlığın etnik kimliğini inkar politikasının uzun vadede uygulanamayacağına anlaşılması üzerine bu direnci kırmak için son yıllarda yeni bir metot uygulanmaya başlamıştır. Bu da; Türk Toplumunu kendi içinde birbirine düşürerek bölmek ve parçalara ayırmaktır. Devlet eliyle Türk Kültür varlıkları yok edilip zayıflatılmaya çalışılırken; Türk, Pomak ve Çingene olarak toplum üç ana kültür grubuna ayrılarak bölünmeğe çalışılmaktadır. Son yıllarda bazı Yunan tarihçi ve sosyologları Pomak Türkleri hakkında bilimsellikten tamamen uzak tezler ortaya atmışlardır.

Bu çerçevede, Yunan basını ve siyasi çevreler Pomakların otantikliği veya Müslüman Çingenelerin özgün kimliği gibi ifadeleri çeşitli platformlarda yaygın olarak kullanmakta ve tartışmaktadır. Örneğin, Pomakça-Yunanca sözlükler basılması, Pomakça gazetelerin artması teşvik edilmektedir. Diğer yandan, Pomak yerel öykü ve şarkılarının kaydedilmesi gibi çalışmalara duyulan ilgi kat kat artmıştır. Öte yandan bu çabalara bizzat Pomaklar tepki göstermiştir. Yunanlı otoriteler ise Pomakların göstermiş olduğu tepkinin arkasında yine Ankara'yı aramaktadırlar. Örneğin, Yeni Demokrasi Partisi Milletvekili Haiditis'in Ankara'yı, Müslüman Pomakları, Slav ve Çingeneleri Türk azınlığın içine karıştırıp eritmeye çalışmakla suçlayan demeçlerine Yunan basını geniş yer vermiştir. Buna karşılık Türk azınlığa göre, Yunan otoritelerinin bu tür yaklaşımlarının arkasında Trakya'daki tüm azınlıkların gelecekte Yunan siyasi hayatına aktif olarak katılmalarını önleme çabaları yatmaktadır.

Azınlığın etnik kimliğinin tanınması konusunda yeni hükümetin yaklaşımının da değişik olmayacağı şimdiden belli olmuştur. 2004 seçimleri sonucunda Yunanistan'da iktidara gelen Yeni Demokrasi Partisi'nin (ND) lideri Kostas Karamanlis, seçim kampanyaları esnasında Rodop ili Türk milletvekili adayının, Trakya'daki Türk azınlığın tanınması yönündeki talebinin sorulması üzerine, Yeni Demokrasi Partisi'nin yasa önünde eşitliğe inandığını

ancak Lozan anlaşmasında dini olarak öngörülen azınlığın milli olarak tanınmayacağını belirtmiştir.<sup>214</sup>

Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne girmesinden sonra da Vatandaşlık Kanunu'nun 19. maddesi uzun süre uygulanmıştır. Avrupa hukukunda ve Yunanistan Anayasası'nda ilgili maddenin uygulamasını yasaklayan hükümler bulunmasına karşılık Avrupa Birliği, Türkiye'ye koyduğu kabul kriterleri gibi şartları Yunanistan için ileri sürmemiştir. Bundan cesaret alan Yunanistan, Avrupa ve kendi hukukunu yok sayarak Avrupa Birliği'ne girdikten sonra da Batı Trakya Türklerini 19. madde yoluyla vatandaşlıktan çıkarma işlemlerini devam ettirmiştir.

Yunanistan Avrupa Birliği'ne girdiği 1981 yılından itibaren 1998 yılına kadar Vatandaşlık Kanunu'nun 19. maddesini uygulamaya devam etmiştir. Yunan Hükümeti'ne göre 1955-98 yılları arasında 60.000 kişi vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Bunların 7.182'si bu hakkı 1981-97 arasındaki dönemde kaybetmişlerdir.<sup>215</sup>

Bu konudaki uygulamalara dair bireysel şikâyetlerin artması ve uluslararası insan hakları örgütlerinin tepkileri üzerine Avrupa Birliği, kendi standartlarının Batı Trakya'da yerleştirilmesi için Yunanistan'a baskı yapmaya başlamıştır. Bu konuda bilhassa Helsinki Watch Örgütü (Helsinki İnsan Hakları Gözcülüğü)'nün raporlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Örgüt, Yunanistan'da yaptığı incelemeler sonucunda 1990'da "Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece/Etnik Kimliğin İmhası-Yunanistan Türkleri" başlıklı 58 sayfalık bir rapor hazırlamıştır. İlgili raporda, Batı Trakya Türklerinin vatandaşlık haklarından mahrum bırakıldığı, toprak ve ev satın alma haklarının kullandırılmadığı ve devlet görevlileri tarafından aşağılayıcı muamele yapıldığı gibi hususlarda Yunanistan'ın insan hakları ihlâli yaptığı vurgulanmıştır.

Batı Trakyalı haymatlosların çektiği sıkıntılar, çeşitli insan hakları örgütlerinin hazırladığı raporlara da geçmiştir. Konu aynı dönemde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde ele alınmış ve bu konudaki uygulamalardan dolayı Yunanistan suçlu bulunmuştur. Bu şekilde baskıların artması üzerine

<sup>214</sup> [http://www.batitrakya-atilim.com/html/gazetelerden\\_seçmeler.html](http://www.batitrakya-atilim.com/html/gazetelerden_seçmeler.html)

<sup>215</sup> Mandacı, a.g.e., [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=004&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=004&dil=tr)

köşeye sıkışan Yunanistan, 11 Haziran 1998'de Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesini iptal etmek zorunda kalmıştır.<sup>216</sup>

Ancak bu yasa iptalinin geriye dönük olarak işletilmediği için, Yunan vatandaşlığından çıkarılan azınlık mensuplarının mağduriyetini ortadan kaldıramamıştır yani vatandaşlıktan çıkarılanların vatandaşlıkları iade edilmemiştir.

Vatandaşlığın kazanılması bireysel başvuru ve ilgili kurulların kararına bırakılmıştır. Bireysel başvuruların işlemleri ise çok geç yürütülmektedir. Bugüne kadar vatandaşlık hakkını alan Batı Trakyalı Türk'ün sayısı ancak yüzlerle ifade edilmektedir. Resmî rakamlara göre sadece Türkiye'de 2874 Batı Trakyalı Türk haymatlos olarak yaşamaktadır.<sup>217</sup> Yunanistan'da bulunanların sayısı hakkında kesin bir rakam ifade edilmemektedir. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşayanların sayıları da bilinmemektedir.

Günümüzde vatandaşlıktan çıkarılanların yeniden vatandaşlığa alınma işlemlerinde yaşadıkları sıkıntılar şu şekilde sıralanabilir;<sup>218</sup>

Yargıtay kararı ile iptal edilen 19. madde mağdurlarına toplu bir uygulama yapılmaması. Türk azınlığın vatansızlaştırılmasında kullanılan 19. madde, yürürlükten kaldırılmış olmakla beraber, vatandaşlık haklarının geri iadesi müracaata bağlı olarak ve çeşitli zorluklar çıkarılarak yürütülmektedir. Bu zorluklar, bazı kimselerin müracaatını engellemektedir. Bilhassa Yunanistan dışında yaşayan haymatloslar, bireysel başvuruda sıkıntı çekmektedirler. Müracaat sonrası işlemlerin de uzun süre sürüncemede bırakılması ve yetkililerin kayıtsızlığı hakların alınmasının önünde bir engel olarak durmaktadır.

Vatandaşlığa kabul uygulaması, aile fertleri arasında aynı sürede uygulanmamaktadır. Bir aile aynı günde müracaat ettiği halde, anne ve çocuklara hak tanınmakta, aile reisi olan babanın müracaatı ya kabul edilmemekte veya sürüncemede bırakılmaktadır. Bu durum aile hukukunu ve bu hukuktan doğan birey haklarının kullanımını engellemektedir.

<sup>216</sup> Veysi Akın, "Yunanistan'ın Türk Azınlığı Vatansızlaştırma Siyaseti: Batı Trakya Türklerinin Haymatlos/Vatansızlık Sorunu" **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Ankara, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Sayı 4, Yıl 2, 2004, s. 151.

<sup>217</sup> <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadoluyahaberler-yeni/2002/ocak-ah-09-01-02.htm+haymatlos>.

<sup>218</sup> Akın, **a.g.m**, s. 156-157.

Vatandaşlık başvurularının önemli bir kısmı yetkililerin verdikleri süre içinde gerçekleştirilmeyerek sürüncemede bırakılmaktadır. Doğu Makedonya ve Trakya Bölge Genel Sekreterliği'nin açıklamaları hilafına olarak en az altı ay veya bir yıl bekleyen başvuru sahipleri bulunmaktadır.

Vatandaşlığı verilenler de veriliş şekline dolayı rencide edilmektedir. Doğma, büyüme Yunanistan vatandaşı olan ve atalarının topraklarında yaşayan bu insanlara başka ülkenin vatandaşlığından ilk defa Yunan vatandaşlığına geçiyormuş gibi muamele yapılmaktadır. Oysa bu insanlar, hiçbir suçları olmadığı hâlde Yunanistan Hükümetinin insanlık dışı ve gayri hukuki muamelesine maruz kalarak vatandaşlıktan çıkarılmışlardır. Şimdi haklarının iadesi gerekirken kendi müracaatları ile başka ülke vatandaşlığından Yunan vatandaşlığına geçiyor gibi kabul görmektedirler.

Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerini vatandaşlıktan çıkarmak için kullandığı diğer bir yöntemde 1985 yılında ortaya çıkan *Dönüşü Olmayan Pasaport* uygulaması olmuştur.

Yunan pasaportlarında *dönüş dahil, birden fazla seyahat (çıkış) için geçerlidir* ibaresi matbu olarak bulunmaktadır. Yunan yetkilileri, Batı Trakya azınlık mensuplarının pasaportlarındaki *Dönüş dahil* sözcüklerini karalayarak, yaklaşık % 60'ı okuma yazma bilmeyen bu kişilerin Yunanistan'a dönüşlerini engellemişler ve sonra da yukarıda sözü edilen 19. maddeyi işleterek bu şahısları vatandaşlıktan çıkarmışlardır.

Bundan başka, Yunanistan'da normal pasaport süresi beş yıl olduğu halde, Türk azınlık için tek çıkışlı, tek gidiş-dönüslü ve bir yıllık pasaport uygulamasına da görülmüştür. Türk makamlarının, bu tür pasaport taşıyan kimseleri Türkiye'ye sokmamaya, azınlık basınının da konuyu ele almaya başlaması üzerine, uygulamalar 1986 yılı ortalarında son bulmuştur.

Bu pasaport uygulamaları, başta "Kimse, yurttaşı olduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz" diyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4 Numaralı Protokolü olmak üzere pek çok uluslararası belgeye aykırıdır.

Saç ayaklarından birini insan hakları ve diğerini de demokrasi kavramları temeline dayandıran Avrupa Birliği'ne üye olması da Yunan yönetimlerinin azınlığın siyasi alandaki haklarını kullanmasını engelleme



politikasını değiştirmesi için yeteli olmamıştır. Aksine anti-demokratik uygulamalar birbirini takip etmiştir.

Önceleri değişik partilerden milletvekili seğilerek Yunan parlamentosuna giren Türklerin, mensup oldukları partilerin disiplininden çıkamadıkları için yeterince başarılı olamadıklarında dolayı Batı Trakya Türkü, 1985 yılından itibaren kendi bağımsız milletvekillerini Yunan parlamentosuna göndermeyi denemişlerdir.

Bölgeye asker sevk ederek orada oy kullanmalarını sağlamak<sup>219</sup> ve yurt dışından seğimlere katılmak için Yunanistan'a giden Türkleri sınırlarda bekletmek gibi Yunan tertiplerine rağmen, Dr. Sadık Ahmet, 18 Haziran 1989 seçimlerinde Rodop İlinden bağımsız milletvekili seğilmiştir. Bu seçimlerden tek başına bir iktidar partisi çıkmaması üzerine, 5 Kasım 1989'da erken seçime gidilmiştir. Eksik belge doldurduğu bahanesi ile Dr. Ahmet'in Kasım 1989 seğiminde aday olması engellenmiştir.

1989 seçim kampanyası esnasında Dr. Sadık Ahmet'in dağıttığı el ilanlarında geçen Türk, Türk-Müslüman, Batı Trakya Müslüman-Türk azınlığı gibi ifadeler yeni bir siyasal anlaşmazlığa ve insan hakları ihlallerine yol açmıştır. Dr. Ahmet, Ceza Kanunu'nun 192. maddesine göre suçlu bulunmuş ve Ocak 1990'dan Mart ayına kadar süren bir hapis cezasından sonra, kalan cezası mart ayında paraya çevrilmiş ve serbest bırakılmıştır. Şubat 1995'de temyiz mahkemesi'ne yaptığı başvuru geri çevrilince, Dr. Sadık Ahmet Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuştur. Nisan 1995'de Avrupa Komisyonu'nca Yunanistan'ın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ifade özgürlüğü ile ilgili 10. maddesini ihlal ettiği teyit edilmiş ve dava mahkemeye gönderilmiştir.

Türk adayların seçimi kaybetmesi için sandık başında Türk seğmenlerin dövülmesi de dahil her Türlü önlemi alan Yunanlılar, İsmail Rodoplu'nun Rodop İlinden bağımsız milletvekili seçilmesini engelleyememişlerdir. Bu ikinci seçimlerin de yenilenmesine karar verildikten sonra, Yunanistan, 8 Nisan 1990'da ardı ardına üçüncü kez seçime gitmiştir. Bu sefer, Türkiye ve diğer ölkelerden gelen temsilci ve tarafsız gözlemcilerin

<sup>219</sup> Yunan Seçim Kanunu'na göre askerlerin de oy kullanabilmesi mümkün olup, asker hangi bölgede bulunuyorsa o bölgenin seğmeni sayılmaktadır.

seçimleri izlemesi, Yunan makamlarının seçime hile katmalarını nispeten önlemiştir. Nisan 1990 seçimlerinde Rodop İlinden; Dr. Sadık Ahmet ve İskece İlinden ise; Ahmet Faikoğlu'nun milletvekili seçilmeleri ile Türk azınlık, ilk defa parlamentoda iki bağımsız temsilci elde etmiştir.

Ancak bu durumun tekrar etmemesi için derhal gerekli önlemler alınmıştır. 1990 seçimlerinde iktidara gelen Yeni Demokrasi Partisi tarafından getirilen 163 sayılı yasayla "Bütün ülkede, partilerin, koalisyonların, bağımsız listelerin ve münferit adayların almış olduğu geçerli oyların toplamının en az % 3'üne eşit sayıda oy almamış olan parti veya partiler koalisyonu veya bağımsız listeler veya münferit adaylar herhangi bir tasnifte ve hiçbir seçim bölgesinde milletvekili sandalyesine hak kazanamaz" hükmü getirilmiştir. Böylece Batı Trakya'da bağımsız adayların seçilmeleri matematiksel olarak imkansız hale getirilmiştir.

Batı Trakya siyasi tarihinde Lozan Antlaşması'ndan sonra kurulan tek siyasi parti Dr. Sadık Ahmet'in girişimleri ile kurulmuş olan Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi'dir. Azınlığımız, bu partiye gereken siyasi önemi vermiş ve bütün Batı Trakya'da ilk kez bir siyasi örgütlenme yoluna gidilmiştir. Yunanistan'ın seçim yasasında yapmış olduğu düzenleme ile siyasi partilere ve bağımsız adaylara % 3'lük ülke barajı getiren antidemokratik seçim yasası, Batı Trakya Türkü'nün Yunan meclisinde bağımsız olarak temsilini engellemeye yönelik olduğu kadar bölgede yaşayan Türklerin bir siyasi parti etrafında örgütlenmesini engellemeyi de hedef almaktadır.<sup>220</sup>

Batı Trakya'da arka arkaya yapılan iki genel seçimde Türklerin milletvekili çıkarmaları karşısında, getirilen % 3'lük baraja ilave olarak Yunanistan yönetimi bu bölgedeki Türk nüfus yoğunluğunu bozmak amacıyla, 1990'ların başında SSCB'nin dağılmasıyla Gürcistan, Rusya ve çeşitli Sovyet Cumhuriyetleri'nden Pontus ve Rum asıllı oldukları iddia edilen Ortodokslar Batı Trakya'da Türklerin yaşadığı köylere yerleştirmiştir. Bu işlem 2000'li yılların başlarına kadar devam etmiştir.

Genel seçimlerdeki engellemelere ilaveten 1994 yılında yeni bir uyguma daha yaşanmıştır. Bu yıl yapılan yerel seçimlerde, ilk defa valilerin

<sup>220</sup> İlhan Ahmet, "Batı Trakya Türklerinin Sivil Örgütlenme Hakları", **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra, 16-18 Haziran 2000, s. 44.

de halk tarafından seçimi gündeme gelmiştir. Bunun yanı sıra yine 1994 yılında yapılan valilik seçimlerinde Batı Trakya Türklerinin seçilmesini önlemek amacıyla Yunanistan, Rodop ilini Evros ve Semadirek iliyle, İskeçe ilini Kavala iliyle birleştirerek Yunanlıların çoğunluğu sağlanmasını hedeflemiştir. Yunanistan bu yöntemle de Türklerin valiliklerde temsil yetkisini ellerinden almıştır. Ancak bu entrikaya rağmen İskeçe ve Gümülcine illerinde Türkler Vali Danışmanı seçmeyi başarmışlardır.

Yasak Bölge konusundaki sorunların bir kısmı halledilmiş olmasına rağmen sorun hala tamamen ortadan kalkmamıştır. Dönemin Milli Savunma Bakanı Arsenis 1995 yılında Batı Trakya'yı ziyareti sırasında askeri yasak bölgenin kaldırılacağını açıklamıştır. Askeri kontrol noktalarının ve bölge dışında yaşayan Yunan vatandaşlarının bölgeye giriş-çıkışları için izin alınması koşulunun kaldırılmış olmasına rağmen Arsenis'in bu beyanını gerekli yasal düzenleme izlememiştir.

Son yıllarda Yunan vatandaşlarının gitmesi için gerekli izinlerin kaldırıldığı yasak bölge uygulaması yabancılar için hala ziyaret edilemeyen bölgeler statüsündedir. Bugüne kadar da, bu bölgede inceleme yapmak üzere girmek isteyen hiçbir yabancı gazeteci, politikacı ve uluslararası heyete izin verilmemiştir. Yunan vatandaşı olmayan bir kişinin bu bölgelere girmesi Yunan Dışişleri Bakanlığı'nın iznine tabidir.

Yunanistan'ın bu uygulamasının Avrupa Birliği mevzuatıyla, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı ve mülk edinme ilkeleriyle bağdaşmadığı tespit edilmiş ve Topluluk Komisyonu tarafından Avrupa Birliği Adalet Divanı nezdinde açılan dava ile *Bu konudaki Yunan mevzuatının Roma Anlaşması'nın 52. maddesine aykırı olduğu* gerekçesiyle Yunanistan aleyhinde sonuçlanmıştır.

## 2. Toprak ve Mülkiyet Sorunu

1984'te Gümülcine'nin Karacaoğlan, Ircan, Sirkeli, Kozlukebir nahiyelerine bağlı 8000 dönümlük bir araziyi açık hava hapishanesi için,<sup>221</sup> Mayıs 2000 ayında da Gümülcine vakıflarına ait önemli büyüklükte araziyi kamulaştıran Yunanistan özellikle 1960'lı yıllardan beri hız verdiği bölgedeki

<sup>221</sup> Halaçoğlu, "Batı Trakya", D.V.İ.A., Cilt 5, s. 145.

Türk azınlığın nüfus ve toprak mülkiyet oranlarını eritme politikasına devam etmekte olduğunu göstermiştir. Son elli yılda sürdürülen politikalar sonucunda Lozan Antlaşması imzalandığında toprakların % 84'ünü elinde bulunduran azınlığın 2003 yılı itibari ile elinde kalan topraklar % 25 civarındadır.

2005'te Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Yunanistan'ı toprakları yıllar önce zorla kamulaştırılan on Batı Trakya Türkü'ne yüklü miktarda maddi tazminat ödemeye mahkûm etmiştir. Mahkeme, daha önce taraflardan tazminat tutarı konusunda aralarında bir anlaşmaya varmalarını istemiş, ancak tarafların anlaşmaya varamaması üzerine AİHM davayı sonuçlandırmıştır. AİHM Atina yönetimi, ailelerine ait zeytin bahçeleri 1925 yılında işgal edilip 1933 yılında da kamulaştırılan on Batı Trakya Türkü'ne, mahkeme masrafları da dahil olmak üzere, toplam 1 milyon 660 bin euro ödemeye mahkum etmiştir. Mahkemenin açıklamasında, Yunanistan'ın 1925'te Anadolu'dan gelen Rumları Halkidiki bölgesinde yerleştirmek için önce bu toprakları işgal ettiği, ardından kamulaştırdığı ve Türklerin Yunanistan'daki başvurularının sonuçsuz kaldığı vurgulanmıştır.<sup>222</sup> AİHM'nin aldığı bu karar Yunan yönetimlerinin bu konuda yıllardır sürdürdüğü yaptığı haksız uygulamaları tescil etmiştir.

Ancak Yunanistan, Batı Trakya'da yeni yerleşim bölgeleri kurarak, dağılan SSCB'den göç eden sözde Pontuslu Rumları yerleştirmeyi sürdürmektedir. Bu amaçla Türk azınlığa ait arazileri çeşitli bahanelerle istimlak etmekte ve bilahare Rumlara AB tarafından da desteklenen devlet kredileri vererek Batı Trakya'da mülk edinmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Son olarak, Göçmenleri Kabul ve Rehabilitasyon Vakfı tarafından 2001 yılında Yunanistan'a gelen yirmibin sözde Pontuslu Rum için 315 milyon dolarlık bir program planlandığı hükümet yetkililerince açıklanmıştır.

Mevcut mülkiyet rejiminin tanınması ve azınlık mensuplarının tainmaz mal edinmeleri hususları da halen devam uygulamalar arasındadır. 1982'de Batı Trakya Türkleri açısından bir dönüm noktası teşkil edebilecek *İnhanlı olayları* yaşanmıştır. Konu, İskece İline bağlı İnhanlı köyünde yaşayan 200 civarında Türke ait arazinin tapularının geçersiz sayılması ve ellerinden

<sup>222</sup> **Radikal Gazetesi**, 16 Ocak 2005

alınması ile başlamıştır. Bu durum karşısında Türk köylüler, İskece şehir merkezinde 17 Mart-2 Nisan 1982 tarihleri arasında üç defa oturma eylemi yapmış ve topraklarının gasbedilmesini pretosto etmişlerdir. Yunanlıların bölgeyi işgal ve ilhakından bu yana yapılan baskılar karşısında Türkler, ilk kez böyle bir meşru müdafa ve pretosto eylemi yapmıştır.<sup>223</sup> Bu eylemleri sonrası İnhanlı köylüleri, arazilerini 1983 yazı boyunca ellerinde tutmalarına rağmen, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'nin ilanından beş gün sonra, toprakları ellerinden alınarak Yunan köylülere verilmiştir. Ayrıca tutkılan dokuz köylüden sekizi de, 1 Aralık 1983'te birer yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Benzer arazi gasp olayları, aynı yıllarda İskece'nin kuzeyindeki bölgede yaşayan Türklere de uygulanmıştır.

1989 yılında İskece Gökçeler Köyü'nün 200 dönümlük köy merası Türklerin azınlığın elinden alınarak Hıritiyan Yunanlılara verilmiş, Gümülcine Karagözlü Köyü'nün 120 dönümlük köy merası valinin talimatıyla azınlığın elinden alınmış, Şapçı bölgesindeki 6000 dönüm arazi de açık hava cezaevi yapılacağı gerekçesiyle kamulaştırılmıştır.<sup>224</sup>

Bu gelişme üzerine 31 Temmuz 1990 yılında sınır bölgelerinde alım-satım işlemlerinin tabi olacağı esasları belirleyen bir yasa çıkaran Yunanistan, bu yasa ile sadece Girit adasını yasaklanmanın uygulanacağı sınır ve kıyı bölgesi kapsamından çıkarmıştır. Tüm Batı Trakya ve Anadolu'ya yakın adalar sınır bölgesi içinde muhafaza edilmiştir.

1938 yılına ait 1366 sayılı Kanun Batı Trakya'yı sınır bölgesi olarak nitelendirmiş ve bu bölgedeki toprakların Yunan asıllı olmayanlara satılmasını yasaklamıştır. Bu konudaki haksız uygulamalar Avrupa Konseyi'nin ilgisi buraya çekilene kadar sürmüştür. Konsey, bu uygulamaların Avrupa Birliği'nin insanların, hizmetlerin ve sermayenin hareket özgürlüğü ve aynı zamanda mülkiyet hakkı ile ilgili normlarına aykırı olduğu yönünde karar almış ve Luxembourg Mahkemesinde dava açmıştır. Mahkeme de bu uygulamayı Roma Anlaşmasının 52. maddesine aykırı bulmuştur. Bunun üzerine Yunanistan 31 Ağustos 1990'da 1892 sayılı yeni bir kanunu yürürlüğe koymuştur. Ancak, hala, eski kanunda olduğu gibi bölgede toprak

<sup>223</sup> Oran, **Batı Trakya'daki Müslüman**, s. 164.

<sup>224</sup> Necmettin Hüseyin, **Tarihe Bir Not**, İstanbul, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayını, 2004, s. 31.

alımı için devlet izni gerekmektedir. Yasağı kaldırma izni İl Komisyonları'nın takdirine bırakılmıştır. Talepler devlet güvenliği açısından değerlendirilmekte ve bu komisyonda yer alan Milli Savunma Bakanlığı temsilcisi olumlu oy kullanmazsa, izin kararı için çoğunluk oyu geçerli olmamaktadır. Kısaca bu yasa da, Türk azınlık mensupları için ayırıcı özellik taşımaktadır. Bu koşullar altında durum pek fazla değişmiş görünmemektedir.

### **3. Dini Alanda Uygulanan Politikalar**

1984'de Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa Efendi'nin ölümü ile Yunan hükümeti bu pozisyona Müslüman azınlığa danışma gereği duymaksızın vefatının ertesi günü Mısır'da eğitim görmüş İmam Rüştü Ethem'i müftü vekili atamıştır. Azınlık halkından gelen tepki üzerine İmam Rüştü Ethem 5 Haziran 1985'de istifa etmiştir. Bunun üzerine Yunan yönetimi Suudi Arabistan'da eğitim görmüş ve yönetime yakınlığı ile bilinen Hafız Cemali Meço'yu 16 Aralık 1985'de müftü olarak atamıştır. Tüm baskılara ve eleştirilere rağmen, Meço asaleten atanana kadar görevde kalmakta ısrar etmiştir.

Batı Trakya kamuoyu 2345/1920 yasasına uygun olarak seçimlerin yapılması isteklerini dile getirirken, Yunan hükümeti "Müftülerin Tayin Usulü, Aranacak Vasıflar, Hizmet Durumları ve Vekaletlerine İlişkin" yeni bir yasa tasarisını meclise sunmuştur. Müftülerin valilerin vereceği görüş üzerine Milli Eğitim ve Diyanet İşleri Bakanı tarafından atanacağını öngören ve böylece müftüleri birer devlet memuru haline getiren yasa tasarısı 1989-1990 yıllarında mecliste görüşülmemiştir.

İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi Efendi'nin de 5 Şubat 1990'da ölmesi üzerine Yunan hükümetinin oğlu Mehmet Emin Ağa'yı müftü vekili olarak ve hemen ardından 30 Mart 1990'da da Meço'yu Bakanlar Kurulu kararıyla Gümülcine müftülüğüne asaleten ataması konuyu yeniden canlandırmıştır. Mehmet Emin Ağa'nın da atanmış olması azınlığı bir ikileme karşı karşıya bırakmıştır. Çünkü atamayla müftü getirilmesine en çok karşı çıkanlardan biri de Mehmet Emin Ağa olmuştur. Bu ikileme fiili bir durum yaratılarak sona erdirilmiştir. 17 Ağustos 1990'da Cuma namazından sonra İskeçe ilindeki



camilerde yapılan seçimler sonucunda, yönetimce atanmış olan Mehmet Emin Aga müftülüğe seçilmiştir.

24 Aralık 1190'da Yunan hükümeti 2345/1920 sayılı yasayı yürürlükten kaldıran ve Batı Trakya'da müftülük kurumunun bağlı olacağı esasları düzenleyen 182 sayılı kanun hakkında kararnameyi çıkarmıştır. Gümölcineliler bu kararnameyi tanımadıkları gibi, 28 Aralık 1990'da seçim yaparak İbrahim Şerif'i Müftü seçmiştir. Böylece Gümölcine'de biri resmi, diğeri seçilmiş iki müftü görev yapmaya başlamıştır. Halktan gelen tepki hükümetin geri adım atması için yeterli olmamıştır. 22 Ocak 1991'de 182 sayılı kararname mecliste onaylanmış ve hükümet ilk olarak Mehmet Emin Şinikoğlu adlı kişiyi İskeçe'ye müftü olarak atamıştır.<sup>225</sup>

Bu yeni kanun, müftülerin cemaat tarafından seçilmesini zedelemekte ve müftü tayinini tümüyle Yunan idaresine bırakmaktadır. Kanuna göre, devlet tarafından atanan bir genel sekreter başkanlığında, vali, Müslüman dini memurlar ve yörenin ileri gelen azınlık mensuplarının da katılacağı bir komisyon müftüyü seçecektir. Söz konusu komisyon bir aday listesi hazırlayacak, bu liste devlet tarafından atanmış bir memur olan Trakya Genel Sekreteri tarafından Eğitim ve Diyanet İşleri Bakanlığı'na gönderilecektir. Bakanlık, Başkanlık onayı ile nihai kararı verecektir. Türk azınlıktan gelebilecek herhangi bir tepkiye karşı önlem olarak da söz konusu komisyonun sadece başkanın varlığı ile bile karar alabileceği, diğer üyelerin toplantıda bulunmasının şart olmadığı öngörülmüştür. Yeni kanunun önceki kanundan bir diğer önemli farkı da, müftülerin elinden vakıfların malvarlığını yönetme yetkisini almış olmasıdır. Bunlara ek olarak resmi yazışmalar Yunanca yapılacaktır. Halbuki 2345 sayılı kanunda diğer Müslüman cemaatlerle ve Türklerle yapılacak yazışmaların Türkçe olmasına izin verilmiştir.

Şu anda Batı Trakya'da her cemaatin iki müftüsü vardır. İlk ikisi Yunan devleti tarafından atanan, diğer ikisi ise cemaat tarafından seçilen müftülerdir. Yunan Hükümeti cemaatin seçtiği müftüleri müftü unvanını kanunsuz bir şekilde kullanmaktan ve otoriteye karşı çıkmaktan yargılamıştır. Bu iki kişi çeşitli defalar yargılanmışlar ve hapse atılmışlardır. 12 Nisan

<sup>225</sup> Fırat, a.g.m., s. 447-448.

1994'de İskeçe seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Ağa 23 ay hapse mahkum edilmiştir. Kararın temyiz edilmesi üzerine dava 24 Ocak 1995 tekrar görülmüş ve Mehmet Emin Ağa 10 ay hapse çarptırılmıştır. Cezaevinde altı ay kalan Ağa'nın cezası rahatsızlığı nedeniyle paraya çevrilmiş ve serbest bırakılmıştır. 27 Haziran 1994'de de İbrahim Şerif 9 ay hapse mahkum edilmiştir. 1999 yılı tamamlandığında Ağa toplam 139 ay hapis cezası almıştır. Bunlardan bir kısmı sonradan indirimle uğramakla birlikte, Ağa 6 ay hapse kalmış ve önemli miktarda kefalet ödemek zorunda bırakılmıştır. İbrahim Şerif ise 6 ay hapis cezası almakla birlikte bu karar temyizde bozulmuştur. 14 Aralık 1999'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yunanistan'ı İbrahim Şerif davasında mahkum etmiştir. Mahkeme kararına göre Şerif'e karşı yürütülen idari işlemler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin düşünce, din ve kanaat özgürlüğüne dair 9. maddesin ihlalidir.

Batı Trakya'da Müftülük sadece din işleri ile uğraşmadığı için önemlidir. Çünkü Yunanistan Laik bir devlet değildir. Müftünün aile hukuku, miras hukuku, vakıfların yönetimi gibi yetkileri vardır. Bunun için Yunan yönetimleri istediği kişiyi müftü atayarak tüm Türk mallarını yönetmek ve ellerinden almak, istemektedirler.<sup>226</sup>

Müftülerin seçilememesinin yanısıra, azınlık aleyhine dinsel ayırım, Müslümanlara dinsel alanda yapılan dolaylı ama ürkütücü ve caydırıcı nitelikte baskılar olarak da ortaya çıkmaktadır.

Lozan'ın vakıfların yönetimini ilgili cemaatlere veren maddeleri de Yunanistan tarafından ihlal edilmektedir. Yunan otoriteler, fonksiyonları eğitimi desteklemek, bazı sosyal aktiviteler ve hizmetlerde bulunmak olan bu özel kurumların kontrolünü 1 Ocak 1991'de hazırlanan, 1 numaralı Başkanlık Kararnamesi ve 1091 Sayılı Kanunla eline almıştır. 12 Kasım 1980'de çıkarılan 1091 Sayılı Kanun, vakıfların yönetim kurulunun seçimini azınlığa bırakmıştır. Ancak, özellikle finansal meselelerde devlet kontrolü artırılarak, azınlığın bu konuda uluslararası anlaşmalarda garanti edilmiş hakları kısıtlanmıştır. Bu kanundaki 20. madde söz konusu kanun yürürlüğe girene kadar vakıf mütevelli heyetinin vakıf mallarının dökümünü yapması ve bunu vergi dairesi yetkililerine bildirmesi zorunluluğu getirmiştir. Aksi halde devlet

<sup>226</sup> Kotak, a.g.m., <http://www.halkinsesi.org/?action=journalist&aid=931>

bu malları geri alabilecektir. Buradaki malların çoğunun Osmanlı zamanından kaldığı ve pek çok resmi dokümanın yüzyıllar boyu süren savaşlar ve yer değiştirmeler sonucu kaybolduğu düşünülürse, bu maddenin konmasının asıl nedeninin mümkün olduğunca vakıf malına el koymak olduğu görülmektedir.

Türk azınlık ayrıca, camilerini onarıırken ya da inşa ederken bazı zorluklar yaşamaktadır. Oysa Lozan, dini kurumların kurulmasını ve kontrolünü cemaatlere bırakmıştır. Ancak Türkler yeni cami inşa etmek veya eskilerini onarmak için izin almak için başvurduklarında Yunan idaresi pek çok zorluk çıkarmaktadır.

#### 4. Eğitim Alanında Uygulanan Politikalar

Bugünkü haliyle azınlık eğitim sistemi, azınlıkla devlet arasındaki bağları güçlendiren değil, aksine gerginleştiren ve güven bunalımı doğuran bir mahiyet taşımaktadır. Bu durum sadece Yunanistan'ın anlaşmalarla üstlenmiş olduğu yükümlülüklerle çelişmekle kalmamakta, aynı zamanda Avrupa Birliği'nin yerleşik mevzuat, direktif ve kriterleriyle de bağdaşmamaktadır.

Ortaokullara girişte uygulanan giriş sınavları azınlığın yoğun tepkilerine neden olunca 1992–1993 öğretim yılında bu uygulama değiştirilerek giriş sınavı yerine kura usulü getirilmiştir. Bu durum da, her iki lise de az sayıda öğrencinin öğrenim görmesine neden olmaktadır. Bu gün bu uygulama hala devam etmektedir.<sup>227</sup>

1985 yılında mevcut kanun hükümleri değiştirilerek Yunan eğitim sisteminde olmayan, tüm ortaokullardan liselere geçiş için Yunanca bir sınav getirilmiştir. Özellikle dil konusunda problem çeken Türk azınlığın lise ve yüksek öğrenimi dolaylı olarak engellenmiştir.

Tahsillerini yurt dışında tamamlayan azınlık mensuplarının azınlık okullarında görev almaları uzun süre engellenmiştir. Bunun sonucunda çok sayıda yetişmiş değerli eleman zayi olmuş, ayrıca azınlık eğitiminin Türkçe müfredatını uygulayacak Türkiye formasyonlu yetkin mahalli eğitim kadroları zaman içinde yaşlanmışlardır. Yönetimin bu konudaki tutumunda azınlık ortaokul ve liseleriyle sınırlı bir değişim gözlenmiş, 1999–2002 içerisinde

<sup>227</sup> Halil, a.g.m., s. 99.

Türkiye formasyonlu 11 genç öğretmenin atamaları onaylanmıştır. Öte yandan, yüzlerce öğretmene ihtiyaç bulunan 231 azınlık ilkokulu konusunda hiçbir esneklik sergilenmemektedir.<sup>228</sup>

Yunanistan ile Türkiye arasında 1955 yılında varılan mutabakata göre, her yıl karşılıklı olarak azınlık okullarına gönderilmesi kararlaştırılan 35 kontenjan öğretmenin sayısı da, Yunanistan tarafından, İstanbul'daki Rum azınlığın sayısal azlığı ve müteakabiliyet ilkesi öne sürülerek 1988–1989 öğretim yılından itibaren onaltı öğretmene düşürülmüştür.

Yunanistan ayrıca, 35 hizmet yılı ve 60 yaş haddini dolduran Türkiye'deki öğretmen okullarından mezun ilkokul öğretmenlerini re'sen emekliye sevk etme uygulamasına da devam etmekte olup, bunun sürmesi halinde 2008–2009 öğretim yılı sonunda Azınlık ilkokullarında bu kategoride soydaş öğretmen kalmayacaktır.

1985 tarihinde yayınlanan bir genelgeyle azınlık okullarına getirilen bir uygulamayla Yunan dilinde okutulan ders saatleri ile Türk dilinde okutulan derslerin saati eşitlenmiştir. Son olarak da 1995 tarihinde Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı'nın genelgesine göre, ilkokullara İngilizce dersi konulmuştur. Bu ders, Türkçe ders saatleri azaltılarak haftalık ders programında yerini almıştır.<sup>229</sup>

1976 yılından bu yana Türkiye'den gelmesi gereken okul kitaplarından mahrum bırakılan öğrenciler, eskimiş ve çağın dışında kalmış kitaplarla eğitimlerini sürdürmek zorunda kalmışlardır. Son olarak 1999-2000 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında Türkiye'den gönderilen ilkokullarda okutulmak üzere 19 ders kitabı Yunanlı yetkililerce onaylanmış ve söz konusu kitapların basımı Türkiye'de tamamlandıktan sonra Batı Trakya Türk okullarına dağıtılmıştır.<sup>230</sup> Ancak azınlık ortaokul ve liseleri halen yetersiz ve çağdışı kalmış ders kitapları sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır.

<sup>228</sup> Aliosman, a.g.e., s. 5-8.

<sup>229</sup> Halil, a.g.m., s. 96.

<sup>230</sup> Emin, a.g.m., s. 68.

## 5. Toplumsal Yaşamda Karşılaşılan Diğer Sorunlar

Yunanlılar Batı Trakya'daki Türkleri her zaman Türkiye çıkarlarının bir aracı olarak algılamışlar ve ulusal güvenliklerine bir tehdit unsuru olarak görmüşlerdir. Yıllar boyu birçok alanda Türklere karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri bu temel motiften beslenmiştir.<sup>231</sup>

15 Kasım 1983'te KKTC'nin ilan edilmesi ile Türk azınlığa karşı baskılar artmaya başlamıştır. Bu baskılar; 1983–1986 yılları arasında, Türklere ait arazilerin gasp edilerek Yunan asıllı Yunanlılara verilmesi, esnaf ve serbest meslek sahiplerine yapay bahanelerle çok ağır para cezaları verilmesi, polis karakollarına götürülen Türklerin işkence ile öldürülmesi ve yurt dışında eğitim görmüş yüksek okul mezunu Türk gençlerinin diploma denkliklerinin tanınmaması gibi çeşitlilik göstermiştir. Ayrıca Kasım 1983 tarihinde Gümölcine ve köylerinde hoparlörlerle ezan okunması yasaklanmış, bölgedeki tüm camilerin hoparlörlerinin kaldırılması için jandarma kanalıyla tebligat yapılmıştır. Kimi köylerde hoparlörler cami imamlarınca kaldırılmış, kimilerinde ise bu işi jandarma yapmıştır.<sup>232</sup>

Yunanistan'da her geçen gün artan gelir düzeyi ve Avrupa Birliği'nin Yunanistan geneli ve Batı Trakya bölgesinde sağladığı yardımlar, azınlığın yaşamını da kısmen de olsa olumlu yönde etkilemektedir. Ancak, gelir düzeyindeki artış, arzu edilen ölçüde ve çoğunluk mensuplarıyla eşit düzeyde değildir. Azınlık mensuplarına halen birçok işkolunda çalışma imkanı verilmemekte, devlet memuriyetine alınmamakta, banka kredilerinden genelde yararlandırılmamaktadır.<sup>233</sup> 1981–2000 yılları arasında Avrupa Birliği'nden Yunanistan'a 35 milyar A.B.D. Doları yardım gelmiştir. Bu yardımın 10 milyar Doları ile Avrupa'nın kalkınmamış bölgesi gösterildiği için Doğu Makedonya ve Trakya bölgesine yatırım yapılmıştır. AB'den alınan paralarla 850 işyeri ve fabrika açılmış, buralarda 1600–1700 Yunanlı istihdam olunmuştur. Ancak hiçbir Türk işadamına bir Dolar dahi verilmemiştir.

Batı Trakya altyapı olarak da sadece Yunanistan'da değil bütün Avrupa birliği içinde en az gelişmiş bölgelerden birisidir. Bu husus o bölgede

<sup>231</sup> Börklü, a.g.m., <http://www.turkhaber.org/32.html>

<sup>232</sup> Oran, *Türk Yunan İlişkilerinde*, s.118

<sup>233</sup> <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/yunan.2.htm>

yaşadıkları için Türk azınlık üzerinde çok kötü etki yaratmaktadır.<sup>234</sup>

1986 yılında Yunan makamları yeni bir uygulama daha getirmişlerdir. Türk tırlarına, şoförlerinin Batı Trakyalı Türklerle görüşmelerini önlemek için, Batı Trakya güzergahında park etme ve konaklama yasağı getirilmiştir.

Yunan makamları Türk azınlık mensuplarını Batı Trakya'dan uzaklaştırabilmek ve bölgedeki Türk sayısını azaltabilmek için başka uygulamalar da devreye sokmuşlardır. İş arayan etnik Türkleri Yunanistan'da başka bölgelere gitmeye teşvik eden Yunan idarecileri oralarda kayda alınan bu kişilerin bir daha Batı Trakya'ya dönmelerine engel olmuş, çalıştıkları yerden ilişkilerinin kesileceği tehdidiyle Türkçe isimlerini bırakıp Yunanca isim almalarını dayatmışlardır.<sup>235</sup>

Bu dönemde bölgede yer alan birkaç mimari eserin restore edilmesi gündeme gelmişse de, yönetimin bölgedeki Türk kültür varlığının izlerinin tamamen yok edilmesini amaçlayan uzun vadeli politikasını uygulamadan kaldırdığını iddia etmek iyimserlik olacaktır. İnsanlığın ortak kültürel mirası sayılması gereken ve Batı Trakya Türk azınlığı'nın kültürel kimliğinin sembolü konumundaki söz konusu tarihi eserlere yönelik kapsamlı bir bakım ya da restorasyon çalışmasında bulunulmamaktadır.<sup>236</sup>

1996'dan sonra Yunanistan'ın bazı konulardaki sınırlamalarını biraz gevşettiği gözlenmiştir. Ancak verilmiş görünen haklardan sadece toplum sorunlarını savunmayanlar, Türklükten, Türkiye'den söz etmeyenler yararlandırılmaktadır.

Yunanistan 1981 yılında Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmiştir. Avrupa Birliği'ne girerken Batı Trakya Türk azınlığına uygulanan asimilasyon politikaları pek gündeme gelmemiştir. Yunanistan Avrupa Birliği'ne girdikten sonra da Batı Trakya politikalarında köklü değişikliklere gitmemiş, ancak uluslararası platformda insan haklarının gittikçe önem kazanması üzerine yumuşak karnı olan Batı Trakya politikalarını göze batmayacak şekilde yürütmeye başlamıştır. Bu dönem için özet olarak Yunanistan'ın amaçlarının aynı kaldığı, sadece bu amaçlara ulaşmak için kullandığı bu araçları değiştirdiği söylenebilir.

<sup>234</sup> Stephen, a.g.m., <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/iii-4/stephen.htm>

<sup>235</sup> Hatipoğlu, Yunanistan'da Etnik Gruplar, s. 35.

<sup>236</sup> <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/yunan.2.htm>



Yunanistan Avrupa Birliği'ne girdikten sonra da Batı Trakya'daki tarihi eserlerin imhası ve kültürel kimliğin yok edilmesine ilişkin uygulamalar günümüze kadar devam etmiştir. 28 Mart 1987'de İskeçe Hürriyet Camii bombalanmıştır. 2001 Ocak ayında Evros ilinde bulunan Sarpdere köyü mezarlığı iki kez saldırıya uğramış ve 250-300 yıllık mezarlıktaki 25-30 mezar taşı kırılmıştır. Bu olayda birkaç gün sonra da Sarpdere köyünün kuzeyindeki mezarlıktaki türbe yok edilmiştir. 24 Aralık 2001 tarihinde Gümülcine'nin Eski Camii saldırıya uğramış, camları kırılmış ve duvarlarına küfür içeren sözler yazılmıştır.<sup>10</sup> Kasım 2002'de İskeçe'ye bağlı Koyunköy Camii saldırıya uğramış ve maddi hasar verilmiştir. 22 Haziran 2003'de İskeçe Aşağı Mahalle Camii taşlı saldırıya uğramıştır. 7 Mart 2004'de İskeçe'ye bağlı Okçuköy Camii saldırıya uğramış ve içindeki değerli kitaplar yakılmıştır.<sup>237</sup>

#### **J. Uygulanan Baskı ve Asimilasyon Politikalarına Karşı Yunan resmi Görüşü**

Topraklarında milli ya da etnik olmayan, dinsel olan bir tek azınlığın yani Müslüman azınlığın bulunduğu konusunda ısrar eden Yunanistan Batı Trakya'da yaşayan halkın homojen olmadığını, Pomak, Çingene ve Türk diye üç gruptan oluştuğunu ve zaten Türk diye anılanların da sonradan Müslümanlaştırılmış Helenler olduklarını ileri sürmektedir. Ayrıca Batı Trakya halkının % 35'ini<sup>238</sup> oluşturduğunu iddia ettikleri Pomakları Ankara'nın Türkleştirme gayreti içinde olduğunu ileri sürmektedirler.

Yunanlı siyasetçi ve akademisyenler Lozan Barış Antlaşması'nda sadece dinsel azınlıklara yer verilmesinin nedeni olarak da anılan gruplar arasında dinsel ve kültürel farklılıklar olasıdır diyerek açıklamaktadırlar.

Batı Trakya'da Türk kimliğinin reddedilmesini de aynı sebebe dayandırmaktadırlar. Yunanlı politikacılar ayrıca Türklüğün etnik bir ifadeden çok, bir devlet kimliğinin adı olduğunu ve bu ifadenin etnik temeller üzerine kurulmasının Pomaklar ve Çingeneler gibi unsurların dışlanmış olacağını savunmaktadırlar.

Nihai olarak Lozan Antlaşması'nın nitelediği bu azınlığın haklarının tamamen garanti altında bulunduğunu, hatta Avrupa'da ve uluslararası

<sup>237</sup> Hüseyin, a.g.e., s. 30-110.

<sup>238</sup> <http://www.mfa.gr>

alandaki azınlık haklarıyla ilgili yasaların öngördüğü düzeyi aşacak kadar geniş olduğunu, uluslararası kuruluşların raporlarında geçen ihlallerin ise bir devlet politikası olmadığını, sadece bazı yerel olaylar veya yerel yönetimlerin yanlış uygulamaları olarak adlandırılabilceğini beyan etmektedirler.

### III. YUNANİSTAN'IN BATI TRAKYA POLİTİKASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

#### A. Tarihsel Etkenler

Türk-Yunan ilişkilerinin bu günün gerçekleriyle yalnızca hukuki, politik, ekonomik ve askeri arenalardaki reel dünya sorunlarına odaklanarak anlaşılması zordur.<sup>239</sup> Bu günkü sorunların temeli Yunan milli kimliğini ve bakış açısını doğrudan etkileyen derin tarihsel köklere dayanmaktadır.<sup>240</sup> Bu ilişkiler incelenirken, göze çarpan önemli noktalardan birini, iki ülkenin ortak bir tarihsel geçmişi paylaşmalarına karşın, bu geçmişin bıraktığı izlerin hiç de olumlu yanlarıyla ilişkilere yansımadağı, dolayısıyla, iki ülke ulusçuluğunun sürekli bir çatışma içerisinde bulunduğu gerçeği oluşturmaktadır.<sup>241</sup>

400 yıla yakın bir arada ve bir o kadar da komşu olarak yaşamış ve dahası pek ortak yönleri bulunmayan bu iki topluluk arasında tarihsel geçmişin temelini savaş ve rekabet oluşturmuştur.

Türkiye ve Yunanistan arasında halen devam eden sorunların kökleri Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmesine kadar uzanmaktadır.<sup>242</sup> 1453'te İstanbul'un ve ardından Atina Dükalığı, Mora ve Trabzon'un ele geçirilmesiyle Yunanlılar Osmanlı tebaası haline gelmiş, böylece Yunanlıların tamamen yakını 376 yıl Türk egemenliğinde yaşamak zorunda kalmıştır. Yunan milliyetçiliği, bu tarihi canlı ve zinde tutmak için gayret göstermiştir.<sup>243</sup>

<sup>239</sup> Vamık D. Volkan-Norman Itzkowitz, **Türkler ve Yunanlılar Çatışan Komşular**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2002, s. 13.

<sup>240</sup> Heinz Kramer, "Turkey's Relations with Greece: Motives and Interests," **The Greek-Turkish Conflict in the 1990s**, Dimitri Constan (ed.), New York, St. Martin's Press, 1991, s. 57-72.

<sup>241</sup> Aksu, **a.g.e.**, s. 136.

<sup>242</sup> Salahi R. Sonyel, "Disinformation The Negative Factor in Turco-Greek Relations"

<http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/III-1/sonyel.htm>

<sup>243</sup> Kurubaş, **a.g.m.**, s. 9-10.

Daha da önemlisi, bu iki ulus bağımsızlıklarını ve ulusal kimliklerini birbirleriyle yaptıkları mücadelenin sonucunda kazanmışlardır. Çağdaş Yunanistan ancak Türklere karşı ulusal bağımsızlık mücadelesi vererek bağımsız bir ulus-devlet olarak ortaya çıkabilmiştir.<sup>244</sup> Türklere için Ulusal Kurtuluş Savaşı olan mücadeleyi de Yunanlılar hala Küçük Asya Felaketi olarak hatırlanmaktadır.<sup>245</sup> Bu olay Yunanistan'ın tarihi hafızasında önemli bir yer etmiş ve Yunanistan'da, Türkiye tarafından bir gün işgal edileceği paranoyası<sup>246</sup> oluşmasına neden olmuştur.

Bireyleri bir ulus olarak birbirlerine bağlayan ana unsurların başında ortak tarih ve paylaşılan değerlerin geldiği bilinen bir gerçektir. Tarihi geçmiş, zaferler, başarılar yanında ortak acılar ve felaketleri de içerir. Kimi zaman Yunan ulusal kimliğinde görüldüğü gibi geçmişteki büyük kayıplar ulusal kimliğin önemli bir parçası haline gelebilir. Bu acılar her ne kadar uzak geçmişte bir tarihte yaşanmış bir olaya ya da olaylara ait olabilseler de psikolojik düzeyde daha dün olmuş gibi canlı tutulabilirler. Geçmişin büyük acı ya da kayıplarının bir türlü kabullenilmemesi diğer bir deyişle yasının tutulamaması bir ulusun kimliğinin tanımlanmasında olduğu kadar daha sonra bu kimliğin muhafazası ve pekiştirilmesi açısından da kritik bir önem kazanabilir hatta bazı koşullar altında şiddete başvurmaya körukleyebilir.<sup>247</sup>

Yunanistan'da toplumun büyük bir kesimi Anadolu'da uğranılan bozgun sonrasında beklentilerinin gerçekleşmemiş olmasının da acısını uzun süre taşımışlardır. Bu acı, kuşaktan kuşağa anlatılanlarla giderek bir öz alma duygusuna ve düşmanlığa dönüşebilmiştir. Karar alma sürecini etkilemesi bakımından ise, ulusal karar alma birimlerinin edinmiş oldukları tarih bilinci ve siyasal kültürün yanı sıra, toplumsal değer yargılarını özümseme dereceleri, kişiye ve zamana bağlı olarak değişen şekil ve oranda, dış politika kararlarının alınmasında etkili olabilmektedir.<sup>248</sup>

<sup>244</sup> Gürel, a.g.e., s. 10.

<sup>245</sup> Aydın, a.g.m., s. 215.

<sup>246</sup> K.Mehmet Büyükçolak, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Balkanlar", **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002, s. 126.

<sup>247</sup> Gülden Ayman, "Yunanistan'ın Stratejik Çıkmazı ve AGSP", **Genel Kurmay Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:1, Şubat 2003, s. 59.

<sup>248</sup> Aksu, a.g.e., s. 148.

Bu durum ise Yunan halkının tarihsel olayların etkisinde kalarak önyargılarla hareket etmesine ve yönetimdekilerin iki ülke ilişkilerindeki karar alma sürecini negatif yönde etkilemesi sonucunu doğurmaktadır.

### **B. Yunan Ortodoks Kilisesinin Rolü**

Yunan Devleti'nin doğuşunu hazırlayan koşulların belirlenmesinde ve siyasal koşulların belirlenmesinde ülkenin dört yüz yıl Osmanlı egemenliğinde kalmasının belirleyici rolü bulunmaktadır. Yunan siyasetine yön veren birçok toplumsal grup tarihsel köken olarak Osmanlı yönetiminin altında kurumsallaşan ilişki ve olaylara dayanmaktadır.

Osmanlı Devleti, Doğu Hıristiyanlığının koruyuculuğunu da üstlenmiştir. Sultan II. Mehmet, Roma ve Patrikhane arasındaki geleneksel çekişmeyi kullanarak, Osmanlı Devleti'nin çıkarları doğrultusunda ülkede yaşayan Rumların kurumsal yapısını ve toplumsal ilişkilerini yeniden şekillendirmiştir. Ortodoks Kilisesi'ne Bizans yönetimi döneminde bile tanınmayan güç ve ayrıcalıklar verilmiştir. Patrikhane ülkede yaşayan Rumlar üzerinde yalnız dinsel yaşamı düzenleyen bir kurum olmanın ötesinde, günlük yaşamda bütün bürokratik işlemlerin yürütüldüğü bir kurum haline dönüştürülmüştür.<sup>249</sup> Bu şekilde kilise, Osmanlı yönetimi döneminde çok yönlü işlevler edinen bir devlet kurumu konumuna gelmiştir. Rum patrikhanesi kendisine tanınan bu imtiyazlar sayesinde hem devlet örgütlenmesi içerisinde, hem de ülkenin değişik bölgelerindeki Rum topluluklarla güçlü bağlar kurabilmiştir.<sup>250</sup> Dolayısıyla Ortodoks Kilisesi'nin şemsiyesi altında Rum azınlık uzun yıllar imtiyazlı, kültürel farklılıklarını koruyabilen, eğitim ve ekonomik açıdan belirli bir özerkliğe sahip toplumsal grup olmuştur. Bu uzun süreç Yunan Kilisesi'nin, Yunan ulusal kimliği ve kültürü ile özdeşleşmesinin temel nedenlerinden birini oluşturmuştur.<sup>251</sup>

Yunan siyasal sisteminde kilisenin anayasal düzeyde kurumsal yapılanmanın içinde olması, Batı Avrupa'da herhangi bir devlette görülemeyecek derecede bir din-siyaset bütünleşmesine zemin hazırlamıştır. Yunan Kilisesi yukarıda bahsedilen süreçte siyasetin içinde olmuştur. Bu

<sup>249</sup> Clogg, **a.g.e.**, s. 24.

<sup>250</sup> Karal, **a.g.e.**, s. 107.

<sup>251</sup> Alkan, **a.g.m.**, s. 58.

durum Yunan Kilisesi üyelerini siyasal bir aktör konumuna getirmekte, kilise özellikle kırsal kesimde yaşayan Yunanlıların üzerindeki otoritesini siyasal amaçlarla kullanabilmekte, dış politikada aktif roller oynayabilmektedir. Siyasal rejim içinde kilise normal bir Avrupa ülkesi ile kıyaslanamayacak derecede etkin bir konuma sahip bulunmaktadır.<sup>252</sup>

Avrupa Birliği entegrasyon süreci içinde Yunan Kilisesi'nin ülke siyasetindeki rolünün hükümeti rahatsız edici noktaya geldiği gözlenmiştir. Yunan Ortodoks kilisesi AB normları doğrultusunda hazırlanan kimliklerde din hanesinin bulunmamasına "Ortodoksluğun Yunan ulusal kimliğinin ayrılmaz bir parçası" olduğu gerekçesi ile şiddetle karşı çıkmış ve dinsel muhalefeti hükümete karşı örgütlemiştir. Simitis'in, dinsel inançların özel hayatla ilgili bir konu olduğu ve kimlik kartlarına bunun işlenmesi zorunluluğu bulunmadığı yönündeki açıklamaları ile kilisenin tepkisi daha da artmıştır. Kiliseden yana tepki koyanlar içinde "adı sosyalist kendisi şoven bir parti olan"<sup>253</sup> PASOK milletvekillerinin de bulunması, krizin Yunan siyasal sistemi açısından ne kadar derin boyutları olduğunu göstermektedir.<sup>254</sup> Yunan hükümetinin nüfus belgelerinde din ibaresini kaldırmasının örtülü ya da açık bir biçimde Ortodoks Yunanlılar ve Ortodoks olmayan Yunanlılar arasında var olan ayrımcılığın azaltılmasına olumlu etkisi olacağından Kilisenin itirazı bir de bu açıdan değerlendirilmelidir.

Kilisenin tepkisi yalnızca kimlik kartları konusunda yaşanmamaktadır. Yunanistan'da yumuşama taraftarlarını hainlikle suçlayanlar, genellikle din adamları (kilise) olmuştur.<sup>255</sup> Bu kapsamda Yunan hükümetinin Türkiye ile geliştirmeye çalıştığı ilişkilere hakkında Başpiskopos Christodulos yapmış olduğu konuşmalarda ve vermiş olduğu vaazlarda, "doğulu barbarlar" olarak tanımladığı Türklerle ilişkilerin geliştirilmesi nedeniyle hükümeti eleştirmekten kaçınmamaktadır.<sup>256</sup>

Fanatik Milliyetçi söylemler ve uygulamalar içerisinde din adamları genelde hep başrolde olmuşlardır. Örneğin Yunanistan Başpiskoposu Christodulos yapmış olduğu bir konuşma sırasında "Yunanlıların lideri olarak

<sup>252</sup> Alkan, **a.g.m.**, s.72-73.

<sup>253</sup> Haluk Gerger, **Mayınlı Tarlada Dış Politika**, İstanbul, Hil Yayınları, 1983, s. 72.

<sup>254</sup> Alkan, **a.g.m.**, s. 81.

<sup>255</sup> Baskın Oran, "Türk-Yunan Karşılaştırması", **Radikal Gazetesi**, 23 Ocak 2004

<sup>256</sup> Alkan, **a.g.m.**, s.80-81

size Trabzon'daki Sümela Manastırı'nı yeniden açacağıma söz veriyorum. Biz Yunanlılar, yeniden Türkiye'ye kaptırdığımız topraklarımızı geri alacağız" demekten kaçınmamıştır. Nitekim Türkiye ve Yunanistan'ı sıcak bir çatışmanın eşiğine getiren Kardak bunalımı sırasında da gerginliğin yaratan Yunan bayrağının adaya dikilmesi girişimi bir kilise papazı tarafından düzenlenmiştir.

Ortodoks Kilisesi Türk azınlığa yönelik asimilasyon politikalarının da en büyük destekçisi konumundadır. Azınlık hakları konusundaki en küçük demokratik reforma en büyük tepkiyi gösterenler arasında ruhban sınıfı önemli bir yere sahip olmuştur. Kilise Batı Trakya'daki demografik dengenin Yunanlılar lehine bozulması konusunda kendi başına da faaliyetler yürütmektedir. Örneğin, Mart 1999'da Kilise Yüksek Konseyi Batı Trakya'da üç ya da daha fazla çocuğu olan ailelere maddi yardımda bulunma kararı almıştır ancak Müslüman aileler bu yardımdan yararlandırılmamıştır. Kilisenin bu konudaki açıklaması yardımın bölgedeki önemli demografik sorunun çözülmesini amaçladığı olmuştur.

### C. Şovenizm

Siyasal sistemin şekillenmesinde önemli bir dinamik Yunanlı politikacılar arasında ortak bir referans noktasını oluşturan Megali İdea ideolojisi çevresinde şekillenmektedir. Yunanlı politikacılar arasında, çok belirgin görüş ayrılıkları bulunduğu durumlarda dahi, ortak referans noktası olarak Megali İdea her zaman birleştirici bir unsur olarak kalmaktadır.<sup>257</sup>

Yurt dışındaki etnik açıdan bağı olan topluluklarla bu derece ilgili olan bu ülkenin, topraklarında yaşayan azınlıklar konusunda kendisini tehlikede hissetmesi normaldir. Yunanistan, kendi topraklarında yaşayan azınlıklara yönelik olarak dışlama, etnik kökenlerini tanımama ve kontrol altında tutma politikası takip etmektedir. 2001 nüfus sayımına göre Yunanistan'ın nüfusu bugün 10.964.020'dir.<sup>258</sup> Bu nüfusun yaklaşık % 98'inin, Yunan-Ortodoks olduğu kabul edilmektedir.<sup>259</sup> Ülkede, resmi olarak tanınan, en büyük azınlık grup Batı Trakya'da yaşayan Türklerdir. Bu gün bölgede 120-130 bin

<sup>257</sup> Alkan, a.g.m., s. 62.

<sup>258</sup> <http://www.statictical.gr>

<sup>259</sup> <http://www.odci.gov/cia/publication/factbook/geos/gr.html>



civarında Türk nüfus yaşamaktadır. Yunan siyasal kültürü, azınlık gruplara karşı oldukça duyarlıdır, hatta bu toplulukların varlığını bir tehlike olarak görme eğilimindedir. Güney Epir Arnavutları, Makedon sorunu ve Batı Trakya Türk azınlığının sorunları, hep bu temel kaygıdan kaynaklanan sorunlardır.<sup>260</sup> Ülkede yaşayan azınlıklara kendi dillerinde eğitim, yayın özgürlüğü gibi hakların tanınması durumunda, yeni bir ulusun ortaya çıkmasından endişe duyan Yunanistan, böyle bir tehlike ile karşı karşıya kalmamak amacıyla ülkesinde bulunan etnik topluluklara baskı uygulayarak asimilasyon politikası izlemekte ve tek bir ulus kimliği oluşturmaya çalışmaktadır.<sup>261</sup> Yunanistan'ın, devlet politikası haline gelen azınlıklara yönelik "etnik arındırma" uygulamaları, Yunan ırkçılığının bir göstergesidir.<sup>262</sup>

Avrupa Birliği'nin nabzını yansıtan, Avrupa Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin araştırmasına göre, AB'deki en yabancı düşmanı ve ırkçı halk<sup>263</sup> olan Yunanlılar milli kimliklerini tanımlarken kendilerine Helen demek ve antik-Helenizm ile Bizans'ın devamı olduklarını ileri sürmekte, bunu yaparken aralıksız/kesintisiz 3000 yıllık bir soy ve medeniyet sürekliliğinin varlığından söz etmekte ve tarihlerini böyle bir tez ile açıklamaktadırlar. Ancak bu iddialar bu güne kadar evrensel bilim kriterlerine göre kanıtlanmamıştır, ayrıca Yunanistan yönetimleri bu ülkede hiçbir etnik grubun veya azınlığın bulunmadığını ve Yunanistan nüfusunun saf Yunanlılardan oluştuğunu ileri sürmekte, böylece bu ülkedeki etnik-dini mozaiği oluşturan çeşitli azınlıkların varlıklarını ve kimliklerini inkar etme yoluna gitmektedirler. Halbuki gerek ikili ve çok taraflı anlaşmalar ve belgeler, gerekse çeşitli uluslar arası insan hakları örgütlerinin yerinde yaptıkları gözlem ve tespitler sonucunda hazırlanan aylık/yıllık araştırma raporları, o arada A.B.D.'nin insan haklarıyla ilgili yıllık ülke raporları, bu saf Yunanlılık iddiasını çürütmekte ve bunun inandırıcı olmadığını ortaya koymaktadır.<sup>264</sup>

<sup>260</sup> Alkan, a.g.m., s. 67.

<sup>261</sup> Nurgül Bostan, "Yunanistan'da Irkçılık",

<http://www.avsam.org/gunlukbulten/arsiv/2003/1311.htm#balkan>

<sup>262</sup> [http://www.diplomatikgozlem.com/ozeldosya\\_oku.asp?id=39](http://www.diplomatikgozlem.com/ozeldosya_oku.asp?id=39)

<sup>263</sup> **Guardian**, 11 Kasım 2003

<sup>264</sup> Murat Hatipoğlu, "Yunanistan'ın Dış Politikası ve Balkanlar", **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002, s.38

Yunan halkının ulusal bağımsızlığını kazanması Osmanlı Devleti ve bu devlet içerisindeki egemen unsur olan Türklere karşı sürdürülen kanlı ve uzun savaşlar sonucunda elde edildiğinden bir anlamda, bu savaşım Yunan ulusal kimliğinin var olma savaşımı niteliğini taşımıştır. Dolayısıyla, Yunan ulusal kimliğinin oluşumu ve benimsenmesi bir Türk karşıtlığı içerisinde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, hem din hem de etnik köken farklılığı halklar arasındaki çıkar çatışmalarını biçimlendirmiştir. Özellikle, temel öğretim sırasında genç kuşaklara aktarılmaya çalışılan ulusal kimlik ve tarih bilinci, halkların birbirlerini doğru ve gerçek yönleriyle tanımalarını engelleyecek ve tarafları önyargılara sürükleyecek kimi eksik/yanlış bilgilerle dolu bulunmaktadır.

Yunanistan'da iktidarda olan veya iktidarı etkileyen grupların çıkarıcı ve sorumsuz politikacıların başarı ve sürekliliğini, bu kesimlerin öteden beri ısrarla sürdürdükleri topluma yönelik propagandalar sağlamaktadır. Papazların da öncülük ettiği bu propagandalar, efsanelerle süslenen Büyük Hayal ve Türk düşmanlığına dayandırılmıştır. Bu efsaneler, hayaller ve korkular ilkokuldan itibaren, bütün Yunanistan vatandaşlarının bilinçlerine yerleştirilmektedir. Hatta bu efsaneler Yunanistan vatandaşlarının bilinçlerine öylesine kazınmıştır ki, bunların gerçek dışı olduğunu söyleyenler, derhal yalancılık ve Yunanistan düşmanı olarak suçlanmaktadır.<sup>265</sup>

#### **D. Nüfus Artış Oranı**

Azalan doğum oranı ve uzayan yaşam süresi dikkate alındığında Dünya Sağlık Örgütü'nün tahminlerine göre, Yunanistan 2020 yılında dünyanın en çok yaşlıya sahip üçüncü ülkesi olacaktır. 2020 yılında en yaşlı nüfusa sahip olan ülkeler sıralamasında nüfusunun % 31'inin yaşlı kişilerden oluşması beklenen Japonya ve İtalya'yı üçüncü sırada yüzde 28 ile Yunanistan, İsviçre ve Finlandiya izlemektedir.<sup>266</sup>

Yunanistan aynı zamanda Avrupa Birliği içinde doğum oranının her sene daha da düşmesiyle dikkat çeken bu arada da ülke içinde yaşayan yabancıların oranının giderek arttığı bir ülkedir. Yunanistan Milli İstatistik

<sup>265</sup> Yusuf Sarıncay-Tahir Sünbül, *Emperyalizm ve Büyük Hayal*, Ankara, 2001, s. 45.

<sup>266</sup> <http://www.hri.org/news/greek/mpa/1999/99-03-08.mpa.html#11>

Servisi rakamlarına göre 2001 yılı itibarıyla Yunanistan'da 65 yaş ve üstündekilerin oranı % 17.08 iken 0-14 yaş arasındakilerin oranı % 15.2'dir. 1950'den bu yana yaşı 14'den küçüklerin sayısı azalırken, yaşı 65'den büyüklerin sayısı artmıştır.<sup>267</sup> Aşağıdaki tablo bu durumu daha açık olarak ortaya koymaktadır.

Tablo 1: 1971-2001 yılları arası genç ve yaşlı nüfusun durumu

	1971	1981	1991	2001
<b>0-14 arası</b>	25.36	23.69	19.25	15.2
<b>65 ve üstü</b>	10.92	12.73	13.69	17.08

Kaynak: <http://www.statistics.gr/en/data/index.htm>.

Yunanistan'da çok çocukluluğu desteklemek için kurulan Büyük Aileler Federasyonu, Ulusal İstatistik Servisi'nin ortaya koyduğu verilerden yola çıkarak, eğer bu eğilim tersine dönmezse, 2050 yılında Yunanistan'ın nüfusunun 8.500.000 olacağını, bunun da % 40'ının 60 yaşın üstündeki kişilerden oluşacağını iddia etmektedir.<sup>268</sup>

Yunanistan'ın demografik eğilimleri üzerinde incelemeler yapan ve bu soruna çareler üreten sadece devlet kurumları değildir. Bu kaygıları Yunan Kilisesi de paylaşmakta ve bu alanda aktif girişimlerde bulunmaktadır. Atina ve tüm Yunanistan'ın Başpiskoposu Christodulos, Yunanistan'ın en önemli sorununun doğum oranlarındaki hızlı düşüş olduğunu söylemektedir. Christodulos'a göre, Kutsal Konsey'in bu sorun karşısında bir an önce eyleme geçmesi gerekmektedir, çünkü "Trakya'nın kuzeydoğusunda her Noel'de doğan on çocuktan yedisi Müslüman azınlık iken sadece üçü Ortodokstur". Autocephalus Kutsal Kilise Konseyi'nin, üçüncü çocuk sahibi olacak her aileye 40.000 drahmilik parasal yardım yapacağı sözünü vermesi Kilise'nin başını çektiği girişimlere güncel bir örnek olarak gösterilebilir.<sup>269</sup>

Yunanistan'daki demografik eğilimlerle Türkiye'den dolayısıyla Batı Trakya'dan tehdit algılamaları arasında doğrudan bir ilişki gözlemlenmektedir. Yunanistan'da nüfus konusunda yapılan bu öngörüler

<sup>267</sup> <http://www.statistics.gr/en/data/index.htm>.

<sup>268</sup> Kathimerini, 8 Ocak 2000.

<sup>269</sup> <http://www.zeus.hri.org/news/greek/apen/1999/99-03-08.apen.html>

Yunan savunması ve silahlı kuvvetleriyle ilgili değerlendirmeleri de doğrudan ilgilendirmektedir. Zira Yunanistan'da her yıl zorunlu askerlik eğitimine alınacak potansiyel genç sayısı azalmaktadır. Yunan Savunma Bakanlığı, geçmişte 100 ila 120 bin arasında olan bu potansiyelin bugün 80 bine düştüğünü açıklamış ve buna karşı sistematik önlemlerin en kısa zamanda alınması gereğinin altını çizmiştir. Türk kamuoyunun Yunanistan kaynaklı haberlere dayanarak yanlış bir şekilde iki ülke arasındaki yumuşamanın bir sonucu olarak yorumladığı Yunanistan'da askerlik süresinin azaltılması ve profesyonel askerlik gibi konular aslında doğrudan yıllardır tartışılan demografik problemle ilgilidir. Türk-Yunan ilişkilerinde deprem sonrası yaşanan yumuşama sadece Yunanistan'ın bu konuda zaten bir süredir hazırlamakta olduğu bu girişimlerin bir barış atağı olarak yorumlanması imkanını ortaya çıkartmıştır.<sup>270</sup>

Yunan devleti genel anlamda nüfus problemini çözmek için başka girişimlerde de bulunmaktadır. Komünist bloğun çözülmesinin ardından Yunanistan'a gelen ve sayıları 150 bin kişiyi bulan Rum Ortodoks nüfusla ilgili olarak düşünceler bu bağlamda dikkat çekici niteliktedir.

Ancak dikkatle bakıldığında, Yunan asıllılarla ilgili olarak geliştirilen yerleştirme politikalarının, sadece göçmenlerin ihtiyaçları düşünülerek ortaya atılmadığı, aynı zamanda azalan nüfus probleminin Yunanistan'da en fazla siyasi etkisinin görülebileceği Batı Trakya, Ege Adaları ve Makedonya'da Yunan asıllıların varlığını korumaya ve güçlendirmeye yöneldiği görülmektedir.

Yerleşimcileri teşvik için ev ve toprak bağışlanacağına açıklanması ile bu bölgelere bir göçmen akını başlamıştır. Bu konuda bir örnek, toplam 21 bin kişiden oluşan 5.500 ailenin, Trakya'da Yurduna Dönenleri Destekleme ve Yerleştirme Ulusal Vakfının düzenlediği bir yerleştirme programı çerçevesinde Batı Trakya'da ev sahibi yapılmasıdır. Rum-Ortodoks göçmenlerle ilgili siyasetten sorumlu Dışişleri Bakanlığı yerleştirme ve ev edindirme konusundaki çabaların artarak süreceğini belirtmiştir.<sup>271</sup>

<sup>270</sup> Gülden Ayman, "Güç, Tehdit Ve İttifaklar Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası", [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=002&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=002&dil=tr)

<sup>271</sup> Ayman, a.g.m., [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=002&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=002&dil=tr)

## E. Türk-Yunan İlişkileri

Batı Trakya Türklerinin durumu, Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak, yıllar içerisinde değişken bir grafiğe sahip olmuştur. Yunanlılar Batı Trakya'daki Türkleri her zaman Türkiye çıkarlarının bir aracı olarak algılamışlar ve ulusal güvenliklerine bir tehdit unsuru olarak görmüşlerdir. Yıllar boyu birçok alanda Türklere karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri bu temel motiften beslenmiştir.<sup>272</sup>

Türk - Yunan ilişkilerinde dostluğun sağlanmasıyla azınlıklar sorunu 1950'li yıllara değin ikili ilişkilerde bir sorun olarak belirmemiştir. Bunda her iki ülke ulusal liderlerinin gerçekçi yaklaşımlarla davranmış olmalarının yanı sıra, II. Dünya Savaşı'na yol açan gelişmelerin yaratmış olduğu ortak güvenlik endişesinin de rolü olmuştur. Azınlıklar sorununun Türk-Yunan ilişkilerinde hem bir iç politika sorunu hem de dış politika sorunu olarak gündeme gelmesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin Kıbrıs sorunu nedeniyle gerginleşmesine koşut olmuştur.

1960'ların ortalarından başlayarak, Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs konusu üzerinde yoğunlaşan ve ilişkileri sertleştiren gelişmeler, azınlığın, toplumdaki dışlanmasına yol açan kimi uygulamalarla karşılaşmalarına neden olmuştur. Azınlık Türkiye'nin ajanı olarak algılanmaya başlanmıştır. Kıbrıs sorununun kamuoyunda ulusal bir dava olarak propagandalara konu edilmesi, azınlığın durumunu güçleştirmiştir. 1960 sonrasında, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin Kıbrıs sorunundan dolayı dalgalanma göstermiş olması, azınlık konusunda da benzer yansımalar yapmıştır. 1967 yılında, askeri cuntanın Yunanistan'da işbaşına gelmesiyle birlikte, azınlıklar üzerinde yeniden sistematik baskılar başlamıştır. Gerçi, 1968 yılında iki ülke arasında bir Kültür Protokolü imzalanmıştır, ancak kısa süre sonra, bu protokol de fiilen uygulanmamaya başlanmıştır.<sup>273</sup>

Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını amaçlayan 1974 darbesi arkasından Türkiye'nin duruma müdahale etmesi ve Kıbrıs Barış Harekati ile soydaşlarının can ve mal güvenliğini teminat altına alması, Türk-Yunan

<sup>272</sup> <http://www.haberaliz.com/detay.php?detayid=839>

<sup>273</sup> Aksu, a.g.e., s. 34.

ilişkilerinde tekrar yeni bir sıkıntılı dönemi başlatmıştır. Kıbrıs'ta amacına ulaşamayan Yunanistan, bu hezimetin acısını Batı Trakyalı Türklerden çıkartmaya çalışmış,<sup>274</sup> Batı Trakya Türkleri üzerinde oldukça yoğun baskı kurmuştur. İki ülke arasında bir savaş olasılığını arttıran olayların yaşanmakta oluşu, Yunanistan'ın Kıbrıs Rumlarına destek verme olanağı bulamaması ve ulusçu duyguların incinmiş olması Batı Trakya Türk toplumuna yönelik politikaların sertleşmesine yol açarken, Yunan kamuoyu da azınlıkları ulusal bütünlükleri açısından tehlike olarak görmeye başlamıştır.

1974 yılı, aslında Türk-Yunan ilişkilerinde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu tarihten itibaren, daha önce gündemde olmayan sorunlar bir anda uzlaşmazlığı arttıran konular olarak ilişkilere konu edilmiştir. Azınlık konusundaki Yunan yaklaşımları açısından ise, daha önce idari makamlar tarafından bürokratik yöntemler kullanılarak azınlık haklarına getirilen kısıtlamalar, bu tarihten sonra artık, açıktan açığa, bir yönetsel politikaya dönüşmüştür. İstanbul'daki Rum topluluğunun azalmış olmasından dolayı azınlıklar konusunda serbest kalan Yunanistan ile azınlığa yönelik politikalarında giderek sertleşmiştir.

1980'li yıllara gelindiğinde, iki ülke arasındaki iletişimsizlik ve uzlaşmazlıkların derinleştiği koşullar içerisinde Batı Trakya Türk azınlığın anlaşmalardan ve Yunan yasalarından kaynaklanan haklardan yararlandırılmayarak göçe zorlanmaları, bu yolla Batı Trakya'nın Türk kimliğini ortadan kaldırmak konularında belirmeye başlamıştır. 15 Kasım 1983'te KKTC'nin ilan edilmesi ile Türk azınlığa karşı uygulanan baskılar daha da artmıştır.

Günümüz Türk-Yunan ilişkilerinde azınlıklar üzerinde yapılan tartışmalar, Türkiye açısından, özellikle, Batı Trakya'daki Türk/Müslüman topluluk üzerinde oluşturulan baskılar ve saldırılara ilişkin olmaktadır. 1989-1990 döneminde Batı Trakya Türk/Müslüman azınlığı üzerinde uygulanan baskıların yol açmış olduğu gerginlik bu konuda ilginç bir örnek oluşturmaktadır.<sup>275</sup>

<sup>274</sup> Börklü, a.g.m., <http://www.turkhaber.org/32.html>

<sup>275</sup> Aksu, a.g.e., s.35



Son söz olarak; Yunanistan Batı Trakya Türk azınlığını asimile etme politikasını hiç bırakmadan sürdürmüş, ancak Türk-Yunan münasebetlerinin iyi olduğu dönemlerde belirsiz bir şekilde, münasebetlerin bozulduğu veya İstanbul'daki azınlığa dokunur bir tasarrufta bulunulduğu zaman açıkça uygulamıştır.<sup>276</sup>

#### IV. BALKANLAR VE BATI TRAKYA

##### A. Yunanistan'ın Balkanlar Politikası

1990'ların başında Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortaya çıkan yeni sınırlar ve çatışmalar, en fazla Yunanistan'ı rahatsız etmiştir. Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulması, Büyük Arnavutluk söylemlerinin artması ve özellikle de Balkanlar'daki bu yeni oluşum sırasında Türkiye'nin Balkanlar'daki nüfuzunu artırdığı şeklindeki Yunan algılamaları, Yunanistan'ın Soğuk Savaş boyunca bölgeye dönük sürdürdüğü dış politikasında farklı bir açılıma gitmesine neden olmuştur. Bu dönemde Yunanistan, Sırp yanlısı tutumu, Arnavutluk ve Makedonya'ya yönelik uyguladığı sert politikalarla dikkat çekmiştir. Balkanlar'da etkin olabilmek için din faktörünü bir araç olarak kullanan Yunanistan bu dönemde bağımsız bir dış politika takip etmeye çalışmıştır.<sup>277</sup>

Yunanistan soğuk savaşın bitmesiyle birlikte yaptığı tehdit değerlendirmesi sonucunda Türkiye'yi birinci tehdit olarak seçmiştir. Balkanlarda Makedonya'nın kurulması, Yugoslavya'da bulunan Arnavut kökenlilerin Arnavutluğu istemesi, ülkesinde Arnavut kökenlileri barındıran Yunanistan'ı yeni politikalara itmiştir. Bunun sonucunda Yunanistan, Balkanlar'daki yerini Ortodoks/Slav politikalara bağlayan Rusya ve parçalanmamak için direnen Sırbistan ile bir Ortodoks/Slav dayanışmasını kapsayan politikaları desteklemeye başlamıştır. Yunanistan Ortodoks politikalar izleyerek Balkanlar'da kendi etrafındaki Ortodoks eksenini sağlamlaştırmak için Rusya ile Balkanlar'da ortak hareket etmiştir.

<sup>276</sup> Gürün, **Bükreş-Paris-Atina**, s. 207.

<sup>277</sup> F. Stephen Larrabee, "Washington, Moscow And the Balkans: Strategic Retreat or Reengagement?" **The Volatile Powder Keg-Balkan Security After the Cold War**, F. Stephen Larrabee (Ed.), Washington, The American University Press, 1994, s. 213.

Yunanistan'ın Kosova bunalımında NATO'ya karşı Sırp'ları desteklemesi bu politikanın ürünü olmuştur.

Birçok başka ülke gibi, Yunanistan'da Yugoslavya'nın çöküşü ve bunun yol açtığı kargaşaya karşı hazırlıksız yakalanmıştır. Yugoslavya'nın parçalanması Yunanistan'ın Balkanlar'daki politikasının temellerini darmadağın etmiş ve üç önemli sonuca yol açmıştır. Bağımsız bir Makedon devletinin doğuşu, Türkiye'nin Balkanlar'a doğru sızması olasılığının ortaya çıkması ve büyük bir Arnavutluk'un doğması olasılığı.<sup>278</sup> Yunanistan bu gelişmelere aşırı reaksiyon göstermesi hem Avrupa'da hem de Balkanlar'da tecrit olmasıyla neticelenmiştir.<sup>279</sup>

1995 yılına kadar bütün komşuları ile sorunlu ilişkilere sahip olan Yunanistan, Makedonya konusundaki uzlaşmaz tutumu nedeniyle, Avrupa birliği tarafından da ciddi şekilde eleştirilmiştir. Ayrıca Yunanistan'ın Makedonya'ya olan olumsuz yaklaşımı Makedonya'nın Türkiye ile daha yakın ilişkiler kurmasına sebep olmuştur. Arnavutluk-Yunanistan arasındaki ilişkiler ise yasadışı göçler ve kuzey Epir sorunları yüzünden gerginliğini devam ettirmiştir. Yunanistan'ın Bosna krizi sırasında Yugoslavya'yı destekler bir tutum izlemesi, aynı dönem içinde ABD ile olan ilişkilerinin de soğumasına sebep olmuştur.

Yunanistan 1995 yılından itibaren zedelenecek imajını düzeltmek amacıyla Makedonya'ya karşı olan politikasını değiştirme yönünde adımlar atmaya başlamıştır. Avrupa Birliği ve ABD ile ilişkilerinde sorunlar yaşayan Yunanistan'da ocak 1996'da işbaşına gelen Kostas Simitis hükümeti bu durumu düzeltmek için bazı girişimlerde bulunmuştur. Simitis hükümeti Balkanlar'da işbirliğini destekleyen bir tutum izlemeye başlamış ve Romanya, Bulgaristan, Hırvatistan ve Slovenya'nın Avrupa birliği'ne üyeliklerini desteklediğini bildirmiştir.<sup>280</sup>

Yunanistan'ın dış politikasında attığı diğer önemli bir adım ise Arnavutluk'la olan yakınlaşma politikası olmuştur. Yunanistan bu politikalarına paralel olarak Balkanlar'da ekonomik alanda da girişimler başlatmıştır.

<sup>278</sup> Hatipoğlu, **Yunanistan'ın Dış Politikası ve Balkanlar 1990-2000**, s. 46-47.

<sup>279</sup> F. Stephen Larrabee, "Yunanistan ve Balkanlar: Politika Önerileri", **Yunan Paradoksu**, Graham T. Allison- Kalipso Nikolaydis (der.), çev. Bülent Tanatar, Doğan Kitap, İstanbul, 1999, s. 134.

<sup>280</sup> Büyükçolak, **a.g.m.**, s. 123.

Makedonya'da en büyük yabancı yatırımcı ülke haline gelen Yunanistan aynı zamanda Arnavutluk'un önde gelen ticaret ve yatırım ortağı olmuştur.<sup>281</sup>

Bu yeni Yunan politikası, Simitis hükümeti döneminde oldukça başarılı bir biçimde uygulanmış, ekonomik ve siyasi açıdan tam anlamıyla AB kurumlarına entegre olma, bölgesel sorunları, Türk-Yunan sorunları da dahil, AB içerisine çekerek birlik içerisinde çözme yönündeki politikalarının, Yunanistan'ın AB içindeki konumunu sağlamlaştırarak, ekonomik ve siyasi açıdan Balkanlar'da etkinliğini daha da artırmıştır. Kısacası Simitis Hükümeti, Balkanlar'da işbirliğini geliştirmek ve bu yolla bir dostluk havası yaratarak bölgedeki ihtilafların çözümünü kolaylaştırmak yolunu seçmiştir. Özellikle de bölge ülkelerinin AB'ye adaylıklarını destekleyerek, adaylık ile üyelik müzakerelerinin başlaması arasında geçecek sürede AB'nin şemsiyesini kullanarak bölgesel sorunlara kendi lehine çözümler bulma yönünde bir stratejiyi uygulamaya koymuştur.

Yunanistan özellikle Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen Balkan ülkelerine karşı destekleyici bir siyaset izlerken, bir taraftan AB'nin adeta bir elçisi gibi davranmış diğer taraftan da usta bir komisyoncu gibi Avrupa Birliği kapısında bekleyen bu ülkelere yardımlarına karşılık olarak dış politika desteğini tahsil edeceği günü beklemiştir. Kosova krizi ertesinde Selanik şehrinin Balkanlar'ın yeniden yapılanması çabalarının merkezi ilan edilmesi, Yunanistan'ın soyunduğu AB'nin elçisi olma rolünü pekiştirici bir gelişme olarak değerlendirilebilir.<sup>282</sup>

Yunanistan'ın 1990'ların başından itibaren geniş kapsamlı ve global bir anlayışı ifade eden bir dış politikaya yönelmesine mukabil, Yunan stratejik vizyonu açısından en hayati bölgenin Balkanlar olduğunu söylemek mümkündür. Balkanlara verilen bu önemin ana nedeni, Yunan dış politikası seçkinlerinin, dünyanın en önemli enerji kaynaklarına giden yolun yanı başında yer alan Türkiye'nin gelecekteki kazanımlarını dengelemenin bir yolu olarak dikkatlerini Balkanlar'da yoğunlaştırmayı seçmeleridir. Soğuk savaş sonrasında, Yunanistan, Balkanlar'da zoru başarmış, Makedonya sorununu

<sup>281</sup> İlhan Uzgöl, "Türkiye ve Balkanlar: İstikrarın Sağlanmasında Türkiye'nin Rolü", **Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası**, Barry Rubin, Kemal Kirişçi (der.), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002, s. 113-115.

<sup>282</sup> S. Gülden Ayman, "Güç, Tehdit ve İttifaklar, Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası", [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=002&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=002&dil=tr)

halletmiş, Arnavutluk'la yepyeni ilişkiler kurmuş ve Bosna-Hersek'in de dahil olduğu tüm Balkan ülkeleriyle yeni ve karşılıklı ekonomik ilişkilere, ticari faaliyetlere ve yatırımlara verilen önem nedeniyle eskisinden çok farklı bir ilişki çerçevesi yaratmıştır.

Yunan resmi söylemi, her ne kadar Balkanlar'da güvenliğin ve istikrarın tesis edilmesi tüm Avrupa Birliği üyelerini ilgilendirir şeklinde olsa bile, bir tek Yunanistan'ın balkanların istikrarsız bölgesi ile sınırdış olması nedeniyle tüm gücünü bölgenin yeniden inşası için harcamak durumundadır. Zaten, başından itibaren, Yunanistan Balkanlar'ın yeniden yapılanmasında Avrupa birliği'nin merkezi bir rol oynamasında ısrar etmiştir. Yunanistan Balkanlar'da kendine önemli bir rol biçmekte ve bunu Avrupa Birliği adına üstlenmek istemektedir.

Yunanistan'ın 1990'ların ortalarından itibaren dış politikasında sadece politik yaklaşım bırakıp ekonomi-politik ağırlıklı bu politika götürmesinin<sup>283</sup> temelinde, bölge ile derin tarihi bağları olan Türkiye'nin Balkanlar'daki etkinliğini azaltma, bölgede yaşanacak etnik çatışmaların kendi ülkesine sıçramasını engelleme ve özellikle de bölge ülkelerini ekonomik açıdan kendisine bağımlı kılarak politik hedeflerini bu yolla gerçekleştirme hususları ile kendisine istikrarın hüküm sürdüğü bir çevre kuşak yaratmak görüşü yatmaktadır.

11-12 Aralık 1999 tarihinde Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesinden sonra Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde nispi bir yumuşamaya gidilmesi ile Kosova ve Makedonya'daki çatışmaların sona ermesi, Balkanlar'da Yunanistan'ın uygulamaya çalıştığı politikalarının önünü açmıştır. Özellikle de, Sırbistan'da yaşanan rejim değişikliğinin (2000 yılında Miloseviç'in iktidardan uzaklaştırılması ve yargılanması), Sırbistan ile ilişkileri yüzünden sürekli eleştirilen Yunanistan'ın rahat bir nefes almasını sağlamış ve ilişkilerinin geliştirmesindeki en büyük engeli ortadan kaldırmıştır.

<sup>283</sup> Charalambos Tsardanidis-Evangelos Karafotakis, "Greece's Economic Diplomacy Towards The Balkan Countries", <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/V-3/c.e.takis-6.htm>

AB üyesi olan Yunanistan'ın, Balkan ülkelerinin AB kurumlarına entegrasyon sürecinde, en azından Bulgaristan ve Romanya gibi ülkeler tam üye oluncaya kadar, önemli bir konumda kalacağı düşünülebilir. Çünkü AB üyesi olan Yunanistan'ın, diğer Balkan ülkeleri içinde ekonomik açıdan zengin ve politik açıdan da Balkanlar'ın en istikrarlı ülkesi olarak görülmektedir. Bu üstünlükleri, Yunanistan'a, Balkanlar'da uygulamaya çalıştığı politikalarını gerçekleştirmek için önemli bir fırsat vermektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Makedonya ve Arnavutluk'a yönelik sert bir politika izleyen ancak 1995 yılından itibaren bu politikasından vazgeçerek Balkan ülkelerine yönelik ekonomi-politika ağırlıklı bir strateji izlemeye başlayan Yunanistan bu yönde, Balkan ülkelerini başta kendi mallarını satmak için sadece ticari birer pazar olarak görmekteyken son yıllarda Yunan ekonomisinin iyileşmesine paralel olarak sermayelerini de bu ülkelere sokarak uzun vadeli yatırımlarla da bölgeye girmeye başlamış ve özellikle de bölge ülkelerinde gelişmemiş sektörler olan ulaştırma, haberleşme, bankacılık gibi kolay kar üreten alanlara yönelmiştir. Diğer taraftan bölgenin yeniden inşasından pay kapmaya çalışan Yunanistan'ın, iletişim, inşaat ve gıda gibi sektörlerde yatırımlarını artırdığı görülmektedir. Bölgede siyasi ve ekonomik açıdan sürekli kalmayı hedefleyen Yunanistan'ın, geleceğe yatırım yaparak bölge ülkelerini kendisine daha çok bağımlı hale getirmeyi planlamaktadır.<sup>284</sup>

Yunanistan bölgenin lider ülkesi olabilmek için bölge ekonomisinin iyileştirilmesine önem vererek, gerek yatırımlar gerekse de ekonomik yardımlar yoluyla bölge ülkelerini kendi tarafına çekmeye çalışmaktadır.<sup>285</sup>

Bu çerçevede, 2004 yılı itibariyle Balkan ülkelerine, yaklaşık üçbin Yunan firması ve Yunan Hükümeti tarafından yapılan yatırımların toplamı yaklaşık 2.5 milyar doları bulmuştur<sup>286</sup>.

2003 yılında Yunanistan'ın Balkan ülkelerine yönelik toplam ihracatı yaklaşık 1.4 milyar dolardır.<sup>287</sup> Bu durum, Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikasında ekonomik yönün giderek artmasının bir göstergesini teşkil

<sup>284</sup> **Hürriyet Gazetesi**, 12 Haziran 1999

<sup>285</sup> Büyükçolak, **a.g.m.**, s. 114.

<sup>286</sup> <http://www.greece.gr/BUSINESS/BusinessInTheBalkans/GreeceBoostsRegionalDevelo.stm>

<sup>287</sup> <http://www.icap.gr/acci/general/11.asp>

etmektedir. 60 milyon nüfusa sahip olan bu pazarın, gelecek on yıl içerisinde ekonomik açıdan büyük değişikliklere sahne olma ihtimalinin yüksek olması nedeniyle bölgeye yatırım yapmak isteyen Yunan şirketlerinin ilgisini çekmiştir.

Günümüzde çözülmüş görünse Yunanistan için Makedon ve Kuzey Epir sorunu potansiyel olarak durmaktadır. Bu sorunlar üzerinde kısaca durmak Yunanistan'ın Balkanlar politikası konusunda fikir sahibi olmak açısından faydalı olacaktır.

Ülkesinde Makedon bir azınlığın yaşadığını sürekli reddeden Yunanlı otoriteler, adı Makedonya olan komşu bir devletle karşılaştıklarında, batılı ortaklarının anlayamadığı derecede sert tepki göstermişlerdir.<sup>288</sup> Makedonya'nın bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılından sonra Yunanistan, çeşitli uluslararası forumlarda ve özellikle üyesi bulunduğu AB bünyesinde bir dizi girişim başlatarak Makedonya adını kullandığı takdirde bu yeni devleti tanımayacağını açıklamıştır.<sup>289</sup> Bu yönde Yunanistan, Makedonya adının yalnız Yunan ulusuna ait olduğu ve Üsküp'ün bu adı sahiplenerek Yunanistan'ın toprak bütünlüğünü tehdit ettiği iddialarıyla, Makedonya'nın tanınmaması için yoğun bir ekonomik ve siyasi baskı uygulamıştır. Uyguladığı ekonomik ve siyasi baskı ile Yunanistan, Makedonya'yı köşeye sıkıştırarak isteklerini bu yolla kabul ettirmeye çalışmıştır.<sup>290</sup>

Ayrıca Yunanistan, gelecekte Makedonya'nın Ege Makedonya'sı üzerinde herhangi bir hak iddiasında bulunmasını engellemek için, dünya kamuoyunda "*Makedonya Yunandı*" propagandasını ortaya atmıştır. Bu durum, Yunanistan'da Makedonya düşmanlığının giderek artmasına ve bir devlet politikası olmanın ötesinde toplumsal bir rahatsızlık haline dönüşmesine neden olmuştur. Bağımsız Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulması Yunanlılar için üç 's' (sigma) hakkında ciddi sorunlar yaratmıştır. Bu üç 's' sırasıyla; sintagma (anayasa), simvola (semboller), ve simaia'dır (bayrak). Yunanlılara göre Makedonlar, anayasalarında Makedon adını kullanarak, bayraklarına Güneş koyarak ve paralarının üzerine Selanik

<sup>288</sup> Alkan, a.g.m., s. 56-57.

<sup>289</sup> İsmail Soysal, "Günümüzde Balkanlar ve Türkiye'nin Tutumu (1989-1992)", **Balkanlar**, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 1993, s. 185.

<sup>290</sup> <http://www.avsam.org/gunlukbulten/arsiv/2003/0207.htm#balkan>



kulesini yerleştirerek Yunan milli değerlerini çalmışlar ve Yunan toprakları üzerinde hak iddiaları olduğunu göstermişlerdir. Yunanistan'ın bu dönemde güttüğü politikanın temel amacı, Makedonya Cumhuriyeti'nin adını, bayrağını ve anayasasını değiştirmeye çalışmak olmuştur. Yunanistan bu yönde bir politika izlerken, Makedonya'nın tanınmaması için üçüncü devletler nezdinde baskı uygulamış ve Makedonya'nın uluslararası örgütlere üyeliğini vetolarla engellemiştir.<sup>291</sup>

Türkiye 06 şubat 1992'de diğer eski Yugoslavya Cumhuriyetleri ile birlikte aynı anda Makedonya Cumhuriyeti'ni de tanırken, ABD yönetimi 09 şubat 1994'te Makedonya Cumhuriyeti'ni tanımıştır. Neticede, ABD'nin ve BM'in etkin diplomatik girişimleri sonucunda, 15 Eylül 1995 tarihinde New York'ta iki ülke arasında imzalanan geçici anlaşma ile Yunanistan, Makedonya anayasasını ve bayrağını değiştirmeyi başarmıştır. Makedonya ise 1995 uzlaşması sayesinde isim değişikliğinin n koşul olmaktan çıkmasını, Yunanistan'ın kendisini tanınmasını, uluslararası örgütlere yeliğine karşı vetosunu ve Selanik ambargosunu kaldırmasını sağlamıştır.

16 şubat 1994 tarihinden itibaren Makedonya Cumhuriyeti'ne ekonomik ambargo uygulamaya başlayan Yunanistan, bu uygulaması sonucunda uluslararası baskılara maruz kalmış, ayrıca AB içerisinde de yalnız kalmıştır. 1993 yılında PASOK iktidarının, Yunanistan'ın dönem başkanlığı sırasında sorunu AB platformlarına taşımasından çekinen AB lkelerinin Makedonya ile diplomatik ilişkileri başlatması Yunanistan üzerinde dolaylı bir baskının oluşmasına neden olmuştur. Sonuçta Yunanistan, Avrupa Birliği'nden gelen baskılar sonucunda Makedonya'ya uyguladığı ambargoyu kaldırmak zorunda kalmıştır.<sup>292</sup> İki lke arasındaki ilişkileri normalleştirmeyi amaçlayan anlaşma, 13 Eylül 1995 tarihinde imzalanmıştır.

1990'ların başında Makedonya ile ilişkileri hiç iyi olmayan Yunanistan, 1996'dan sonra politikasını resmi olarak tamamen değiştirmiş ve her şeyden önce komşu ülkelerde ekonomik açıdan ağırlığını koymaya başlamıştır. Yunanistan Makedonya'da atıl durumda olan bazı sanayi kuruluşlarını satın alarak ülke ekonomisi üzerindeki etkisini artırmış ve artırmaya devam

<sup>291</sup> <http://www.avsam.org/gunlukbulten/arsiv/2003/0207.htm#balkan>

<sup>292</sup> Alkan, a.g.m., s. 56-57.

etmektedir. Bir kara ülkesi olan Makedonya açısından Yunanistan büyük bir öneme sahiptir.

Ancak Yunanistan'daki Makedon etnik azınlık ise bu aşamada Yunanistan'ın hassas bir noktası olup sadece bir iç politika sorunu olarak ortaya çıkmamaktadır. Makedonya'nın gelişmesine bağlı olarak sorunun büyümesinin de ihtimal dahilinde olduğu değerlendirilmektedir.

Yunanistan'ın Makedonya'ya yönelik ambargoyu kaldırması ile iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde bir canlanma yaşanmaya başlanmıştır. Ancak, Yunanistan, denize çıkışı bulunmayan, ekonomisi zayıf, güvenlik kaygıları büyük, bu yeni bağımsız, küçük komşusunu ekonomik zafiyetlerinden yararlanarak kendisine bağımlı bir hale getirebilecek bir siyaset izlemeye başlamıştır. Bu yönde Yunanistan, Makedonya'yı önce ekonomik, müteakiben askeri alan da dahil olmak üzere tam nüfuzu altına alma hedefini ortaya koymuş ve bu planı uygulamaya başlamıştır. Dolayısıyla, son birkaç yıl içerisinde özellikle iş çevreleri Makedonya'da önemli yatırımlara girişmiş ve bu ülkenin özelleştirme sürecinden kendilerine pay kapmışlardır.

Ancak, Makedonya ve Yunanistan arasında ekonomik ve askeri yönden önemli gelişmeler olmasına rağmen, iki ülke arasında herhangi bir antlaşma ile halledilmeyecek derinlikte sorunlar olan "paylaşılamayan tarih", "Makedon ulusal kimliği" ve "Makedon azınlık" meselelerinin, ileride iki ülke arasındaki gerginliğin özünü oluşturacağı değerlendirilmektedir. Yunanistan Makedonya'nın, *Makedonya* ismi ile tanınmasının, Yunanistan'ın tarihsel, kültürel mirası olan Antik Yunan tarihi'nin inkarı ve ülkesinde bir Makedon azınlığının varlığını kabul etmesi anlamına geleceğini düşünmektedir. Bu nedenle Yunanistan, ülkesindeki Makedon azınlığa karşı yoğun bir baskı uygulamakta ve ülkesinde bir Makedon azınlık olmadığını sürekli dile getirmektedir. Kısacası Yunanistan, ekonomik açıdan Makedonya'yı kendisine bağlamaya çalışsa da, ülkesindeki Makedon azınlığa karşı politik ve kültürel değişiklikler yapmadıkça, ya da ülkesindeki tüm Makedon azınlığı asimile etmedikçe, adı ne olursa olsun bu kuzey komşusundan kısmen tehdit algılamaya devam edeceği düşünülebilir.

Yunanistan'ın, Ege, Kıbrıs ve Batı Trakya sorunlarına ilave olarak,

kuzeyinde de yeni sorunlar çıkması ihtimali, Yunan siyasi ve askeri çevrelerinde ülke güvenliğine ilişkin olarak endişe yaratmıştır. Aslında bu durum Yunanistan'ın, çeşitli cephelerde ihtilafların ortaya çıkmasını engelleyecek bir stratejiye sahip olmadığının bir göstergesini teşkil etmektedir. bu nedenle Yunanistan'ın, kendisinin kuzeyden kuşatılmasına imkan veren Makedonya'yı ekonomik açıdan kendisine bağımlı hale getirmeyi hedeflediği ve bu hedefini gerçekleştirmek için AB üyeliğini çok etkin bir şekilde kullanmaya çalıştığı görülmektedir.

Yunanistan için diğer bir hassas husus da Arnavutluk ile olan ilişkilerinde ortaya çıkan Epir konusudur.

Arnavutluk'un güney kısmında bulunan ve Yunan ulusçuları tarafından Kuzey Epir olarak adlandırılan bölge Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki ilişkilerde bu yüzyılın başından beri önemli bir gerginlik unsuru olmuştur.

Yunanistan'ın 1832'de devlet olarak tarih sahnesine çıkışından bu yana komşularına karşı takip ettiği yayılmacı tutumunu sürdürmektedir. Yunanistan'ın Arnavutluk toprakları üzerindeki talepleri 1878 yılında Berlin'de toplanan Berlin Kongresi'nde dile getirilmiş ve Güney Arnavutluk bu tarihte Yunanistan'ın bir parçası olarak talep edilmiştir.

1910'larda ise güney Arnavutluk Megali İdea'nın kapsamına alınmıştır. Yunanistan'ın yayılmacılık emellerinin o tarihten bu yana devam ettiği görülmektedir.

Arnavutluk, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra serbest piyasa ekonomisi ve demokratikleşme yönünde önemli adımlar atmıştır. bu yönde, 11 mart 1992 tarihinde yapılan ilk demokratik ve çok partili seçimlerden büyük bir zaferle çıkan Sali Berisa, devlet başkanı olarak Amerika ve batı dünyasının güvenini kazanmıştır. Dış politikada dengeli bir tutum izleyen Berisa, Yunanistan ve Sırbistan arasında sıkışıp kalmamak için, bölge ülkeleri ile kapsamlı ilişkiler kurma gayreti içerisine girmiştir. Arnavutluk'un Berisa döneminde izlediği politikalar Yunanistan'ın Kuzey Epir'de daha ihtiyatlı politikalar izlemesine neden olmuştur.

Sali Berisa yönetimi süresince (1992–1997), Yunanistan ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler çok iyi seviyede olmamıştır. İki ülke ilişkilerini etkileyen en önemli etken azınlıklar ve göçmenler sorunu olmuştur. Arnavutluk resmi

makamlarınca ülkede yaşayan Yunan azınlığın 40-50 bin civarında olduğu belirtilirken, Yunanistan bu rakamın 300-400 bin olduğunu iddia etmektedir. Yunanistan, ülkedeki Yunan azınlığın yeterince hakka sahip olmadığını savunmakta ve Arnavutluk'un Kosova'daki Arnavutlar için talep ettiği hakların aynısının kendi ülkesinde yaşayan Yunan azınlığa uygulanmasını istemektedir. Yunanistan, bu talebi dile getirirken Kosova'nın 1974 Yugoslav anayasasıyla özerk bölge olduğunu, ancak yunan topluluğunun Arnavutluk'un güneyinde yaşadığı bölge için böyle bir statünün olmadığı gerçeğini göz ardı etmektedir.<sup>293</sup>

1993 yılında, yunanlı bir rahip olan Archimandrite Chryostomos, Arnavutluk karşıtı faaliyetlere giriştiği iddiasıyla sınır dışı edilmesi ile iki ülke arasındaki ilişkilerde gergin bir döneme girilmiştir. Tiran yönetimi, Yunanlı papazı, Enosis gerçekleştirmek amacıyla Yunanistan ile işbirliği içerisinde olduğu ithamında bulunmuştur. Yunanlı papazın sınır dışı edilmesinin akabinde güney Arnavutluk'taki yunan gayrimenkullerine yönelik geniş çaplı saldırılarda bulunulmuştur. buna karşılık Yunanistan ise, otuzbin Arnavut göçmeni sınır dışı etmesi iki ülke arasındaki tansiyonu daha da artırmıştır.

1994 yılının nisan ayında, aşırı milliyetçi etnik yunan militan grubu olan Kuzey Epirus Özgürlük Cephesi (MAVI)'nin, bir Arnavut askeri kışlasına saldırıp iki askeri öldürmesiyle ilk silahlı çatışma yaşanmıştır. Bu olayın akabinde Arnavutluk'taki yunan azınlığın çıkarlarını koruma iddiasıyla kurulan OMONIA örgütünün üyesi beş yunan asıllı terörist saldırılara yardım ve yataklık etmekten tutuklanmıştır. Bu gelişmeler, Arnavutluk-Yunanistan ilişkilerinin daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Berisa, sorunların had safhaya çıktığı bu dönemde Yunanistan'ı Arnavutluk'a soğuk savaş başlatmakla suçlamıştır<sup>294</sup>.

Bu olaylara rağmen, iki ülke arasındaki ilişkilerde 1995 yılından itibaren yavaş yavaş bir yumuşamaya doğru gidildiği görülmektedir. Aslında iki ülke arasında bir yakınlaşmaya gidilmesinin nedeninin altında, Berisa hükümetinin, Arnavutluk'a tehdit oluşturan Sırbistan ve Yunanistan arasında sıkışıp

<sup>293</sup> Birgül Demirtaş Coşkun, "Arnavutluk'un Dış politikası ve Balkanlar'da Arnavut Sorunu", **Balkan Diplomasisi**, Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 67.

<sup>294</sup> Hasan Ünal, "Balkanlar'da Arnavut Sorunu", **Avrasya Dosyası**, Sayı 1-2, İlkbahar-Yaz 1998, s.143.

kalmamak ve özellikle de AB ve NATO üyeliğine yönelik politikalarında Yunanistan engeline takılmamak için Yunanistan ile ilişkilerini geliştirmeye çalışması hem de Türkiye gibi diğer bölge ülkelerle kapsamlı ilişkiler kurarak Tiran'a en uygun dengeler oluşturmaya gayret göstermesi yatmaktadır.

Berisa'nın uzunca süre bu politikalarla başarılı olduğu söylenebilir. Özellikle 1995 yılında beş OMONIA üyesinin serbest bırakılması ve Arnavutluk Meclisi'nin özel dini okulların ve yabancı dilde eğitim yapan liselerin kurulmasına yönelik bir yasayı kabul etmesini, Yunan cumhurbaşkanı Stefanoploulos'un 1996 yılında Tiran'ı ziyaret etmesi izlemiştir. Yunan Cumhurbaşkanı'nın ziyareti esnasında iki ülke arasında Yunan dilinde eğitim veren okulların açılması ve Yunan azınlığın haklarının korunması konusunda bir Dostluk Antlaşması imzalanmıştır.<sup>295</sup> Böylece Yunanistan'la ilişkilerde büyük sorun oluşturan Yunan azınlığın durumu konusu, Arnavutluk'un verdiği bu tavizle büyük ölçüde çözüme kavuşmuş gözükmektedir.<sup>296</sup>

Yunanistan özellikle Arnavutluk'un ekonomisi üzerinde söz sahibi olmak maksadıyla her alanda (ekonomik işbirliği, ulaştırma, deniz ticareti, tarım, telekomünikasyon) anlaşma imzalamıştır. 26 Mart 1996 tarihinde Arnavutluk iki ülke arasında üç adet yeni sınır kapısı açılmasını kabul ettiğini açıklamıştır.

Ancak dış politikada dengeli bir politika izleyen Berisa yönetiminin, ülke içindeki anti-demokratik uygulamalarına (Anayasa Mahkemesi'ne müdahale etmesi, mahkeme başkanını görevden alması ve siyasi muhaliflerine yönelik baskıları) kötü ekonomik koşulların eklenmesi halkta büyük bir hoşnutsuzluk yaratmıştır. Bütün bunlara bankerler krizinin de eklenmesi ülkenin kısa sürede bir kargaşa ortamına sürüklenmesine neden olmuştur. Bankerler krizi olarak bilinen hükümete karşı silahlı ayaklanmanın Ortodoks nüfusun yoğun olarak yaşadığı Arnavutluk'un güney kesiminde baş göstermesi, isyanın liderliğini yapan Albert Shyti'nin Yunan makamları ile bağlantılı olduğunun iddia edilmesi ve isyancıların karışıklıklar sırasında Sırlara sempati duyduklarını gizlememeleri, bu olayların gerçekleşmesinde mali faktörlerle birlikte, Yunanistan ve Sırbistan'ın rol oynadığı düşüncesine ağırlık kazandırmaktadır.

<sup>295</sup> [http://www.mfa.gr/foreign/balkan\\_affairs.htm](http://www.mfa.gr/foreign/balkan_affairs.htm)

<sup>296</sup> Coşkun, a.g.m., s. 93.

Çünkü, Arnavutluk'taki karışıklıkların akabinde, Sırbistan'ın Kosova'da etnik temizlik hareketine girişmesi, Yunanistan'ın ise Kuzey Epir bölgesi'nin özerkliğini gündeme getirmesi, bu iki ülkenin de Arnavutluk'ta sistemli ve müşterek bir politika izlediklerinin bir göstergesini teşkil etmektedir.

Yapılan seçimler ertesinde yönetime gelen Fatos Nano hükümeti, Berisa hükümeti'nin izlediği dengeli dış politikayı terk ederek, Yunanistan ve Sırbistan'a karşı bir yakınlaşma stratejisi izlemeye başlamıştır. Öyle ki, Arnavutluk'a yönelik toprak taleplerinden (Kuzey Epir) vazgeçmemiş olan bir Yunanistan ile Nano hükümeti, başta askeri olmak üzere çeşitli alanlarda antlaşmalar imzalamıştır<sup>297</sup>.

Nano hükümeti'ni ekonomik yardımlarıyla kendisine bağlamayı başaran Yunanistan'ın, bilhassa Arnavutluk ordusunun eğitimini Yunanistan genelkurmayı'nın üstlenmesine ilişkin olarak yaptığı antlaşmalar, Nano hükümeti'nin sert bir şekilde eleştirilmesine neden olmuştur. Nano hükümeti'nin yunan yanlısı politikalar izlemesine demokrat parti'nin önde gelen milletvekili olan Azem Haydari'nin öldürülmesinin eklenmesi, Arnavutluk'ta tekrar olayların çıkmasına neden olmuştur. meydana gelen olaylar neticesinde iyice yıpranan sosyalist başbakan Fatos Nano istifa etmek zorunda kalmış yerine sosyalist parti'nin genel sekreteri Rum asıllı Pandeli Mayko atanmıştır.

2001 yılında yapılan son seçimlerde % 41 oy alarak İtir Meta liderliğindeki Sosyalist Parti tekrar iktidara gelmiştir.

Siyasi ilişkilerin gelişmesiyle birlikte ekonomik ilişkilerde canlanma yaşanmış ve Yunanistan'ın Arnavutluk'a yönelik yatırımların artmasına neden olmuştur. Arnavutluk'ta gözle görülen yunan sermayesi, halk arasında sempatiyle karşılanmasa da yavaş yavaş yer etmeye ve kendisini Arnavut halkına kabul ettirmeye başlamıştır.<sup>298</sup>

Arnavutluk üzerindeki gizli hedefi Arnavutluk'un güney kısmını Helenleştirmek olan Yunanistan, bu kapsamda, Arnavutluk'taki Ortodoks Kilisesini açık olarak destekleyerek Ortodoksluğun yayılması için büyük

<sup>297</sup> Ünal, **Balkan Diplomasısından Bir Kesit**, s. 36.

<sup>298</sup> <http://www.mjourney.com/news/companies.html>



gayret sarf etmektedir.<sup>299</sup> İmzalamış olduğu kültürel alandaki protokoller ile Yunan azınlığını korumaya çalışan Yunanistan ayrıca Arnavutluk anayasasına soktuğu bir madde ile de kilisenin mal edinme gibi haklar elde etmesini sağlamıştır.

Kuzey Epir bölgesi, henüz çatışma ortamının doğmamış olması münasebetiyle dünya kamuoyu önüne henüz tüm çıplaklığı ile çıkmamış olsa da Yunanistan'ın kışkırtmalarını sürekli tırmandırması sebebiyle çok yakın gelecekte sıcak çatışmalara sahne olabilecek bir bölge olarak önemini korumaktadır

## B. Türkiye'nin Balkanlar Politikası

Cumhuriyetin ilanından 1950'lere kadar geçen süre zarfında Türkiye'nin dış politika hedeflerinin tespitinde güvenlik unsurunun hakim olduğu görülmektedir. Bu dönemde Balkanlara ilişkin Türk dış politikasına gerçekçi önceliklerin ışığı altında yön verildiği söylenebilir.<sup>300</sup> Zamanın idarecilerinin karşılaştığı en hayati mesele, Lozan antlaşması ile kurulmuş düzeni korumak, yani yeni kurulan cumhuriyetin varlığını teminat altına almak olmuştur. Bu bağlamda Türkiye, tüm ülkelerle, özellikle de kendisine komşu olanlarla toprak bütünlüğüne ve egemenliğe karşılıklı saygı ve içişlerine karışmama esasına dayanan iyi ilişkiler kurulması amacını gütmüştür.

Bu politikanın Balkanlarda hayata geçirilmesi cumhuriyetin ilk yıllarında meyvelerini vermiş, Türkiye 1923'te Arnavutluk, 1925'te hem Bulgaristan hem de Yugoslavya ile dostluk anlaşmaları imzalamıştır.

1929 Dünya Ekonomik Krizi Türk dış politikasında Balkanlar'a yönelik bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Kriz, ekonomisi tarıma dayalı olan Balkan ülkelerini, sanayileşmiş ülkelere daha çok etkilemiştir. Bunun sonucunda tarım ülkeleri ve sanayileşmiş ülkeler arasındaki uçurum derinleşmiş, Balkan ülkelerinin dış ticareti büyük açıklar vermeye başlamıştır. Kriz sadece ekonomiye yansımamış aynı zamanda politik bir

<sup>299</sup> Marisol Touraine, **Alt Üst Olan Dünya**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, s. 96.

<sup>300</sup> Gencer Özkan, "Türk Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim: Balkanlar Örneği", Kemal Saybaşılı ve Gencer Özkan, (der.), **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1997, s. 207

istikrarsızlık da doğurmuştur. Bu da Balkan Paktı fikrinin daha ciddi bir biçimde ele alınmasını sağlamıştır.

Fakat Balkan işbirliğini sağlamak kolay olmamıştır. Özellikle Bulgaristan, konferanslar sırasında diğer Balkan ülkeleriyle olan sorunlarını ortaya atarak uyumu bozmuştur. Bulgaristan'ın ayrıca Balkan ülkelerinden toprak talepleri olmuş ve bu talepler uzun zamandır Balkanlar'da genişleme emelleri olan İtalya tarafından desteklenmiştir.

Mussolini 1932'de yaptığı bir konuşmasında, ancak dört büyük güç (İtalya, Almanya, İngiltere, Fransa) işbirliği yaparsa bu krizin üstesinden gelinip, barışın sağlanabileceğini dile getirmiş ancak bu öneriye Balkan ülkelerinin tepkisi sert olmuştur. Dört güç paktı olasılığı, zaten işbirliğine karar vermiş olan Balkan ülkelerini daha aktif olmaya itmiştir. Üçüncü Balkan Konferansı'nda bir Balkan Antantı'nın kurulmasına karar verilmiştir. Türkiye 1933 yılında Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile dostluk anlaşmaları imzalamıştır.

Kurulduğu günden itibaren, dış politikasını ülkenin bütünlüğü ve mutlak bağımsızlığını hiçbir taviz vermeksizin korumak temeline dayandıran ve bütün ülkelerle ve özellikle komşularımızla iyi dostluk münasebetleri tesis etmek isteyen<sup>301</sup> Türkiye, 1930'u izleyen dönemde, varlığını koruma ve sürdürme konusunda, içten içe ciddi bir endişeyi taşımıştır. Varlığını koruma ve sürdürme endişesi, İtalyan ve Alman yayılcılığının sinyallerinin alınması ile artmış ve söz konusu sinyaller nedeniyle, yavaş yavaş diğer Balkan ülkelere de sirayet etmiştir. Alman ve İtalyan yayılcılığı ile paralel şekilde, Bulgaristan'ın da yayılcı eğilimler göstermeye başlaması, bu endişenin tüm Balkanlar'a yayılmasına ve sonuçta Balkan Antantı (Paktı)'nın ortaya çıkmasına neden olmuştur.<sup>302</sup> Balkan Antantı'nın ortaya çıkması kolay olmamış ve büyük ölçüde Türkiye'nin gayretleri ile gerçekleştirilmiştir.

Türkiye ile Yunanistan arasında 14 Eylül 1933 tarihinde imzalanan Samimi Anlaşma Paktı Balkan Antantı'nın temelini teşkil etmiştir. Bulgaristan'ın Balkan Paktı'na karşı çıkması ve katılmayı reddetmesi

<sup>301</sup> Kamuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Dış politikası (1939'dan Günümüze)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1983, s. 7.

<sup>302</sup> Ülger, **a.g.m.**, s. 200.

üzerine Türkiye Romanya ve Yugoslavya ile de benzer anlaşmalar imzalamıştır. Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile imzaladığı bu anlaşmaların hepsi, Balkanlar'da mevcut olan statükonun/sınırların korunması ve yayılcı politikalara geçit verilmemesi amacına yönelik olmuştur.<sup>303</sup>

Balkan Antantı ve daha önce yapılan ikili anlaşmalar, Türkiye'nin güvenliğini sınırlarının ötesinde sağlam politikasının bir tezahürüdür. Bu politikanın bu günde geçeli olduğu dikkate alınırsa Türkiye'nin batıdan güvenliğinin sağlanmasında Balkanlar'ın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Balkan Antantı uzun ömürlü olmamış ve 1940'da anlamını yitirerek fiilen ortadan kalkmıştır.

1934–36 yılları arasında Türkiye sadece Balkan ülkeleriyle işbirliği yaparak statükonun korunamayacağını anlamış ve bu dönemde Balkanlar dışındaki Avrupa devletleriyle de işbirliği çabasına girmiştir. Bunun sebebi, İtalya'nın yayılcı politikası olmuştur. Bu dönemde Türkiye, dış politikasını çeşitlendirmeye yönelmiştir. Hem Balkan Pakti'nin devam ettirmiş, hem de Balkan ülkeleriyle ikili ilişkiler geliştirilmiştir.

Nazi tehdidi Balkan ülkelerini biraz daha yakınlaştırmıştır. Almanlar Çekoslovakya'ya, İtalyanlar Arnavutluk'a girdikten sonra Balkan ülkeleri ve Türkiye bağımsızlık için direneceklerini dile getirmişlerdir.

Mustafa Kemal boğazların güvenliğini Balkanlarda ve batıdaki barışla her zaman ilişkilendirmiş, oradaki olayları yakından izlemiştir. Bu itibarla Balkanların önemini her zaman göz önünde bulundurmuştur.<sup>304</sup>

Kuruluşunun üzerinden fazla bir süre geçmemiş olan ve ülkesinin bir kısmı Balkanlar coğrafyasında yer alan Türkiye, Balkanlar'ın bütününe yönelik savunma ve güvenlik konularında söz sahibi olmuştur.

Türkiye II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde, Balkanlar'a önce yeni kurulan devleti yaşatmak ve bağımsızlığını korumak noktasından yaklaşmış, bu konudaki endişelerini kısmen izale ettikten sonra da bir

<sup>303</sup> Osman Metin Öztürk, "Türk Dış Politikasında Balkanlar", **Balkan Diplomasisi**, Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Çoşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 11.

<sup>304</sup> İbrahim Tatarlı, "Mustafa Kemal Atatürk ve Yeni Türkiye'nin Balkanlarda İşbirliği ve Dostluk Politikası", **Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu (15-16 Aralık 1998) Bildirileri**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 1999, s. 172.

tarafından uluslararası alanda giderek kendini belli etmeye başlayan kutuplaşma çerçevesinde dengeli ilişkiler kurarak öne çıkmaya yönelmiştir.

Özetle Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan, özellikle 1930'ların başlarından, itibaren sistemli bir uluslararası açılım içinde olmuştur. Bu gün bakıldığında, aslında uluslararası nezaket ve protokol kurallarına konu olması gereken, karşılıklı dostluk konusunu işleyen iyi niyet beyanlarının bu yaklaşım çerçevesinde, anlaşma konusu yapıldığı görülür. 1923–1937 yılları arasında yapılan anlaşmaların önemli bir kısmı, bu türden antlaşmalar olup, bunlar Türkiye hakkında olumlu bir uluslararası havanın doğması üzerinde etkili olmuştur. Bu olumlu hava, doğal olarak Balkanlar'a da yansımış ve Balkan ülkelerinin bazıları ile dostluk anlaşmaları imzalanmıştır.<sup>305</sup>

Söz konusu uluslararası açılım çerçevesinde, aralarında Balkan ülkelerinin de yer aldığı birçok ülke ile Dostluk anlaşmalarından ayrı olarak tarafsızlık, güvenlik ve benzeri adlar altında başka anlaşmalar da yapılmıştır. Sözgelimi Bulgaristan ile "Tarafsızlık, Uzlaştırma, Yargısal Çözüm ve Hakemlik Anlaşması" Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ile "Saldırmazlık ve Yargısal Çözüm, Hakemlik ve Uzlaştırma Anlaşması" imzalanmıştır.<sup>306</sup> Bu açılımlar Türkiye'nin Balkanlar'da öne çıkmasına hizmet etmiştir.

Türkiye, bu dönemde, NATO ittifakının üyesi, Batılı bir ülke olarak, fazla öne çıkmadan/çıkamadan, mensubu olduğu Batı bloğunun ve NATO'nun bir anlamda izin verdiği oranda, dış politikada, dolayısıyla Balkanlar'da, öne çıkabilmiş, özgürce hareket edebilmiştir.<sup>307</sup>

Türkiye'nin bu yeni yaklaşımının izlerini, bu dönemde Balkan devletleri ile olan ilişkilerinde görmek mümkündür. Balkanlar neredeyse tümüyle karşı kutupta kaldığı için, işbirliği imkanları engellenmiştir. Türkiye Balkanlar'a sadece uluslararası organizasyonlarla ulaşabilmiştir. Bu tür bir politikanın takip edilmesindeki önemli bir sebep, soğuk savaş ortamı ve Balkanlar'daki devletlerin neredeyse tamamının karşı blokta yer

<sup>305</sup> Öztürk, *Türk Dış Politikasında*, s. 8.

<sup>306</sup> Soysal, *a.g.e.*, s. 245-250.

<sup>307</sup> Osman Metin Öztürk, "Başlangıçtan Günümüze Cumhuriyet Dönemi Türk Dış Politikası" *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1-2, 1997, s. 149.

almasıdır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, NATO üyeliği nedeniyle güvenliğine ilişkin kaygılarından bir dereceye kadar kurtulabilen Türkiye, rakip blokta yer alan Balkan komşularıyla iyi ilişkiler kurma arayışını sürdürmüştür, bu kapsamda, Yunanistan ile arasında, Kıbrıs'ın geleceğinin tayini konusunda ciddi anlaşmazlık bulunmasına rağmen, II. Balkan Paktı'na katılmıştır.

Demokrat Parti döneminde batı ve özellikle A.B.D. ile yoğun ve yakın ilişkiler başlamıştır. 28 Şubat 1953'te Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya arasında imzalanan Ankara Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ile II. Balkan Paktı bölge ülkelerinin kendi inisiyatifleriyle değil A.B.D.'in teşvikiyle gerçekleşmiş ve Balkanlar'da bir anti-Rus bloğu yaratılmıştır. Daha sonraları Yugoslavya-Rus yakınlaşması oluşmaya başlamış, bunun sonrasında Yugoslavya paktın askeri yönünü unutmuş ve daha sonra tarafsızlık ilkesini benimsemiştir. Bu durum Türkiye ile Yugoslavya'nın yollarının ayrılmasına sebep olmuştur.

1950'li yılların başından itibaren Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs anlaşmazlığı başlamış ve bu durum Türkiye'nin Balkan politikasını etkilemiştir. 1960'lı yıllardan itibaren, dış politikada görünür değişiklikler meydana gelmiştir. 1963 Kıbrıs bunalımı ve ABD ile yaşanan soğukluk, Türk dış politikasında önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Dış politikasını çok yönlü bir anlayışla yürüten Türkiye Varşova paktı üyelerine yönelik katı tutumundan vazgeçmiştir. Bunun çeşitli nedenleri arasında;

İki kutuplu sistemin yumuşama emareleri göstermesi, Doğu Bloku ülkelerinin Batı ile ekonomik ve ticari bağlar kurmaya başlamaları, Kıbrıs meselesinin Türkiye'nin iç ve dış politikasında belirleyici unsur haline gelmesi, bir süper güç olan komşu Sovyetler Birliği ile ilişkilerin gelişmesinin, Balkan ülkeleriyle olan ilişkilerin de gelişmesi sonucunu doğurması, sayılabilir.

1980'li yılların ilk yarısı, Balkan ülkeleriyle Türkiye'nin ilişkilerinin canlanmasına sahne olmuştur. Fakat 1984 sonrası Bulgaristan'ın Türklere yönelik asimilasyon kampanyası nedeniyle ilişkiler bozulmuştur. Türkiye Balkanlar'da yaşayan Türklere ilgilenmeye başlamış ve Bulgaristan sorununun çözümü için işbirliği imkanları aramaya başlamıştır.

Belgrat'ta 24–28 Şubat 1988'de gerçekleşen konferansa altı Balkan ülkesi de katılmıştır. Etnik problemlerden çok fazla bahsedilmese de Balkan ülkeleriyle yakınlaşma sağlanmış ve Bulgaristan ile 1991 yılında bir antlaşma imzalanarak. Türk azınlığın durumunun iyileştirilmesi sağlanmıştır.

1989-1992 yılları arasında Türkiye, kendisini bütünüyle değişmiş ve istikrarsız bir jeopolitik ortamda bulmuştur.<sup>308</sup> Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü Balkanlar'daki siyasi yapıların temelden değişmesine yol açarken, ortaya yeni kriz ve güç boşluklarının çıkmasına neden olmuştur.<sup>309</sup> Türkiye bu süreçte bölge içi bunalımlarla hazırlıksız bir şekilde karşı karşıya kalırken, bir yandan kendi tarihi ile yüzleşme zorunluluğunu hissetmiş, diğer yandan da bölge içindeki dengelerin çekim alanından uzaklaşmamaya çalışmıştır.

Soğuk Savaş yılları boyunca uluslararası politikanın arka sularında yüzen Türkiye Soğuk Savaş sonrası dönemde "bir ülkenin dış politikasının küresel gündeme bir konuyu yerleştirme gayretlerini doğrudan destekliyor gözükmeye ve/veya özel bir konu ile ilgili geniş desteğe sahip uluslararası sonuçları başarmada etkide bulunmak olarak tanımlanabilecek"<sup>310</sup> daha aktif ve iddialı bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bir anlamda Türkiye bölgesel bir güç gibi davranmaya kendisini mecbur hissetmiştir. Zira, kendini bir anda Soğuk Savaş sonrası dönemde, istikrarsızlığın başat bir faktör olarak ortaya çıktığı bir bölgede bulmuştur.<sup>311</sup>

Soğuk Savaş'ın bitimi ile birlikte Balkanlar, Türk dış politikasının en önemli odak noktası olarak yeniden ortaya çıkmıştır. Çünkü Soğuk Savaş döneminde, Türkiye ve Yunanistan dışında kalan Balkan ülkeleri, ya Sovyetlerin tam kontrolüne girdikleri, ya da Sovyetlerin etkisine açık ülkeler konumunda buldukları için Türkiye'nin etki alanının dışında kalmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın bitimi ile birlikte, Balkan ülkeleri ile tarihsel bağları bulunan Türkiye, bölgede kendi inisiyatifi dışında gelişen

<sup>308</sup> Şule Kut, "Türkiye'nin Balkanlar Politikası", **Türkiye'nin Yeni Dünyası Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri**, Alan Makovsky, Sabri Sayan (der.), İstanbul, Alfa Yayınları, 2002, s. 101.

<sup>309</sup> Uzgel, **Türkiye ve Balkanlar**, s. 86.

<sup>310</sup> Kemal Kirişçi, "The End of the Cold War and Changes in Turkish Foreign Policy Behavior", **Araştırma Raporu**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, 1992, s.11.

<sup>311</sup> Büyükçolak, **a.g.m.**, s. 135.



olayların içerisinde girmiş ve bazen de sürüklenmiştir. Türkiye'nin tarihsel açıdan bu bölgelerle olan ilişkileri Türk dış politikasını etkilemiş ve neticede bu bölgede çıkarları olan Rusya ve Yunanistan gibi ülkelerin Türkiye'yi bir rakip olarak algılamalarına neden olmuştur.<sup>312</sup>

Türk dış politikasının Balkanlar politikasını şekillendiren unsurlar olarak, imparatorluk geçmişi, Balkanların heterojen yapısı, Balkanların Avrupa'ya açılan transit bir geçiş noktası olması, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini geliştirme ihtiyacı duyması, güvenlik mülahazaları, bölgesel işbirliği girişimleri ve gelecek vizyonu sıralanmaktadır.

Türkiye Soğuk Savaş sonrası dönemin ortaya çıkardığı yeni fırsatlar ve riskler için hazırlıklı olmamıştır. Bu durum Türkiye'yi meydana gelen gelişmeler karşısında şaşkına çevirmiştir. Türkiye, olaylara hazırlıksız yakalanmasına rağmen, bölge üzerindeki belirli hedeflerini gerçekleştirme gayretlerinden vazgeçmemiştir. İkinci olarak pek çok Türk dış politika karar vericisi olaylara dikkatle yaklaşma düşüncesi içindedir. Bunun sonucu olarak da Türkiye Balkanlar'da patlak veren krizler karşısında kontrollü tepkiler vermiştir. Örneğin Bosna krizi sırasında Türkiye tek başına hareket etmekten kaçınarak, uluslararası örgütler ile iş birliği içinde çalışmıştır.<sup>313</sup>

1990'lı yılların başında Türkiye'nin Balkanlar'da daha aktif olması, aslında Yunanistan'a yönelik endişelerden kaynaklanmıştır. Bölgede Yunanistan'ın etkinliğinin azaltılması için Türkiye, Balkanlar'a yönelik istikrarlı bir politika izlemiştir. Bu dönemde Türkiye ile Balkan ülkeleri arasındaki ilişkiler, savunma, güvenlik ve bölge ülkelerinin Batı ile bütünleşme çabalarına Türkiye tarafından verilen destek konularında olmuştur. Bu yönde Türkiye, bölgedeki bütün askeri faaliyetlerini, NATO veya BM operasyonlarının bir parçası olarak çok taraflı bir yapı içerisinde gerçekleştirmiştir.

Ayrıca Balkanlar, Türkiye için NATO'nun fonksiyonlarındaki değişim süreci içine girdiği dönemde hareket serbestisini artıran bir olgu ve Avrupa'daki Türk varlığı arasındaki bağı güvenceye kavuşturan bir coğrafya olarak algılanmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik

<sup>312</sup> Öztürk, **Türk Dış Politikasında**, s. 18.

<sup>313</sup> Büyükçolak, **a.g.m.**, s. 128-139.

politikaları; Balkanlar'da kalıcı barış ve istikrarın tesisi, bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkelerin serbest piyasa ekonomisi ve demokrasinin güçlendirilmesi ve Yunanistan'ın Türkiye aleyhtarı politikalarının engellenmesi istikametinde olmuştur. Çünkü Balkanlar, Türkiye için sadece coğrafi, siyasi, savunma ve güvenlik açısından değil, tarihsel ve kültürel mirasımız açısından da önemlidir. Kısacası Türkiye için Avrupa Balkanlar'dan başlar, çünkü Avrupa yolunun başında Balkanlar vardır.

Bu politikalar çerçevesinde Türkiye, Bosna-Hersek ve Kosova'daki çatışmaların sona erdirilmesi ve Balkanlar'da yaşayan soydaşlarımız ile Türkiye'ye yakın politikalar izleyen ülkelerin haklarının korunması için her türlü girişimde bulunmuştur. Bu yönde Türkiye, Bosna-Hersek'e ilişkin olarak Dayton Antlaşması'nın ortaya çıkmasında, Kosova ve Makedonya'da barış ortamının sağlanmasında aktif rol üstlenmiştir. Bu çabaların bir sonucu olarak, 1999 yılı içinde "Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü" faaliyete geçirilmiş; 2000 yılının başlarında da Balkan ülkeleri arasında ortak siyasi belge olan "Güneydoğu Avrupa'da İyi Komşuluk İlişkileri, İstikrar, Güvenlik ve İşbirliği Şartı" imzalanmıştır.<sup>314</sup>

1989 sonrası Balkanlardaki gelişmeler Türkiye'nin önüne yeni bir Balkan gerçeği çıkarmıştır. Komünizmin sona ermesiyle Balkanlar'da Türkiye'nin ilişkilerini geliştirebileceği bir dönem başlamıştır. Ama asıl mesele Türkiye'nin Balkan komşularıyla ilişkilerini tarihin ipoteğinden kurtarmak olmuştur.

Türkiye'nin 1990'dan sonra Balkanlar'da ilişkide bulunduğu iki grup eski komünist ülke vardır. Birinci grup Soğuk savaş sırasında da mevcut devletler, yani Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti, ikinci grup ise 1992 sonrasının yeni bağımsız, eski Yugoslav Cumhuriyetleri, Bosna-Hersek, Makedonya Slovenya, Hırvatistan ile Sırbistan-Karadağ Devleti'dir.

Arnavutluk, 1990'da Avrupa'da Türkiye'den sonra nüfusun çoğunluğu Müslüman olan ikinci ülke olarak dünya sahnesine yeniden girerken, Türkiye ile ilişkileri özel bir önem arz etmiştir. Bugün Arnavutluk,

<sup>314</sup> Öztürk, **Türk Dış Politikasında**, s. 28.

Ankara tarafından hala Balkanlar'da birincil öneme sahip görülmektedir. Makedon-Arnavut gerginliklerinde Türkiye tarafsızlık politikası izlemiştir.

Bosna-Hersek maruz kaldığı saldırganlık, savaş ve etnik temizlik nedeniyle Türk Dış Politikasının ana hatlarının belirlenmesinde önemli bir ülke olmuştur. Türkiye'nin Balkan politikasında Bosna-Hersek sorunu diğer tüm konuların önüne geçmiştir.

Nisan 1992'de Bosna-Hersek'teki savaşın ve etnik temizliğin durdurulması için Türkiye uluslararası düzeyde bir diplomatik maratona girmiştir. Bu savaş konusunda Türkiye en başından beri askeri müdahalenin gerekli olduğunu dile getirmiştir. Savaş sırasında yaklaşık 150.000 sığınmacıyı kabul etmiş, Bosna'ya yardım malzemesi göndermiş, tarihi mirasın onarılmasına talip olmuş ve Bosna-Hersek ordusunun eğitimini üstlenmiştir.

Türkiye 1992–93 yılları boyunca süren Boşnak-Hırvat çatışmaları sonrasında iki ulus arasında dürüst arabulucu rolü üstlenmiştir. Türkiye'nin Hırvatistan politikası savaş içerisinde belirlenmiş olmakla birlikte savaş sonrasında da geçerliliğini korumuş, Türkiye Hırvatistan ile ilişkilerine gölge düşürecek bir tavır almaktan kaçınmıştır.

Makedonya, Türkiye'nin Balkanlar'da en fazla ilgi gösterdiği ülkelerden birisi olmuştur. Eski Yugoslavya'daki Türk nüfusunun % 85'i Makedonya sınırları içerisinde yaşamaktadır. Üstelik Makedonya ve Türkiye'nin ortak güvenlik kaygıları vardır. Türkiye Makedonya'nın istikrarını Balkanlar'da barışın önkoşullarından biri olarak görmüştür. Türkiye'nin Makedonya politikasının temelinde, bu ülkenin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunması amacı yatmıştır.

Slovenya, Türkiye ile ilişkileri en sınırlı olan devlet olmuştur.

1990'dan bugüne kadar Sırbistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerde, Bosna-Hersek'in yanı sıra en hassas konu kuşkusuz Kosova sorunu olmuştur. Türkiye bir Balkan ülkesi olmasının ve bu bölgeyle tarihi, insani ve kültürel bağları olmasından dolayı başından itibaren Kosova sorununa büyük bir ilgi göstermiştir. Diplomatik yoldan çözüm konusunda uluslararası planda büyük çaba sarf etmiştir. Ancak, Türkiye soruna her zaman Yugoslav Federal Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü içinde

önkoşulsuz müzakerelerle çözüm bulunmasını desteklemiştir. Bu müzakerelere Kosovalı Arnavutların yanı sıra, ulusal Türk azınlığın ve Kosova'da yaşayan diğer etnik azınlıkların da katılmasını önermiştir.<sup>315</sup>

Türkiye'nin güncel Balkanlar politikası üzerinde belirleyici etkiye sahip en önemli unsurlardan en önemlisi Yunanistan'dır. Yunanistan, bağımsızlığını kazandığı tarihten bu yana, genellikle Türkiye'yi hedef alan bir dış politika anlayış ve uygulaması içerisinde olmuş, topraklarını hep Türkiye'nin aleyhine genişletmiştir. Lozan'da iki ülke arasında kurulan dengeyi, o tarihten bu yana, sürekli olarak, kendisi lehine değiştirme gayreti içinde olmuştur. Gayri askeri statü altındaki adaları silahlandırması, karasularını genişletme çabaları, kendine özgü çarpık bir hava sahası uygulaması, bu yöndeki gayretlerinin somut birer ifadesidir. Bu açıdan Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile geliştirdiği ilişkiler, genelde Türkiye'nin batı yönünden savunma ve güvenlik ihtiyacının ileriden/sınırlarının ötesinden karşılanmasına, özelde ise Yunanistan'ın dengelenmesine hizmet etmiştir.<sup>316</sup>

Her iki ülke de NATO üyesi olmasına rağmen, NATO üyeliği Yunanistan'ın Türkiye'ye ilişkin politikasında ciddi bir değişikliğe neden olmamıştır. Bu dönem, Rum-Yunan lobisinin ABD yönetimi üzerindeki nüfuzundan istifade ile elde ettiği avantajlı konumundan yararlanarak Türkiye'ye ilişkin politikasını sürdürmeye çalışan Yunanistan, daha yakın zamanlarda, Ortodoks eksenini üzerindeki konumunu Türkiye'ye yönelik dış politikasında öne çıkarmaya başlamıştır.

Türkiye'nin 1990 sonrasında bazı Balkan ülkeleri ile geliştirdiği ilişkiler, münhasıran Yunanistan'ın söz konusu ülkeler ile kurduğu bağları dengeleme amacına yönelik olmuştur. Türkiye, 1990 sonrasında, kendisine getirdiği mali yük büyük olmasına rağmen, Yunanistan'ı gözeterek, Balkanlar'da yeni ve/veya tam bağımsızlığına kavuşan devletler ile oldukça yoğun ilişkiler içine girmiştir. Türkiye'nin Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan ile son dönemde geliştirdiği ilişkileri, bu

<sup>315</sup> Şükrü Elekdağ, **Balkanlardaki Son Gelişmeler ve Türkiye'ye Olan Etkileri**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 2000, s.19.

<sup>316</sup> Öztürk, **Türk Dış Politikasında**, s. 24.

meyanda ifade etmek gerekir. Dolayısıyla Türkiye'nin güncel Balkanlar politikasının Yunanistan merkezli olduğu ifade edilebilir.

1980'li yıllardan itibaren ciddi bir terör sorunu yaşamış olan Türkiye'nin, Balkanlar'da Yunanistan merkezli bir politika izlemek suretiyle, bir anlamda sınırlarının ötesinde bir güvenlik kuşağı oluşturmayı amaçladığı söylenebilir aynı zamanda 1998 yılında Bulgaristan ile yapılan "Terörizm, Organize Suçlar, Yasadışı Uyuşturucu ve Psikotrop Maddeler, Kara Para Aklama, Silah ve İnsan Kaçakçılığı ve Diğer Önemli Suçlarla Mücadelede İşbirliği Anlaşması" da bu çerçevede yorumlanabilir.

1990 sonrasında Balkanlar'da ciddi bir sorun olarak hissedilen kutuplaşmaya yönelik çabalardan en önemlisi "Slav-Ortodoks" temeli üzerine bir mihver oluşturulmasına yönelik çabadır. RF'nun başını çektiği bu çabanın içinde, Slav kökenli bir nüfusa sahip olmamasına rağmen, Ortodoks temelinde, Yunanistan da yer almıştır. Bu itibarla, Türkiye'nin, 1990 sonrasında Balkanlar'a yönelik politikası, söz konusu mihver dengeleme/kırma amacını da içermiştir. Türkiye, özellikle Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan ile ilişkilerini sıcak tutmak suretiyle, söz konusu mihver dengeleme yoluna gitmiştir.

Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik politikasını etkileyen, diğer bir etken de, iki coğrafyada yaşayan insanlar arasındaki ortak değerler ve akrabalık bağlarıdır. Balkanlar'daki hemen her ülkede, sayıları değişmekle birlikte, bir Türk azınlığı mevcuttur. Beş asırdan fazla bir süre Osmanlı yönetiminde kalmış olmanın izleri, Balkanlar'dan Türkiye'ye göç eden insanların geride bıraktıkları, akrabaları ve malları vardır. Bütün bunlar, Balkanlar ile Türkiye arasında karşılıklı etkileşime yol açan unsurlardır. Bundan dolayıdır ki, Türkiye'nin 1990 sonrasında Balkanlar politikası, Balkanlar'da kalıcı barışın ve istikrarın tesisi, bağımsızlıklarını yeni ve/veya tam olarak kazanan devletlerde demokrasinin güçlendirilmesi istikametinde olmuştur.<sup>317</sup> Bu hususun bir de iç politikaya yansımaları söz konusu olmuştur. Türkiye'nin on yıllardır Balkanlar'dan aldığı göçler sonucu Türkiye nüfusunun yaklaşık beşte birini Balkan kökenli vatandaşlar

<sup>317</sup> Öztürk, *Türk Dış Politikasında*, s. 27.

oluşturmaktadır.<sup>318</sup> Bu kesim bölgedeki gelişmelere karşı oldukça duyarlıdır. Dolayısıyla, kriz durumları söz konusu olduğunda bu kesimler Türk hükümetinin etkin bir tutum izlemesini istemiştir. Türkiye'deki bazı aşırı milliyetçi, İslamcı gruplar, zaman zaman kamuoyu oluşturup hükümete çağrıda bulunarak, bu bölgede yaşayan Türk kökenli etnik gruplara ve Müslümanlara yardım edilmesi yönündeki taleplerini dile getirmişlerdir.<sup>319</sup>

Bu dönemde Türkiye Balkanlar'daki gelişmelere büyük dikkat vermiş Sovyetlerin çöküşünden sona "bölge merkezli aktif dış politikaya" yönelmiştir. Bir taraftan diplomatik alanda aktif olmaya çalışırken, bir yandan da uluslararası kuruluşların çizdiği çerçeve içinde askeri operasyonlara katılmış ve Balkan ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır.<sup>320</sup> Türkiye uluslararası politika ve ekonomik yaşam içinde artık daha fazla pasif bir unsur olmaması gerektiğini artan bir şekilde anlamaya başlamıştır.<sup>321</sup> Bir başka deyişle Türkiye soğuk savaş sonrası dönemde kendisini bölgesel güç haline getirecek politikalar izlemiştir.<sup>322</sup> Soğuk Savaş döneminin hantal şartlarının değişmesi üzerine, ülkenin Doğusunda, Batısında, Kuzeyinde ve Güneyinde reaksiyonel değil, fonksiyonel olmak istemiş, gelişmelere göre tutum belirlemektense, gelişmelere vesile olmayı tercih etmiştir.

Ancak ard arda patlayan siyasî ve iktisadî krizler bölge merkezli aktif dış politikanın uzun soluklu olmasına olanak tanımamıştır.

<sup>318</sup> Şule Kut, "Turkey in The Post-Communist Balkans: Between Activism and Self-Restart", **Turkish Review of Balkan Studies**, İstanbul Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 1996/1997, s. 42.

<sup>319</sup> Tanıl Bora, **Bosna-Hersek: Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1994, s. 308-311.

<sup>320</sup> Mesut Özcan, "An Overview Of Turkey's Policy in The Balkans And Middle East in The 1990's" **Turkish Review Of Balkan Studies**, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2003, s.30.

<sup>321</sup> Paul B. Henze, "Turkey Towards the Twenty First Century", **Turkeys New Politics: From the Balkans to Western China**, Graham Fuller-Ian O. Lesser (Ed.), Boulder, Westview Press, 1993, s. 155-158.

<sup>322</sup> J.f. Brown, "Turkey: Back to the Balkans", **Turkeys New Politics: From the Balkans to Western China**, Graham Fuller-Ian O. Lesser (Ed.), Boulder, Westview Press, 1993, s. 155-158.



Bu dönemde Türkiye kendi ekonomik sorunlarından dolayı Balkanlarda ekonomik olarak etkili olamamıştır.<sup>323</sup> Balkan ülkeleriyle olan ticari ve ekonomik ilişkiler, son yıllardaki bazı gelişmelere rağmen, siyasi ilişkiler kadar tatmin edici olmamış, özel sektör ve Türk yatırımcılar bölgeye gerektiği kadar ilgi göstermemişlerdir.<sup>324</sup>

Soğuk Savaş sonrasında Türk dış politikasında görülen değişikliklerin Türk dış politikasının temel ilkeleri, hedefleri, hatta önceliklerindeki bir değişimden kaynaklanmamıştır. Görülen her yenilik, Türkiye'nin dışındaki siyasal coğrafyada ve ilişkilerde ortaya çıkan bir değişikliğin sonucu olmuştur. Başka bir deyişle, 1990'larda Türkiye'nin statüko yanlısı dış politika çizgisinde değil, Türkiye'yi çevreleyen bölgelerin statükosunda bir değişiklik yaşanmıştır.

Türkiye bulunduğu jeopolitik konum itibarıyla en sorunlu bölgelerin kesişme noktasında yer alan bir ülkedir. Dolayısıyla, Soğuk Savaş sonrası yaşanan gelişmeler Türkiye'nin daha aktif bir dış politika izlemesini hem mümkün, hem de zorunlu kılan bir ortam yaratmıştır.

Özetle söylemek gerekirse, Soğuk Savaş sonrası Türk dış politikası, uluslararası toplumun mutabakata vardığı tutumları destekleyen, çok yönlü işbirliğini benimseyen, temkini elden bırakmayan pragmatik bir politika olarak değerlendirilebilir.<sup>325</sup>

Stratejik öngörü; geçmişten gelip bugün hala daha süren ve geleceği etkilemesi olası eğilimleri göz önüne alarak ileriye yönelik stratejik planlama yapılmasını sağlar. Öte yandan stratejik öngörüye sahip olmak, beklenmedik bir gelişmenin oluşmasıyla uygulanabilecek bir modele hızla geçişi sağlayan planlamaların yapılmasını sağlayacaktır. XXI. yüzyıl bilgi ve enformasyon çağıdır. Bilgi çağının en çarpıcı niteliği de kehanete, tesadüflere yer olmayışıdır. Bilgi çağı günlük, popülist kararların alınmadığı, tam tersine 20-

<sup>323</sup> İlhan Uzgel, "Doksanlarda Türkiye İçin İşbirliği ve Rekabet Alanı olarak Balkanlar", **En Uzun On Yıl**, Gencer Özkan-Şule Kut (der.), İstanbul, Boyut Kitapları, 1998, s. 405.

<sup>324</sup> Güner Öztekin, "Situation in The Balkans And Turkey's Balkan Policy", **Turkish Review of Balkan Studies**, Sayı 8, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2003, s. 13.

<sup>325</sup> Kut, **1990'larda Türk Dış Politikasının Anahatları**, s. 15-17.

50 yıl gibi uzun erimli planlamaların yapılarak, belirlenmiş hedeflerin elde edilmesine yönelmenin çağıdır.<sup>326</sup>

Stratejik öngörünün esası; yarını bugünden öngörüp geçmişte yaşanan olumsuz etkilerin tekrarlanmasını önlemektir. Stratejik öngörüsüz devlet;

Birbirinin etkisini yokeden birtakım kararlar alır, bunalımla karşılaşınca o günkü durumu kurtaracak ivedi, kısa ömürlü birtakım önlemler alır, umutsuz, plansız sonucun ne olacağını bilmeden geleceğe doğru sürüklenir, diğer güçlerin ürettikleri stratejik öngörü modellerinin unsuru olurlar.

Yüzeyden bakınca birbiriyle ilgisi olmadığı izlenimi veren olaylar arasında gerçekte gizli bağlar mevcuttur. Bu bağların ortaya koyulması ile gelecekte alacağı şeklin eğilimi belirlenmiş olacaktır.<sup>327</sup>

Stratejinin bir bilgi sistemi aracılığıyla belirlenebilmesi için, konuya etkisi olabilecek faktörlerin karşılıklı olarak sıralanması ve bunların aralarındaki bağıntıların, hiç olmazsa nitelik bakımından kestirilmesi gereklidir. Pratikte bu faktörlerin sayısı çok fazla olabileceğinden ve aradaki bağıntılar zamanla değişebileceğinden, bu değerlendirmelerin sürekli olarak tekrarlanması ve bunların gözlem sonuçları ile karşılaştırılarak yeniden düzenlenmesi gereklidir. Stratejik bir analiz için, kendimiz ve rakiplerimiz hakkında toplanabilecek her bilginin önemli olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, incelenmesi gereken bilgiler binlerce veri oluşturacaktır. Bu verilerin, ülkelerin güçlerini oluşturan çok çeşitli kategorilere girmesi ve bazılarının ölçülebilme imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle, analizi yapan birimin çok çeşitli alanlarda uzmanlaşmış kişilerden oluşması gereklidir.<sup>328</sup>

Uluslararası ilişkilerde stratejik çalışmaların, senaryo analizlerinin ve geleceğe ilişkin projeksiyonların yapılmasının, dış politika araçlarının geliştirilmesinde çok önemli olduğuna da şüphe yoktur. Bu nedenle kamu kurumları bünyesinde dış politika alanında faaliyet gösteren araştırma

<sup>326</sup> Erol Mütercimler, **21. Yüzyıl ve Türkiye**, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2000, s. 639.

<sup>327</sup> **Stratejik Öngörü**, İstanbul, Harp akademileri Komutanlığı Yayınları, 1994, s. 155-157.

<sup>328</sup> Umur Daybelge, Şakir Kocabaş, Talat Çiftçi, "Türkiye ve Balkanlar: Bir Strateji Bilgi Sistemi", **Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu (15-16 Aralık 1998) Bildirileri**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 1999, s. 368.

merkezleri, dış politika enstitüleri ve üniversitelerdeki uluslararası ilişkiler bölümleriyle işbirliği yapılmalıdır. Ortak tarih ve kültür mirası ile ilgili araştırma enstitüleri veya merkezleri oluşturulmalıdır.<sup>329</sup>

Türkiye, başta ABD, AB, Rusya Federasyonu ve sonra da diğer tüm ilgili ülkelerin Balkanlar'a yönelik çıkarlarını ve açık/gizli politikalarını çok iyi etüd etmek zorundadır.

Günümüz dünyası her alanda olduğu gibi, iktisadi, siyasi ve askeri alanlarda hızlı bir gelişme ve değişim içindedir. Bu değişim ve gelişmelere paralel olarak her alanda sahip olunabilecek bilgiler geometrik bir şekilde artmaktadır. İktisadi ve siyasi olaylar hakkında doğru veriler toplamak, doğru analizler yapabilmek, doğru tahminler yapabilmek ve doğru kararlar alabilmek için kullanılması gereken bilgi miktarındaki bu artış, insanları ve toplumları bu alanda yeni teknolojiler kullanmaya zorlamaktadır. Strateji problemleri toplum hayatının en karmaşık problemlerindedir. Karmaşık problemlerin çözümünde bilginin gerekliliği, artık tartışma götürmez bir şekilde düşünen herkes tarafından kabul edilmektedir. Bilgiyi en çok ve en etkin bir şekilde kullanabilen uluslar geleceğin dünyasına yön veren uluslar olacaktır.

Günümüze kadar geliştirilmiş olan arşivler, özel kütüphaneler ve bilgi bankaları bu amaçla kullanılmış ve kullanılmaktadır. Fakat bu saydıklarımız statik bilgi kaynaklarıdır ve bu günkü bilgi artış hızına göre yetersiz kalmaktadırlar. Yeni geliştirilecek sistemler bu gün insan uzmanların yapmak zorunda kaldığı birçok faaliyeti yapabilecek, ve uzmanlara daha üst düzey problemlerle uğraşmaya zaman kazandıracaktır.

Dış İşleri Bakanlığı'nda ağırlıklı olarak jeneralist (genelci) bir yapı hakimdir. Bu durumda ise, uzmanlık isteyen işler iyi yapılamamaktadır ve dünya hızla uzmanlaşmaya gittiği için dışişleri gittikçe gerilemektedir. Dışişlerinin iki şeye ihtiyacı vardır; orta ve uzun erimli sorunlar hakkında

<sup>329</sup> [http://www.alaattinbuyukkaya.com/dis\\_siyaset/dis\\_siyaset.htm](http://www.alaattinbuyukkaya.com/dis_siyaset/dis_siyaset.htm)

kuşbakışı bakıp danışmanlık yapabilecek kişiler ve konu ve bölge uzmanlarına.<sup>330</sup>

Avrupa ve dünya tarihinde önemli bir rol oynamış olan Balkanlar, Türkiye'nin dış politikası içinde de özel bir yere sahiptir. Bu durum, Türkiye'nin de Balkanlar'ın ayrılmaz bir parçası olmasından kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, Balkanlar'da barış ve istikrarın korunması Türkiye için hayati önem taşımaktadır. Bölgeye yönelik Türkiye'nin politikası ne olmalıdır konusuna geldiğinizde en ana hatları ile üç boyuta indirgemek mümkündür. Bunların biri siyasi ve sosyal, biri ekonomik ve biri de askeri boyut olarak sıralanabilir.

**Siyasi ve Sosyal Alan :**

Türkiye'nin kültürel anlamları dışında Balkanlarda Osmanlı geçmişini anımsatması, özellikle dini motifler kullanması yaşanan sorunları çözümü için uygulanabilir bir yarar sağlamayacaktır. Balkanlarda Türkiye'nin ağırlık sahibi bir ülke olabilmesi için üstünlük taslayan bir İmparatorluk varisi gibi davranmasına gerek yoktur. Türkiye'nin gerek son 70 yıl boyunca edindiği dış politika birikimi gerekse bölge tarihinden çıkardığı acı dersler kendisine yol gösterecek kadar zengindir. Türkiye uzun soluklu, çok yönlü politikalar üretmek ve uygulamak için zengin bir diplomatik geleneğe, renkli bir insan kaynağına da sahiptir. Bunların yanı sıra Osmanlıya referans vermek Balkanlarda bir dış politika açılımı yapmak için sakıncalı bir yoldur. Çünkü Osmanlı anılarına yapılan referanslar karşı tarafta olumlu algılanmakta olduğu son dönemde tartışmalıdır. Osmanlılık kimileri için çok özlenen bir kavram olabilir. Ancak, karşı tarafta bu görünüm bütün XX. yüzyıl boyunca olumsuz anlamlarla yüklenmiştir. Ayrıca, uzlaşmaz nitelikte etnik ve dini karşıtıkları gidermenin yolu, karşıtlığı yaratan tarihsel değerler temelinde taraf olmak demektir. Bu nedenle demokratik değerler çerçevesinde, siyasi nitelikli insan hak ve özgürlüklerinin tüm Balkan ülkelerinde geliştirilmesi ve

<sup>330</sup> Baskın Oran, "Türk Dış Politikasının Kuramsal Çerçevesi", **Türk Dış Politikası**, 3.b., Cilt 1: 1918-1980, Baskın Oran (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 70-71.

kurumlaşması yakından takip edilmesini ve bu değerlerin sürekli olarak yeniden üretilerek kullanılması gerekmektedir.

İnsan hakları artık sadece ulusların içişleri değil, tüm toplumların ortak bir sorunudur. Bu itibarla, Türkiye'nin Balkanlardaki Türk kökenlilerin ve Müslümanların insan haklarını savunması, çağdaş uluslararası hukukun verdiği ve aynı zamanda doğal olan bir haktır. Bu hakkın kullanımı dolayısıyla Türkiye, hiçbir zaman saldırganlık sıfatını vermez. Buna karşılık, Türkiye'nin de Balkan ülkelerine yaklaşımında bu ülkelerin duyarlı olduğu konulara dikkat göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde irredandist damgasını yemesi muhtemeldir.

Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek arasında yakınlaşma ve işbirliği geliştirilmeli ve ilişkiler, din, mezhep, ırk farkı gözetmeyen ve yayılcı olmayan her ülkeye açık, rasyonel politikalarla desteklenerek güven ortamı tesis edilmeli, böylelikle muhtemel bir Ortodoks-Slav eksenini oluşumu ile oluşabilecek RF-Sırp-Yunan üçlüsünün etki alanı daraltılmalıdır.

Türkiye ve Avrupa'da Balkanlara yönelik insani amaçlı dernekler kurulmalı bu dernekler vasıtasıyla etki alanımızdaki toplumlara maddi ve manevi destek sağlanmalıdır. Maddi yardımlar bireylerden çok azınlığın sosyal konularda faaliyet yapan kurum ve kuruluşlarına yapılmalıdır.

Balkanlarla ilgili kısa, orta ve uzun vadede yapılabilecekleri öngören yeni bir dış politika konsepti belirlenmelidir. Bu konsept; bilim adamları, aydınlar, iş adamları, bölgeye yönelik çalışacak sivil toplum örgütleri ve devlet bürokratları ile birlikte hazırlanmalı ve koordinasyon kurulları vasıtasıyla görüşleri alınmalıdır.

AB'ne girmiş veya girmekte olan bir Türkiye olarak gelecek on yıldan sonra siyasal ve ekonomik etki alanını Batıda, Yunanistan'ı da içine alacak şekilde Hırvatistan-Macaristan hattına kadar genişletecek vizyon ve alt hedefleri geliştirilmeli, bunların koşulları mutlaka sağlanarak uygulama alanına konulmalıdır. Burada en önemli tehdit Almanya olacaktır. Bu ülke ile mücadele Almanya içinde Türk nüfus vasıtasıyla, balkanlarda ise iç ve dış dengeleri iyi kurarak yapılmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için iç dengeler olarak etnik yapı, coğrafi yakınlık, askeri ve jeostratejik güç; dış

dengeler olarak ABD NATO, KEİB, İKÖ gibi global ve bölgesel stratejik araçları, ABD, Japonya, Çin gibi Almanya'nın global rakiplerinin sermayesinin bölgeye çekilmesi kullanılabilir.

Psikolojik harp faaliyetlerine ağırlık verilmeli, Balkan ülkeleri kamuoylarının kazanılması kapsamında bütün Balkan ülkelerinden 24 saat esasına göre izlenebilecek ve uydudan yayın yapabilecek Resmi ve özel radyo, televizyon kanalları kurularak bölge halkında Türkiye'yi laik, demokratik ve barışçı bir ülke olduğunu tanıtan eğitim, sanat ve kültürel yayınlar yapılmalıdır.

Kökten dinci akımların önlenmesi amacıyla Balkanlar'da görev yapacak din adamları başlangıçta Türkiye'de yetiştirilmeli, müteakiben kendi ülkelerinde yetiştirilmelerini sağlayacak kurumların oluşturulmasına yardım edilmelidir.

Bosna-Hersek ve özellikle Arnavutluk'ta Müslüman kimlik ve kültürü eritmek amacıyla, çeşitli propaganda yöntemleri kullanılarak Ortodoks Kilisesinin inanç sistemini yayıcı misyonerlik faaliyetleri etkili olarak devam etmektedir. Buna karşılık özellikle Arnavutluk'ta Bektaşî kültürünün varlığı düşünüldüğünde, Sivil Toplum Örgütleri faaliyetleri kapsamında, devlet denetiminde, Anadolu'daki Kültür Dernekleri'nin müşterek şenlik, anma günleri ve benzer etkinlikler düzenleyerek bölgede faaliyet göstermesi sağlanmalıdır.

Balkan ülkelerinde her türlü meslek kuruluşuna üye olan sanayici, doktor, öğretmen, din adamı, hukukçu, vb. meslek sahiplerinin katılımının sağlanacağı bilgi-görgü artırma, araştırma ve incelemeler yapma şeklinde seminerler düzenlenmelidir.

**Ekonomik Alanda :**

Ekonomik faktörler her ülkenin dış politikanda daima belirleyici faktör olarak yer almıştır. Türkiye'de bu konuda istisna oluşturmamaktadır.<sup>331</sup>

Soğuk Savaş sonrasında Yugoslavya'nın dağılma sürecinde politik açıdan BM, AB ve NATO çerçevesinde Balkanlar'a yönelik başarılı bir

<sup>331</sup> Seyfi Taşhan, "Major Factors of Ankara's Foreign Policy", [http://www.foreignpolicy.org.tr/eng/articles/stashan\\_190302\\_p.htm](http://www.foreignpolicy.org.tr/eng/articles/stashan_190302_p.htm)



politika izleyen Türkiye'nin, bu politikasını ekonomik alanda da başarıyla uyguladığının söylemek maalesef mümkün değildir. Bugün Yunanistan'ın, 1995 yılından sonra uygulamaya koyduğu ekonomi ağırlıklı politikası çerçevesinde Balkan ülkelerine toplam yatırımı 2000 yılında yaklaşık 3 milyar doları bulurken, buna karşılık Türkiye'nin, Balkanlar'a yönelik toplam yatırımın yaklaşık 1.5 milyar dolar seviyesinde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede Yunanistan, Balkanlar'a yönelik uyguladığı ekonomi-politik yaklaşımı çerçevesinde Balkan ülkeleri üzerinde etkinliğini artırabilmiş, bu da Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik politikalarını önemli ölçüde engellemiştir.

Ekonomik açıdan Balkanlar Türkiye'den AB ülkelerine uzanan yol üzerinde olması açısından önemlidir. Ayrıca ekonomi bu ülkelerle işbirliğimizi güçlendirmeye yarayacak bir araçtır. Bu alanda özel sektöre de önemli görevler düşmektedir. Türk özel sektörünün hem uluslararası mekanizmalar çerçevesinde hem de bireysel girişimleri vardır. Ancak ne resmi ne de özel ekonomik çabalarımızın bu bölgede Türkiye'nin etkin bir ekonomik konum kazanması için yeterli olmadığı açıkça görülmektedir.<sup>332</sup> Bu nedenle Türk iş adamlarının Balkan devletlerine yatırım yapmaları teşvik edilmeli, stratejik yatırımlarla bölgenin Türkiye'nin ekonomik alanına girmesi sağlanmalıdır. Bu yapılırken gerekiyorsa ABD ve Japon firmaları gibi sermayece güçlü firmalar yanımıza alınmalı ve bu ülkelerin ekonomik hayatında mümkün olabildiğince büyük yer sağlanmalıdır. Bölge ile ilgili ticari faaliyetler, devletin planlamacılığı ve koordinatörlüğünde yürütülmelidir. Balkan ülkelerinde özellikle telekomünikasyon, alt yapı, ulaştırma, madencilik gibi stratejik alanlardaki özelleştirme ihaleleri takip edilmeli ve Türk firmalarının kazanması sağlanmalıdır.

Balkanların toplam nüfusu 60 milyon civarında olup, hesaplanmış milli gelirleri 192 milyar dolar civarındadır. Bu da Türkiye'nin milli gelirinden daha azdır. Türkiye'nin genç nüfus oranı ve çok dinamik ekonomik yapısı (ekonomik krizlere rağmen 2010 yılında Türkiye'nin

<sup>332</sup> Reşat Arım, "Balkanlar; Krizlerin İkinci On Yılı", [http://www.foreignpolicy.org.tr/tur/makale/rarim\\_290302\\_p.htm](http://www.foreignpolicy.org.tr/tur/makale/rarim_290302_p.htm)

beklenen GSMH'sı 430 milyar Dolardır) dikkate alındığında Balkanlarda bölgeye nüfuz edebilecek tek güç olduğu görülmektedir.

Ekonomik sınırlar kalktığında Türkiye'nin Yunanistan üzerinde de çok büyük bir nüfuzu ve ekonomik nüfuzu etkisi söz konusu olacaktır. Hatta Yunanistan Türkiye'nin ekonomik etki alanı denetim alanı içine girebilecektir. Bu ekonomik denetim doğal olarak kültürel ve diğer unsurları da ekleyecektir. Türkiye'nin etkisinden çekindiği için Yunanistan Türkiye'yi Avrupa'nın dışında tutma, ekonomik sınırlarını kapalı tutma eğilimi içindedir ve bu politikasını Balkanlar'da Türkiye'ye karşı yoğun bir biçimde izlemektedir. Kısaca ekonomik açılma Türkiye'nin büyük ölçüde yararınadır.

Türkiye'nin 1990'ların ortalarından itibaren Yunanistan'ın hayata geçirmeye çalıştığı türden bir ekonomik politikayı başlatıp başlatamadığı konusu önem kazanmaktadır. Türk işadamları stratejik vizyonlar çerçevesinde hükümet, Dışişleri ve Genelkurmay Başkanlığı ile eşgüdüm içinde hangi ülkelerde ne tür stratejik yatırımlar yapmaları gerektiği konusunda ulusal bir politika uygulayamazlar ve desteklenemezler ise yani çok ayaklı bir politikaya geçilemez, birimler arasında farklı anlayış ve yaklaşımlar sürer, gerekli bilgilendirme süreçleri yaşanmazsa Balkanlarla olan ilişkilerde avantajları kalıcı kazanımlara ve istikrarlı ilişkilere dönüştürme imkanları yitirilecektir.

Askeri Alanda :

Arnavutluk ve Bosna-Hersek'te Türk Silahlı Kuvvetleri'ne sürekli kara, hava ve deniz üsleri sağlayacak şekilde anlaşmalar yapılmalıdır.

Psikolojik harekat unsurları ile bölgede faaliyet gösterilmeli, günlük basın sürekli takip edilerek Türkiye aleyhine çıkan menfi propagandalar zamanında tespit edilerek, süratle karşı tedbirler alınmalıdır.

Tüm ülkeler üzerinde iyi planlanmış ve koordine edilmiş, ulusal hedeflere yönelik bilgi harekatı icra edilmelidir.

Balkan ülkeleri ile askeri teknoloji, AR-GE faaliyetlerinde işbirliği yapılmalı, karşılıklı bağımlılığı artırıcı programlar uygulanmalıdır.

### C. Türkiye'nin Batı Trakya Politikası

Batı Trakya'nın bugünkü hukuki statüsüne kavuşturulma süreci Lozan Konferansı'yla başlamıştır. Konferansta yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları belirlenirken Batı Trakya konusu geniş biçimde tartışmalara konu olmuştur. Lozan Konferansı'nda bölge halkının büyük çoğunluğunun Türk olduğunu dile getiren İsmet İnönü ve Türk temsilcileri Batı Trakya'da plebisit istemişlerdir. Bu istek karşısında Yunanistan başbakanı Venizelos Batı Trakya'nın kaderinin 1919 Neuilly Antlaşması ile çizilmiş olduğunu öne sürerek buna karşı çıkmıştır. İsmet Paşa yeni Türkiye'nin Batı Trakya'yı kendi topraklarına katma savında olmadığını, fakat çoğunluğu Türk olan bu bölge halkına Büyük devletlerin barış programında yer alan kendi kaderini tayin hakkının tanınması gerektiği konusunda ısrar etmiştir.

Toplantıya başkanlık eden Lord Curzon müttefikler adına yaptığı konuşmasında Batı Trakya'nın 1913'den beri Türk olmaktan çıktığını, Bulgaristan'a bırakıldığını, bu ülkenin de bu toprağı 1919 Neuilly Antlaşmasıyla müttefiklere devrettiğini, bu nedenle Ankara hükümetinin bu konuda söyleyecek sözü olmaması gerektiğini ileri sürmüştür.<sup>333</sup>

Konferansta bulunan Batı Trakya temsilcilerinin Bulgarların da desteklediği muhtar bir Batı Trakya veya Türkiye'ye katılma görüşleri de müttefik devletler tarafından kabul edilmemiş ve sonuç vermemiştir.<sup>334</sup>

Bunun üzerine, daha Lozan Barış Antlaşması imzalanmadan altı ay önce, 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ve Yunanistan arasında karşılıklı olarak göç eden insanların hak ve statülerini düzenleyen *Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavele ve Protokol* imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir.<sup>335</sup>

Bu anlaşma ile Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelelerine ve bu kimselerden hiçbiri Türk Hükümeti'nin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümeti'nin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada

<sup>333</sup> Seha L. Meray, **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler**, Cilt:1, Kitap:1, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1969, s. 89-90.

<sup>334</sup> Demirbaş, **a.g.e.**, s. 99-106.

<sup>335</sup> Soysal, **a.g.e.**, s. 177.

yerleşmelerine ve öngörülen mübadelenin İstanbul'da oturan Rumları ve Batı Trakya'da oturan Müslümanları kapsamaması kararlaştırılmıştır.<sup>336</sup>

Müteakiben 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalanmış ve Antlaşma'nın 37-44. maddeleriyle Türkiye'deki gayrimüslim azınlıkların statüsünü belirlenmiş, 45. maddede de söz konusu maddelerde yer alan hükümlerin Batı Trakya'daki Müslüman azınlık için de geçerli olduğu ifadesi yer almıştır.<sup>337</sup> Lozan Barış Antlaşmasının bahse konu maddeleri genel hatları ile;

Antlaşma hükümlerinin akit devletlerin iç hukuk kurallarına üstün olduğu hususu, azınlıkların haklarının korunması, yurttaşlık haklarının garanti altına alınması, azınlıkların kendi dillerini kullanmakta serbest oldukları, dinlerinin gereklerini özgürce yerine getirebilecekleri ve eğitim konusundaki hakları üzerinde hükümler içermiştir.

24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasını takip eden dönemde, Türk Dış Politikası, tespit edilen sınırlar içerisinde, yeni kurulan devletin varlığını ve bağımsızlığını korumaya, ayakta tutmaya yönelmiştir. 1923–1930 arasında, temelde, Lozan'dan arta kalan sorunlar ile meşgul olunmuştur.<sup>338</sup> Bu meyanda, Yunanistan ile 1930 yılına kadar devam eden bir *Etabli* sorunu yaşanmıştır. Bu sorun, 1923-1930 arası dönemde, Balkanlar'a yönelik Türk Dış Politikası'na da hakim olmuştur.<sup>339</sup>

Mübadele Sözleşmesi'nin uygulanması esnasında tarafların antlaşmanın 2. maddesini farklı şekilde yorumlamalarından dolayı ortaya çıkan *Etabli* (*Yerleşik, Yerleşmiş*) sorunu iki devlet arasında gerginliğe neden olmuştur.<sup>340</sup>

Türkiye bu sorunun çözüme kavuşturulması için 19 Kasım 1924'te Milletler Cemiyeti'ne ve Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na başvuru yapılmasını kabul etmiştir.<sup>341</sup> Ancak Adalet Divanı soruna bir çözüm getirmemiş sadece tavsiye niteliğinde bir karar almıştır.

<sup>336</sup> Arı, **a.g.e.**, s. 18-19.

<sup>337</sup> Emin, **a.g.m.**, s. 68-69.

<sup>338</sup> Özkan, **a.g.m.**, s. 208.

<sup>339</sup> Öztürk, **a.g.m.**, s. 6.

<sup>340</sup> Gürün, **Savaşın Dünya**, s. 410.

<sup>341</sup> Tosun, **a.g.e.**, s. 120-121.

Yunanistan'ın bu dönemde Mübadele Sözleşmesi'nin özellikle mülkiyetle ilgili hükümlerini ihlal etmesi iki ülke arasında başka bir gerginlik sebebi olmuş, bunun üzerine, sorunların çözümü için iki devlet arasında 01 Aralık 1926 tarihinde *Atina İtilafnamesi* imzalanmıştır. Fakat bu itilafname de iki devlet arasındaki azınlıklar sorununa kesin bir çözüm getirememiştir.

Batı Trakyalı Türklerin mülk sorunlarının devam etmesi üzerine 10 Haziran 1930 tarihinde *Ankara Mukavelenamesi* imzalanmıştır. Ankara Mukavelenamesi ile iki ülke arasında yedi yıl süren azınlıklar sorununa son verilmiştir.<sup>342</sup>

Bu sözleşmenin yapılmasının hemen ardından, Yunanistan başbakanı Venizelos, Başbakan İsmet Paşa'nın çağrısı üzerine, 27-31 Ekim 1930 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında, Ankara'da, iki devlet arasında bir Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması imzalanmış, bu antlaşmaya ayrıca bir de Deniz Kuvvetlerinin sınırlandırılmasına ilişkin bir protokol eklenmiştir. Bunların yanı sıra, 30 Ekim 1930 tarihinde *Türk-Yunan Oturma ve Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi* imzalanmıştır.

15 Mart 1931 tarihinde yürürlüğe giren Türk-Yunan Oturma ve Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi öncelikle serbest göç hakkı doğurmuştur.

Serbest göç uygulaması Türklerin mallarını satarak Türkiye'ye göç etmesine ve Batı Trakya'da çok sayıda Türk köyünün boşalmasına sebep olmuştur. Bu uygulamanın etkisiyle Türkler 1923'te Batı Trakya toprağının % 84'üne sahip iken, bu oran % 24'ün altına, nüfusun üçte ikisini oluştururken bu oran üçte birin altına düşmüştür. Türkiye otuzüç yıl devam ettikten sonra bu uygulamaya son vermiştir.<sup>343</sup>

Cumhuriyetin ilanından 1950'lere kadar geçen süre zarfında Türkiye'nin dış politika hedeflerinin tespitinde güvenlik unsuru hakim olmuştur. Bu dönemde Türk dış politikasına gerçekçi önceliklerin ışığı altında yön verildiği söylenebilir.<sup>344</sup> Zamanın idarecilerinin karşılaştığı en hayati mesele, Lozan Antlaşması ile kurulmuş düzeni korumak, yani yeni kurulan cumhuriyetin varlığını teminat altına almak olmuştur. Bu bağlamda

<sup>342</sup> İnönü, a.g.e., s. 237.

<sup>343</sup> <http://www.batitrakya.gen.tr/kronoloji.html>

<sup>344</sup> Özkan, a.g.m., s. 207.

Türkiye, tüm ülkelerle, özellikle de kendisine komşu olanlarla toprak bütünlüğü ile egemenliğe karşılıklı saygı ve içişlerine karışmama esasına dayanan iyi ilişkiler kurulması amacını gütmüştür.

Bununla beraber Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra gerek Atatürk gerekse ondan sonraki yönetimler bu dönemde irredantist amaçlar gütmekten<sup>345</sup> azınlığın sorunlarına daima yakın olmuşlar ve onlara yalnız olmadıklarını hissettirmişlerdir. Ancak bunu yaparken Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihindeki örnekler politikada hayalciliğin ne kadar tehlikeli olduğunu gösterdiğinden gerek Atatürk, gerekse İnönü dış politikada tamamen realist davranmışlardır.

Atatürk yönetiminde niteliği, amaçları ve toplumsal fonksiyonu itibariyle tamamen ulusal bir karakter taşıyan Türkiye'nin dış politikası memleketteki ve dünyadaki realiteler ve değişimler göz önünde bulundurularak sağlam temeller üzerine kurulmuş, yepyeni çağdaş bir dış politika stratejisi oluşturulmuştur. Atatürk dünyadaki dış politika düşünce, akım ve cereyanlarını günü gününe izlemiş, bunları memleketin dış oryantasyonunda yapıcı bir biçimde göz önünde bulundurmuştur.

Uluslararası ilişkiler ve diplomasi alanında geniş bilgi ve ufka sahip, analiz, sentez ve değerlendirme gücü yüksek olan Atatürk Batı Trakya Türk azınlığının sorunlarıyla yakından ilgilenmiş ve bunlara çözüm yolları aramıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından itibaren azınlığın maruz kaldığı haksızlıklar Yunanistan'la anlaşmalar yapmak suretiyle giderilmeye çalışılmıştır. Batı Trakya Türk azınlığının sorunları aşırı milliyetçi söylemlere konu yapılmayıp popülist olmayan realist bir devlet politikası izlenmiştir.

II. Dünya Savaşı esnasında Batı Trakya 1941-1944 yılları arasında Bulgaristan işgali altında kalmıştır. Savaş sonunda Yunanistan bir iç savaş yaşamış bu iç savaş sırasında 1945 yılının sonlarına doğru Batı Trakya'nın komünist çetelerin denetimine girmesiyle Türkiye yaklaşık olarak 25.000 Batı Trakyalı Türke kapılarını açmıştır.<sup>346</sup> Yunanistan'da iç savaşın sona ermesiyle Türkiye'yle Yunanistan arasındaki ilişkiler olumlu yönde

<sup>345</sup> Leonard A. Stone, "Turkish Foreign Policy: Four Pillars of Tradition", <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/VI-2/stone.02.htm>

<sup>346</sup> Demirbaş, a.g.e., s. 123-126.



seyretmeye başlamış ve bu durum 1950'lerin ilk yarısına kadar devam etmiştir.<sup>347</sup>

Türkiye'nin barışçıl politikası II. Dünya Savaşı yıllarında da devam etmiştir. I. Dünya Savaşı'nın sonunda kaybedilen Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını tekrar kazanmak için II. Dünya Savaşı'nı fırsat saymamış, saldırgan hareketlerin dışında kalmıştır. Hitler ve Stalin tarafından yapılan, bazı Ege adalarının verilmesi ve Trakya'da toprak genişletilmesi gibi önerilerin çekiciliğine kapılmamış, barışçıl politikasından ayrılmamıştır.<sup>348</sup>

II. Dünya Savaşı'nın sonunda oluşan ki kutuplu ortamda Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girmesi iki ülkenin dış politikasını da olumlu yönde etkilemiştir. Bu dönemde Türkiye Batı Trakya'daki Türk azınlığın sorunlarını gidermek için çalışmış ve Batı Trakya Türk azınlığının eğitim konusundaki sıkıntılarını kısmen de olsa giderecek bir Kültür Anlaşması imzalanmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1952'de bölgeyi ziyaret eden ilk Türk Cumhurbaşkanı olarak Batı Trakya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret esnasında Batı Trakya'daki ilk Türk Lisesi'nin açılışı da yapılmıştır.

Türk Hükümeti tarafından Batı Trakya azınlığının sorunlarına çözüm arayışları 1950 ortalarına kadar devam etmiştir. Ancak 1955'de ortaya çıkan Kıbrıs sorunu iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirmiş ve bu gerginlik her iki ülkedeki azınlıkların yaşamlarına da yansımıştır

Kıbrıs sorununun görüşüldüğü 1955 Londra görüşmeleri sonrasında, Yunanistan ve Türkiye ilişkilerinin yönelimi değişmiş bu değişim azınlığı da menfi yönde etkilemiştir. Azınlıklara ilişkin yaklaşımlar açısından önemli olaylardan biri de, iki ülke arasında 1955 Eylülünde Londra'da Kıbrıs sorununa ilişkin görüşmeler yapılırken İstanbul'da 6 Eylül 1955 günü düzenlenen gösterilerin, bir anda İstanbul azınlıklarının ev ve işyerlerine yönelik gerçekleştirilen tahrip eylemlerine dönüştürülmesidir. İstanbul'da yayınlanan İstanbul Ekspres gazetesinde Atatürk'ün Selanik'teki evinin Yunanlılar tarafından tahrip edildiği haberinin yayınlanmasından sonra, gösteriye katılanlar İstanbul azınlıklarının ve özellikle Rum azınlığın ev, işyeri ve ibadethanelerine saldırmış ve buraları tahrip etmişlerdir. Olaylar sırasında

<sup>347</sup> Aydın, **a.g.m.**, s. 218.

<sup>348</sup> Suat Bilge, **Büyük Düş**, İstanbul, 21. Yüzyıl Yayınları, 2000, s. 36.

büyük maddi zararlar olmuşsa da can kaybı yaşanmamıştır. Benzer olaylar İzmir'de de yaşanmıştır. Bu durum hem Türkiye'de hem de Yunanistan'da tepkilere neden olmuştur. Bu olaydan sonra Yunan hükümetinden özür dilenmiş ve zarar görenlerin tazmin edileceği garantisi verilmiştir.

6/7 Eylül 1955 olaylarının ana hedefi Yunanistan'a en açık biçimde, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki ilgisinin çok büyük olduğu mesajının verilmesi olmuştur. Ancak gösteri amacını aşmış, olaylar gösteriyi tertip edenlerin de kontrolünden çıkmış ve azınlıklara karşı büyük bir tahrip şeklini almıştır.

Yaşanan olaylar uluslararası platformlarda Türkiye'nin Batı Trakya Türklerinin haklarını savunma konusunda zayıf duruma sokmuştur.

1950'li yıllardan sonra Balkan göçmenlerini oy deposu olarak gören siyasi partiler tarafından uygulanan yanlış devlet politikaları sonucunda Balkanlar'dan Türkiye'ye büyük göçler yaşanmıştır. Yaşanan bu göçler Balkanlar'daki Türk kültür varlığının budanmasına ve azalmasına yol açmıştır.<sup>349</sup>

Türkiye ve Yunanistan arasındaki Kıbrıs anlaşmazlığı Türkiye'nin Balkan politikasını da etkilemiş ve 1960'lı yıllardan itibaren, dış politikada görünür değişiklikler meydana gelmiştir. 1963 Kıbrıs bunalımı ve ABD ile yaşanan soğukluk, Türk dış politikasında önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. 1963 yılında Kıbrıs'ta meydana gelen olaylar neticesinde Yunanistan'ı politik açıdan zorlamak isteyen Türkiye, ülkesinde işsizlik sorunu yaşayan Yunanistan'ı zora sokmak için anlaşmalarla belirlenen yasal süre olan altı ay önceden ihbarda bulunduktan sonra 1964 yılında 1930 tarihli *Türk-Yunan Oturma ve Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi*'ni feshetmiş ve Yunan yurttaşlarının oturma izinlerini bir daha uzatmamıştır İstanbul Rum nüfusunun tükenmeye yüz tutmasına yol açan bu karar Batı Trakya azınlığının sorunlarının çözülmesini olağanüstü zorlaştıran bir süreci başlatmıştır, çünkü bütün olayın belkemiği olan karşılıklılık (mütekabiliyet) ortadan kalktığı için Yunan yetkilileri Batı Trakya'daki politikaları açısından serbest kalmışlardır.<sup>350</sup>

<sup>349</sup> Kumkale, a.g.m., <http://www.kumkale.net/19mayis3.html>

<sup>350</sup> Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde*, s. 148.

1980 sonrası dönemde, Batı Trakya Türk azınlığı, hakları konusunda o zamana kadar görülmemiş bir hareketlenme içine girmiştir. Gerek 1975 Helsinki Belgesi sonrasında insan hakları ve bu çerçevede azınlık hakları konusunun uluslararası ilişkilerin merkezine yerleşmesi, gerek 1981'de Avrupa Birliği'ne üye olan Yunanistan'ın azınlıklar konusunda Avrupa standartlarına ve denetimine bağlanması, özellikle de Federal Almanya'ya işçi olarak giden Batı Trakyalıların katkılarıyla bölge halkının dünyaya açılmış olması bu hareketlenmeye yol açmıştır.<sup>351</sup>

Batı Trakya Türklerinin haklarını savunma konusunda eylemleri başlattıkları bu dönemde iktidarda bulunan PASOK, sosyalist niteliğini isminde taşımasına karşın azınlık politikasında herhangi bir yumuşamaya yönelmemiştir.

Batı Trakya'da Komotini Türk Gençler Birliği ve İskeçe Türk Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği gibi adında Türk sıfatını taşıyan birliklerin kapatılmasına ilişkin olarak yıllarca süren davalarda son sözü söyleyen Yunan Yargıtayı, 4 Kasım 1987'de davayı esastan görüşerek, birlikler aleyhine çıkan kararı onaylamıştır. Bu karar azınlık üzerinde büyük tepki yaratmış ve dönemin Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu ve Türkiye Başbakanı Turgut Özal arasında Türk-Yunan ilişkilerini düzeltmek için Davos'ta yapılacak zirve öncesinde çok büyük bir yürüyüş düzenlenmiştir.

29 Ocak 1988'de yapılan ve sadece Atina'ya yönelik bir protestonun ötesinde anlamlar da taşıyan bu yürüyüş aynı zamanda Ankara'nın Batı Trakya Türklerine ilgisizliğine bir tepki olmuştur.

Davos zirvesine büyük bir istekle giden ve sorun çıkaracak konuları olabildiğince gündeme getirmemeye çaba gösteren Özal, zirve süresince Batı Trakya konusundan hiç söz etmemiştir. Birliklerin kapatılması kararına yoğun tepki gösterildiği dönemde Özal politikasının bu ilgisizliği, Davos'un önceliğinin ve bu buluşmanın hiçbir biçimde zarar görmemesine çalışıldığının göstergesi olmuştur. Davos'ta kendi sorunlarının gündeme gelmeyeceğini anlayan Batı Trakyalılar son bir çaba göstererek iki başbakana telgraf göndererek sorunlarının ele alınmasını istemişler ama bu çabaları da sonuç vermemiştir.

<sup>351</sup> Fırat, *Yunanistan'la İlişkiler*, s. 116.

Davos buluşması ve sonrasında Özal hükümetinin tutumu Batı Trakya'da hayal kırıklığı yaratmıştır. Bunun üzerine, uluslararası ortamda yaşanan olumlu gelişmelerden de yararlanarak Türkiye'nin desteği olmaksızın Atina'ya karşı kendi mücadelelerini sürdürmeye başlamışlardır.

Yunanistan'ın azınlıklara yönelik politikasının çeşitli uluslararası kuruluşlarca eleştirildiği bu dönemde Türkiye Batı Trakyalı azınlığa gerekli desteği vermemiştir. 1991 Eylülünde her iki ülkenin başbakanları Miçotakis-Mesut Yılmaz buluşmasında da Batı Trakya gündeme alınmamıştır.

Yunanistan Lozan Barış Antlaşması'nın imzalandığı günden itibaren Batı Trakya Türk azınlığının haklarını gasp etmek suretiyle Antlaşma hükümlerini açıkça veya kapalı yöntemler kullanarak ihlal etmiştir ve etmeye devam etmektedir. Türkiye, bu gelişmeler karşısında uzun bir süre yeni politikalar üretmekten geri kalmıştır. Yunanistan'a dönük politikasını siyasi otoritenin elinde genelde iç siyaset malzemesi olarak kullanmış ve böylece Yunanistan'a istismar için imkanlar hazırlanmıştır.<sup>352</sup> Türkiye ne yazık ki, milletlerarası hukuktan kaynaklanan haklarına zamanında sahip çıkmayı çoğu defa ihmal etmiştir.

Türkiye Batı Trakya'daki Türk azınlığının sorunları konusunda günöbirlik politikalar izlemiş bunları kalıcı devlet politikaları haline getirememiştir. bölgede yaşanan gelişmeler yakından takip edilerek Yunanistan'ın politikalarına anında karşı politikalar üretilmemiştir. Ayrıca Türkiye'de yaşayan Rum azınlığa uygulanan politikalar konusunda Batı Trakya Türklerinin nasıl etkilenebileceği düşünölmeden tasarrufta bulunulmuştur.

Türk dış politikasını yönlendirenler Atatürk dönemindeki diplomasi inceliklerini devam ettirememişlerdir. 2003 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanı Yunanistan'ı ziyareti esnasında Atina'da verilen resmi yemekte Batı Trakya Türk azınlığının yıllardır tanımamakta ısrar ettiği atanmış müftülerle aynı masayı paylaşması<sup>353</sup> ve aynı fotoğraf karesinde yer alması dışişlerindeki diplomasi eksikliğini en açık biçimde gözler önüne koymaktadır.

<sup>352</sup> Nazmi Akıman, **Çağdaş Türk Diplomasisi-200 yıllık Süreç**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997, s. 103.

<sup>353</sup> Kotak, a.g.m., <http://www.halkinsesi.org/?action=journalist&aid=931>

Türk dış politikası cumhuriyetin kuruluşundan itibaren son dönemler kadar temel olarak Anadolu Türkleri ile ilgilenmiş ve Balkanlar, Orta Asya ve Kafkaslar'daki Türkleri bir kenara bırakmıştır. Türkiye bu politikasından ciddi anlamda insani bir kriz meydana gelmedikçe hiçbir zaman taviz vermemiştir. Türkiye'nin Soğuk Savaş yılları boyunca dış Türkler konusunda pasif dış politika çizgisinden ayrıldığı olaylar olarak; 1963, 1964 ve 1967 yıllarında Kıbrıs'a yapılan müdahale, 1984–1989 yılları arasında Türklere karşı izlenen sindirmeci politikaları için Bulgaristan Devleti'ne karşı izlenen tutum görülmektedir. Bu olayların dışında Türkiye çok nadiren kendi sınırları dışındaki Türklerle ilgilenmiş ve politikalar üretmiştir.<sup>354</sup>

Son söz olarak Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından 1950'lere kadar Batı Trakya Türk azınlığı Türk Dışişlerinde bir gündem maddesi olarak yer alırken özellikle 1950'lerin ikinci yarısından sonra Kıbrıs sorununun ortaya çıkmasıyla birlikte gündemden düşmüş ve bu tarihten sonra Türk-Yunan ilişkileri ve giderek de Kıbrıs sorununun gölgesinde kalmıştır. Dış İşleri Batı Trakya konusunda uzun vadeli politikalar üretememiş, sadece Yunanistan'ın uyguladığı asimilasyon politikalarının dayanılmaz düzeylere geldiği durumlarda reaksiyonel tepkiler vermekle yetinmiştir. Yine aynı dönemde azınlıklarla ilgili olaylarda mütekabiliyet prensibinin esas olduğu gözardı edilerek, Batı Trakya Türk azınlığı düşünülmeden, Türkiye'deki Rum azınlığa karşı çeşitli tasarruflarda bulunulmuş ve bu konuda fikir üretmesi gereken Dışişleri Bakanlığı da bunlara seyirci kalmıştır.

## **V. TÜRKİYE'NİN BATI TRAKYA'DAKİ STRATEJİK ÖNGÖRÜSÜ**

### **A. Stratejik Öngörü**

Stratejik öngörü; geçmişten gelip bugün hala süren ve geleceği etkilemesi olası eğilimleri göz önüne alarak ileriye yönelik stratejik planlama yapılmasını sağlar. Öte yandan stratejik öngörüye sahip olmak, beklenmedik bir gelişmenin oluşmasıyla uygulanabilecek bir modele hızla geçişi sağlayan planlamaların yapılmasını temin eder. Bilgi ve enformasyon çağı olan XXI. yüzyılın en çarpıcı niteliği bu yüzyılda kehanete ve tesadüflere yer olmayışıdır. Bilgi çağı günlük, popülist kararların alınmadığı, tam tersine 20-

<sup>354</sup> Kut, *Turkey in The Post-Communism*, s. 40-41.

50 yıl gibi uzun erimli planlamaların yapılarak, belirlenmiş hedeflerin elde edilmesine yönelmenin çağıdır.<sup>355</sup>

Stratejik öngörünün esası; yarını bugünden öngörüp geçmişte yaşanan olumsuz etkilerin tekrarlanmasını önlemektir. Stratejik öngörüsüz devlet; birbirinin etkisini yok eden birtakım kararlar alır, bunalımla karşılaşınca o günkü durumu kurtaracak ivedi, kısa ömürlü birtakım önlemler devreye sokar, umutsuz, plansız sonucun ne olacağını bilmeden geleceğe doğru sürüklenir ve diğer güçlerin ürettikleri stratejik öngörü modellerinin unsuru olur.

Yüzeyden bakınca birbiriyle ilgisi olmadığı izlenimi veren olaylar arasında gerçekte gizli bağlar mevcuttur. Bu bağların ortaya koyulması ile olayların gelecekte alacağı şeklin eğilimi belirlenebilir.<sup>356</sup> Bunu gerçekleştirebilmek için kapsamlı bir bilgi sistemine ihtiyaç vardır.

Stratejinin bir bilgi sistemi aracılığıyla belirlenebilmesi için, konuya etkisi olabilecek faktörlerin karşılıklı olarak sıralanması ve bunların aralarındaki ilişkinin kestirilmesi gereklidir. Bu faktörlerin sayısı çok fazla olabileceğinden ve aradaki bağlar zamanla değişebileceğinden, bu değerlendirmelerin sürekli olarak tekrarlanması ve bunların gözlem sonuçları ile karşılaştırılarak yeniden düzenlenmesi gereklidir. Stratejik bir analiz için, toplanabilecek her bilginin önemli olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu verilerin, çok çeşitli kategorilere girmesi ve bazılarının ölçülebilme imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle, analizi yapan birimin çok çeşitli alanlarda uzmanlaşmış kişilerden oluşması gereklidir.<sup>357</sup>

## **B. Türkiye'nin Batı Trakya Stratejisi**

Batı Trakya, Türk-Yunan sınır bölgesinde yer alması nedeniyle çok stratejik bir konumdadır. Bu bölgedeki Türk varlığı Yunanistan'ı her zaman endişeye düşürmüş ve sınıra çok yakın olan Dedeağaç (Evros) ilindeki Türkleri, çeşitli baskılarla mübadelenin hemen ardından Türkiye'ye göç ettirmiş, onların yerine Anadolu Rumlarını getirmiştir. Ayrıca 1980'lerin

<sup>355</sup> Mütercimler, a.g.e., s. 639.

<sup>356</sup> **Stratejik Öngörü**, s. 155-157.

<sup>357</sup> Daybelge, a.g.m., s. 368.



sonunda Rusya'dan gelen sözde Pontuslu Rumları da bu bölgeye yerleştirmiştir. Yunanistan'ın en büyük askeri yığınağının olduğu bu bölgede, Türklerin yaşaması, Yunanistan yönetimleri tarafından her zaman bir zaaf olarak algılanmış ve algılanmaya devam etmektedir.

Uluslararası perspektiften bakıldığında Batı Trakya, Boğazlardan sonra sıcak denizlere açılan pencere olması nedeniyle jeostratejik bir önem taşımaktadır. Bundan başka bölge, enerji nakil ve doğalgaz boru hatları gibi stratejik değer taşıyan unsurlar açısından, doğal geçiş üstünlüğü yaratmaktadır. Dünyada üzerine en çok stratejik oyuncu çeken Balkanlar bölgesine açılması dolayısıyla tarihten günümüze birçok defalar istila ve işgallere uğramıştır.

Batı Trakya, Yunanistan açısından Türkiye'den başka, Bulgaristan'la da bir çekişme bölgesi özelliği taşımaktadır. Gerçi günümüzde Yunan-Bulgar ilişkileri çok iyi bir düzeydedir ve Yunanistan Bulgaristan'da yatırım yapan ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Ancak tarihsel süreçten bakıldığında, Bulgarların genel politikası olan *Büyük Bulgaristan* hayali kapsamında Ege'ye iniş buradan sağlanmaktadır. Yunanistan'ın Makedonya ile yaşadığı sorunlar ve Arnavutluk'la mevcut olan Kuzey Epir sorunu yine Batı Trakya'ya yakın bölgeleri ilgilendirmektedir.

Bütün bu stratejik özellikler bir araya toplandığında Batı Trakya'nın en az Kıbrıs kadar önemli bir bölge olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Yunanistan'ın bu önemi çok iyi değerlendirdiği, sınır ve kıyı bölgelerini Türklerden arındırma, Ova Türklerini göç ettirme ve Balkan Kolu'ndakileri ise yasak bölge uygulaması ile asimile etme politikasından anlaşılmaktadır. Türkiye ise tüm bunlara karşın bölgede aktif bir rol üstlenememiştir.<sup>358</sup>

Türkiye Cumhuriyeti, Batı Trakya azınlığı konusunda önemli bir sorumluluk içindedir. Bu azınlık, Türkiye'nin kendi iradesiyle ve özel olarak antlaşmalar yaparak yurtdışında bıraktığı tek azınlıktır. Gerçi bu anlamda resmen bir garantör sıfatı yoktur ama gerek Türkiye gerek Yunanistan ve özellikle Batı Trakya azınlığı Türkiye'nin bu niteliğini işin başından beri kabul

<sup>358</sup> Kemal Eker, Batı Trakya Türklerinin Dünü Bugünü ve Yarını, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, 2001), s. 156-157.

edegelmişlerdir.<sup>359</sup> Bu azınlık hakkında Türkiye'ye söz hakkı verilmiş olması bile tek başına bunun bir kanıtıdır.

Batı Trakya sorununu analiz ederken duygusal davranmadan belirli bir mantık içerisinde yorumlamak ve sorunların kaynaklarını doğru tespit etmek gerekmektedir. Aksi takdirde yapılacak analiz hatası soruna konacak teşhisi dolayısıyla çözüm için belirlenecek stratejileri de saptırabilecektir. Bu nedenle Yunanistan'ın Batı Trakya konusundaki tüm faaliyetlerinin altında yatan siyasi gerekçeleri inceleyip ona göre politika geliştirmek gerekmektedir.

Yunan devlet mekanizmasının azınlık konusundaki örgütlenişini bilmek, Yunanistan'ın asimilasyon politikalarındaki sürekliliği anlamayı kolaylaştıracaktır. Belki Osmanlı İmparatorluğu'nda yüzlerce yıl azınlık olarak yaşamının getirdiği yoğun deneyim sonucu, azınlık konusu Yunanistan'da hükümet değil, devlet politikasıdır. Batı Trakya İşleri *Azınlık İşleri Koordinatörlüğü* adlı bir makam tarafından tek elden yürütülmektedir. Doğrudan doğruya Cumhurbaşkanının kişiliğine bağlı olduğu bilinen bu makam Batı Trakya bölgesinin hemen bitişiğindeki Kavala kentinde bulunmakta ve Dışişleri Bakanlığı memurlarından oluşmaktadır. Batı Trakya'nın her yerinde *Siyasi İşler Bürosu* adı altında şubeleri vardır. Dolayısıyla, zaman zaman duyulan ve Batı Trakya'daki baskıları birtakım yerel memurların işgüzarlığına bağlayan yorumlar gerçekçi ve geçerli değildir. Türkiye'deki durumun tersine, azınlık konuları tüm ülke genelinde eşgüdüm içinde yürütülmektedir ve Kavala'nın haberi olmadan Batı Trakya konusunda karar alınmamaktadır.<sup>360</sup>

Türkiye'nin Batı Trakya konusundaki politikasına çeşitli eleştiriler yöneltilmekle birlikte, böyle bir politikanın varlığı bile tartışmalıdır. Birincisi bu konu Türkiye'nin Yunanistan politikasının çok marjinal bir köşesini oluşturmaktadır. Bu konuda, ne kadar dikkate alınmış oldukları belirsiz birkaç rapor dışında, Dışişleri Bakanlığı içinde ciddi bir çalışma yapıldığı kuşkuludur. Bu durum, Türkiye'nin bu azınlığın uluslararası antlaşmalarla getirilmiş haklarına sahip çıkmasına olanak tanımamaktadır.

<sup>359</sup> Oran, *Türk Yunan İlişkilerinde*, s. 156.

<sup>360</sup> Oran, *a.g.e.*, s. 151.

Batı Trakya konusunda Türkiye'nin politikasızlığının çok daha üzücü bir yanı, Türkiye'deki azınlık işlerinin, sayısı belirsiz resmi kuruluşun söz sahibi olduğu bir konu olmasıdır. Örneğin; Vakıflar Genel Müdürlüğü Türkiye'deki bütün vakıflara bir vergi koymakta, tabii bundan Rum vakıfları da etkilenmektedir. Bunun hemen arkasından durumları zaten bozuk olan Batı Trakya Türk vakıflarının durumu daha da kötüye gitmekte ve ancak Gümülcine Başkonsolosluğu'ndan gelen uyarılar üzerine durumun bu yönünün de olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka gün Milli Eğitim Bakanlığı okullara sağlık dersi vs. koymakta, İstanbul'daki Rum okulları bu dersi okutacak Rum öğretmeni anında bulamadıkları için Türk öğretmene razı olmakta, hatta razı olduklarına ilişkin kağıt imzalatılmaktadır. Fakat böyle bir fırsat için yıllardır bekleyen Yunan yetkilileri hemen Batı Trakya Türk okullarındaki sınavların Rumca yapılmasını karara bağlamaktadır. Gene işin kötüsü, Dışişleri durumun farkına ancak Gümülcine'den yağmaya başlayan telgraflar üzerine varabilmektedir. Çünkü Milli Eğitimin kararından haberi yoktur. Diğer bir gün İstanbul Emniyet Müdürlüğü şu veya bu sebeple bir Rum vatandaşa pasaport vermemekte, ertesi gün bütün Batı Trakya azınlığının pasaport işleri felce uğramaktadır.<sup>361</sup>

### **C. Siyasi ve Sosyal Alanda Yapılacak Faaliyetler**

Batı Trakya Türk azınlığının sorunlarının giderilememesinin nedenleri arasında Türkiye'nin de hataları hatta yanlışlıkları vardır. Türkiye'nin en önemli hatası ciddi bir Yunanistan politikası ve Batı Trakya stratejisi planlamayıdır. Bu nedenle de Yunanistan'ın oldubittilerine gerekli tepkiler zamanında gösterilememiştir.

Uluslararası ilişkilerde stratejik çalışmaların, senaryo analizlerinin ve geleceğe ilişkin projeksiyonların yapılmasının, dış politika araçlarının geliştirilmesinde çok önemli olduğuna şüphe yoktur. Bu nedenle kamu kurumları bünyesinde dış politika alanında faaliyet gösteren araştırma merkezleri, dış politika enstitüleri ve üniversitelerdeki uluslararası ilişkiler

<sup>361</sup> Oran, **Türk Yunan İlişkilerinde**, s. 157-159.

bölümleriyle işbirliği yapılmalıdır. Ortak tarih ve kültür mirası ile ilgili araştırma enstitüleri veya merkezleri oluşturulmalıdır.<sup>362</sup>

Türkiye ne yazık ki, Batı Trakya politikasına yön verecek ve bu politikayı tek elden yöneterek, konuyla ilgili tüm kurumların eşgüdüm içerisinde çalışmasına olanak sağlayacak bir mekanizmayı da oluşturamamıştır. Batı Trakya sorunu, Türkiye açısından Yunanistan politikasının marjinal bir boyutunu teşkil etmiş ve bölgenin stratejik önemi yeterince ön plana çıkarılamamıştır. Türk kamuoyu yeterli bilgi birikimine sahip olmadığından, Yunan kamuoyunun aksine bu konuya duyarlı olmamıştır. Çünkü kamuoyunu yönlendirebilecek nitelikte yetişmiş insan sayısı azdır. Türkiye’de insan hakları kuruluşları, siyasi partiler gibi sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerin de bu konuya fazlaca eğilmedikleri ortadadır. Kamuoyunun aydınlatılmasında büyük rol oynayan basın yayın kuruluşları da Batı Trakya sorununa Yunan basın yayın organlarıyla karşılaştırılmayacak kadar ilgisiz kalmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Batı Trakya ile ilgili kısa, orta ve uzun vadede yapılabilecekleri öngören yeni bir dış politika konsepti belirlemeli, siyaset üstü, milli bir politika ortaya koymalı ve tüm kurumlarını bu politikadan haberdar etmelidir. Bu konsept ve politika bilim adamları, aydınlar, iş adamları, bölgeye yönelik çalışacak sivil toplum örgütleri, devlet bürokratları ile birlikte hazırlanmalı, koordinasyon kurulları vasıtasıyla görüşleri alınmalıdır. Oluşturulacak bu temel politikayı yürütmek üzere Dışişleri Bakanlığı bünyesinde konuyla ilgili uzman kişilerden oluşan bir bölüm oluşturulmalıdır.

Türkiye, Batı Trakya konusunu, Yunanistan ile olan ikili ilişkilerinin marjinal bir boyutu olarak görmeyi bırakmalı, Batı Trakya’nın stratejik özelliğini ve Batı Trakya Türk azınlığının, Lozan Barış Antlaşması ile mübadele dışı bırakılmasını gerektiren sebepleri çok ayrıntılı bir biçimde değerlendiren çalışmalara ağırlık kazandırmalıdır.

İnsan hakları artık sadece ulusların içişleri değil, tüm toplumların ortak bir sorunudur. Bu itibarla, Türkiye’nin Batı Trakya Türklerinin insan haklarını savunması, çağdaş uluslararası hukukun verdiği ve aynı zamanda doğal olan

<sup>362</sup> [http://www.alaattinbuyukkaya.com/dis\\_siyaset/dis\\_siyaset.htm](http://www.alaattinbuyukkaya.com/dis_siyaset/dis_siyaset.htm)

bir haktır. Bu hakkın kullanımı dolayısıyla Türkiye, hiçbir zaman saldırganlık sıfatını vermez. Buna karşılık, Türkiye'nin de Batı Trakya'ya yaklaşımında Yunanistan'ın duyarlı olduğu konulara dikkat göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde irredandist damgasını yemesi muhtemeldir. Türkiye ve yurtdışında Batı Trakya'ya yönelik insani amaçlı dernekler kurulmalı bu dernekler vasıtasıyla azınlığa maddi ve manevi destek sağlanmalıdır. Maddi yardımlar bireylerden çok azınlığın sosyal konularda faaliyet yapan kurum ve kuruluşlarına yapılmalıdır.

Batı Trakya'daki her türlü meslek kuruluşuna üye olan sanayici, doktor, öğretmen, din adamı, hukukçu, vb. meslek sahiplerinin katılımının sağlanacağı bilgi-görgü artırma, araştırma ve incelemeler yapma şeklinde seminerler düzenlenmelidir.

Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların haklarının çiğnenmesi önlenmelidir. Bu türden hem Türkiye'nin uluslararası itibarını zedeleyen, hem Türkiye'deki insan ve azınlık haklarını çiğneyen, hem de Batı Trakya azınlığını zor durumda bırakabilecek davranışlardan kaçınabilmek için bir tek çare; Türkiye'deki azınlıkları uzaktan yakından ilgilendirebilecek her konuda yasal, yönetsel düzenleme yapmadan Dışişleri Bakanlığı'nın onayının alınması, bu tür konuların aynı bakanlığın eşgüdümüne verilmesidir.

Bölgede yaşanan gelişmeler çok yakından takip edilerek Yunanistan'ın politikalarına, anında karşı politikalar üretilmelidir. Bunun yanı sıra, Türkiye'de yaşayan Rum azınlığa uygulanan politikalar konusunda çok dikkatli davranarak, Yunanistan'a Türk azınlığa baskı uygulayabileceği fırsatlar tanımamalıdır. Türkiye, İstanbul Rum azınlığının sayısının azalmasından sonra Yunan yetkililerinin böyle fırsatları büyük bir heyecanla beklemekte bulunduğunu ve bundan da tek zararlı çıkacak olanın Batı Trakya olduğunu hesaplamadan tasarruflarda bulunmaktadır.

Yunanistan Batı Trakya Türklerinin haklarını gasp etmek suretiyle Lozan Antlaşması'nı ihlal ettiğini açıkça ortaya koymuştur. Türkiye, bu gelişmeler karşısında uzun bir süre yeni politikalar üretmekten geri kalmış, Yunanistan'a dönük politikasını siyasi otoritenin elinde genelde iç siyaset malzemesi olarak kullanmış ve böylece Yunanistan'a istismar için imkanlar

hazırlamıştır.<sup>363</sup> Türkiye ne yazık ki, uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarına sahip çıkmayı çoğu defa ihmal etmiştir.

Somut çözüm önerileri üretebilmek için, sorunun özüne inildiğinde tamamen hukuksal temellere dayandığı görülmektedir. Türkiye'nin azınlığın haklarının korunması için hukuksal alanda girişimlerde bulunması gerekmektedir.

Türkiye, uluslararası siyasal sistemdeki varlığının temelini oluşturan Lozan Antlaşması çerçevesinde, Batı Trakya politikasına daha güçlü bir şekilde sahip çıkmaya yönelmelidir. Bu bağlamda Lozan Antlaşması'na taraf ülke olarak, antlaşmanın işlerliğinin denetlenip, özellikle Batı Trakya Türklerinin haklarının korunması yolunda yapılabilecek etkinlikleri en iyi şekilde gerçekleştirmeye yönelik stratejiler belirlemelidir.

Sorunların derinliğini tespit etmek çözüm önerileri üretebilmek için ciddi araştırmalar yapılmak zorunludur. Yıllardır bilinen ve yüzeysel olarak dile getirilen problemler hakkında ciddi araştırmalar, derlemeler yapılmamıştır. Örneğin müftülük sorunu, vakıflar sorunu hakkında toplumsal, dini, siyasi ve en önemlisi hukuki içerikli elle tutulur akademik araştırmalar pek bulunmamaktadır.

Sorunların sadece kendi toplumumuza aktarılmasının ötesinde devletlerarası kuruluşlara, uluslararası sivil toplum örgütlerine ve uluslararası kamuoyuna da aktarmak için çaba sarf edilmelidir. Dolayısıyla bunlar için sadece Türkçe değil İngilizce, Almanca, Fransızca ve Yunanca yayınlar yapılmalıdır.

Türkiye bir yandan kendi içindeki azınlıklara eşitlik ve saygı kurallarını çiğnemediği davranırken, bir yandan da aynı konuya Yunanistan'ın dikkat etmesi için bu ülkede Batı Trakya azınlığına yapılan yasadışı uygulamaları uluslararası kamuoyunda sergilemelidir. Türkiye bu konuda durumu objektif olarak yansıtan bilimsel yayınları yabancı dillerde yayınlamaya özen göstermeli, azınlığın haklarına uluslararası alanda sahip çıkılmasını kolaylaştırmalıdır. Şu anda uluslararası planda bu konunun çok az bilindiği gerçektir. Oysa Yunanistan Avrupa Birliği üyesidir ve bu yüzden bu konuda çok hassas bir pozisyonda bulunmaktadır.

---

<sup>363</sup> Akıman, a.g.e., s. 103.



Batı Trakya konusunda, geçmişte Yunanistan'ın yaptığı bazı uygulamaların hayata geçirilmesi, Türkiye'nin verdiği ciddi tepkiler nedeniyle mümkün olmamıştır. Bu gerçek doğrultusunda Türkiye, kamuoyunu harekete geçirebilecek çalışmalara hız vermelidir. Konu hakkında kamuoyunun dikkatini çekecek bilimsel ve akademik çalışmalar desteklenmeli, devletin elindeki basın yayın organlarının konuya eğilmesi sağlanmalıdır. Bu konuda Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve TRT gibi kuruluşlar Dışişleri Bakanlığı ile ortak çalışma yürütmelidir. Ancak bunlar yapılırken azınlığın sorunlarını aşırı milliyetçi radikal grupların söylemlerine konu yapmayıp popülist olmayan realist devlet politikası, stratejisi haline getirmek gerekmektedir.

İçinde bulunduğumuz çağın; bilgi, iletişim ve insan hakları çağı olduğunu da göz önünde tutarak, Batı Trakyalı Türklerin kurdukları uluslararası derneklerle ortak biçimde lobicilik etkinliğinde bulunulmalıdır. Yunanistan'ı uluslararası kamuoyu önünde zor durumda bırakacak akademik temeli olan çalışmalar ve belgeye dayalı tezler üretilerek, bu tezler teknolojinin sağladığı tüm olanaklardan faydalanılarak uluslararası toplumun dikkati çekilmelidir. Ayrıca Yunanistan'daki diğer azınlıklarla ilişkiler kurulmalı ve işbirliği yolları araştırılmalıdır.

Batı Trakya Türk azınlığının en önemli sorunlarından birisi eğitim sorunudur. Azınlık çocukları Yunan yönetimlerinin engellemeleri sonucu gerekli ve yeterli eğitimi alamamaktadırlar. Eğitim sorununun çözüme kavuşturulması için, Lozan Antlaşması ve Kültür Antlaşmaları yeniden ele alınarak, uygulanabilir bir kültür anlaşması yapılması konusunda Yunanistan ile temasa geçilmelidir. Gerekirse bu konuda Birleşmiş Milletler'in ve Avrupa Birliği'nin ilgili kurumlarının devreye sokulması için girişimlerde bulunulmalıdır.

Bu engeli aşmak için Batı Trakya bölgesinde özel okullar açılması için Türk işadamları teşvik edilmelidir. Ayrıca eğitimleri geri bıraktırılan azınlık çocuklarının bu eksikliklerini gidermek için Yunanistan'da yürürlükte olan mevzuat incelenerek özel dersaneler açılması için girişimlerde bulunulmalıdır.

Batı Trakyalı Türk gençlerinin Yunanistan'da üniversite eğitimi almaları oldukça zordur. Türkiye'ye gelip üniversite eğitimi alan gençler ise Yunanistan'a döndüklerinde diplomalarının tanınmaması gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu engelleri aşmak için devlet veya özel sektörün sağlayacağı burslar ile bu gençlerin bütün dünya akademik çevreleri tarafından kabul görmüş üniversitelerde eğitim görmeleri sağlanmalıdır. Bu destek sadece üniversite eğitimi ile sınırlı kalmayarak yüksek lisans ve doktora çalışmaları için de sağlanmalıdır. Bu hem gençlerin eğitimlerini sağlayacak hem de Batı Trakya Türk azınlığının sorunlarına uluslararası sahada dile getirip haklarını savunacak akademisyenlerin yetişmesini sağlayacaktır. Ayrıca Batı Trakya tarihi, coğrafyası ve kültürel hayatıyla ilgili akademik çalışmalar yapılmalı ve yapanlar teşvik edilmelidir.

Örgütlenmenin temelinde temsil kabiliyeti kazanmak, kolektif hareket edebilme bilinci ve bunun bulunulan çevrede muhatap alınarak hak edilen yere ulaşmak vardır. Çağdaş ve modern dünyada verilecek olan hak arama mücadelesinin en iyi şekillerinden birinin sivil örgütler aracılığı ile yapıldığı bir dönemde, Batı Trakya Türk azınlığının da sorunlarının da böyle demokratik bir sivil hareketle dile getirilmesinde büyük yarar vardır.

Doğdukları toprakların dışında Türkiye'den sonra en yoğun Batı Trakya Türkünün yaşadığı ülke Almanya'dır. Bu ülkenin geniş coğrafyasına yayılmış durumda Batı Trakya Türkleri tarafından otuza yakın dernek bulunmaktadır. Sayılarının yirmibeşbine ulaştığı ifade edilen ve otuz yılı aşkın bir süredir Almanya'da yaşayan Batı Trakya Türkleri 1988 yılında Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu çatısı altında toplanmıştır. 1998 yılında Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu olan bu kuruluş bu güne kadar gerçekleştirdiği faaliyetler ile Batı Trakya Türklerinin uluslararası alanda hak arama mücadelesinin takipçisi olarak önemli görevler yerine getirmiştir. Bünyesinde 27 derneği barındıran bir üst kuruluş olma özelliği taşıyan Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu'nun tüzel kişiliğe sahip en büyük kuruluşu olduğunu söylemek mümkündür. Bu federasyon Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla desteklenerek Batı Trakya Türklerinin Avrupa'daki sesi durumuna getirilmelidir. Ayrıca ABD'deki Batı Trakyalılar

dernekleri de maddi olarak desteklenmeli ve ABD'de lobicilik faaliyetlerinde bulunmaları sağlanmalıdır.

Azınlık hak arama mücadelesinde artık örgütlenmeyi gerçekleştirerek profesyonel anlamda bir kadro oluşturmalı ve uluslararası arenada ifade edebilmelidir. Aksi takdirde sorun, dünya kamuoyunca, Batı Trakya Türk azınlığının insan hakları sorunu şeklinde değil, Yunanistan ve Türkiye arasındaki diplomatik problemlerden birisi olarak algılanmaya devam edecektir.

Aynı durum Türkiye'deki Batı Trakyalılar dernekleri için de geçerlidir. Bu dernekler Dışişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak bir eşgüdüm merkezi ile koordineli olarak hareket etmeli ve Türk kamuoyunu aydınlatmak için çalışmalar yapmalıdır.

Batı Trakyalı azınlığın Türkiye'deki sorunlarına muhatap olacak resmi ve gayri resmi bir merci yoktur. Her ne kadar son yıllarda yetenekli ve rasyonel düşünebilen insanların işbaşına gelmesiyle bir nebze değişmiş olsa da Türkiye'deki dernekler Batı Trakya sorununa salt Yunanistan düşmanlığı bir tutum içerisinde yaklaşmışlar, sorununa uluslararası kamuoyunda itibar görebilecek şekilde insan hakları ve evrensel hukuk açısından bakamamışlardır.

Batı Trakya Türk kurum ve kuruluşları ile dernekleri arasında ortak sorun iletişim yetersizliğidir. Kurumlar arası bilgi akışı yetersizdir. Batı Trakya Türk azınlık toplumu için destek sağlayacak kurumlarla ve doğru yöntemlerle lobicilik yapılmalıdır. Türkçe, Yunanca ve İngilizce bilen ve bu alanda uzmanlaşan gençlerin, bu konularda profesyonel olarak çalışabilmeleri sağlanmalıdır.

Çağımızda en geniş kitlelere ulaşmak için en uygun aracın internet olduğu göz önünde bulundurularak Batı Trakya'yı ilgilendiren bütün yayınlara internet üzerinden erişilebilecek bir bilgi bankası oluşturulmalıdır. Oluşturulan bu sitelerin her an için güncel tutulması da sağlanmalıdır.

Türkiye'nin Batı Trakya'daki Türk azınlığın sorunları konusunda izleyeceği politikaları, günübürlük olmaktan kurtararak daha gerçekçi ve kalıcı devlet politikaları haline getirmesi, sorunun Türkiye ve Batı Trakya azınlığı açısından çözüme kavuşturulmasında önem taşımaktadır. Türkiye, bir

yandan Yunanistan devletine sadık bir yurttaş topluluğu olmaya devam eden, bir yandan da azınlık ve yurttaş haklarını savunmaya kararlı olduğunu gösteren Batı Trakya azınlığına gösterdiği yasal ilgiyi yalnızca bunalım anlarıyla sınırlı tutmamalıdır. Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bir teşkilat oluşturarak, azınlık sorunlarını daha yakından takip etmeli ve çözümlerine yönelik etkin projeler geliştirerek uygulamalıdır.

Azınlığın kendisine ait bir özel televizyona sahip olması için teknik destek sağlanmalıdır. Bu olmadığı takdirde en azından Edirne bölgesinde kurulacak bir radyo ve televizyon istasyonu ile eğitim konusu başta olmak üzere Batı Trakya'ya yayın yapılmalıdır.

Batı Trakya'da din kurumunun önemi ve birleştirici özelliği tartışılmazdır. Bundan yararlanmak için aydın, politika ve stratejiden anlayan din adamlarının yetiştirilerek bölgede görev almaları sağlanmalıdır.

Yunanistan'da 2004 yılında yapılan genel seçimlerde Gümölcine'de; Yeni Demokrasi partisinden; 2, PASOK'tan; 2, Birleşik Sol'dan; 2, Komünist Parti'den; 1 aday, İskeçe'de; Yeni Demokrasi Partisi'nden; 1, PASOK'tan; 1, Komünist Parti'den; 1 milletvekili adayı çıkmıştır.<sup>364</sup> Bu sayı 120.000 nüfusa sahip bir topluluk için oldukça fazladır.

Azınlık içinde farklı görüşlerin bulunması bir zenginliktir. Ancak sürtüşmelerden kaçınılmalı ve bu durumun Yunan yönetimlerinin işine geldiği unutulmamalı ve toplumsal güç potansiyeli heba edilmemelidir. Yunan yönetimleri Batı Trakya'dan Türk milletvekili çıkmaması veya en az sayıda çıkması için her türlü önlemi almaktadır. Bu önlemleri boşa çıkarmak için halkın genel seçimlerde bir bütün olarak davranmasının yolları aranmalıdır. Bunun için gerekirse seçimlerden önce önseçim gibi bir yöntemle başvurulmalıdır.

Batı Trakya realitesini dünya gündemine taşıyabilmek için, bölge halkının sorunlarıyla ilgili uluslararası çapta baskı grubu oluşturacak profesyonel, etkin sivil toplum kuruluşları oluşturulmalı, bunlar vasıtasıyla uluslararası kuruluşlar ile temasa geçilmeli ve geniş çaplı toplantılar düzenlenmelidir.

<sup>364</sup> Milliyet Gazetesi, 29.02.2004.

Avrupa ve A.B.D.'de saygın üniversitelere Batı Trakya konusunda çalışma yapmaları için gerekli girişimlerde bulunulmalıdır. Bu üniversitelerde bağışların önemli bir etken olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Sinema sektörünün tüm dünya kamuoylarına ulaşmak ve onları etkilemek için en uygun araçlardan biri olduğu göz önüne alınarak dünya çapında isim yapmış yönetmen ve oyuncuların yer aldığı projelerle Batı Trakya Türklerinin sorunlarını dile getiren çalışmalar ve filmler yapılması yönünde girişimlerde bulunulmalıdır. Schindlerin Listesi filminin bütün dünya kamuoyundaki etkisi bu hususa en güzel örnek olmakla birlikte bunların sayısını artırmak mümkündür.

Batı Trakya'da bulunan tarihi eserlerin korunması ve restorasyonu için uluslararası kuruluşlarla işbirliğine gidilmelidir.

Türk işadamları ve sivil toplum örgütleri vasıtasıyla azınlığın kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere Batı Trakya'da bünyesinde kütüphane de içeren büyük bir kültür ve sanat merkezi oluşturulmalıdır. Ayrıca daha küçük çapta kütüphanelerin bütün Batı Trakya'ya yayılması için girişimlerde bulunulmalıdır.

Azınlık tarafından haksızlığa maruz kalınan her durumda uluslararası yargı organlarına başvuru yapılmalıdır. Ancak yapılacak başvurular ve uluslararası bilimsel çalışmalar son derece hassas hazırlanmalıdır. Eğer iyi hazırlık yapılmaz ve zamanlama iyi ayarlanamazsa uluslararası forumlarda reddedilecek her başvuru Yunanistan'ın elini güçlendirecektir.

Tarih eğer sadece geçmişteki olayları günümüze aktaran bir bilim dalı olarak görülürse kendisinden beklenen görevleri ve işlevleri tam anlamıyla yerine getiremez. Ancak tarihi yalnızca olaylar dizininin ibaret görmeyip tarihi gelişmeleri objektif olarak yorumlayabilir, tarihin bize cömertçe sunduğu tecrübelerden yararlanabilir ve bu çerçevede gelecek için yapılan planlarda kullanabilirsek işte o zaman tarih geçmiş değil gelecek olur. Bu yaklaşım tarzı ülkemizin stratejik çıkarlarını ilgilendiren konularda daha da büyük önem arz etmektedir. Türkiye'nin jeopolitik konumu da zaman zaman kimi tarihi olayların yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Zira bilindiği üzere

Ülkelerin coğrafi konumları izlenecek dış siyasetin belirlenmesinde son derece önemli bir rol oynar.<sup>365</sup>

Dış İşleri Bakanlığı'nda ağırlıklı olarak jeneralist (genelci) bir yapı hakimdir. Bu durumda ise, uzmanlık isteyen işler iyi yapılamamaktadır ve dünya hızla uzmanlaşmaya gittiği için dışışleri gittikçe gerilemektedir. Dışışlerinin iki şeye ihtiyaı vardır; orta ve uzun erimli sorunlar hakkında kuşbakışı bakıp danışmanlık yapabilecek kişiler ve konu ve bölge uzmanlarına.<sup>366</sup>

#### **D. Ekonomik Alanda Yapılacak Faaliyetler**

Batı Trakya'nın ekonomik durumunu incelendiğinde, bölgenin Yunanistan'daki diğer bölgelere oranla çok geride olduğu görülmektedir. Türkiye, bu konuya da eğilerek, bölge insanı ile ekonomik ilişkilerini geliştirmelidir. Bölgenin Avrupa Birliği'ne dahil olduğu gerçeğinden hareketle, Türk işadamlarının Batı Trakya'ya yatırım yapmaları özendirilmeli, buralara Türk bankalarının şubeler açması sağlanarak, verilecek kredilerle Batı Trakya Türklerinin ekonomik şartlarının iyileştirilmesi yoluna gidilmelidir.<sup>367</sup>

Buğn Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Türklerinin geçim kaynakları tarıma dayalıdır. Özellikle bölgede önemli bir yeri olan tütün üreticileri ve diğer üreticilerin örgütlenmeleri sağlanmalıdır. Batı Trakya'da Türklerin kalkınabilmesi için ekonomik güçlerini bir araya getirecek kurumlar kurulmalıdır. Bu kurumlar Türk işadamları ile ilişki kurmalı ve bu bölgeye yatırım yapmaları sağlanmalıdır. Devlet bu işadamlarını teşvik etmelidir.

Batı Trakya'da azınlığın şirketleşmesi teşvik edilmeli, iş adamlarımızın Yunanistan ile yapacakları ithalat ve ihracat öncelikle bu şirketler vasıtasıyla yapılmalı ve böylece azınlığın ekonomik hayat standartları yükseltilmelidir.

Dünyanın neresinde olursa olsun Batı Trakya basınının ve Batı Trakyalıların kurdukları kurumların yayınları abonelik ve reklam desteği ile desteklenmelidir.

<sup>365</sup> Ahmet Mumcu, **Siyasal Tarihe Giriş**, Ankara, Turhan Kitapevi, 1980, s. 71.

<sup>366</sup> Baskın Oran, "Türk Dış Politikasının Kuramsal erevesi", **Türk Dış Politikası**, 3.b., Cilt 1: 1918-1980, Baskın Oran (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 70-71.

<sup>367</sup> Eker, **a.g.e.**, s. 158.



## SONUÇ

İlk defa 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) sonunda imzalanan Yeşilköy Antlaşması'yla ortaya çıkan Batı Trakya sorunu Lozan Barış Antlaşması imzalanana kadar devam etmiştir. Batı Trakya'daki siyasi ve askeri hareketlilik 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile son bulmuştur. Yine bu antlaşmayla Batı Trakya Türklerinin hukuki statüleri belirlenmiş ve günümüzdeki şeklini almıştır.

Türkiye sınırına bitişik olan bu bölgede nüfusun % 84'ünü Türklerin oluşturmasından rahatsızlık duyan Yunanistan daha antlaşmanın mürekkebi kurumadan Türk azınlığın haklarını gasp etmeye başlamış ve günümüze kadar devam eden baskı ve asimilasyon politikalarını daha o zamandan uygulamaya koymuştur.

Atatürk'ün varlığından ve uyguladığı dış siyasetten dolayı Yunanistan bu politikalarını yürütürken çok rahat davranmamıştır. Türkiye Lozan'ın imzalanmasından sonra Batı Trakya Türklerini unutmamış ve azınlığın hakları 1920 ve 1930'lu yıllar boyunca yapılan bir takım anlaşmalarla teminat altına alınmaya çalışılmıştır.

Ancak 1950'li yılların ortalarından itibaren ortaya çıkan Kıbrıs sorunu ve buna bağlı olarak yaşanan 6-7 Eylül 1955 olaylarını müteakip Yunan yönetimleri Türk azınlık üzerindeki baskısını gün geçtikçe artırmıştır.

Yunan yönetimleri azınlık politikalarını onları göç ettirmek bu başarılamazsa asimile etmek temel düşüncesi üzerine oturtmuştur. Bunu bir devlet politikası haline getiren Yunanistan'da yönetimler ve hatta rejim değişse bile bu politikalar ödün verilmeden ve sistemli bir şekilde uygulanmaya devam edilmiştir.

Yunan yönetimleri azınlık politikalarının enstrümanları olarak; azınlığın elindeki toprakları alıp, yeni mülk edinmelerini de engelleyerek onları geçim kaynaklarından mahrum bırakmak, eğitim haklarını kısıtlamak suretiyle geri bıraktırmak, bölgenin altyapısına yatırım yapmayıp bölgeyi geri bırakmak, azınlık üzerinde korku ve baskı yaratarak göç ettirmek tarihi eserleri ve azınlığa ait mülkleri tahrip etmek, azınlığı bir arada tutan dini ve diğer kurumları baskı altında tutarak veya yönetimlerini ele geçirerek azınlığın

birliğini bozmak ve ekonomik açıdan zor durumda bırakmak olarak belirlemiştir.

Yunanistan'ın tek elden devlet politikası olarak uyguladığı bu politikalara Türkiye Cumhuriyeti karşı politikalar üretememiştir. Bunun neticesinde Yunanistan bu politikalarında başarılı olmuş ve büyük mesafe kat etmiştir. 1930'lu yıllarda % 84 nüfusa sahip olan Türkler bu gün azınlık durumuna düşmüş ve aynı sorunları yaşamaya devam etmektedir.

Batı Trakya Türk azınlığı Türkiye'nin kendi iradesi ile ve anlaşmalar yaparak sınırları dışında bıraktığı tek azınlıktır. Lozan Antlaşması resmen bir garantörlük sıfatı tanımamış olsa da Türkiye gerek bu sebepten gerekse tarihi bağları nedeniyle bu insanlara karşı büyük bir sorumluluk içindedir. Ancak Türkiye bu sorumluluğunu özellikle Atatürk'ün ölümünden sonra tam olarak ve hatta hiç yerine getirememiştir.

Bunun nedeni Türkiye'nin Batı Trakya'ya ait bir politikasının ve stratejisinin bulunmayışındır. Azınlığın maruz kaldığı baskılar karşısında zaman zaman çıkışlar yapılmış ancak bunlar uzun erimli bir politika temeline dayanmadığı için yeterli olmamıştır.

Konunun özüne inildiğinde sorunun tamamen hukuki kökenlere dayandığı görülmektedir. Türkiye Batı Trakya Türk azınlığının uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını savunma konusunda yetersiz kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Batı Trakya ile ilgili partiler üstü bir milli politika ve strateji oluşturamamıştır. Bu politika belirlenemediği Batı Trakya Türk azınlığının hakları uluslararası platformlarda dile getirilerek haklarına kavuşmaları için gerekli girişimlerde bulunulamamıştır.

## **EK-1 : LOZAN ANTLAŞMASI'NIN AZINLIKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ MADDLERİ**

### **MADDE 37**

Türkiye, 38. maddeden 44. maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiç bir kanunun, hiç bir yönetmeliğin (tüzüğün) ve hiç bir resmi işlemin bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiç bir kanun, hiç bir yönetmelik (tüzük) ve hiç bir resmi işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.

### **MADDE 38**

Türk Hükümeti, Türkiye'de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olma [milliyet, nationality], dil, soy ya da din ayırımı yapmaksızın, hayatlarını ve özgürlüklerini korumayı tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenir.

Türkiye'de oturan herkes, her inancın, dinin ya da mezhebin, kamu düzeni ve ahlak kurallarıyla çatışmayan gereklerini, ister açıkta isterse özel olarak, serbestçe yerine getirme hakkına sahip olacaktır.

Müslüman-olmayan azınlıklar, bütün Türk uyruklarına uygulanan ve Türk Hükümetince, ulusal savunma amacıyla ya da kamu düzeninin korunması için, ülkenin tümü ya da bir parçası üzerinde alınabilecek tedbirler saklı kalmak şartıyla, dolaşım ve göç etme özgürlüklerinden tam olarak yararlanacaklardır.

### **MADDE 39**

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, Müslümanların yararlandıkları aynı yurttaşlık [medeni] haklarıyla siyasal haklardan yararlanacaklardır.

Türkiye'de oturan herkes, din ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşit olacaktır.

Din, inanç ya da mezhep ayrılığı, hiç bir Türk uyruğunun, yurttaşlık haklarıyla [medeni haklarla] siyasal haklarından yararlanmasına, özellikle kamu hizmet ve görevlerine kabul edilme, yükseltme, onurlanma ya da

çeşitli mesleklerde ve iş kollarında çalışma bakımından, bir engel sayılmayacaktır.

Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiç bir kısıtlama konulmayacaktır.

Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır.

#### **MADDE 40**

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden [garantilerden] yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

#### **MADDE 41**

Genel [kamusal] eğitim konusunda, Türk Hükümeti, Müslüman-olmayan uyrukların önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu Türk uyruklarının çocuklarına ilkokullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm, Türk Hükümetinin, söz konusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyruklarının önemli bir oranda buldukları il ve ilçelerde, söz konusu azınlıklar, Devlet bütçesi, belediye bütçesi ya da öteki bütçelerce, eğitim, din ya da hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan yararlanmaya ve pay ayrılmasına hak gözetirliğe uygun ölçülerde katılacaklardır.

Bu paralar, ilgili kurumların (Etablissements et institutions) yetkili temsilcilerine teslim edilecektir.

**MADDE 42**

Türk Hükümeti, Müslüman-olmayan azınlıkların aile durumlarıyla [statüleriyle, aile hukukuyla] kişisel durumların [statüleri, kişi halleri] konusunda, bu sorunların, söz konusu azınlıkların gelenek ve görenekleri uyarınca çözümlenmesine elverecek bütün tedbirleri almayı kabul eder.

Bu tedbirler, Türk Hükümetiyle ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden kurulu özel Komisyonlarca düzenlenecektir. Anlaşmazlık çıkarsa, Türk Hükümetiyle Milletler Cemiyeti Meclisi, Avrupalı hukukçular arasından birlikte seçecekleri bir üst-hakem atayacaklardır.

Türk Hükümeti, söz konusu azınlıklara ait kiliselere, havralara, mezarlıklara ve öteki din kurumlarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenir. Bu azınlıkların Türkiye'deki vakıflarına, din ve hayır isleri kurumlarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacak ve Türk Hükümeti, yeniden din ve hayır kurumları kurulması için, bu nitelikteki öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiç birini esirgemeyecektir.

**MADDE 43**

Müslüman-olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları, inançlarına ya da dinsel ayinlerine aykırı herhangi bir davranışta bulunmaya zorlanamayacakları gibi, hafta tatili günlerinde mahkemelerde hazır bulunmaları ya da kanunun öngördüğü herhangi bir işlemi yerine getirmemeleri yüzünden haklarını yitirmeyeceklerdir.

Bununla birlikte bu hüküm, söz konusu Türk uyruklarını, kamu düzeninin korunması için, öteki Türk uyruklarına yükletilen yükümler dışında tutar anlamına gelmeyecektir.

**MADDE 44**

Türkiye, bu Kesimin bundan önceki Maddelerdeki hükümlerin, Türkiye'nin Müslüman-olmayan azınlıklarıyla ilgili olduğu ölçüde, uluslararası nitelikte yükümler meydana getirmelerini ve Milletler Cemiyetinin güvencesi [garantisij] altına konulmalarını kabul eder. Bu hükümler, Milletler Cemiyeti Meclisinin çoğunluğunca uygun bulunmadıkça, değiştirilemeyecektir. İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japon Hükümetleri, Milletler Cemiyeti

Meclisinin çoğunluğunca razı olunacak herhangi bir değişikliği reddetmemeği, İşbu Anlaşma uyarınca kabul ederler.

Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin, bu yükümlerden herhangi birine aykırı herhangi bir davranışı ya da böyle bir davranışta bulunma tehlikesini Meclise sunmaya yetkili olacağını ve Meclisin, duruma göre, uygun ve etkili sayacağı yolda davranabileceğini ve gerekli göreceği yönergeleri [talimatı] verebileceğini kabul eder.

Türkiye, bundan başka, bu maddelere ilişkin olarak, hukuk bakımından ya da uygulamada, Türk Hükümetiyle imzacı öteki Devletlerden herhangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisine üye herhangi bir başka Devlet arasında görüş ayrılığı çıkarsa, bu anlaşmazlığın, Milletler Cemiyeti Misakının 14. Maddesi uyarınca uluslararası nitelikte sayılmasını kabul eder. Türk Hükümeti, böyle bir anlaşmazlığın, öteki taraf isterse, Milletlerarası Daimi Adalet Divanına götürülmesini kabul eder. Divanın kararı kesin ve Milletler Cemiyeti Misakının 13. maddesi uyarınca verilmiş bir karar gücünde ve değerinde olacaktır.

#### **MADDE 45**

Bu Kesimdeki hükümlerle, Türkiye'nin Müslüman-olmayan azınlıklarına tanınmiş olan haklar, Yunanistan'ca da, kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmiştır.



**KAYNAKÇA** :**Kitaplar** :

ADIYEKE, Nükhet, **Cemaat-ı İslamiyeler Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayını, 2001.

AKIMAN, Nazmi, **Çağdaş Türk Diplomasisi-200 yıllık Süreç**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.

AKIN, Veysi, **Trakya'nın Türklere Devir-Teslimi**, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayını, 1996.

AKSU, Fuat, **Türk - Yunan İlişkileri İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayını, 2001.

AKŞİN, Aptülahat, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Kısım II, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitapevi, 1966.

ALEXANDRİS, Alexis, **The Grek Minority of İstanbul and Greek-Turkish Relations (1918-1974)**, Atina, Center of Asia Minor Studies, 1983.

ALİOSMAN, Cahit - BADATLI, Mehmet, **Trakya'da Azınlık Eğitimi-2002 Yılında Çözüm Arayışları İçin Yeni Bir Perspektif**, Gümilcine, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve Batı Trakya Yüksek Tahsilliler Derneği Yayını, 2002.

ANAR, Erol, **Öte Kıyıda Yaşayanlar, Azınlıklar, Yerli Halklar ve Türkiye**, İstanbul, Belge Yayınları, 1997.

ARMAOĞLU, Fahir, **Siyasi Tarih (1789-1960)**, Ankara, Sevinç Yayınevi, 1973.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Cilt I: 1914-1980, 9.b., Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983.

ARI, Kemal, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)**, 3.b, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

ARSAVA, Füsün, **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1993, s. 54.

AYDINLI, Ahmet, **Batı Trakya Faciasının İçyüzü**, Cilt I, İstanbul, Akın Yayınları, 1971.

BALKAN, Fuat, **Fuat Balkan'ın Hatıraları**, Metin Martı (yay. haz.), İstanbul, Arma Yayınları, 1998.

BATİBEY, Kemal Şevket, **Batı Trakya Türk Devleti**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1979.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi**, Cilt II, Kısım II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1943.

BELLİ, Mihri, **Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi Ekonomik Açıdan Bir Bakış**, İstanbul, Belge Yayınları, 2004.

BERBEROĞLU, Enis, **Öbür Türkler**, İstanbul, Doğan Kitabevi, 1999.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, **Trakya'da Milli Mücadele**, 2.b., Cilt I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.

BİLGE, Suat, **Büyük Düş**, İstanbul, 21. Yüzyıl Yayınları, 2000.

BORA, Tanıl, **Bosna-Hersek: Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1994.

CLOGG, Richard, **Modern Yunanistan Tarihi**, çev. Dilek Şendil, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.

CONSTAS, Dimitri, **The Greek-Turkish Conflict in the 1990s**, New York, St. Martin's Press, 1991.

ÇEÇEN, Anıl, **Türk Devletleri**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1986.

ÇELİK, Edip, **100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1969.

DEDE, Abdürrahim, **Balkanlarda Türk İstiklal Hareketleri**, İstanbul, Türk Dünyası Yayınları, 1978.

DELİBALTA, A. Mehmet, **Batı Trakya Fetih Tarihi**, Bursa, 2002.

DEMİRBAŞ, H. Bülent, **Batı Trakya Sorunu**, İstanbul, Arba Yayınları, 1996.

ELEKDAĞ, Şükrü, **Balkanlardaki Son Gelişmeler ve Türkiye'ye Olan Etkileri**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 2000.

ERDEHA, Kamil, **Yüzellilikler Yahut Milli Mücadelenin Muhasebesi**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1998.

EREN, Halit, **Batı Trakya Türkleri**, İstanbul, Rebel Basım Yayın, 1997.

ERİM, Nihat, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1953.

GALİP, Selahaddin, **Batı Trakya'dan Yazabildiklerim**, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1998.

GERGER, Haluk, **Mayınlı Tarlada Dış Politika**, İstanbul, Hil Yayınları, 1983.

GÖKAÇTI, Mehmet Ali, **Geographika Yeniden Keşfedilen Yunanistan**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

GÖNLÜBOL, Mehmet, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, 7.b., Elif Matbaası, Ankara, 1989.

GÜNDAĞ, Nevzat, **1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

GÜREL, Şükrü Sina, **Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993.

GÜRÜN, Kamuran, **Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1994.

GÜRÜN, Kamuran, **Savaşın Dünya ve Türkiye**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1986.

GÜRÜN, Kamuran, **Dış İlişkiler ve Türk Dış politikası (1939'dan Günümüze)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1983.

HATİPOĞLU, Murat, **Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999.

HATİPOĞLU, Murat, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan (1923-1954)**, Ankara, 1997.

HERAKLİDES, Alexis, **Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye**, çev. Mihalis Vasilyadis-Herkül Millas, İstanbul, İletişim Yayınevi, 2002.

HÜSEYİN, Necmettin, **Tarihe Bir Not**, İstanbul, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayını, 2004.

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar**, Cilt II, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1987.

JELAVÍCH, Barbara, **History of Balkans Twentieth Century**, Vol. 2, Cambridge, Cambridge University Press, 1983.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, Cilt V-VI-VIII, 5.b., Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

KAYA, Abdülkadir, **Balkanların Dünü-Bugünü-Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Yayını, 1998.

KİNROSS, Lord, **Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu**, 12.b, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1984.

KİTSİKİS, Dimitri, **Yunan Propagandası**, çev. Hakkı Devrim, İstanbul, Kaynak Kitaplar, 1974.

KOCABAŞ, Süleyman, **Tarihte Türk-Rus Mücadelesi**, İstanbul, Vatan Yayınları, 1989.

KOCABAŞ, Süleyman, **Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi**, İstanbul, Vatan Yayınları, 1984.

KURTULUŞ, Ümit, **Batı Trakya'nın Dünü Bugünü**, Ankara, Sincan Matbaası, 1979.

LADAS, Stephen P., **The Exchange of Minorities Bulgaria, Greece and Turkey**, New York, 1932.

MAKOVSKY, Alan- SAYAN Sabri (der.), **Türkiye'nin Yeni Dünyası Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002.

MERAY, Seha L., **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler**, Cilt:1, Kitap:1, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1969.

MİLLAS, Herkül, **Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz**, İstanbul, Kavram Yayınevi, 1995.

MUMCU, Ahmet, **Siyasal Tarihe Giriş**, Ankara, Turhan Kitapevi, 1980.

MÜTERCİMLER, Erol, **21. Yüzyıl ve Türkiye**, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2000.

ORAN, Baskın, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, 2.b., Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1991.

ORAN, Baskın, **Türk Dış Politikası**, 3.b., Cilt I: 1918-1980, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

ÖZGÜÇ, Adil, **Batı Trakya Türkleri**, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 1974.

ÖZNAL, Erdoğan, **Makedonya Yunan Değildir**, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1993.

PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 2. Kitap, 4.b., Ankara, 1996

PERİN, Celal, **Batı Trakya'nın Bitmeyen Çilesi-Nevrekoplu Celal Beyin Hatıraları**, İstanbul, Arma Yayınları, 2000.

POULTON, Hugh, **Balkanlar Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1993.

SANDER, Oral, **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü-Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir İnceleme**, 3.b., Ankara, İmge Yayınevi, 2004.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 11.b, Ankara, İmge Yayınevi, 2003.

SARAL, Osman Yavuz **Kaybettiğimiz Rumeli**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1975

SMİTH, Anthony D., **Milli Kimlik**, çev. B. Sina Şener, İstanbul, 1991.

SARINAY, Yusuf - SÜNBUİL, Tahir, **Emperyalizm ve Büyük Hayal**, Ankara, 2001.

SOYSAL, İsmail, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler**, İstanbul, Der Yayınları, 2000.

**Stratejik Öngörü**, İstanbul, Harp akademileri Komutanlığı Yayınları, 1994.

SÜKAN, Özer, **21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye**, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 2001.

ŞENYUVA, Coşkun, **Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar-Türkiye Otoyol Projesi**, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 1999.

TOSUN, Ramazan, **Türk-Yunan İlişkileri ve Nüfus Mübadelesi**, Ankara, Berikan Basım Yayım, 2002.

TOURAINÉ, Marisol, **Alt Üst Olan Dünya**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997.

**Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi**, Cilt III: 1299–1451, Ankara, Genel Kurmay Yayınları, 1964.

TÜRSAN, Nurettin, **Yunan Sorunu**, 3.b., Ankara, 1987, Genel Kurmay Yayınları, 1987.

UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995.

ÜLMAN, Haluk, **Birinci Dünya Savaşına Giden Yol**, Ankara, 1972.

ÜNAL, Tahsin, **Türk Siyasi Tarihi (1700-1958)**, 6.b., İstanbul, Kamer Yayınları, 1998.

VOLKAN, Vamık D. - ITZKOWITZ, Norman, **Türkler ve Yunanlılar Çatışan Komşular**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2002.

YERASİMOS, Stefanos, **Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu**, 2.b., çev. Şirin Tekeli, İstanbul, İletişim Yayınları, 1995.

YILMAZ, Veli, **Siyasi Tarih**, İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 1998.

### Makaleler :

AKGÜN, Seçil, "Turkish-Greek Population Exchange With a Selection From American Documents", **Turkish Review of Balkan Studies**, Sayı 8, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2003.

AKIN, Veysi, "Yunanistan'ın Türk Azınlığı Vatansızlaştırma Siyaseti: Batı Trakya Türklerinin Haymatlos/Vatansızlık Sorunu" **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Ankara, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Sayı 4, Yıl 2, 2004.

ALKAN, Haluk, "Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Yunanistan: Gerilimli Bir Dönüşümün Hikayesi", **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar, Birgül Demirtaş Coşkun (der.)**, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002.

AYDIN, Mustafa, "Türk-Yunan İlişkilerinde Şüpheli İyimserlik", **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002.

AYMAN, Gülden, "Güç, Tehdit Ve İttifaklar Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası", [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=002&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=002&dil=tr)

AYMAN, Gülden, "Yunanistan'ın Stratejik Çıkmazı ve AGSP", **Genel Kurmay Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:1, Şubat 2003

BOSTAN, Nurgül, "Yunanistan'da İrkçilik", <http://www.avsam.org/gunlukbulten/arsiv/2003/1311.htm#balkan>

BÖRKLÜ, Meşkure Yılmaz, "Lozan Sonrası Batı Trakya Türklerinin Durumu ve Genel Problemleri", <http://turkhaber.org/32.html>

BROWN, J.f., "Turkey: Back to the Balkans", **Turkeys New Politics: From the Balkans to Western China**, Graham Fuller-Ian O. Lesser (Ed.), Boulder, Westview Press, 1993.



BÜYÜKÇOLAK, Kamil Mehmet, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Balkanlar", **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002.

CHRISTOUPoulos, Dimitris "Treatment of Minorities and Homogeneis in Greece: Relics and Chalanges",  
<http://www.kemo.gr/archive/papers/ChristTsitse1.htm>

COŞKUN, Birgül Demirtaş, "Arnavutluk'un Dış politikası ve Balkanlar'da Arnavut Sorunu", **Balkan Diplomasisi**, Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001.

FIRAT, Melek, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası**, 3.b., Cilt I: 1918-1980, Baskın Oran (Ed.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

HADDEN, Tom, "Uluslararası Hukukta Azınlıkların ve Halkların Hakları", **Ortadoğuda Milliyetçilik, Azınlıklar ve Diasporalar**, K.E. Shulze (der.), çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Sarmal Yayınları, 1999.

HATİPOĞLU, Murat, "The Moslem-Turks And Slavo-Macedonians Of Greece: Denying Ethnic Identities In A Balkan State / A Member Of The European Union"  
[http://www.turkishforum.com/greece/thrace\\_minorities1.html](http://www.turkishforum.com/greece/thrace_minorities1.html)

HATİPOĞLU, Murat, "Yunanistan'ın Dış Politikası ve Balkanlar", **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002.

HENZE, Paul B., "Turkey Towards the Twenty First Century", **Turkeys New Politics: From the Balkans to Western China**, Graham Fuller-Ian O. Lesser (Ed.), Boulder, Westview Press, 1993.

KİRİŞÇİ, Kemal, "The End of the Cold War and Changes in Turkish Foreign Policy Behavior", **Araştırma Raporu**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, 1992.

KOTAK, İsmet, "AB, Batı Trakya'ya gözünü kapadı mı? "  
<http://www.halkinsesi.org/?action=journalist&aid=931>

KRAMER, Heinz, "Turkey's Relations with Greece: Motives and Interests," **The Greek-Turkish Conflict in the 1990s**, Dimitri Conostas (ed.), New York, St. Martin's Press, 1991.

KUMKALE, Tahir Tamer, "Batı Trakya Türk Toplumu", **Önce Vatan Gazetesi**, 17-20 Mayıs 2003.

KURAT, Akdes Nimet, "Panslavizm",  
<http://www.akintarih.com/tarih/panslavizm/slav.htm>

KURUBAŞ, Erol, "Türk-Yunan İlişkilerinde Neo-Detant Dönemi ve İlişkilerin Geleceği" **Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar Yeni Arayışlar**, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002.

KUT, Şule, "Türkiye'nin Balkanlar Politikası", **Türkiye'nin Yeni Dünyası Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri**, Alan Makovsky, Sabri Sayan (der.), İstanbul, Alfa Yayınları, 2002.

KUT, Şule, "Turkey in The Post-Communist Balkans: Between Activism and Self-Restart", **Turkish Review of Balkan Studies**, İstanbul Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 1997.

KUT, Şule, "1990'larda Türk Dış Politikasının Anahatları", **Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası**, Barry Rubin, Kemal Kirişçi (der.), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002.

LARRABEE, F. Stephen, "Yunanistan ve Balkanlar: Politika Önerileri", **Yunan Paradoksu**, Graham T. Allison- Kalipso Nikolaydis (der.), çev. Bülent Tanatar, Doğan Kitap, İstanbul, 1999.

LARRABEE, F. Stephen, "Washington, Moscow And the Balkans: Strategic Retreat or Reengagement?" **The Volatile Powder Keg-Balkan Security After the Cold War**, F. Stephen Larrabee (Ed.), Washington, The American University Press, 1994.

MANDACI- Nazif - ERDOĞAN, Birsen, "Balkanlarda Azınlık Sorunu Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış", [http://www.saemk.org/yayin\\_detay.asp?dba=004&dil=tr](http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?dba=004&dil=tr)

MİLO, Pascal, "The Constitutional Rights And Minorities in The Balkans: A Comparative Analysis", <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/II3/II3-2.html>  
<http://www.batitrakya.gen.tr/kronoloji.html>

ORAN, Baskın, "Yunanistan'ın Lozan İhlalleri", <http://www.saemk.org/yayin>

ORAN, Baskın, "Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığı", **Türk Yunan Uyuşmazlığı**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 1990.

ORAN, Baskın, "Türk-Yunan Karşılaştırması", **Radikal Gazetesi**, 23 Ocak 2004.

ORAN, Baskın, "Türk Dış Politikasının Kuramsal Çerçevesi", **Türk Dış Politikası**, 3.b., Cilt 1: 1918-1980, Baskın Oran (der.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

ORTAYLI, İlber, "Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu", **Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara, Genelkurmay askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, 1986.

ÖKSÜZ, Hikmet, "Representation of The Western Thracian Turkish Minority in The Greek Parliament", **Balkan Studies Annual**, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2002.

ÖKSÜZ, Hikmet, "The Reasons For Immigration From Western Thrace To Turkey (1923-1950)", **Turkish Review of Balkan Studies**, Sayı 8, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2003.

ÖKSÜZ, Hikmet, "Western Thracian Turks in Grek Civil War (1946-1949)" **Turkish Review of Balkan Studies**, Sayı 5, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2001.

ÖZCAN, Mesut, "An Overview Of Turkey's Policy in The Balkans And Middle East in The 1990's" **Turkish Review Of Balkan Studies**, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2003.

ÖZKAN, Gencer, "Türk Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim:Balkanlar Örneği", Kemal Saybaşı ve Gencer Özkan, (der.), **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1997.

ÖZÖNDER, Cihat, "Batı Trakya'daki Yunan Politikası"  
[http://www.balgoc.org.tr/2003/dergi/dergi\\_47g.html](http://www.balgoc.org.tr/2003/dergi/dergi_47g.html)

ÖZTEK, Güner, "Situation in The Balkans And Turkey's Balkan Policy", **Turkish Review of Balkan Studies**, Sayı 8, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 2003.

ÖZTÜRK, Osman Metin, "Türk Dış Politikasında Balkanlar", **Balkan Diplomasisi**, Ömer E. Lütem-Birgül Demirtaş Çoşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001.

ÖZTÜRK, Osman Metin, "Başlangıçtan Günümüze Cumhuriyet Dönemi Türk Dış Politikası" **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 13, Sayı 1-2, 1997.

PAPADAKİS, Georgios N., "Report About Minorities And Media in Greece",  
[http://www.florina.org/html/2002/2002\\_papadakis\\_speech\\_slovenia.html](http://www.florina.org/html/2002/2002_papadakis_speech_slovenia.html)

POULTON, Hugh, "The Turks And Pomaks",  
<http://www.armory.com/~thrace/back.htm> <http://www.batitrakya.gen.tr>

SONYEL, Salahi R., "Disinformation The Negative Factor in Turco-Greek Relations" <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/III-1/sonyel.htm>

SOYSAL, İsmail, "Günümüzde Balkanlar ve Türkiye'nin Tutumu (1989-1992)", **Balkanlar**, İstanbul, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, 1993.

STEPHEN, Michael, "The Human Rights Of The Turkish Minority In Western Thrace", <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/iii-4/stephen.htm>

STONE, Leonard A., "Turkish Foreign Policy: Four Pillars of Tradition", <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/VI-2/stone.02.htm>

TAŞHAN, Seyfi, "Major Factors of Ankara's Foreign Policy", [http://www.foreignpolicy.org.tr/eng/articles/stashan\\_190302\\_p.htm](http://www.foreignpolicy.org.tr/eng/articles/stashan_190302_p.htm)

TODOROVA, Maria, "Balkanlar'ın Osmanlı Mirası", ", Kemali Saybaşı-Gencer Özcan (der.), **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, İstanbul, Bağlam Yayınevi, 1997.

TSARDANİDİS, Charalambos- KARAFOTAKİS Evangelos, "Greece's Economic Diplomacy Towards The Balkan Countries", <http://www.mfa.gov.tr/grupa/percept/V-3/c.e.takis-6.htm>

UTKU, Sibel, "Greek policy on Western Thrace Thawing, but Questions Remain", <http://www.turkishforum.com/thrace/tdn.html>

UZGEL, İlhan, "Doksanlarda Türkiye İçin İşbirliği ve Rekabet Alanı olarak Balkanlar", **En Uzun On Yıl**, Gencer Özkan-Şule Kut (der.), İstanbul, Boyut Kitapları, 1998.

UZGEL, İlhan, "Türkiye ve Balkanlar: İstikrarın Sağlanmasında Türkiye'nin Rolü", **Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası**, Barry Rubin, Kemal Kirişçi (der.), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002.

ÜLGER, İrfan Kaya, "Türkiye İle Yunanistan Arasındaki Temel Sorunlar" **Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi**, 2.b., İrfan Kaya Ülger-Ertan Efegil (ed.), Ankara, Ahsen Yayıncılık, 2002.

ÜNAL, Hasan, "Balkanlar'da Arnavut Sorunu", **Avrasya Dosyası**, Sayı 1-2, İlkbahar-Yaz 1998.

YILMAZ, Türel, "Tarihi Perspektif İçinde Batı Trakya ve Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Haklarını Koruyan Antlaşmalar (1878-1923)" <http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/turel.htm>

YILMAZ, Türel, "Balkan Tarihinden Bir Kesit: XIX. Yüzyılda Balkanlar'da Bağımsızlık Hareketleri", [http://www.akader.com/khuka/3\\_99\\_şubat/balkan\\_tarihinden.htm](http://www.akader.com/khuka/3_99_şubat/balkan_tarihinden.htm)

YILMAZ, Türel, "Batı Trakya'da Türk Devleti Kurma Teşebbüsleri (1878-1920)", **Balkan Araştırmaları**, Cilt I, Sayı I, Edirne, Trakya Üniversitesi Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 1998

**İnternet Siteleri** :

[http://www.akader.com/khuka/3\\_99\\_şubat/balkan\\_tarihinden.htm](http://www.akader.com/khuka/3_99_şubat/balkan_tarihinden.htm)  
<http://www.akintarih.com/tarih/panslavizm/slav.htm>  
[http://www.alaattinbuyukkaya.com/dis\\_siyaset/dis\\_siyaset.htm](http://www.alaattinbuyukkaya.com/dis_siyaset/dis_siyaset.htm)  
<http://www.armory.com/~thrace/back.htm> <http://www.batitrakya.gen.tr>  
<http://www.avsam.org/gunlukbulten/arsiv/2003/1311.htm#balkan>  
[http://www.balgoc.org.tr/2003/dergi/dergi\\_47g.html](http://www.balgoc.org.tr/2003/dergi/dergi_47g.html)  
[http://www.batitrakya-atilim.com/html/gazetelerden\\_seçmeler.html](http://www.batitrakya-atilim.com/html/gazetelerden_seçmeler.html)  
<http://www.batitrakya.gen.tr/kronoloji.html>  
<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadoluyahaberler-yeni/2002/ocak-ah-09-01-02.htm+haymatlos>  
<http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/turel.htm>  
[http://www.diplomatikgozlem.com/ozeldosya\\_oku.asp?id=39](http://www.diplomatikgozlem.com/ozeldosya_oku.asp?id=39)  
[http://www.florina.org/html/2002/2002\\_papadakis\\_speech\\_slovenia.html](http://www.florina.org/html/2002/2002_papadakis_speech_slovenia.html)  
<http://www.greece.gr/BUSINESS/BusinessInTheBalkans/GreeceBoostsRegionalDevelopment.htm>  
<http://www.haberaliz.com/detay.php?detayid=839>  
<http://www.halkinsesi.org/?action=journalist&aid=931>  
<http://www.hri.org/news/greek/mpa/1999/99-03-08.mpa.html#11>  
<http://www.icap.gr/acci/general/11.asp>  
<http://www.kemo.gr/archive/papers/ChristTsitse1.htm>  
<http://www.kumkale.net/19mayis3.html>  
<http://www.mfa.gr>  
<http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/yunan.2.htm>  
<http://www.mjourney.com/news/companies.html>  
<http://www.odci.gov/cia/publication/factbook/geos/gr.html>  
<http://www.saemk.org/yayin>  
<http://www.turkhaber.org/32.html>  
[http://www.turkishforum.com/thrace/turks\\_pomaks.html](http://www.turkishforum.com/thrace/turks_pomaks.html)  
[http://www.turkishforum.com/greece/thrace\\_minorities1.html](http://www.turkishforum.com/greece/thrace_minorities1.html)  
<http://www.turkhaber.org/118.html>  
[http://www.turkey.be/Tr/guncel/Ba\\_Trakya\\_kultur.htm](http://www.turkey.be/Tr/guncel/Ba_Trakya_kultur.htm)  
<http://www.statictical.gr>  
<http://www.statistics.gr/en/data/index.htm>  
<http://www.zeus.hri.org/news/greek/apeen/1999/99-03-08.apeen.html>

**Periyodik Yayınlar** :

Turkish Review of Balkan Studies  
 Stratejik Araştırmalar Dergisi  
 Genel Kurmay Stratejik Araştırmalar Dergisi

**Günlük Gazeteler** :

Gündem Gazetesi  
 Milliyet Gazetesi  
 Sabah Gazetesi  
 Türkiye Gazetesi

The Guardian  
Radikal Gazetesi  
Kathimerini  
Önce Vatan

**Ansiklopediler** :

Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

**Bildiriler** :

AHMET, İlhan, "Batı Trakya Türklerinin Sivil Örgütlenme Hakları", **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra, 16-18 Haziran 2000.

CIHAN, Süleyman Sefer, "Batı Trakya Türklerinin Dünü Bugünü ve Geleceği", **Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumuna Sunulan Bildiri**, İstanbul, 15-16 Aralık 1998.

DAYBELGE, Umur - KOCABAŞ, Şakir- ÇİFTÇİ, Talat, "Türkiye ve Balkanlar: Bir Strateji Bilgi Sistemi", **Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu**nda Sunulan Bildiri, İstanbul, (15-16 Aralık 1998)

DELİOĞLU, Sabriye Kasım, "İskeçe Türk Birliği'nin Kuruluş Amacı ve Faaliyetleri", **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra, 16-18 Haziran 2000.

EMİN, Hülya, "Anlaşmalarla Batı Trakya Türkleri", **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayına Sunulan Bildiri**, Londra, 16-18 Haziran 2000.

HALİL, İnur, "Batı Trakya Türk Okullarında 1923'ten Günümüze Eğitim ve Öğretim", **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayında Sunulan Bildiri**, Londra, 16-18 Haziran 2000.

ORAN, Baskın, "Religious And National Identity Among The Balkan Muslims: A Comparative Study On Greece, Bulgaria, Macedonia And Kosovo", **Turkish Areas in the New Regional And International Configuration Konulu Konferansta Sunulan Bildiri**, Ankara, 2-3 Kasım 1992.

TATARLI, İbrahim, "Mustafa Kemal Atatürk ve Yeni Türkiye'nin Balkanlarda İşbirliği ve Dostluk Politikası", **Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu (15-16 Aralık 1998) Bildirileri**, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 1999.



**Tezler** \_\_\_\_\_ :

BALKAÇ, Zerrin, "II. Dünya Savaşından Günümüze Batı Trakya Türklerinin (Yunanistan Türkleri) Sosyal ve Siyasi Durumları", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996)

EKER, Kemal Batı Trakya Türklerinin Dünü Bugünü ve Yarını, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, 2001)

SAVAŞ, Hüseyin, "Lozan'a Kadar Batı Trakya Sorunu", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991)



## ÖZGEÇMİŞ

1968 yılında Zonguldak iline bağlı Ereğli ilçesinde doğdum.

İlk ve ortaokulu Şişli/İstanbul'da okudum. 1983 yılında Deniz Lisesi'ne girdim. Birinci yılı Hazırlık sınıfı olmak üzere dört yıllık öğrenimimi 1987 yılında tamamlamayı müteakip girdiğim Deniz Harp Okulu'ndan 1991 yılında Teğmen rütbesiyle mezun oldum.

2003-2004 Eğitim öğretim yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar arası İlişkiler Yüksek Lisans Programına kayıt oldum. Müteakip eğitim-Öğretim yılında kayıt olduğum aynı enstitü bünyesindeki Siyasi Tarih Yüksek Lisans programına halen devam etmekteyim.

Evliyim ve İngilizce bilmekteyim.

